

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI**

**AVRUPA GÜVENLİK VE SAVUNMA
POLİTİKASI'NIN GELİŞİM SÜRECİ
VE
KOSOVA KRİZİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Fatos Jetishi

Ankara – 2012

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI**

**AVRUPA GÜVENLİK VE SAVUNMA
POLİTİKASI'NIN GELİŞİM SÜRECİ VE
KOSOVA KRİZİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Fatos Jetishi

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Çağrı Erhan

Ankara – 2012

İÇİNDEKİLER

İçindekiler	I
Kısaltmalar.....	V
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

I. SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİNDE BATI AVRUPA'DA GÜVENLİK VE

SAVUNMA POLİTİKALARI.....	9
1.1. Avrupa Kıtasında Güvenlik ve Savunma Politikaları Oluşturma Yönünde Atılan Adımlara Genel Bir Bakış.....	9
1.1.1. Brüksel Antlaşması.....	14
1.1.2. NATO'nun Kuruluşu.....	16
1.1.3. NATO Organları.....	27
1.1.4. Batı Avrupa Birliği	29
1.1.5. Pleven Planı ve Avrupa Savunma Topluluğu	33
1.1.6. Varşova Paktı	36

1.1.7. Küba Krizi Sonrası Yumuşama ve Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT): Helsinki Nihai Senedi, Paris Şartı ve Sonrasındaki Gelişmeler	38
1.1.8. Fouchet Planları	49
1.1.9. Davignon Raporu	51
1.1.10.Kopenhag Raporu	52
1.1.11.Londra Raporu	53
1.1.12.Genscher – Kolombo Planı	54
1.1.13.Tek Avrupa Senedi (The Single European Act) Çerçevesinde Güvenlik ve Savunma Politikası	55

İKİNCİ BÖLÜM

II. SOĞUK SAVAŞ SONRASI DÖNEMDE AVRUPA GÜVENLİK VE SAVUNMA POLİTİKASI'NIN GELİŞİMİ

2.1.Maastricht Antlaşması ve Ortak Dış ve Güvenlik Politikası'nın Oluşturulması.....	57
2.2. Petersberg Görevleri	60
2.3.Amsterdam Antlaşması	62
2.4. AB GÜVENLİK ZİRVELERİ ve AGSP	65
2.4.1. St. Malo Zirvesi: AGSP'nin Ortaya Çıkışı	66

2.4.2.Köln Zirvesi.....	69
2.4.3. Helsinki Zirvesi	71
2.4.4.Feira Zirvesi.....	73
2.4.5. Nice Zirvesi.....	74
2.4.6. Avrupa Güvenlik Stratejisi	78

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

III. KOSOVA KRİZİ VE SONRASI AVRUPA BİRLİĞİ'NİN

UYGULADIĞI POLİTİKALAR

3.1.Yugoslavya'nın Dağılma Sürecinde ve Sonrası Dönemde Kosova Sorunun Gelişim Süreci	84
3.2.Rambouillet Görüşmeleri ve Askeri Müdahaleye Giden Yol.....	92
3.3.Kosova'da Uluslararası Yönetim Dönemi: UNMIK	99
3.4.Kosova Krizi: AB'nin Güvenlik ve Savunma Politikası Oluşumu Açısından Elde Edilen Dersler.....	102
3.5.Kosova Krizi: AB'nin Askeri Kapasite Geliştirmesi	108
3.6.Kosova'nın Bağımsızlığı ve AB'nin Hukukun Üstünlüğü Misyonu (European Union Rule of Law Mission, EULEX)	113
3.7.İstikrar ve Ortaklık Süreci (Stabilisation and Association Process, SAP) Çerçevesinde AB'nin Kosova'ya Yaklaşımı	119

3.7.1. İstikrar Paktı – İstikrar ve Ortaklık Süreci.....	119
3.7.2. İstikrar ve Ortaklık Sürecinde Kosova.....	124
3.8.Genişleme Stratejileri ve Zirve Kararlarında Kosova.....	129
3.8.1.AB'nin Genişlemesi.....	129
3.8.2.Genişleme Stratejileri ve Zirve Kararlarına Bağlı AB'nin Kosova'ya Yaklaşımı.....	130
SONUÇ.....	140
ÖZET	145
ABSTRACT	146
KAYNAKÇA	147

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği (European Union)
ABD	Amerika Birleşik Devletleri (United States of America)
AGİK	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı (The Conference on Security and Co-operation in Europe)
AGİT	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (The Organization for Security and Co-operation in Europe)
AGSP	Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası (European Security and Defence Policy)
AKKA	Avrupa Konvansiyonel Kuvvetler Antlaşması (Treaty on Conventional Forces in Europe)
ASİ	Avrupa Siyasi İşbirliği (European Political Cooperation)
AST	Avrupa Savunma Topluluğu (European Defence Community)
AET	Avrupa Ekonomik Topluluğu (European Economic Community)
AT	Avrupa Topluluğu (European Community)
BAB	Batı Avrupa Birliği (Western European Union)
Bkz.	Bakınız.
BM	Birleşmiş Milletler (United Nations)
BMGK	Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (United Nations Security Council)
BMGS	Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri (United Nations General Secretary)
BMMYK	Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (United Nations High Commissioner for Refugees)
CARDS	Yeniden Yapılanma, Gelişme ve İstikrar İçin Topluluk Yardımları (Community Assistance for Reconstruction, Development and Stabilisation)
Çev.	Çeviren
Ed.	Editör (Editor)
Eds.	Editörler (Editors)
EULEX	Avrupa Birliği Hukukun Üstünlüğu Misyonu (European Union)

	Rule of Law Mission)
HNS	Helsinki Nihai Senedi (Helsinki Final Act)
Ibid	Ibidem
IMF	Uluslararası Para Fonu (International Monetary Fond)
IPA	Katılım Öncesi Yardım Aracı (Instrument For Pre-Accession Assistance)
KFOR	Uluslararası Kosovo Güvenlik Gücü (Kosovo Force)
KKO	Kosova Kurtuluş Ordusu (Ushtria Çlirimtare e Kosoves, Kosovo Liberation Army, UÇK-KLA)
LDK	Kosova Demokratik Birliği (Lidhja Demokratike e Kosoves, League of Democratic Party)
MUP	Sırbistan İçişleri Bakanlığı (Министарство унутрашњих послова, Ministry of Interior)
No.	Sayı
ODGP	Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikası (Common Foreign and Security Policy)
OECD	Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (Organization for Economic Cooperation and Development)
Op. cit	Opere. citation
s.	sayfa
SAA s	İstikrar ve Ortaklık Anlaşmaları (Stabilisation and Association Agreements)
SAP	İstikrar ve Ortaklık Süreci (Stabilisation and Association Process)
SAPD	İstikrar ve Ortaklık Süreci Diyalogu (Stabilisation and Association Process Dialogue)
SFOR	İstikrar Kuvveti (Stabilization Force)
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (The Union of Soviet Socialist Republics)
SSP	Sırbistan Sosyalist Partisi (Serbian Socialist Party)
STM	İstikrar ve Ortaklık Takip Süreci (Stabilization and Association Tracking Mechanism)

SYG	Savunma Yetenekleri Girişimi (Defence Capabilities Initiative)
TAS	Tek Avrupa Senedi (The Single European Act)
UNMIK	Kosova Birleşmiş Milletler Geçici Yönetimi (United Nations Mission Interim in Kosovo)
UNSCR	Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Kararı (United Nations Security Council Resolution)
VJ	Yugoslav Ordusu (Vojska Jugoslavije, Yugoslav Army)
Vol.	Cilt

GİRİŞ

20. yüzyılda ardı ardına gerçekleşen iki büyük dünya savaşı, Avrupa’da büyük tahribat ve felaketlere yol açmış, başat ülkeler olan Almanya iki savaştan da yenik çıkmış diğer yandan da İngiltere ve Fransa ile beraber diğer Avrupa ülkeleri de büyük kayıplar vermiştir. Sözünu ettiğimiz bu kayıplar, Avrupa kıtasında 1990’lara hatta Maastricht Antlaşması’yla birliğin oluşmasına kadar sürecek uzun bir yeniden yapılanma süreci ihtiyacını doğurmuştur. Bütün bu yaşanan olaylar çerçevesinde baktığımızda, Avrupa’da genel anlamda barışın ve güvenliğin devamlı bir şekilde tesis edilmesi ön plana çıkmış ve Batı Avrupa ülkeleri arasında benzer savaşların yeniden yaşanmaması için her alanda işbirliği arayışları pekişmiştir.

İkinci Dünya Savaşı’nın sona ermesinden hemen sonra ABD ve SSCB’nin oluşturdukları iki kutuplu sistemde Batı Avrupa ülkeleri güvenliğin sağlanması amacıyla çeşitli girişim ve faaliyetlerde bulunmuşlardır. Fakat bütün bu faaliyet ve girişimlere rağmen dış politika, güvenlik ve savunma alanındaki farklı algılama ve çıkarlardan dolayı belirli bir bütünlük sağlayamamışlar ve bundan dolayı Soğuk Savaş yıllarında başta güvenlik ve savunma olmak üzere ABD ile ortak veya bağımlı hareket etmek zorunda kalmışlardır. Neticede de somut bir sonuca ulaşamamışlardır. Savaştan sonra yaşanan yıkımların yeniden yapılandırılmasında ekonomik bütünleşmenin siyasi bütünleşmeye ve güvenlik alanında ortak bir anlayışın oluşmasına zemin oluşturacağı düşüncesi ile bütünleşme çabalarına hız verilmiştir.¹

İkinci Dünya Savaşı’nın sona ermesiyle Avrupa kıtasında Soğuk Savaş’ın belirtileri ortaya çıkmaya başlamıştır. Soğuk Savaş döneminde ABD ve SSCB “süper güç” olarak ortaya çıkmışlardır. Bu konjonktürün şartlarından faydalanarak, ABD ve SSCB dünyanın farklı bölgelerinde kendi etki alanlarını oluşturma yönünde çaba sarf etmeye başlamışlardır. İkinci Dünya Savaşı’nın sona ermesinden sonra ABD SSCB’yi de kapsayacak şekilde yeni bir dünya düzeni arayışı doğrultusunda

¹ Burak Özdemir, **Avrupa’nın Güvenlik ve Savunma Yapısı ve Türkiye**, İstanbul, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayını, No:171, Ekim 2002, s.1.

girişimde bulunmuş, fakat söz konusu süreç ABD'nin başını çektiği liberal-demokratik değerlere ve SSCB'nin liderliğinde komünist ideolojiye dayalı sistemler arasında ikiye bölünmeyle başarısız bir şekilde sonuçlanmıştır.²

Soğuk Savaş (1945-1990) dönemi boyunca Avrupa'nın güvenlik yapılanmasında savunma amacıyla kurulan NATO ve Varşova Paktı örgütleri söz sahibi olmuşlardır. NATO ve Varşova Paktı, Soğuk Savaş dönemi boyunca birbirine karşı faaliyetlerde bulunmuş, özellikle de savunma ve güvenlik olmak üzere her alanda rekabet ederek kendi etki alanlarını genişletmeye çalışmışlardır. Bu dönemde, Batı Avrupa devletleri güvenlik alanında ABD'nin şemsiyesi altında hareket ederek, savunma alanında pek fazla ilerleme sağlayamamışlardır.³ Bu dönem esnasında Doğu ve Batı arasında yaşanan sıkı rekabet Avrupa güvenlik ve savunma yapılanmasında baskın bir role sahip olmuş ayrıca Avrupa'da güvenlik ve savunma politikalarının ABD'nin sahip olduğu nükleer gücünün tekeliği çerçevesinde şekillenmesine yol açmıştır.

Soğuk Savaş dönemi boyunca büyük çaplı savaşların yaşanmaması daha çok caydırma unsurunun etkili olduğunun göstergesi olmuştur. Caydırma unsurunun da etkili olabilmesi için nükleer silahların geliştirilmesi yolundan geçmekteydi.

Soğuk Savaş dönemi boyunca dış politika alanında “Caydırma” unsurunun etkili olması, hem Doğu'nun hem de Batı'nın kendilerini bir güvensizlik ve tehlike ortamı içerisinde hissetmelerine neden olmuştur. Bu dönem esnasında her iki taraf da birbirlerini, hatta milyonlarca insanı ve canlıyı aynı anda yok edebilecek nükleer silahlara sahip olmalarından dolayı birbirlerine karşı bir güvensizlik hissine kapılmışlardır. Bu silahların geliştirilmesi yönünde atılan teknolojik adımlar doğrudan çok zorlu bir rekabete yol açarak diğer yandan da birbirlerinden geri kalmama endişesi ile rekabet devam ettirilmiştir.⁴

² Julian Lindley-French, **A Chronology of European Security & Defence (1945-2007)**, New York, Oxford University Press, 2007, ss.1-2.

³ Haşim Türker, **Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası**, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, 1.Basım, Şubat 2007, s.1.

⁴ Muharrem Gürkaynak, **Avrupa'da Savunma ve Güvenlik**, Ankara, Asil Yayınları, 2004, ss.7-8.

Soğuk Savaş döneminin bitişiyle birlikte uluslararası sistemde dengeler değişmiş, ABD'nin tek süper güç olduğu tek kutuplu yeni bir düzene geçiş yaşanmıştır. SSCB'nin dağılmasıyla ortaya çıkan bu yeni düzen Avrupa devletleri ve ABD arasında farklı menfaat algılamalarına neden olmuştur. NATO Soğuk Savaş boyunca Avrupa kıtasının güvenliğini sağlayan esas kurum olmuştur. Soğuk Savaşın sona ermesiyle birlikte, Avrupa ülkeleri için bundan sonraki dönemin artık Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği oluşturma çalışmalarına hazırlık devresinin olduğu belirgin bir şekilde göze çarpmaktadır. 1991 yılından sonra AB SSCB'den yeni ayrılan Doğu Avrupa ülkelerini kendi içine entegre etmeye başlaması ile bir bütünleşme sürecini başlatmıştır. Bundan sonraki süreçte ortak güvenlik politikaları konusunda gelişmeler kaydedilmiştir.

Soğuk Savaş dönemi boyunca Avrupa devletleri güvenlik ve savunma alanındaki ihtiyaçlarını küresel çerçevede NATO ve kıtasal boyutta ise Batı Avrupa Birliği (BAB) çerçevesinde sınırlı bir şekilde tutmuşlardır. 1993'te yürürlüğe giren Maastricht Antlaşması'yla kurulan Avrupa Birliği, SSCB'nin dağılmasından sonraki süreçte güvenlik ve savunma politikalarında ortak bir şekilde hareket etmeye önem vermiştir.

1987 yılında yürürlüğe giren 'Tek Avrupa Senedi' ile ilk kez ortak dış politika ve savunma sistemi fikri ortaya atılmıştır. Maastricht ve daha sonra imzalanan Amsterdam Antlaşmaları ile Avrupa devletleri güvenlik ve savunma alanlarındaki konularda daha ciddi bir şekilde hareket etme iradesini ortaya koymuşlardır. Diğer taraftan, Maastricht Antlaşması'yla Atlantik İttifakında Avrupa kanadının güçlendirilmesi savı yinelenmiştir.

SSCB'nin dağılmasından sonraki dönemde Balkanlar'da patlak veren çatışmalar Avrupa devletlerini güvenlik ve savunma politikaları konusunda daha acil bir şekilde düşünmelerine neden olmuş, çatışma ve kriz önleme gibi yeni misyonlar ve görevler edinmesine yol açmıştır. Bundan sonraki süreçte, bir araya gelen AB ülkelerinin liderleri, BAB'a Avrupa savunmasının güçlendirilmesi açısından daha fazla önem verilmesi gerektiğini vurgulamışlardır.

12 Haziran 1992 tarihinde Petersberg toplantısında BAB'ın askeri misyonunun belirlenmesi konusunda güvenlikle ilgili maddeler dikkat çekmektedir.⁵

1. İnsani yardım ve kurtarma operasyonları ile ilgili görevler;
2. Barışın sağlanması ve korunması ile ilgili görevler;
3. Krizlerin önlenmesi ile ilgili muharip birliklerinin görevleri.

1997 yılında Amsterdam Antlaşması'yla Petersberg çerçevesinde belirlenen görevler AB'nin ortak güvenlik ve savunma politikası bünyesinde değerlendirilmiştir. Petersberg Görevleri'nin AGSP çerçevesinde ele alınmasının temelinde yatan asıl sebep Avrupa'nın elde etmek istediği yeni güvenlik ve savunma kimliğine yardımcı olmasıdır. Ancak bütün bu gelişmelere rağmen, Soğuk Savaş sonrası Avrupa'nın sınırlarını kapsayan Balkanlar'da meydana gelen iç çatışmalar, AB'nin güvenlik ve savunma politikaları alanındaki inisiyatiflerinin uygulama alanı, daha doğrusu değerlendirme tahtası olmuştur.

Gerek Yugoslavya'nın parçalanma sürecindeki Bosna Krizi, gerekse de Kosova'daki yaşanan insanlık ayıbı ve sancılı günler, AB'nin açık bir şekilde NATO'dan bağımsız bir savunma ve güvenlik stratejisi izleyemeyeceğinin işareti olmuştur. Daha önemlisi, ABD ile AB arasındaki görüş ayrılıkları, kriz bölgesine müdahaleyi geciktirmiş ve böylece bölge kanlı bir çatışmanın içine sürüklenmiştir. Balkanlar'da ortaya çıkan bu kriz dönemini iyi ve çok avantajlı bir fırsata çeviren NATO, Kosova'da askeri müdahale gerçekleştirerek varlık sebebini sorgulayanlara 'meşruiyetini ve gerekliliğini' kanıtlamaya çalışmıştır.⁶ NATO'nun Kosova müdahalesi boyunca ve bu müdahale sonrasında yaşanan gelişmeler AB'nin Amerikan askeri gücüne olan bağımlılığını açık bir şekilde göstermiştir. Kosova müdahalesinden sonraki süreçte, Avrupalılar bir dizi zirveler düzenleyerek, NATO'dan bağımsız bir Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası oluşturma çabalarına hız vermişlerdir.

⁵ Maria Raquel Freire, "The European Security and Defence policy, History, Structures and Capabilities", **European Security and Defence Policy, An Implementation Perspective**, Michael Merlingen and Rasa Ostrauskaite (eds.), London and New York, Routledge, 2008, s.11.

⁶ Kader Özlem, "Güvenlik Stratejileri", <http://www.turksam.org/tr/a699.html>, Erişim Tarihi:(21.12.2010).

Kasım 1998’de AB’nin bağımsız bir Güvenlik ve Savunma Politikası oluşturma yönünde düzenlediği ilk zirve olan St. Malo zirvesinde ortak bir Fransız-İngiliz Deklarasyonu yayınlanmıştır.⁷ St. Malo’da, AB’nin NATO’nun görev almadığı ve müdahale etmediği krizlere müdahale etmesi, bunun içinde gerekli olan bütün araç ve gereçlere sahip olması ve etkin bir güç olması karara bağlanmıştır.

St. Malo Deklarasyonu’nun yayınlanmasından kısa bir süre sonra Kosova Krizi ortaya çıkmış, bu kriz Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası’nın ilk sınavı olmuştur. Kosova Krizi esnasında AB hazırlıksız yakalanmış, krizi çözme konusunda yetersiz kalmıştır. AB bu anlamda ABD ile ortak hareket etmiş, kriz NATO müdahalesi ile çözüme kavuşturulmuştur. Kosova Krizi’nin AB’nin askeri eksikliklerini ortaya çıkarmasında önemli bir yere sahip olduğunu göstermek ve ABD olmaksızın benzeri krizlerin çözümünde başarı elde edemeyeceği savı tezin esas varsayımlarından biridir. Kosova Krizi’nin sona ermesinden sonra AB liderleri 3-4 Haziran 1999 yılında Almanya’nın Köln şehrinde bir araya gelerek St. Malo zirvesinde alınan kararları desteklediklerini beyan etmişlerdir. Ayrıca, AB’nin NATO’dan bağımsız bir askeri gücün oluşturulmasını ifade etmişlerdir. Köln zirvesinden sonra, 10-11 Aralık 1999 tarihlerinde gerçekleşen Helsinki Zirvesi’nde AB liderleri 2003 yılı sonuna kadar 60.000 kişiden oluşacak bir kolordunun oluşturulması kararı almışlardır. Bu kolordunun temel görevi Petersberg Görevlerini yerine getirme amacıyla iki ay içinde çatışma bölgesine gönderilebilecek ve bölgede bir yıl boyunca kalabilecektir.

Avrupa Birliği tarafından düzenlenen zirvelerde önemli bir yere sahip olan savunma ve güvenlik politikası konuları 19-20 Haziran 2000 yılında düzenlenen Feira Zirvesi’nde ele alınmıştır. Bu zirvede, güvenlik ve savunma politikası ile ilgili ortak bir Avrupa politikasının güçlendirilmesi başlığı altında bir rapor hazırlanmıştır. Rapor, NATO’nun kendi olanaklarıyla icra edeceği operasyonlarda üyesi olan ülkeler karar alma mekanizmasında söz sahibi olacaklarını ifade etmiştir. Önemli diğer bir konu da, AB’nin kendi araç ve gereçleriyle gerçekleştireceği operasyonlarda karar alma konusunda “NATO üyeleri söz sahibi olamayacaklardır”

⁷ Mesut Hakkı Caşın, Uğur Özgöker, Halil Çolak, **Küreselleşmenin Avrupa Birliği Ortak Güvenlik ve Savunma Politikasına Etkisi Avrupa Birliği**, İstanbul, Nokta Kitap, 1. Baskı, Mayıs 2007, s.259.

ifadesi yer almış ve sadece gerçekleşen operasyonların mevcut durumu konusunda bilgi verileceği belirtilmiştir. Ayrıca, 2000 yılının sonuna kadar AB'nin yürüttüreceği operasyonlara üyesi olan ve olmayan ülkelerin ne kadar asker verebileceği konusunda bir toplantı düzenleme kararı alınmıştır. Bu karardan sonra, Brüksel'de 2000 yılının Kasım ayında düzenlenen toplantıya Dışişleri ve Savunma Bakanları ile beraber AB üyesi olmayan NATO üyesi devletlerin de bakanları katılmışlardır. Toplantıda 100.000'den fazla asker, 400 savaş uçağı ve 100'den fazla savaş gemisinden oluşan bir askeri müdahale gücü oluşturulması yönünde karar alınmıştır.⁸

Görüldüğü gibi, Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle AB önemli ölçüde güvenlik ve savunma alanında ciddi bir aktör olma yolunda ilerlemeler kaydetmiştir. Özellikle, 1998'den sonra AB'nin güvenlik ve savunma politikası, Fransız-İngiliz ortak girişimi olan St. Malo zirvesi ve yaşanan Kosova Krizi ile birlikte daha belirgin bir hale dönüşmüştür. AB günümüze kadar geldiğimiz süreçte hızlı askeri muharebe grupları, acil müdahale kuvvetleri oluşturmuş ve askeri yeteneklerini geliştirmiştir. Diğer taraftan, Bosna ve Kosova krizlerinde elde ettiği askeri ve sivil kriz yönetim tecrübesi ile kendi küresel stratejisini de geliştirmektedir. Bütün bu alanlardaki en önemli gelişmelerin acil bir şekilde ortaya çıkması ve dönüm noktasının da St. Malo Deklarasyonu'nun olduğunu görmek mümkündür.⁹

Bu tez konusunun hazırlanmasında bugüne kadar konu ile ilgili yaptığım literatür taramasında, Soğuk Savaş esnasında Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nın genel olarak gelişim süreci ve 1990'lı yıllardan sonra bu politikanın oluşmasna hız veren Yugoslavya'daki etnik çatışmalar incelenmiştir. Bu çalışma Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nın gelecekte nasıl şekilleneceği tartışmasından hareketle ortaya çıkmıştır. Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nın Soğuk Savaş döneminde neye dayandırıldığı ve bu sistemin çöküşünün ardından yaşanan gelişmeler ayrıntılı olarak anlatılmıştır. Bu tezin ortaya koyduğu temel yaklaşım, AB'nin Balkanlar'da meydana gelen çatışmalar döneminden, özellikle de 1999 Kosova Krizi'nden sonra bu bölgeye yönelik güvenliği ve istikrarı

⁸ Haydar Çakmak, **Avrupa Güvenliği**, Ankara, Platin Yayınları, Ocak 2007, ss.189-192.

⁹ Janne Haaland Matlary, **European Union Security Dynamics In The New National Interest**, New York, Palgrave Macmillan, 2009, s.47.

sağlamak amacıyla başlatığı İstikrar ve Ortaklık süreci neticesinde giderek karmaşılaşan bir güvenlik ortamına doğru yol aldığı ve birliğin bu çerçevede kendi güvenliğini düzenleyecek önlemlere yöneldiğidir. Sonuç olarak vardığımız temel nokta, Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nın NATO'ya alternatif bir Avrupa ordusu olmadığıdır. Ancak NATO'nun Avrupa'da faaliyetlerini sınırlamasıyla beraber, Avrupa ülkelerinin NATO'nun hem de AGSP'nin Avrupa'daki varlığı konusunda, belirleyici gücün ABD olacağıdır. AGSP konusu henüz yeterli oranda başarı sağlayamamışsa da, bu konudaki çabalar dikkate değerdir. Aslında konu sadece güvenlik ve savunma alanıyla sınırlı olmayıp, genel olarak AB'nin geleceği ile ilgilidir. Çünkü AB'nin savunma ve güvenlik konularına verdiği önemin ve İstikrar ve Ortaklık Süreci çerçevesinde Balkanlar'da ve Kosova'nın devletleşme sürecinde elde edeceği başarının derecesi bize birliğin geleceği ile ilgili ipuçları verecektir.

Bu anlattıklarımızın çerçevesinde şekillenen çalışmanın ilk bölümünde Soğuk Savaş döneminde Avrupa Güvenlik ve Savunma politikaları alanındaki gelişmeler anlatılmıştır. Bu bölümde, Brüksel Antlaşması'ndan, Avrupa ülkelerinin İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra güvenliklerini sağlayan ve ABD'nin etkin bir güç olarak başını çektiği NATO'dan ve Batı Avrupa Birliği'nden bahsedilmiştir. Soğuk Savaş esnasında Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nın oluşma aşamasında olduğundan dolayı hayata geçirilememiş Avrupa Savunma Topluluğu ve Pleven Planı girişimlerinden, Varşova Paktı, Küba Krizi Sonrası Yumuşma Dönemi, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı, Helsinki Nihai Senedi'nden, Paris Şartı ve sonrasındaki gelişmelerden bahsedilmiştir. En son olarak Fouchet planlarından, Davignon, Kopenhag ve Londra raporlarından bahsedilmekle birlikte Genscher – Colombo Planı'na ve Tek Avrupa Senedi çerçevesinde güvenlik ve savunma politikalarına değinilmiştir.

İkinci bölümde ise AB'nin güvenlik ve savunma politikası ile ilgili antlaşmalar ve bu yönde düzenlediği zirveler incelenmiştir. Bu perspektiften Maastricht Antlaşması ve Ortak Savunma ve Güvenlik Politikası oluşturma çabaları, ayrıca Petersberg Görevleri, Amsterdam Antlaşması, St. Malo, Köln, Helsinki, Feira, Nice zirveleri ve Avrupa Güvenlik Stratejisi anlatılmıştır.

Çalışmanın asıl odak noktasını teşkil eden üçüncü bölümde ise, Kosova Krizi'nde yaşanan olaylardan, Güvenlik ve Savunma Politikası çerçevesinde Kosova Krizi'nin öneminden ve bu krizden AGSP perspektifinde çıkarılan derslerden bahsedilmiştir. Ayrıca, bağımsızlık sürecinde yaşanan gelişmelerden ve bağımsızlık ilanından sonra 2008 yılında Kosova'da faaliyete başlayan AGSP Barış ve Hukuk Misyonu EULEX'e, Genişleme Stratejileri ve Zirve Kararlarının, İstikrar ve Ortaklık sürecinin Kosova ile ilgili kısımlarına değinilmiş ve konu genel olarak bu gelişmeler çerçevesinde değerlendirmeye tabi tutulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİNDE BATI AVRUPA'DA GÜVENLİK VE SAVUNMA POLİTİKALARI

1.1. Avrupa Kıtasında Güvenlik ve Savunma Politikaları Oluşturma Yönünde Atılan Adımlara Genel Bir Bakış

Tarih boyunca güvenlik sorunları devletlerin dış politikalarının belirlenmesinde ve yürütülmesinde en önemli etkenlerden birini oluşturmuşlardır. Avrupa yüzyıllarca, sık sık meydana gelen kanlı ve yıpratıcı savaflara sahne olmuş ve bu savaflar neticesinde birçok insan hayatını kaybetmiştir. Bu açıdan AB'nin ortaya çıkışı güvenlik ve savunma endişelerinden kaynaklanmıştır. Netice itibariyle İkinci Dünya Savaşı'nın acılarını yeniden yaşamak istemeyen ve bunu engelleme amacıyla Avrupa ulusları, aralarındaki ihtilafları çözmek, barış ve güvenlik içinde yaşamak için nihai olarak “uluslarüstü” bir Avrupa Devleti'ne ulaşmayı hedefleyen, ekonomik, mali, sosyal ve siyasi bir birlik oluşturmak istemişlerdir.¹⁰

İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinden sonra Avrupa'da yapılan ilk savunma amaçlı girişim 4 Mart 1947'de Fransa ve İngiltere arasında imzalanan Dunkirk İttifak ve Karşılıklı Yardımlaşma Antlaşması'dır.¹¹ Avrupa'nın iki büyük devleti İngiltere ve Fransa arasında 50 yılına imzalanan Dunkirk Antlaşması yeni bir Alman saldırganlığına karşı karşılıklı danışma ve ortak hareketi öngörmekteydi.

¹⁰ Fehmi Ağca, **AB'nin Güvenlik ve Savunma Politikası ve Türkiye'nin Konumu**, İstanbul, Papatya Yayıncılık, 1.Basım, Kasım 2010, s.13.

¹¹ United Nations – Treaty Series, “**Treaty of Alliance and Mutual Assistance Between His Majesty in Respect of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland and The President of the French Republic. Signed At Dunkirk, on 4 March 1947**”, <http://www.ena.lu/>, Erişim Tarihi:(15.03.2011).

Dunkirk Antlaşması'nın 2.maddesinde akit taraflardan birine veya her ikisine Almanya tarafından gerçekleştirilecek bir silahlı saldırı durumunda taraflar mevcut olan bütün güçleriyle birbirlerine destek ve yardımda bulunacaklarını¹² ifade etmişlerdir. Dunkirk Antlaşması'nın Almanya'ya karşı yapıldığı konusunda iddialar ileri sürülmüşse de buradaki temel hedef SSCB'den gelebilecek herhangi bir askeri girişime karşı mukavemet etme amacıyla da yapılmıştır.¹³

Dunkirk Antlaşması'nın imzalanmasından sonra Doğu ve Batı arasındaki kamplaşmasının daha da belirgin bir hale dönüşmesinden sonra İngiltere'nin girişimleri sayesinde 4 Mart 1948'de İngiltere, Fransa ve Benelüks Devletleri Belçika'nın başkenti Brüksel'de bir araya gelerek karşılıklı yardım anlaşmasının içeriğini görüşmüşler hemen ardından 17 Mart 1948 tarihinde Brüksel Anlaşması'nı imzalamışlardır. Avrupa'nın önemli ülkeleri arasında imzalanan bu Ortak Savunma, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel İşbirliği Antlaşması ile her ülke sahip olduğu kendi ulusal ordusunu yetiştirmesi ve Avrupa'daki devletlerin herhangi biri saldırıya maruz kalması durumunda düşmana karşı birlikte karşı koyma konusunda karar almışlardır.¹⁴ İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra mağlup çıkan Almanya bölünmüş idi; ABD, İngiltere ve Fransa ile birlikte Batı bölümünü işgal ederek Almanya'nın yeniden silahlanmasını engelleyen bir anayasa uygulamaya başladılar. SSCB ordusu, Doğu Almanya ile Doğu ve Merkez Avrupa'yı elinde bulunduruyordu ancak SSCB, 1947 sonlarına kadar Avrupalı devletler tarafından evrensel bir düşman olarak görülüyordu. Soğuk Savaş, Berlin Ablukası ile belirmiş ve devamında müttefik hava nakil harekâtı yapılmıştır.¹⁵ Kısa bir süre sonra, Batı Avrupalı devletler SSCB'nin giderek artan muazzam askeri gücüne karşı mukavemet edemeyeceklerini farkına varmışlardır. Bunu takiben yukarıda değinilen 1948'de Batı Avrupa devletleri ile SSCB arasında yaşanan Berlin Krizi, ciddi bir SSCB tehdidinin

¹² **Ibid.**, Article II.

¹³ Gürkaynak, **op.cit.**, s.49.

¹⁴ Detaylı bilgi için bakınız. Document 1/1, “**Treaty of Economic, Social and Cultural Collaboration and Collective Self-Defence between the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland, Belgium, France, Luxembourg and the Netherlands ‘(The Brussels Treaty)’**, **Brussels, 17 March 1948**”, *European Foreign Policy Key Documents*, Christopher Hill and Karen E.Smith (eds.), London and New York, Routledge, 2000, ss.3-6, <http://istfak.files.wordpress.com/2009/10/hill-european-foreign-policy.pdf>, Erişim Tarihi:(23.07.2012).

¹⁵ Fahir Armaoğlu, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1995**, Ankara, Alkım Yayınevi, Cilt 1-2, Genişletilmiş 14.Baskı, Basım Yılı Yok, ss.592-599.

algılanmasına neden olmuş ve neticede Brüksel Antlaşması üye ülkeleri, ABD ve Kanada arasında bir Kuzey Atlantik Güvenlik Örgütü görüşmeleri başlamıştır. Sözünü ettiğimiz bu ülkeler arasında gerçekleşen görüşmeler sonucunda, Nisan 1949'da Kuzey Atlantik Antlaşması'yla NATO (North Atlantic Treaty Organization) kurulmuştur. İlerdeki bölümlerde antlaşmanın orijinalinden ve kuruluşu ile ilgili "Foreign Relations of the United States" Amerikan arşiv belgelerinden faydalanılarak detaylı olarak NATO'dan bahsedilecektir. NATO güvenlik ve savunmayla ilgili ortak planlama ve karar verme yapısı öngörüyordu.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında Batı Avrupalılar birleşik bir Avrupa yaratma süreci çerçevesinde çeşitli örgüt kurma girişimlerinde bulunmuşlardır. Bunlardan bazıları daha kuruluş aşamasında başarısızlıkla sonuçlanmış, bazıları da kuruluşlarının müteakiben aktif bir rol oynayamadan kâğıt üzerinde kalmışlardır. Bu konudaki girişimlerden biri Avrupa Savunma Topluluğu'dur (AST). Haziran 1950 yılında Kore'de savaşın patlak vermesiyle birlikte bu savaş Avrupa güvenliğinin olası bir savaşa özellikle de bir SSCB saldırısına karşı, NATO'ya rağmen ne kadar hazırlıksız ve zayıf olduğunu ortaya çıkarmıştır. AST, Kore Savaşı'nın patlak vermesinden sonra, ABD'nin, müttefik bir güç olarak yararlanmak üzere, Federal Almanya'yı silahlandırmayı düşünmesi ile denenmiştir. Fransa ise İkinci Dünya Savaşı'nda maruz kaldığı Alman saldırganlığından dolayı silahlanmış bir Almanya'yı endişe ile karşılamıştır. Bu savaşın oluşturduğu atmosferden etkilenen W.Churchill, 11 Ağustos 1950 tarihinde, ABD ve Kanada'yı da içerecek şekilde ortaklaşa hareket edecek ve demokratik denetim mekanizmasına sahip bir Avrupa Ordusu'nun acil bir şekilde kurulmasını önermiştir. Bununla birlikte dönemin Fransız hükümet başkanı olan Rene Pleve'nin girişimleri ile ortak bir savunma gücü projesi geliştirilmiştir. Böylece Federal Almanya'nın askeri gücü, AST içine diğer üye devletlerin askeri güçleriyle bütünleştirilerek "ulusüstü" bir savunma bakanlığına bağlanma istenmiştir. Soğuk Savaş şartlarından da kaynaklanan AST ile Batı Avrupa devletlerinin ordularının bütünleştirilmesi amaçlanmıştır. Çünkü bir Alman milli ordusu düşüncesi, Fransız kamuoyunda kabul edilebilir değildi. Böylece çözüm, Almanya'nın "ulusüstü" bir toplulukla bütünleştirilmesiydi. 1952 tarihinde imzalanan AST kurucu antlaşması Ağustos 1954'te Fransa Parlamentosu'na getirilmiş ve reddilmiştir. Böylece Avrupa Savunma Topluluğu oluşturma düşüncesi

başarısızlığa uğramıştır. AST kurucu antlaşmasına, bu antlaşmayla oluşturulması öngörülen Avrupa ortak ordusunun kuvvet yapısına ve Fransa tarafından reddedilmesindeki nedenlerine ilerde ayrıntılı olarak Avrupa Savunma Topluluğu ve Pleven Planı başlığı altında değinilecektir.

Avrupa Savunma Topluluğu'nun başarısızlığından sonra, 1950'li yılların Soğuk Savaş ortamı, Batı Avrupalıları, daha gevşek bir örgütsel yapıyı esas alan Batı Avrupa Birliği (BAB) gibi hükümetlerarası bir birlik oluşturmaya sevk etmiştir. Başarısız AST'den sonra, Brüksel Antlaşması, "Değiştirilen Brüksel Antlaşması" olarak tadil edilerek Batı Avrupa Birliği'ne dönüştürülmüştür. Brüksel Antlaşması'nın amaçlarından olan ortak savunma, ekonomik, sosyal ve kültürel işbirliğinin geliştirilmesinin yanı sıra, BAB ile Avrupa Entegrasyonu'nun geliştirilmesine yardımcı olunması da amaçlanmıştır. BAB İtalya ve F.Almanya'yı da kapsamıştır.

Açıklamaya çalıştığımız bu gelişmeler Avrupa Bütünleşme sürecine daha geniş ve sağlam temellere dayalı bir dış, güvenlik ve savunma politika boyutu kazandırmak yönünde yeterli katkıda bulunamamıştır. Bu amaçla 1960'lı yılların başlarında Fransa'nın Danimarka Büyükelçisi Christian Fouchet tarafından ve kendi ismini taşıyan "Fouchet Planları" açıklanmıştır. Avrupa Bütünleşmesi konusunda önemli değişiklikler içeren Fouchet Planları Avrupa'da dış ve güvenlik politikaları alanında daha sıkı bir işbirliğini öngörmüştür. Fouchet Planı Avrupa Topluluğu üyeleri tarafından reddedilmiş, bununla beraber Fransa'nın ortaya attığı öneriler de rafa kaldırılmıştır.¹⁶ ABD ve SSCB arasında 1962'de yaşanan Küba Füze Krizi sonrasında Doğu-Batı münasebetlerinde, gerginliklerin yerini, "Yumuşama" döneminin alması, iki blok arasında önemli bir dönüm noktasına işaret etmiştir. Doğu-Batı arasında yaşanan yumuşamanın en belirgin göstergesi silahsızlanmanın öneminin anlaşılması ve Avrupa güvenliği konusunda Doğu ve Batı arasında önemli bir platform olan Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı'nı sayabiliriz. Bu gelişmelerin yanı sıra, Avrupa ekonomik alanda hızlı ilerlemeler kaydederken Topluluk çatısı altında olamasa bile hükümetlerarası çerçevede işbirliği

¹⁶ **The Changing Politics of European Security**, Stefan Ganzle and Allen G.Sens (eds.), New York, Palgrave Macmillan, 2007, s.8.

yapmaya zorlamıştır. AST'nin başarısızlığı, Fouchet Planları'nın reddedilmesi ve 1960'lı yıllardan itibaren de yaşanan yumuşama dönemi neticesinde 1970'lere kadar ortak dış güvenlik ve savunma politikası alanında oluşturulmak istenen siyasi işbirliği konusu gündeme gelmemiştir.

Yukarıda ifade ettiğimiz bu gelişmelerden sonra siyasi işbirliğinin geliştirilmesi amacıyla çeşitli raporlar yayınlanmıştır. Avrupa Siyasi İşbirliği (European Political Cooperation, EPC) mekanizmasının oluşturulmasında önemli raporlar Davignon, Kopenhag ve Londra raporlarıdır. Ayrıca ASİ mekanizması kapsamında dönemin Alman Dışişleri Bakanı Genscher ve İtalyan Dışişleri Bakanı Emilio Colombo'nun hazırladığı Genscher-Kolombo Planı ve son olarak Tek Avrupa Senedi de önemli bir yere sahiptirler. Ekim 1970'de Lüksemburg'da AT üyesi ülkelerin Dışişleri Bakanlarının düzenledikleri zirvede Belçikalı siyasi direktör Vicomte Davignon tarafından hazırlanan ve Lüksemburg Raporu bilinen Davignon Raporu yayınlanmıştır. Davignon Raporu ile 1970'ten itibaren Avrupa Siyasi İşbirliği oluşturulmuştur. ASİ'nin amacı, dış politika alanında işbirliğini geliştirmek olmuştur.¹⁷ Üye ülkelerin acil durumlarda işbirliği yapmalarını kabul eden 1973 Kopenhag Zirvesi ve 1981'de ASİ süreci çerçevesinde güvenlik ile ilgili sorunların siyasi boyutunu tartışmak ve görüşmek amacıyla kabul edilen Londra Raporu ASİ süreci açısından önemlidir. Bu sözü edilen gelişmelerin yanında güvenlik konularında yeni düzenlemelerin yapılmasını öngören ve güvenliğin savunma boyutunu ASİ mekanizmasına dâhil edilmesini öneren Genscher – Colombo planıyla da ASİ konusunda önemli bir gelişme daha kaydedilmiştir. Ancak ASİ'nin oluşturulması kapsamında en ileri adım 1986'da kabul edilen Tek Avrupa Senedi'dir (The Single European Act). Tek Avrupa Senedi (TAS) ile siyasal işbirliği hukuki nitelik kazanarak kurucu anlaşmalarda yerini almıştır.

Bu gelişmeler çerçevesinde görüldüğü gibi, güvenlik ve savunma konuları Avrupa'da Soğuk Savaş'ın sona ermesine kadar bütünleştirici bir gündem çerçevesinde meşru bir konu ve sorun olarak algılanmış ve bu çerçevede

¹⁷ Uğur Özgöker, “Avrupa Birliği Ortak Dış ve Güvenlik Politikası”, <http://www.subconturkey.com/2010/Aralik/koseyazisi-Avrupa-Birligi-Ortak-Dis-ve-Guvenlik-Politikasi.html>, Erişim Tarihi:(07.03.2011).

değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Sivil bir güç olarak hareket eden AT, Avrupa güvenliğinin pekiştirilmesine askeri araçlardan ziyade ekonomik ve siyasi araçlar aracılığıyla daha çok katkı sağlamıştır.¹⁸

Aşağıda; genel olarak buraya kadar ana hatlarıyla özetlediğimiz bu sürecin ayrıntılarına girilecektir.

1.1.1. Brüksel Antlaşması

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra imzalanan ilk Avrupa güvenlik anlaşmaları Almanya'ya karşı olmuş ve karşılıklı yardımlaşma esasına dayanmıştır.¹⁹ Daha öncede değindiğimiz ilk güvenlik ve savunma girişimi olan Dunkirk Antlaşması'nın gerçekleşmesinden bir yıl önce, SSCB tarafından bu antlaşmanın, dönemin İngiltere Dışişleri Bakanı E.Bevin kendisinin de nitelendirdiği “Batı Birliği” politikası doğrultusunda imzalandığı anlaşılmıştır.²⁰

22 Ocak 1948 tarihinde E.Bevin, bir konuşma esnasında Doğu Avrupa'da vuku bulan olaylardan ve Batı Avrupa'nın bu olaylar ile karşı karşıya kaldığı tehlikelerden söz etmiştir. Bu yüzden de, Batı Avrupa devletlerinin ortaklaşa hareket etmesinin zorunlu olduğunu vurgulamış, kendi hükümetinin Batı Avrupa'yı bir bütün olarak kabul ettiğini ve bu ülkeler arasında da ilerde ittifakların oluşturulmasının gerektiğini söylemiştir.²¹ Özellikle de, Şubat 1948'de Çekoslovakya'da gerçekleşen Sovyet yanlısı darbe, Batı Avrupa ülkelerini endişeye düşürmüştür. Ayrıca, bununla beraber, vurgulanması gereken diğer önemli bir nokta o dönem halen varlığını koruyan Almanya'nın yeniden silahlanması korkusu da bu endişeyi daha belirgin bir hale dönüştürmüştür.

¹⁸ Sinem Açıkmeşe, “**Underlying Dynamics of the European Security and Defence Policy**”, s.123, <http://www.sam.gov.tr/perceptions/Volume9/March-May2004/8SAkgulAcikmesefu.pdf>, Erişim Tarihi:(05.01.2011).

¹⁹ Janet Adamski, “Historical Precedents for the Current European Security and Defence Policy”, **Old Europe, New Security, Evolution For a Complex World**, Janet Adamski, Mary Troy Johnson and Christina M. Shweiss (eds.), Hampshire, Ashgate Publishing Limited, 2006, s.17.

²⁰ U.S. Department of State, “**Foreign Relations of the United States, 1948, Western Europe**”, Vol. III, United States Government Printing Office, Washington, 1974, ss.4-6, <http://images.library.wisc.edu/FRUS/EFacs/1948v03/reference/frus.frus1948v03.i0006.pdf>, Erişim Tarihi:(24.07.2012).

²¹ **Ibid.** ABD, Kanada, İngiltere ve Batı Avrupa devletleri arasındaki NATO'nun kuruluşuna öncülük eden müzakere ve tartışmalar konusunda detaylı bilgi için bkz. **Ibid.**, ss.1-351.

1947 yılında, İngiltere ve Fransa arasında Almanya'nın askeri güç olarak çıkmasını önlemek amacı ile imzalanan Dunkirk Antlaşması'na rağmen birlik için istenen asıl antlaşma daha önce ifade edildiği üzere 17 Mart 1948 tarihinde Belçika, Fransa, İngiltere, Lüksemburg ve Hollanda'nın katılımları ile Brüksel'de imzalanmıştır. Brüksel Antlaşması'nın resmi adı Ekonomik, Sosyal ve Kültürel İşbirliği ve Müşterek Savunma Antlaşması idi.²² Brüksel Antlaşması, İngiltere Dışişleri Bakanı E. Bevin'nin çabaları sonucu ortaya çıkmış ve dönemin ABD Başkanı Henry Truman tarafından da destek almıştır.²³

Antlaşmanın ekonomik, kültürel ve toplumsal alanlarda da işbirliğini içeren hükümetlerarası karşılıklı bir savunma antlaşması olarak öngörülmüştür. Antlaşmanın 4.maddesine göre, taraflardan herhangi biri Avrupa'da silahlı bir saldırıya maruz kalması durumunda, antlaşmaya imza atan diğer bütün üyeler sahip oldukları bütün olanakları ile yardım etmeyi taahhüt etmişlerdir.²⁴ Brüksel Antlaşması'nı imzalayan ülkeler antlaşma metninin önsözünde amaçlarını şu şekilde belirtmişlerdir:²⁵

1. Avrupa'nın ekonomik açıdan gelişmesi için Batı Avrupa'da sağlam temeller oluşturmak
2. Birliktelik oluşturmak ve Avrupa'da sürekli bütünleşmeyi özendirmek
3. Herhangi bir saldırı durumunda üyeler arası yardımlaşmayı sağlamak.

Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nın ilk yapılarının oluşmasının başladığına işaret eden Brüksel Antlaşması ile savunma ve güvenlik alanlarında ortak bir Avrupa hareketi başlatılması öngörülmüştür. Bununla birlikte, hava savunma mekanizmalarının bütünleştirilmesinden, ortak komutaya kadar birçok alanı kapsayan bir ortak savunma planı uygulamaya konulmuştur.²⁶

²² Document 1/1, Hill and Smith, s.3.

²³ Burak Tangör, **Avrupa Birliği Güvenlik ve Savunma Politikası'nın Gelişimi**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, Birinci Baskı, Eylül 2009, s.25.

²⁴ Document 1/1, Article IV, Hill and Smith, s.4.

²⁵ Document 1/1, Hill and Smith, ss.3-4.

²⁶ Özdemir, **op.cit.**, s.2.

Ancak, savaş sırasında Avrupa ekonomisinin ve alt yapısının tamamen tahrip olmasından dolayı Avrupa kendi güvenliğini kendisi sağlama olanağından yoksun kalmış ve böylece ABD ile işbirliğine gidilmesi zorunluluğu ortaya çıkmıştır.²⁷ 15 Mart 1949'da Brüksel Antlaşması ülkeleri, ABD ve Kanada, Danimarka, İzlanda, İtalya, Norveç ve Portekiz'i Brüksel Antlaşması'na katılmaya davet etmişlerdir.²⁸ Bundan sonra, ileride daha detaylı bir şekilde 4 Nisan 1949 tarihinde 10 Batı Avrupa devleti ile Kanada ve ABD arasında imzalanan Kuzey Atlantik Antlaşması ile kurulan NATO'dan bahsedeceğiz. 1949'dan sonra Kuzey Atlantik Antlaşması ile Brüksel Antlaşması örgütünün savunma sorumlulukları ve sahip olduğu yetenekleri NATO'ya devredilmiş ve NATO bundan böyle Avrupa'nın güvenliğinden ve savunulmasından Soğuk Savaş'ın sonuna kadar tek sorumlu örgüt olarak görevini başarılı bir şekilde yerine getirmiştir.

1.1.2. NATO'nun Kuruluşu

II. Dünya Savaşı'nın bitmesinden sonra ağır zararlar çıkan Avrupa devletleri, dünya siyasetindeki eski merkezi konumlarını kaybetmişler ve savaş sonrası oluşan yeni dünya dengesinde ortaya çıkan iki büyük güçle ABD ve SSCB ile mücadele edemeyeceklerini öngörmüşlerdir. Avrupalı devletler, ABD ve SSCB arasında çıkabilecek muhtemel bir savaşın Avrupa sınırları içerisinde gerçekleşecek tahminiyle savunma alanında ortaklaşa hareket etmeyi hedeflemişlerdir.²⁹ Soğuk Savaş dönemi boyunca Avrupa güvenliğinin temeli olan NATO, iki dünya savaşında yaşanan insanlık ayıbının yeniden yaşanmamasının önlenmesi, özellikle de, SSCB'den kaynaklanan komünist tehdide karşı koyabilmek için kurulmuş ve Avrupa güvenlik işbirliğinin zeminini hazırlamıştır denilmesi yanlış olmayacaktır.

1945 yılında İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle, devamlı olarak büyüyen askeri imkân ve kabiliyetleri ve bunlar ile paralel olarak yayılcı

²⁷ Haydar Efe, "AB'nin 'Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası' Oluşturma Çabaları", **Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt:3, Yıl:3, Sayı:2, Güz 2007, s.4, <http://www.iibf.ibu.edu.tr/dergi/2007guz/makale1.pdf>, Erişim Tarihi:(28.02.2012).

²⁸ Gürkaynak, **op.cit.**, s.55.

²⁹ Tarık Söylemiş, "Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası ve Üç Kritik Sınırı: Makedonya, Kongo ve Bosna Hersek Misyonları", **Uluslararası Hukuk ve Politika**, Cilt:3, Sayı:12, 2007, s.42, <http://www.usak.org.tr/dosyalar/dergi/UXK3G9O9NNcgZZIIMIs52NQZskV1Nc.pdf>, Erişim Tarihi: (29.02.2012).

politikalarından dolayı, SSCB potansiyel bir tehdit haline gelmiştir. 1948 yılının Şubat ayında Prag'da gerçekleşen Darbe sonucunda, Çekoslovakya SSCB etki alanına girmiş ve Batı Avrupa ülkeleri Sovyet tehdidine karşı kendilerini koruma ihtiyacını hissetmişlerdir.³⁰

Diğer yandan, Avrupa ekonomisinin yeniden kalkındırılması ve güvenliğin sağlanması için işbirliği yapılması gereği üzerinde durulmuştur.³¹ Fakat Brüksel Antlaşması ile oluşturulan savunma konseptinin yetersizliğini algılayan kurucu üyeler güvenlik alanı yönünde daha ciddi düzenlemeler yapma ihtiyacını duymuşlardır.³² Prag darbesinden sonra aynı yıl içinde Berlin'in abluka altına alınmasıyla güvenlik alanındaki endişeler daha ciddi bir hal almıştır. Bütün bu gelişmeler ise ABD'nin, Avrupa'nın güvenliğine ilişkin politikasının değişmesine yol açmıştır. Bu değişimin önemli işareti ise, 11 Haziran 1948 tarihinde ABD Senatosu'nda kabul edilen Vanderberg Kararı olmuştur. Bu kararın önemi ise, ABD hükümetine barış zamanında Amerika kıtası dışında bulunan devletler ile askeri ittifak andlaşmaları imzalama yetkisi vermiştir.³³

Bu yetkinin verilmesinden sonra, 2 Kasım 1948'de Brüksel Antlaşması'nı imzalayan devletler ile ABD ve Kanada arasında, yayılmacı politikalar güden SSCB'ye karşı oluşturulacak bir askeri örgütün kurulması konusunda müzakereler başlamıştır.³⁴ Bu müzakereler sonucunda, 12 ülkenin üyeliğine dayalı ortak bir güvenlik sistemi oluşturan ve BM Şartı'nın ortak güvenlik için bölgesel düzenlemeler yapma olanağı veren 51. Maddesine dayanan Kuzey Atlantik

³⁰ Ağca, **op.cit.**, s.113.

³¹ İrfan Kaya Ülger, "Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikasının Arkaplanı, Oluşumu ve Temel Anlaşmazlık Konuları", **Uluslararası Güvenlik Sorunları ve Türkiye**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, Birinci Baskı, Nisan 2002, s.91.

³² **Avrupa Birliği Ortak Politikaları ve Türkiye**, Muhsin Kar ve Harun Arıkan (ed.), İstanbul, Beta, 1.Baskı, Ekim 2003, s.375.

³³ Kararın tam metni için bkz. "5. U.S. Senate Resolution 239 (Vanderberg resolution), 11 June 1948", 80th Congress, 2nd Sessions, 11th June 1948 ("The Vanderberg Resolution"), <http://www.fransamaltongvongesau.com/documents/dl1/h5/1.5.8.pdf>, Erişim Tarihi:(01.08.2012).

³⁴ Bu müzakereler konusunda detaylı bilgi için bkz. U.S. Department of State, "Foreign Relations of the United States, 1949, Western Europe", Vol. IV, United States Government Printing Office, Washington, 1975, ss.1-366, <http://images.library.wisc.edu/FRUS/EFacs/1949v04/reference/frus.frus.1949v04.i0006.pdf>, Erişim Tarihi:(24.07.2012); Barış Özdal, Mehmet Genç, **Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nın Türkiye-AB İlişkilerine Etkileri**, İstanbul, Aktüel Yayınları, 1.Baskı, Şubat 2005, ss.63-64.

Antlaşması, 4 Nisan 1949 tarihinde Washington’da imzalanmış³⁵ ve imzacı devletlerin onaylamalarından sonra 24 Ağustos 1949’da yürürlüğe girmiştir.³⁶

İttifakın temel amacı da, kurucu üyelerin güvenlik ve özgürlüklerini sahip olduğu bütün siyasi ve askeri olanaklarla korumak ve ortaklaşa olarak savunmalarını sağlamak olmuştur. NATO’ya üye devletlerin demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğü konusunda paylaştıkları değerlerin, Avrupa-Atlantik sahasının tümünde barış ve istikrara katkıda bulunacağı belirtilmiştir.³⁷ Antlaşma’nın 5.Madde çerçevesinde; Taraflar, Avrupa veya Kuzey Amerika’da üyelerinden herhangi birisi silahlı bir saldırıya uğrarsa, bu saldırıyı bütün üyelere yapılmış bir saldırı kabul edecekler ve BM md.51’de³⁸ tanınan bireysel ya da kolektif karşı koyma hakkına başvurarak silahlı güç kullanmayı da kapsayabilecek şekilde saldırıya üyeye yardım edeceklerdir.³⁹ Görüldüğü gibi, burada önemli olan husus, Kuzey Atlantik Antlaşması, BM Şartı’nın ülkelere yüklediği uluslararası sorumlulukların yanısıra kişisel hakları da gözetmektedir. Kuzey Atlantik Örgütü Antlaşması her üye ülkeye, ortak savunmanın faydaları yanında, risk ve sorumluluklarının da paylaşılması yükümlülüğünü getirmiştir. Fakat onların ittifak ile çelişebilecek herhangi bir başka uluslararası yükümlülüğe girmemelerini zorunlu kılmaktadır.⁴⁰

Genel olarak toparlarsak NATO, Washington ve BM Yasası’na bağlı bir şekilde, hedefini gerçekleştirmek için aşağıdaki temel görevleri yerine getirmeyi amaçlamaktadır:⁴¹

³⁵ Antlaşmanın tam metni için bkz. U.S. Department of State, ss.281-285, <http://images.library.wisc.edu/FRUS/EFacs/1949v04/reference/frus.1949v04.i0006.pdf>, Erişim Tarihi:(24.07.2012).

³⁶ Ağca, **op.cit.**

³⁷ **Ibid.**, s.114.

³⁸ BM’nin 51.maddesi, BM üyelerinden birinin silahlı bir saldırıya uğraması durumunda Güvenlik Konseyi uluslararası barış ve güvenliği sağlama konusundaki gerekli önlemleri alana kadar bireysel ya da kolektif meşru savunma hakkını tanımaktadır. United Nations, “**Charter of the United Nations and Statute of the International Court of Justice**”, Chapter VII, Action with Respect to Threats to the Peace, Breaches of the Peace, and Acts of Aggression, Article 51, United Nations Department of Public Information, New York, October 2009, s.31.

³⁹ Document 1/2, “**The North Atlantic Treaty, Washington DC, 4 April 1949**”, Article 5, Hill and Smith, s.7.

⁴⁰ Tangör (2009), **op.cit.**, s.30. Detaylı bilgi için bkz. **NATO El Kitabı**, Brüksel, NATO Basın ve Enformasyon Bürosu, 2001.

⁴¹ **NATO El Kitabı**, Brüksel, NATO Basın ve Enformasyon Bürosu, 2001, ss.31-32.

1. **Güvenlik:** Demokratik kurumların kalkınması ve anlaşmazlıklara barışçıl çözümler getirilmesi ilkelerine dayanan ve hiçbir ülkenin bir diğerini kuvvet tehdidi veya kullanımı ile korkutamayacağı veya zorbalık yapamayacağı istikrarlı bir Avrupa – Atlantik güvenlik ortamı için vazgeçilmez temellerden birini oluşturmak.
2. **Danışma:** Washington Antlaşması'nın 4. Maddesinde öngörüldüğü üzere, üyelerin güvenliğini tehdit edebilecek olası riskler ve üyelerin ortak endişe konularında yürüttükleri çabaların eşgüdümü dâhil, müttefiklerin yaşamsal çıkarlarını etkileyebilecek her konuda müttefikler için Atlantik ötesi bir forum oluşturmak.
3. **Caydırıcılık ve Savunma:** Washington Antlaşması'nın 5. ve 6. maddelerinde öngörüldüğü üzere, NATO üyesi herhangi bir ülkeye yöneltilecek herhangi bir saldırı tehdidine karşı caydırıcılık ve savunma sağlamak.
4. **Kriz Yönetimi:** Washington Antlaşması'nın 7. maddesinde öngörüldüğü üzere, her bir olayı tek tek ele alarak ve oybirliği içinde, çatışma önlemeye etkili bir şekilde katkıda bulunmak ve kriz mukabele operasyonları dâhil, kriz yönetimine faal olarak katılmaya hazır olmak.
5. **Ortaklık:** Şeffaflığı, karşılıklı güveni ve ittifak ile birlikte çalışabilirlik yeteneğini artırmak amacıyla Avrupa-Atlantik sahasındaki diğer ülkelerle geniş kapsamlı işbirliği ve diyalog geliştirmek.

NATO'nun kuruluşuna biraz farklı daha doğrusu eleştirel açıdan bakacak olursak yukarıda sözü edilen amaçlar çerçevesinde kurulmasının yanında ABD'nin, SSCB'ye karşı Avrupa'yı denetleyebilmesi için de kurulduğunun unutulmaması gerekir. Daha açık bir şekilde ifade edersek, Birinci Dünya Savaşı esnasında ABD, Almanların Atlantik Okyanusu'ndaki suyoollarını tehdit etmeye başlamasından sonra müdahale etmişti. Savaşın bu noktasında, Almanların Avrupa'ya hükmetmeye başlamasıyla Avrupa'daki sistemin dengesi bozulmuştu. İkinci Dünya Savaşı'nda ABD, Avrupa'da Almanların ve Asya'da Japonların saldırganlığından dolayı bu iki kıtada geç müdahale etmekle sistemin dengesizleşmesine izin vererek Birinci Dünya

Savaşı'ndaki benzer stratejiyi izlemiştir. Buna kısaca “Yalnızcılık” (Isolationism) politikası⁴² denilmekte, ancak bunun kendini düzelten “Güç Dengesi”⁴³ sistemine ve son çare olarak müdahaleye dayalı stratejinin basit bir tanımıdır.⁴⁴ İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ABD, başarısız bir politika algıladığı bu adımına karşı bir tepki olarak daha aktif bir politika izleme kararı almıştır. Böylece, NATO aracılığıyla hem Batı Avrupa'yı kendi çıkarları doğrultusunda kontrol etmiş hem de SSCB'nin Batı Avrupa'daki yayılmasını Soğuk Savaş'ın sonuna kadar başarılı bir şekilde engellemiştir. ABD'nin böyle bir karar almasındaki en önemli argümanı, önceden müdahale edilseydi Avrupa'daki dengeler bozulmayacak ve belki de Japon serüvenciliği durdurulabilecekti⁴⁵ şeklinde olmuştur.

SSCB açısından bakıldığında, Kuzey Atlantik Antlaşması'nın (NATO'nun) BM'nin temel prensiplerine ve amaçlarına bunun yanında ABD, İngiltere ve Fransa'nın diğer sözleşme (antlaşma) ve anlaşmalarda kabul ettikleri yükümlülüklerine aykırı olduğunu dile getirmişlerdir. Kuzey Atlantik Antlaşması'nın savunma amacı ve kabul ettiği BM temel prensipleri ile ilgili ifadesinin ya da demeçinin bu antlaşmaya taraf olan devletlerin meşru savunma görevi ve BM'nin temel ilke ve amaçları gibi ortak değerlerine hizmet etmediği görüşünü ileri sürmüşlerdir. ABD, İngiltere ve Fransa gibi büyük güçler Kuzey Atlantik Antlaşması'na taraf olmuşlardır. Böylece antlaşma sözü edilen büyük güçlerin hiçbirisine karşı yöneltilmiş değildir. Büyük güçler arasından sadece SSCB'nin hariç tutulmuş olması bu antlaşmanın açık bir şekilde SSCB'ye karşı olduğunu ifade etmektedir. Kuzey Atlantik Antlaşması'nı ikili bir antlaşma olmadığını, özellikle de, yeni bir Alman saldırganlığını önlemek amacı olmayan ve bu saldırganlığın

⁴² Yalnızcılık bir dış politika stratejisidir. Yalnızcılık politikası yürüten bir devlet uluslararası sorunlar ile mümkün olduğu kadar az ilgilenir ve diğer devletlerle en alt düzeyde diplomatik ilişki kurar ya da kurmay çalışır.

⁴³ Güç Dengesi sistemi, güçleri birbirine yakın en az beş ya da altı devletin bir ortamda bulunmasını gerektirir. Sistem, revizyonist devletlerin, statükocu güçlerin güvenliğini tehdit etmeye başladığında gündeme gelir. Bu sistemde yenilen devletlerin ortadan kaldırılması yerine onun sisteme tekrar atılması amaçlanır. Devletler arasında gücün dengelenmesi ya ağır tarafın hafifletilmesi ya da hafif tarafa ağırlık verilmesiyle olur. “Uluslararası İlişkiler Sözlüğü”, <http://osamortadogu.sitemynet.com/ulus.htm>, Erişim Tarihi:(04.08.202).

⁴⁴ George Friedman, “The Election, the Presidency and Foreign policy”, **Stratfor Global Intelligence**, 31 July, 2012, http://www.stratfor.com/weekly/election-presidency-and-foreign-policy?utm_source=feedlist&utm_medium=email&utm_campaign=20120731&utm_term=gweekly&utm_content=readmore&elq=b3c3fdd433e8481796f26e9a5375490c.

⁴⁵ **Ibid.**

tekrardan yaşanmasının ihtimalini göz ardı eden devletler grubunu oluşturduğu çok taraflı bir antlaşma olarak görmüşlerdir. Sonuç olarak, SSCB'nin, İkinci Dünya Savaşı'nda Hitler'e karşı savaşan ABD, İngiltere ve Fransa'nın oluşturduğu büyük güçler koalisyonundan biri olarak bu antlaşmaya katılmaması durumunda kendilerine karşı yöneltilmiş bir antlaşma olarak kabul edeceklerini açıklamışlardır.⁴⁶

Önemle vurgulanması gereken diğer bir konu da Soğuk Savaş boyunca Batı'nın askeri ittifakı NATO'nun SSCB'ye karşı uyguladığı stratejilerdir. NATO'nun Soğuk Savaş boyunca uyguladığı stratejiler dönemin şartlarına göre farklılaşmıştır. Şunun da belirtilmesi gerekir ki, ileride değineceğimiz stratejilerin kabul edilmesinde ve uygulanmasında baskın faktör her zaman ABD'nin çıkarlarının ön planda tutulması olmuştur. Çünkü nükleer silahlarda ABD'nin üstün olması ve Batı Avrupa'nın savunmasının nükleer silahlara dayanmasından dolayı ABD'nin çıkarlarının ön planda tutulmasına avantaj sağlamıştır. Bunlar kısaca Çevreleme (Containment), Sınırlı Savaş (Limited War), Topyekün Karşılık (Massive Retalitaion) ve Esnek Karşılık (Flexible Response) stratejileridir. Fakat sözünü ettiğimiz bu stratejileri anlatmadan önce “strateji”nin veya “strateji” teriminin ne anlama geldiğinin açıklanması faydalı olacaktır. Strateji bir savaş durumunda, siyasi iktidarın, sonuca ulaşmak için askeri kuvvetleri kullanma sanatı olarak kabul edilmektedir.⁴⁷ Günümüzde ise, strateji hemen hemen her alanda kullanılmaktadır. Bu açıdan bakıldığında, “strateji”den, daha geniş anlamda düşünüldüğünde, bir ulusun ya da uluslar topluluğunun, olağanüstü hallerde hedefe ulaşmak için sahip oldukları bütün ekonomik, siyasal, askeri ve moral güçlerini birbirleriyle uyumlu olarak düzenlemesi ve kullanılması anlaşılmaktadır.⁴⁸

1949'dan 1991'e kadar geçen dönemde NATO stratejisini esas itibarıyla “savunma” ve “caydırıcılık” olarak tanımlamak mümkün olmakla birlikte,

⁴⁶ Detaylı bilgi için bkz. U.S. Department of State, ss.261-262'den Informal Translation by the Office of Eastern European Affairs. For the Russian text of the momerandum, see Vneshniaia politika Sovetskogo Soiuza, dokumenty i materialy, 1949 god, Moscow, 1953, pp.89-94, <http://images.library.wisc.edu/FRUS/EFacs/1949v04/reference/frus.1949v04.i0006.pdf>, Erişim Tarihi:(24.07.2012).

⁴⁷ Erol Mütercimler, **Yüksek Stratejiden Etki Odaklı Harekâta Geleceği Yönetmek**, İstanbul, Alfa Yayınları, 2. Baskı, 2006, s.37.

⁴⁸ **Ibid.**, s.38.

dönemin son yirmi yıllık bölümünde “diyalog” ve “detant” (yumuşama)’ya giderek artan ölçüde önem verilmiş olduğu da söylenebilir.⁴⁹ NATO’nun kuruluşu “Çevreleme Politikası”nın da (Containment Policy) ilk ayağını oluşturuyor. Çevreleme Politikası temelde ABD’nin SSCB’nin yayılmasını önleme amacıyla meşrulaştırdığı bir stratejidir ve genelde ABD tarafından uygulanmıştır. Çevreleme kavramını ilk defa kamu tartışmasına açan Amerikan Dışişleri Bakanlığı’nda (U.S. Department of State) bir diplomat ve SSCB ile ilişkiler danışmanı olarak çalışan George F.Kennan’dır.⁵⁰ Kennan Çevreleme Politikası ile ilgili ifadelerini (görüşlerini) 1947 tarihinde Foreign Affairs dergisinde “X” olarak bilinen “The Sources of Soviet Conduct” makalesinde belirtmiştir.⁵¹ Kennan tarafından ortaya atılan çevreleme stratejisiyle, ABD, SSCB’nin etki alanını genişletmesini önlemek için bu ülkenin çevresinde, gerek tarihi gerekse siyasi nedenleriyle yakınlık duymayan ülkeler ile ittifak oluşturarak onu çevrelemeyi amaçlıyordu. Ayrıca çevreleme politikası, SSCB’nin yürüttüğü politikalarında değişimi sağlamak için kararlı ve sabırlı bir şekilde uzun vadeli bir stratejinin uygulanmasına gerek duymuştur.⁵² Çevreleme politikası görüşü çerçevesinde oluşan NATO, Balkan Paktı, Bağdat Paktı, Güneydoğu Asya Antlaşması Örgütü ve Anzus Paktı sözü edilen politikanın somut örnekleridir.⁵³ Üç yıl süresince çevreleme politikası kararlılıkla uygulanmıştır.⁵⁴

Çevreleme stratejisinden sonra daha önce de ifade ettiğimiz gibi ikincisi “Sınırlı Savaş”(Limited War) stratejisidir. Uzakdoğu’da 1950’de Kore Savaşı’nın patlak vermesi, bu stratejinin kabul edilmesine yol açan temel neden olmuştur. Düşmanın tamamen yok olmasını veya şartsız tesliminden daha sınırlı bir amacı olan

⁴⁹ Dış Politika ve Savunma Araştırmaları Grubu, “**Başlangıcından Bugüne NATO Stratejik Konsepti’nin Geçirdiği Evreler**”, 22 Aralık, 2010, http://www.bilgesam.org/tr/index.php?view=article&catid=122%3Aanalizler-guvenlik&id=915%3Aabalangcndan-buguene-nato-stratejik-konseptinin-gecirdii-evreler-dsa&format=pdf&option=com_content&Itemid=147, Erişim Tarihi:(06.08.2012).

⁵⁰ “**Containment**”, <http://www.nuclearfiles.org/menu/key-issues/nuclear-weapons/history/cold-war/strategy/strategy-containment.htm>, Erişim Tarihi:(07.08.2012). Bu konuda ayrıca bkz. Gürkaynak, **op.cit.**, ss.68-71.

⁵¹ Bkz. The History Guide Lectures on Twentieth Century Europe, “**George Kennan, The Sources of Soviet Conduct (1947)**”, <http://www.historyguide.org/europe/kennan.html>, Erişim Tarihi:(07.08.2012).

⁵² **Ibid.**, Part II.

⁵³ **Uluslararası İlişkiler Sözlüğü**, Faruk Sönmezoglu (der.), İstanbul, Der Yayınları, 2000, s.222.

⁵⁴ Gürkaynak, **op.cit.**, s.73.

bu stratejinin temel göstergesi, savaşta kullanılan silahların tahrip derecesinin düşüklüğü, katılan tarafların sayısının azlığı ve kapsadığı alanın darlığı gibi özelliklerdir.⁵⁵ 12 Nisan 1950’de ABD’nin Ulusal Güvenlik Konseyi’ne sunulmak üzere “ABD’nin Hedefleri ve Ulusal Güvenlik için Programlar – NSC-68” adlı bir rapor hazırlanmıştır. Bu rapor dokuz bölümden oluşmakta ve o dönemde mevcut olan dünyadaki krizlerin arka planından ve ABD’nin SSCB’yle olan ilişkilerinin niteliğinden bahsetmektedir.⁵⁶ Bu rapor 1952’de Portekiz’in başkenti Lizbon’da düzenlen NATO Bakanlar Konseyi’nde ittifakın resmi stratejisi kabul edilmiştir. Bu yeni stratejinin benimsenmesiyle, Orta Avrupa’da Sovyet orduları önündeki boşluğun doldurulması amaçlanmıştır.⁵⁷ İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra 1949’da SSCB ilk atom bombasını patlatarak nükleer bir güç haline dönüşmüştür. Bunun neticesinde, nükleer denge sağlanmış ve NATO da stratejisini buna göre uyarlama gereğini duymuştur. Özellikle de 1950’lerden sonra nükleer silahlar alanında yaşanan gelişmeler ABD ve SSCB arasındaki ilişkilere yeni bir boyut kazandırmıştır.

Bu kapsamda, NATO stratejisinin eski etkinliğini korumadığı görüşü benimsenmeye başlanmıştır. Bu nedenle 50’lerin ilk yarısındaki açıklamalarda, NATO stratejisi önemli ölçüde caydırıcılık hedefleyen “Topyekün (kitlese) Karşılık” (Massive Retaliation) stratejisi olarak adlandırılmaktadır. Bu stratejinin temelini 30 Ekim 1953’de yayınlanan ABD Ulusal Güvenlik Konseyi’nin “Temel Ulusal Güvenlik Politikası NSC-162” adlı raporu oluşturmaktadır. Bu raporun genel değerlendirmeler bölümünde, ulusal güvenlik politikasının başlıca sorunları ABD’nin güvenliğine yönelik SSCB tehdidini bertaraf etmek ve bunu yaparken ABD ekonomisinin zayıflamasını veya temel değerlere ve kurumlara zarar verilmesini engellemek olarak belirtilmiştir.⁵⁸ Ayrıca herhangi bir düşman saldırısı karşısında, ABD kendini ve müttefiklerini savunmak amacıyla uygun gördüğü takdirde diğer

⁵⁵ **Uluslararası İlişkiler Sözlüğü** (2000), s.616.

⁵⁶ Raporun tam metni için bkz. “**A Report to the National Security Council by the Executive Secretary on United States Objectives and Programs for National Security - NSC 68**”, April 12, 1950, President's Secretary's File, Truman Papers, Washington, http://www.trumanlibrary.org/whistlestop/study_collections/coldwar/documents/pdf/10-1.pdf, Erişim Tarihi:(07.08.2012).

⁵⁷ Gürkaynak, **op.cit.**, s.76.

⁵⁸ Raporun tam metni için bkz. “**A Report to the National Security Council by the Executive Secretary on Basic National Security Policy – NSC 162/2**”, 30 October, 1953, Washington, <http://www.fas.org/irp/offdocs/nsc-hst/nsc-162-2.pdf>, Erişim Tarihi:(07.08.2012).

silahlar gibi nükleer silah kullanacağını ifade etmiştir.⁵⁹ Bu strateji, NATO'nun üye ülkelerine yapılacak bir saldırıya elindeki her imkânı kullanarak mukabele edeceği tehdidini temel alan bir caydırıcılığı vurgulamaktaydı.⁶⁰ Bu strateji görüşü doğrultusunda, hedefler arasından sadece askeri olanlar değil, şehirler, limanlar, sanayi merkezleri gibi sivil hedeflerde vardı. Aslında bu stratejinin Batı Avrupalılar için olumsuz bir yönü vardı. Bu stratejinin kabul edildiği 1954-1955 döneminde SSCB, nükleer silahlara sahip olmasına rağmen, bunları ABD topraklarına ulaştıracak gönderme araçlarından yoksundu. ABD ve SSCB arasında ortaya çıkacak muhtemel bir savaşın Avrupa topraklarında gerçekleşmesine kesin gözüyle bakılıyordu. Bundan dolayı, SSCB tehdidini coğrafi yakınlık nedeniyle daha fazla hisseden Batı Avrupalı ülkelerin, savunma sorunlarının çözülmesi yönünde olumlu bir etkisi olmamış, tam tersine savunma sorunlarının ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bu nedenle 1954 tarihinde kabul edilen Topyekün Karşılık stratejisi, yeni bir strateji belirleme zorunluluğundan dolayı 1967'de kaldırılmış⁶¹ ilerde de değineceğimiz Esnek Karşılık stratejisine geçilmiştir.

Topyekün Karşılık stratejisi terk edilip Esnek Karşılık stratejisine geçilmesindeki en önemli sebep Ekim 1957'de SSCB'nin uzaya Sputnik uydusunu uzaya fırlatması olmuştur. Bunu sonucunda artık ABD'de SSCB'nin füze menziline girmiş bulunuyordu. Bu uyduyu uzaya gönderebilecek güçlü bir füzenin üretilmesini askeri açıdan değerlendirirsek, bir nükleer başlığı bu füzenin sayesinde yaklaşık yirmi ya da otuz dakika içinde ABD topraklarına ulaştırabilmeyi dolayısıyla da ABD topraklarını vurabileceği gerçeği ortaya çıkmaktadır.

Bu yaşanan gelişmeler sonucunda da, her iki blok arasında nükleer ve konvansiyonel silahlarda bir denge oluşunca, caydırıcılık niteliğine sahip Topyekün Karşılık stratejisinin daha uzun bir süre uygulanmayacağı anlaşıldığından etkinliğini kaybetmiştir. Böylece Esnek Karşılık stratejisi kabul edilmiştir. Bu sözünü ettiğimiz teknolojik gelişmelere paralel olarak ABD, hayati çıkarları söz konusu olduğunda,

⁵⁹ **Ibid.**, “Defence Against Soviet Power and Action”, Par.39/b.

⁶⁰ Ağca., **op.cit.**, s.116.

⁶¹ Çakmak, **op.cit.**, s.163.

güvenliğini nükleer silahlarla koruyacağı, diğer durumlarda da savunmanın, klasik silahlarla yapılacağı bir doktrinin geliştirilmesini istemekteydi. İşte Esnek Karşılık stratejisinin dayandığı temel budur.⁶² Bu strateji ABD Savunma Bakanı Robert McNamara tarafından ileri sürülmüştür. McNamara'nın ileri sürdüğü bu doktrin yoğun olarak konvansiyonel kara güçleri bulundurmayı öngörmüş ve ABD'nin nükleer gücü sayesinde de, her türlü saldırıyı kolayca bertaraf etmeyi amaçlamaktaydı.⁶³ Bu anlatılanlardan görüldüğü gibi, nükleer silahların ne zaman ve hangi şartlarda kullanılacağına sürekli ABD karar vermiştir. Bu tabi ki, bazı NATO üyelerinin hoşnutsuzluğuna neden olmuştur.

Nükleer silahların kullanılmasında ve savaş açma gibi stratejik kararların alınmasında ABD ile birlikte diğer Batı Avrupalı üyeler de söz sahibi olmak istemişlerdir. Doğal olarak ABD'nin, kendi çıkarlarını ön planda tuttuğunu göz önünde bulundurursak, Batı Avrupa devletlerinin bu isteğine pek sıcak bakmamıştır. Böylece NATO'nun içinde yeni stratejinin belirlenmesi konusunda çatlaklar belirmeye başlamıştır. ABD'nin bu üstün konumuna karşı çıkmaya başlayan ülke De Gaulle yönetimindeki Fransa olmuştur. Fransa Başkanı De Gaulle ve bazı Avrupalı devlet adamları, ABD'nin önerdiği Esnek Karşılık stratejisine karşı çıkmışlardır. ABD'nin nükleer silahlarla ilgili karar verme konusunda baskın rolünden Fransa başta olmak üzere rahatsızlık duyanlar olmuştur. Bu rahatsızlık duyanların görüşe göre; ABD'nin gereksiz yere bu silahları kullanarak ve gerekli olduğu halde kullanmayarak, Avrupa'nın tahrip olmasına neden olabileceği olasılığı nedeniyle çifte korkuları bulunmuştur.⁶⁴ Fransa 1960'dan sonra ABD'nin, Batı Avrupa'daki etkisini kırmak amacıyla her fırsatta kendi alternatiflerini oluşturmaya çalışmışsa da pek başarılı olduğu söylenemez. Bunun da en önemli sebebi, kendisinden başka destekçi bulamamış olmasıdır. Bunun sonucunda Fransa, 1966'da NATO askeri yapısından çekildiğini açıklamıştır. Böylece Fransa NATO ile bağlarını önemli bir ölçüde zayıflatmıştır. Biraz daha geniş açıdan bakacak olursak Fransa'nın, böyle bir karar almasının kökeninde De Gaulle'ün deyimi ile

⁶² Gürkaynak, *op.cit.*, ss.100-101.

⁶³ *Ibid.*, s.93.

⁶⁴ *Ibid.*, s.96.

“bağımsızlık politikasının” olmasıdır.⁶⁵ De Gaulle’ün bağımsız politikasının temelinde de nükleer güç yatıyordu. Kısacası, De Gaulle’e göre, büyük devlet olmanın da, bağımsız bir dış politikanın da, çok uluslu bir milletlerarası politika düzeni yaratmanın da temel şartı nükleer güç idi.⁶⁶ Fakat şunu da hemen belirtelim ki, De Gaulle bunu yaparken bazı dayanaklara artık sahip bulunuyordu. Fransa 1 Mayıs 1962’de kendisinin yapmış olduğu 60 kilotonluk ilk atom bombasını Büyük Sahara’da patlatmış ve bunun yanında 1963’ten itibaren bu bombaların üretimine geçmişti.⁶⁷

Fransa’nın askeri komuta yapısından çekilmesi, NATO’nun içinde bazı kurumsal değişikliklere yol açmıştır. Bu değişikliklerden en önemlisi, NATO stratejisinin geliştirilmesi için ve Fransa’nın katılmadığı bütün savunma konularındaki sorumluluğun NATO kuvvet planlamasını denetlemek amacıyla 1963’te oluşturulan Savunma Planlama Komitesi’ne (Defence Planning Committee) verilmesi kararı olmuştur.⁶⁸ Böylece Esnek Karşılık stratejisinin en önemli muhalifi olan Fransa’nın mevcut olmaması neticesinde, yeni strateji taslağının hazırlanma süreci hız kazandı. Bunun ardından 9 Mayıs 1967’de bakanlar seviyesinde, düzenlenen toplantıda, Savunma Planlama Komitesi NATO askeri otoritelerine sunulmak üzere “(DPC/D(67)23”adlı bir kılavuz belgesi⁶⁹ hazırlamıştır. Bu belge ile yeni bir stratejinin siyasi onayı doğrultusunda yeşil ışık yakılmıştır. Aralık 1967’de Savunma Planlama Komitesi tarafından oybirliğiyle kabul edilen Esnek Karşılık stratejinin belgelerine göre üç kademesi vardır. Bunlar dolaysız (doğrudan) savunma, denetimli tırmanma ve tüm nükleer karşılıktır.⁷⁰ Dolaysız savunma, bir saldırının normal olarak aynı seviyede karşılanarak alt edilmesini, şayet bunda başarı sağlanamazsa tırmanma sorumluluğunu düşmanın üzerine yüklemeyi öngörmektedir. Bunun sonucunda düşman durdurulamıyorsa nükleer taktik silahlar kullanılacak, eğer

⁶⁵ Armaoğlu (Basım Yılı Yok), *op.cit.*, s.612.

⁶⁶ *Ibid.*, s.614.

⁶⁷ *Ibid.*, s.615.

⁶⁸ “NATO Strategy Documents 1949-1969”, Gregory W.Pedlow (ed.), <http://www.nato.int/docu/stratdoc/eng/intro.pdf>, Erişim Tarihi:(04.08.2012).

⁶⁹ Tam metin için bkz. “Defence Planning Committee, Decisions of Defence Planning Committee in Ministerial Sessions, Document - (DPC/D(67)23”, Annex II to DPC/D(67)23, Guidance to the NATO Military Authorities, 11 May, 1967, <http://www.nato.int/docu/stratdoc/eng/a670511a.pdf>, Erişim Tarihi:(08.07.2012).

⁷⁰ *Ibid.*, Guidance to the NATO Military Authorities / B. Strategy and Forces, Par.25.

bununla da başarılı olunmuyorsa her türlü nükleer silah kullanılacaktı.⁷¹ Kısaca özetlersek, Esnek Karşılık stratejisi, herhangi bir düşmanın, kendisine yönelik caydırma ve böylece hesaplanamayan sonuçların çıkmasına neden olabilecek bir saldırısına karşı cesaretini kırmayı hedeflemektedir. Bu stratejinin birincisinden yani Topyekün Karşılık stratejisinden farkı nükleer silahların tehdit unsuru olarak ve bir saldırı durumunda bile öncelikli olarak kullanılmamasıdır.

Eleştirilere rağmen, Esnek Karşılık stratejisi Soğuk Savaş'ın sonuna kadar NATO'nun açıklanan resmi stratejisi olmayı sürdürmüştür. Soğuk Savaş boyunca Batı Avrupa güvenlik ve savunma konularında temel taşı oluşturan NATO, açıklamaya çalıştığımız gelişmeler çerçevesinde kurulmuş ve Avrupa'da sonraki dönemde hız kazanan işbirliği ve bütünleşme çabalarına uygun bir zemin oluşturmuştur.⁷²

1.1.3. NATO Organları

NATO'da en önemli konulardan biri karar alma mekanizmasıdır. Kararların alınması genelde uzlaşmaya dayalıdır. Bu, bütün kararların oybirliği ile alınması gerektiği anlamını taşır. Sonuç itibarıyla, NATO'da, önemli bir kararın alınmasından önce genellikle uzun danışma ve tartışmalar gerekmektedir. Bu, uzun tartışmalar ve danışmaların yapılması da, iki önemli avantaja sahip olduğunu göstermektedir. Öncelikle, her üye ülkenin egemenliğine ve bağımsızlığına saygı duyulur ve ikinci olarak, uzlaşma esası üzerine alınan bir karar, tüm üyelerin desteğini ve uygulamaya geçilmesi taahhüdünü içerir.⁷³

İttifakın en önemli karar alma organı **Kuzey Atlantik Konseyi**'dir.⁷⁴ Üye ülkelerin daimi temsilcilerinden oluşmakta ve haftada en az bir kez toplanan Konsey,

⁷¹ Çakmak, *op.cit.*, s.164.

⁷² Mehmet Bilge Özakçaoğlu, “Avrupa Ortak Dış Güvenlik Politikası Gelişimi ve Temel Sorunları”, <http://mehmetbilgeozakcaoglu.blogcu.com/avrupa-ortak-dis-guvenlik-politikasi-gelisimi-ve-temel-sorunlari/8739336>, Erişim Tarihi:(26.02.2011).

⁷³ “Atlantik İttifakı”, <http://www.sorucevap.com/bilimkultur/sosyalbilimler/tarih/ders.asp?207377>, Erişim Tarihi:(09.03.2011).

⁷⁴ **Yirmibirinci Yüzyılda NATO**, Brüksel, NATO Public Diplomacy Division, 2004, s.10. Ayrıca NATO'nun kurulduğu dönemdeki kurumsal yapısıyla ilgili detaylı olarak bkz. U.S. Department of State, ss.330-337, <http://images.library.wisc.edu/FRUS/EFacs/1949v04/reference/frus.frus>

siyasi yetki ve karar alma gücüne sahiptir. Kuzey Atlantik Konseyi yetkisini doğrudan Kuzey Atlantik Antlaşması'ndan alan en önemli karar alma organıdır.⁷⁵ Önemli bir diğer nokta da şudur, temel de askeri bir örgüt olmasına rağmen, nihai karar merkezi siyasi ve sivil otoritededir⁷⁶. Diğer taraftan da, üye ülkelerin büyükelçi düzeyinde daimi temsilcilerinden oluşan bir **Daimi Konsey** organı vardır. Daimi Konsey yılda iki kez veya daha sık Dışişleri Bakanları düzeyinde toplanmakta, kararlarını ortak uzlaşma sonucu oy birliği ile almaktadır.⁷⁷

Diğer önemli organı ise, **Savunma Planlama Komitesi**'dir. Daha öncede değindiğimiz gibi bu organ ya da komite NATO kuvvet planlamasını denetlemek amacıyla 1963'te oluşturulmuştur. Normal şartlarda daimi temsilcilerden kuruludur. Komite, yılda en az iki kere Savunma Bakanları düzeyinde toplanır ve ortak savunma planlamasıyla ilgili önemli savunma konularını tartışır.⁷⁸ Savunma Planlama Komitesi, NATO içindeki görevli askeri makamlara rehberlik eder ve kendi sorumluluk ve yetenekleri alanında olan konularda Konsey'le aynı fonksiyon, sıfat ve yetkilere sahiptir.

Üçüncü olarak, NATO'nun nükleer politikaları ile ilgilenen **Nükleer Planlama Grubu** vardır. Bu Nükleer Planlama Grubu, Aralık 1966'da ABD Savunma Bakanı Robert McNamara başkanlığındaki Savunma Bakanları Özel Komitesi'nin NATO içinde nükleer doktrin ile ilgili bir istişare sürecinin oluşturulması konusundaki önerisinin, bakanlar seviyesi toplantısında, Savunma Planlama Komitesi tarafından kabul edilmesi sonucunda kurulmuştur.⁷⁹ Nükleer Planlama Grubu, NATO Savunma Planlaması Komitesi'nde yer alan Savunma

1949v04.i0006.pdf, Erişim Tarihi:(24.07.2012).

⁷⁵ **NATO Handbook**, Brussel, NATO Office of Information and Press, 2001, s.149.

⁷⁶ Tangör (2009), **op.cit.**, s.31.

⁷⁷ Ağca, **op.cit.**, s.115; U.S. Department of State, ss.330-333, <http://images.library.wisc.edu/FRUS/EFacs/1949v04/reference/frus.frus.1949v04.i0006.pdf>, Erişim Tarihi:(24.07.2012).

⁷⁸ **Ibid.**

⁷⁹ **“The Nuclear Planning Group (NPG)”**, NATO Homepage, http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_50069.htm, Erişim Tarihi:(09.08.2012).

Bakanları, ittifakın nükleer politikasını görüşmek üzere, düzenli aralıklarla Nükleer Planlama Grubun'da toplanmaktadırlar.⁸⁰

NATO'nun yaklaşık olarak dört yıllık bir süre için atanan **Genel Sekreteri** vardır⁸¹. Genel Sekreter, Kuzey Atlantik Konseyi'ne ve Savunma Planlama Komitesi'ne başkanlık eder. Bununla beraber, genel sekreter, NATO yapılanması içinde oluşturulmuş diğer komitelerin başkanlığını icra eder.

Son olarak da, bu örgüt içindeki en üst düzey askeri organ **Askeri Komite**'dir. Üye ülkelerin genelkurmay başkanlarından oluşan bu komitenin temel görevi, barış zamanında NATO'nun sorumlu olduğu alanın müşterek bir şekilde savunması ile ilgili önlemleri Kuzey Atlantik Konseyi'ne tavsiye etmekle yükümlüdür. Askeri Komite'nin devamlı ve düzenli bir şekilde görevini yerine getirebilmesi için aynen Kuzey Atlantik Konseyi'nde olduğu gibi, üye ülkeler genelkurmay başkanlarını temsilen birer Daimi Askeri Temsilci atar.⁸²

1.1.4. Batı Avrupa Birliği

Batı Avrupa Birliği, Batı Avrupa'nın operasyon kapasitesini geliştirmeyi amaçlayan ve onun bir savunma politikası oluşturup uygulanmasına imkân veren bir kurumdur.⁸³ Batı Avrupa Birliği'nin kökenine baktığımızda, 1948 tarihinde Hollanda, Fransa, Belçika, Lüksemburg ve İngiltere tarafından imzalanan Brüksel Ekonomik, Sosyal, Kültürel, İşbirliği ve Ortak Müdafaa Antlaşması'na kadar gitmektedir.

1947 yılında İngiltere ve Fransa arasında imzalanan ve güvenlik alanında ilk işbirliği girişimlerinden olan Dunkirk Antlaşması ile başlayan çabalar 1948 yılında Brüksel Antlaşması ile devam etmiştir. Devamında, 1949 yılında NATO Antlaşması'nın imzalanmasından sonra NATO'nun kurulması ile Brüksel

⁸⁰ NATO Handbook, s.151.

⁸¹ Yirmibirinci Yüzyılda NATO, **op.cit.**

⁸² Tangör (2009), **op.cit.**, ss.31-32; U.S. Department of State, s.333, <http://images.library.wisc.edu/FRUS/EFacs/1949v04/reference/frus.frus.1949v04.i0006.pdf>, Erişim Tarihi:(24.07.2012).

⁸³ İbrahim S. Canpolat, **Avrupa Birliği Uluslarüstü Bir Sistemin Tarihsel Teorik Kurumsal Jeopolitik Analizi ve Genişleme Sürecinde Türkiye ile İlişkiler**, İstanbul, Alfa Basım Yayım Dağıtım, Güncelleştirilmiş 3.Baskı, Ekim 2002, s.246.

Anlaşması'nın askeri sorumlulukları NATO'ya devredilmiştir. Sonuç olarak, NATO'nun kurulması ile Brüksel Antlaşması ikinci plana itilmiştir. Ancak, Avrupa'da 1949 yılında oluşturulan NATO'ya rağmen, savunma ve güvenlik konusundaki arayışlar devam etmiştir.

Savunma ve güvenlik amaçları doğrultusunda zamanın İngiltere Dışişleri Bakanı Antony Eden'in girişimleri neticesinde, daha önce yukarıda değindiğimiz 1948 tarihli Brüksel Antlaşması yeniden gözden geçirilerek "Değiştirilen Brüksel Antlaşması"na dönüştürülmüştür. Değiştirilmiş Brüksel Antlaşması ise 23 Ekim 1954 tarihinde imzalanmıştır. Bu antlaşma ile yedi devlet arasında Federal Almanya, İngiltere, Fransa, Belçika, İtalya, Hollanda ve Lüksemburg arasında Batı Avrupa Birliği'ni (BAB'ı) kurmuşlardır.⁸⁴ On iki maddeden oluşan değiştirilen Brüksel Antlaşması, üye devletler arasında ortak meşru savunma, kültürel, sosyal ve ekonomik alanlarda işbirliğini öngörmekte idi.⁸⁵ Tarihsel süreç çerçevesinde Avrupa'da güvenlik kavramının oluşumuna göz attığımızda BAB'ın önemli bir yere ve role sahip olduğu görülmüştür. 1949 yılında kurulan NATO'nun, Batı dünyasındaki güvenlik ve savunma sorumluluklarını üstlenmesi neticesinde Avrupa'da bir rahatsızlık atmosferi oluşturmuş ve bundan dolayı da Avrupa'nın kendisine özgü olan bir güvenlik ve savunma sisteminin yaratılması için çalışmalarda bulunulmasına neden olmuştur. Bu açıdan baktığımızda BAB, bu çalışmaların başlangıç noktasını teşkil etmiştir.

BAB'ın kurulmasının Paris Antlaşması'nın temel hedefleri başlangıç itibarı ile şunlardı:⁸⁶

1. İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinden sonra Avrupa'da ekonomik kalkınmayı temin etmek ve bununla birlikte refah seviyesini yükseltmek,

⁸⁴ Document 1/8, "Protocol Modifying and Completing the Brussels Treaty ('Western European Union')", Paris, 23 October 1954, Hill and Smith, s.40.

⁸⁵ Bkz. "The Paris Agreement, 23Oct. 1954, signed at Brussels on March 17, 1948,
as amended by the "Protocol modifying and completing The Brussels Treaty", NATO Homepage, http://www.nato.int/cps/en/SID-6210543F-716256C8/natolive/official_texts_17408.htm, Erişim Tarihi:(10.08.2012).

⁸⁶ Demir, *op.cit.*, s.3; History of WEU, "2. WEU from 1955 to 1984: the Saar, arms control, the UK and the EC six", <http://www.weu.int/History.htm>, Erişim Tarihi:(05.07.2012).

2. Birlik üyelerinin herhangi birinin bir saldırıya maruz kalmaları durumunda birlikte yardımda bulunmak,
3. Avrupa'nın bütünleşmesine katkıda bulunmak.

1954 yılında İngiltere'nin çabaları sonucunda toplanan Paris konferansında üç yeni anlaşmaya imza atılmıştır. Bu anlaşmalardan birincisi ile Almanya'nın egemenlik hakları iade edilmiş ve Almanya üzerindeki işgal statüsü kaldırılmıştır. İkinci anlaşma ile Almanya NATO'ya dâhil edilmiştir ve üçüncüsü ile de İtalya ve Almanya Brüksel Antlaşması'nı kabul etmiş ve böylece BAB kurulmuştur.⁸⁷

24 Ekim 1954'te imzalanan Paris Antlaşması, Avrupa'da savaşı engelleyecek bir güvenlik mekanizması oluşturmaya ve buna bağlı bir bütünleşme anlayışını geliştirmeye yönelmiştir.⁸⁸ BAB ile üyeler arasında sadece askeri işbirliği değil, bununla beraber, siyasal ve sosyal ilişkilerin de geliştirilmesi ve pekiştirilmesi öngörülmüştür. Değiştirilmiş Brüksel Antlaşması'nın (BAB) 5 maddesine göre akit taraflardan herhangi birine yapılacak bir saldırının hepsine yapılmış sayılması ilkesi benimsenmiştir.⁸⁹ Bu dönemde göze çarpan önemli bir mevzu da, ABD'nin Batı Avrupa'yı savunmak için yürüttüğü çabaların Avrupa'yı SSCB için yeniden bir tehdit haline getirdiği anlayışı etkili olmuştur. Yeni bir savaşın ortaya çıkması durumunda savaş alanının Avrupa olmaması gerekliliği savunulmuştur.⁹⁰

Bu çerçevede BAB, Batı Avrupa'da danışma ve işbirliği mekanizmalarının geliştirilmesinde dört temel rol oynamıştır:⁹¹

1. Federal Almanya Cumhuriyeti'nin NATO'ya kabul edilip dâhil edilmesindeki rolü,

⁸⁷ Tam metin için bkz. The Organisation of Collective Self-Defence, “**5. Paris Agreements 23 October 1954 I. Four Power Conference – Paris, 23 October 1954**”, Analysis of the Terms of the Paris Agreement, Protocol on the Termination of the Occupation Regime in the Federal Republic of Germany / Article I – Schedule I, Declaration Inviting Italy and the Federal Republic of Germany to Accede to the Brussels Treaty, Protocol Modifying and Completing the Brussels Treaty / Article I, ss.35-60, <http://www.fransamaltintvongeusau.com/documents/dl2/h2/2.2.5.pdf>, Erişim Tarihi:(10.08.2012).

⁸⁸ Özdemir, **op.cit.**

⁸⁹ Document 1/8, Article V, Hill and Smith, s.41.

⁹⁰ Beril Dedeoğlu, **Uluslararası Güvenlik ve Strateji**, İstanbul, Derin Yayınları, 2003, s.259.

⁹¹ Özdemir, **op.cit.**; History of WEU, <http://www.weu.int/History.htm>, Erişim Tarihi:(05.07.2012).

2. Silahların denetlenmesi konusunda karşılıklı olarak Batı Avrupa ülkeleri arasında güvenin oluşturulmasındaki rolü,
3. Fransa ve Federal Almanya arasında sorun teşkil eden Saar bölgesinin 1955 yılında Federal Almanya ile birleşme kararı almasından sonra söz konusu sorunun çözülmesi ile ilgili rolü,
4. Avrupa Topluluğu'nu kuran ülkeler ile İngiltere arasında, İngiltere'nin 1973'te Topluluğa girişine kadar işleyerek danışma mekanizmalarının kurulmasındaki rolü.

Ancak, 1980'de Almanya ve Fransa arasındaki işbirliği çerçevesinde yeniden canlandırılmasına karar verilinceye kadar BAB, NATO'nun kontrolünde kalmıştır. Ayrıca, BAB Konseyi ve Parlamentosu'nun yeniden canlandırılması ve NATO'nun Avrupa ayağının güçlendirilmesi konusunda Şubat 1984 yılında görüşmeler başlamıştır.

Bu görüşmelerden sonra, İtalyan Hükümeti'nin daveti üzerine BAB'ın yedi üyesi ülkelerin Dışişleri ve Savunma Bakanları, Değiştirilmiş Büksel Antlaşması'nın otuzuncu yıldönümü münasebetiyle 26-27 Ekim 1984 tarihinde Roma'da olağanüstü bir toplantıda, Avrupa Savunma Kimliği kavramının geliştirilmesine yönelik kararlar içeren Roma Bildirgesi'ni (Deklarasyonu) ilan etmişlerdir.⁹² Bakanlar toplantıda Antlaşma'nın önemine ve amaçları doğrultusundaki bağlılıklarına vurgu yapmışlardır. Bu sözünü ettiğimiz amaçlar; barış ve güvenilgi güçlendirmek, üyeler arasında birliği ve Avrupa'nın ilerici bütünleşmesini teşvik etmektir.⁹³ Böylece bu bildirge (deklarasyon) yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur.⁹⁴ 1985 yılında Roma'da yapılan bir toplantı esnasında, BAB'ın sadece Batı Avrupa'nın güvenliğine katkı sağlamak için değil, Atlantik İttifakı içindeki tüm ülkelerin ortak savunma gücünün geliştirilmesi amacıyla da daha fazla kullanılacağını açıklayan BAB Dışişleri ve

⁹² European Security and Defence Assembly of WEU, Documents, **“Rome Declaration, 26-27 October 1984 adopted by the Ministers for Foreign Affairs and Defence of the Seven WEU Members States”**,

http://ueo.cvce.lu/en/documents/sessions_ordinaires/key/declaration_rome.html#P29_4417,

Erişim Tarihi:(10.08.2012).

⁹³ **Ibid.**

⁹⁴ **“Batı Avrupa Birliği”**, http://baybul.com/bati_avrupa_birli%C7%99i/ansiklopedi#ansiklopedi,

Erişim Tarihi:(07.03.2011).

Savunma Bakanları, BAB'ın yeniden hayata geçirilmesi konusunda karar almışlardır. BAB 1990 ve 1991 yıllarındaki Körfez Savaşı sırasında üye devletlerin katıldıkları operasyonların eşgüdümüne daha etkili bir şekilde dâhil olmaya başlamıştır.⁹⁵

Soğuk Savaş boyunca NATO gölgesinde ve ikinci planda kalan BAB,⁹⁶ Avrupa savunma ve güvenlik yapısında ise önemli bir yere sahip olmaya ancak 1993'te yürürlüğe giren Maastricht Antlaşması ile başlamıştır.⁹⁷ Maastricht Antlaşması'nın 1993'te yürürlüğe girmesi ile de aktif hale getirilmiş ve giderek ağırlık kazanmaya başlamıştır. BAB'ın yeniden canlandırılmasındaki temel nedenlerden biri, Soğuk Savaş sonrası dönemde savunma harcamalarını düşürmek isteyen ABD'nin tutumuydu.⁹⁸

Bundan sonra, ileride de değineceğimiz Nice Antlaşması ile BAB tamamen ortadan kaldırılmış ve sahip olduğu yetkileri ve sorumlulukları Avrupa Güvenlik ve Savunma Politika'sına aktarılmıştır.

1.1.5. Pleven Planı ve Avrupa Savunma Topluluğu

Haziran 1950'de Kore'de patlak veren savaş Avrupa devletlerini hazırlıksız yakalamış ve buna paralel olarak da ABD'yi SSCB'ye karşı Avrupa'nın güvenliği ve küresel boyutta ideolojik savaşın yürütülmesi konusunda endişeye sevk etmiştir. Fakat şunun da altı çizilmesi gerekir ki, Kore savaşının en önemli etkisi, Avrupa kıtasında savunma çabalarına hız kazandırmış ve bununla beraber de Avrupa gündemine Almanya'nın tekrardan silahlandırılması kaygısını sokmuştur.⁹⁹ Böylece, Avrupa devletleri savunma ve güvenlik alanında yeni arayışlara doğru yönelmişlerdir.

Fransa ise, İkinci Dünya Savaşı'ndan edindiği tecrübeden dolayı, Almanya'nın tekrardan silahlanmasına karşı çıkmış ve bu endişesinden ötürü her koşulda engel olmaya çalışmış, ancak diğer taraftan da, Avrupa'da yeni bir savunma

⁹⁵ Avrupa Birliği Ansiklopedisi, **op.cit.**, s.243.

⁹⁶ Ağca, **op.cit.**, s.155.

⁹⁷ Özdemir, **op.cit.**

⁹⁸ Ağca, **op.cit.**, ss.155-156.

⁹⁹ Tangör (2009), **op.cit.**, s.34.

topluluğu kurulması yönündeki tartışmaların başlamasına sıcak bakmıştır.¹⁰⁰ Daha öncede belirttiğimiz gibi, W.Churchill'in ABD ve Kanada'yı da içerecek ve ortak bir denetim mekanizmasına sahip olacak şekilde bir Avrupa Ordusu'nun kurulması önerisinin hayata geçirilmesi çalışmaları başlamıştır. Jean Monnet tarafından hazırlanan ve daha sonra Pleven Planı olarak anılacak taslak plan, dönemin Fransa Başbakanı René Pleven tarafından 24 Ekim 1950 tarihinde açıklanmıştır.¹⁰¹ Bu planın temelinde Fransa'nın güvenlik endişeleri yatmaktaydı.¹⁰² Pleven planına göre, Avrupa'da Avrupalı uluslardan Belçika, Hollanda, Lüksemburg, Fransa, İngiltere ve Almanya devletleri arasında ortaklaşa bir ordu kurulacak ve bu ordu oluşturulacak ortak bir Genelkurmay yapısı tarafından yönetilecekti.¹⁰³ Böylece “ulusüstü” bir yapıya sahip olan Avrupa Savunma Topluluğu kurulmuş ve Fransa Başbakanı Rene Pleven ismi ile anılan bir plan olarak ortaya çıkmıştır.

Pleven Planı Fransa parlamentosu tarafından onaylanmış ve 15 Şubat 1951 tarihinde başkent Paris'te bir araya gelen NATO üyeleri ile Almanya'nın da katıldığı konferansa sunulmuş, görüşmeler ve müzakerelerden sonra da 1 Şubat 1952 tarihinde Avrupa Savunma Topluluğu kurucu antlaşması oluşturulmuştur.¹⁰⁴ Fransa'nın girişimi ile ulusüstü yetkisi olan Avrupa Savunma Topluluğu Antlaşması, 27 Mayıs 1952 tarihinde Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu üyeleri tarafından imzalanmıştır.¹⁰⁵

¹⁰⁰ M.Hakan Keskin, **Doğru Sanılan Yanlışlarla Avrupa Birliği**, Ankara, T.C. Başbakanlık AB Sekreterliği, Genişletilmiş Düzeltilmiş İkinci Baskı, 2010, s.99.

¹⁰¹ “**Statement by René Pleven on the establishment of a European army (24 October 1950)**”, http://www.cvce.eu/obj/european_navigator-en-4a3f4499-daf1-44c1-b313-212b31cad878, Erişim Tarihi:(18.07.2012).

¹⁰² Öner Akgül, “Avrupa Birliği Ülkelerinin Yetkilerini Güvenlik Gerekçesiyle Tümüyle Avrupa Birliği'ne Devretmedikleri Alanlar Üzerine Bir Çözümleme”, **Güvenlik Stratejileri Dergisi**, İstanbul, Harp Akademileri Basım Evi, Yıl:3, Sayı:6, Aralık 2007, s.196.

¹⁰³ http://www.cvce.eu/obj/european_navigator-en-4a3f4499-daf1-44c1-b313-212b31cad878, Erişim Tarihi:(18.07.2012).

¹⁰⁴ M.Sabir Aydın, **Siyasi ve Hukuki Olarak Avrupa Birliği**, Ankara, Asil Yayın Dağıtım, 2008, s.76.

¹⁰⁵ Document 1/6, “**The European Defence Community Treaty, Paris, 27 May 1952**”, Hill and Smith, s.16.

Avrupa Savunma Topluluğu'nun oluşturulmasındaki başlıca nedenleri şu şekilde ifade etmek mümkündür:¹⁰⁶

1. Yaşanan iki büyük dünya savaşından sonra Batı Avrupa Devletleri arasında askeri bir bütünleşme süreci başlamış ve bu bütünleşme ile paralel olarak Avrupa'da bir barış yapısının kurulmasının sağlanması ihtiyacı ortaya çıkmıştır,
2. SSCB'nin oluşturduğu tehdide karşı Batı Avrupa'nın birlikte savunulması gerekmiştir,
3. Batı Avrupa'nın üçüncü bir güç haline gelmesini sağlamak ve iki kutuplu dünyanın sona ermesini mümkün kılabilmek için Batı Avrupa'nın bu istikametteki rolünü etkin bir şekilde oynamasını sağlamak gerekliydi.

Kurucu antlaşmanın taslağında, herhangi bir saldırı durumunda tarafların birbirlerine yardım etmeleri taahhüt edilmiş ve ayrıca, oluşturulacak ortak bir komutanlık yapısı altında bir müşterek ordunun kurulması ve üye ülkelerin deniz ötesi olan bütün hava, kara ve deniz kuvvetlerinin AST'ye bağlanması öngörülmüştür.¹⁰⁷

Avrupa Savunma Topluluğu kurucu Antlaşması'nda:¹⁰⁸

1. “Avrupa Ordusunun 40 tümendenden (yaklaşık 100 bin kişi) oluşacağı belirtilmişti.
2. Ordunun 14 tümenini Fransa, 12'sini Batı Almanya, 11'ini İtalya ve 3'ünü de Benelüks ülkeleri sağlayacaktı.
3. Ancak bu tümenler karıştırılacak ve hiçbir Kolordu tek bir ülkenin askerlerinden oluşmayacaktı.
4. Bu ordunun tek bir bayrağı ve üniforması olacaktı.
5. Topluluğun kendine ait tek bir bütçesi olacaktı.

¹⁰⁶ Tangör (2009), **op.cit.**, s.35.

¹⁰⁷ Aydın, **op.cit.**, s.76.

¹⁰⁸ Detaylı olarak bkz. Document 1/6, Part I-Fundamental Principles, Chapter II.-European Defence Forces, Article 15, s.16, s.20, Part III-Military Provisions, Chapter I.-Organisation and Administration of the European Defence Forces, Articles 68-79, Chapter II.—Status of the European Defence Forces, Articles 80-123, Hill and Smith, ss.22-28; Tangör (2009), **op.cit.**, s.39.

6. Ordunun teçhizatı ortaklaşa temin edilecek ve tatbikatlar ortaklaşa yapılacaktır.
7. Bu ordu Avrupa Savunma Bakanı'nın yetkisi altında olacak, talimatlarını Avrupa Parlamentosu'na sorumlu olacak "uluslarüstü" nitelikteki Avrupa Bakanlar Konseyi'nden alacaktır.
8. Batı Almanya'da hiçbir ad ve şekil altında Genelkurmay Başkanlığı kurulmayacak, Batı Almanya'nın Avrupa Ordusu'na sağlayacağı 12 tümeden 10'u Alman olmayan komutanların emri altında olacaktır. Batı Almanya'nın söz konusu 12 tümen dışında başka askeri birlik toplamasına kesinlikle izin verilmemiştir."

AST Antlaşması, Şubat 1953 tarihinde Fransa Ulusal Meclisi'nin onayına sunulmuştur. Ağustos 1954 tarihinde Belçika'nın başkenti Brüksel'de bir konferans daha düzenlenmiş ve bu konferansta AST Antlaşması'nda bazı değişiklikler yapılması yoluna gidilmişse de, bu girişimde başarısız bir şekilde sonuçlanmıştır. AST kurucu antlaşmasını onaylamayan Fransa'nın, ulusal egemeliklerin çok fazla kısıtlandığına ilişkin itirazları sonucunda, söz konusu antlaşma 1954'te Ulusal Meclisi tarafından veto edilmiştir. Böylece, antlaşmanın Fransa Ulusal Meclis tarafından reddedilmesi ile AST hayata geçirilememiş ve Avrupa gündeminden çıkmıştır. Fransa'nın vetosunda, Ulusal Parlamentosu'ndaki De Gaulle üyelerin olumsuz oy kullanmaları büyük pay sahibidir. AST'nin başarısız bir şekilde sonuçlanması, Soğuk Savaş boyunca Batı Avrupa devletlerini savunma alanında hareketsiz bırakmıştır.¹⁰⁹

1.1.6. Varşova Paktı

İkinci Dünya Savaşı sonrasında, W.Churchill Mart 1946'da ABD'de yaptığı bir konuşma esnasında Avrupa'da SSCB'nin saldırgan ve yayılmacı politikalarından dolayı bir demir perdenin inmekte olduğunu söylemiştir.¹¹⁰ Bu konuşma, Soğuk Savaş'ın artık resmen başladığı kabul edilmektedir. 1945 yılından sonra ABD ve Batı

¹⁰⁹ Tangör (2009), *op.cit.*, s.42.

¹¹⁰ Fraser J.Harbutt, "Churchill and America", *The Iron Curtain: Churchill, America, and The Origins of the Cold War*, New York, Oxford University Press, 1986, s.3.

Avrupa devletleri ile SSCB arasında merkezi bir öneme sahip olan Almanya'nın birleştirilmesi sorunu Stalin'in sertlik politikalarından dolayı bir çözüme kavuşturulamamıştır. Almanya'nın bir yandan ABD, Fransa ve İngiltere, diğer yandan da SSCB kontrolünde Doğu-Batı olarak ikiye bölünmesiyle iki kutup arasında daha çok kötüleşen ilişkiler, Batı Almanya'nın ABD'nin yardımı ve çabalarıyla resmen 5 Mayıs 1955 tarihinde NATO'ya üye olmasıyla sonuçlanmıştır. ABD önderliğinde Batı dünyasının yapmış olduğu bu adım, SSCB ve onun kontrolünde bulunan Doğu Avrupa ülkelerini NATO benzeri bir askeri örgütlenme oluşturmalarını teşvik etmiştir. 14 Mayıs 1955'te Doğu Almanya, Polonya, Macaristan, Çekoslovakya, Romanya, Bulgaristan ve Arnavutluk'tan oluşan Doğu Bloğu mensubu ülkeler SSCB önderliğinde Varşova Paktı veya Varşova Antlaşması Örgütü'nü kurmuşlardır.¹¹¹

Varşova Paktı Örgütü'nü kuran antlaşmanın bazı önemli maddeleri şu şekildedir:¹¹²

Antlaşmanın 1. Maddesinde üyeler BM şartına uyumlu bir şekilde uluslararası ilişkilerde güç kullanma tehdidinden ve güç kullanmaktan kaçınmayı ve uyuşmazlıkları uluslararası barış ve güvenliği tehlikeye düşürmeden barışçı yollarla çözmeyi taahhüt etmişlerdir.

2. maddesinde taraflar uluslararası barış ve güvenliği muhafaza etmeye yönelik olan bütün girişimlere katılmayı ve diğer devletlerle anlaşmalı olarak silahların azaltılması, nükleer, hidrojen ve diğer kitlesel yok etme gücüne sahip silahların yasaklanması alanlarında çalışacaklarını ifade etmişlerdir.

4. maddesi NATO'nun 5. maddesine benzer şekilde antlaşmaya taraf ülkelerin birine veyahut birkaçına gerçekleşecek bir silahlı saldırı durumunda BM şartının 51. maddesine dayanarak silahlı güç kullanmayı da kapsamak üzere şahsi veya ortak meşru savunma haklarını kullanacaklarını belirtmiştir.

¹¹¹ Çakmak, *op.cit.*, s.169.

¹¹² “Modern History SourceBook: The Warsaw Pact, Treaty of Friendship, Co-operation and Mutual Assistance”, <http://www.fordham.edu/halsall/mod/1955warsawpact.html>, Erişim Tarihi:(15.12.2011).

5 maddesinde taraf ülkelerin silahlı kuvvetleri için birleşik bir komutanlığın oluşturulması kararı alınmıştır. Bu birleşik komutanlık taraf ülkeler arasında ortaklaşa belirlenecek kurallar çerçevesinde hareket edecektir.

7. maddede taraf ülkeler paktın kuruluş amaçlarına uygun olmayan herhangi bir koalisyon veya ittifaka katılmayacaklarını ve herhangi bir anlaşma imzalamamayı yükümlenmişlerdir.

11. maddede bu antlaşmanın 20 yıl yürürlükte kalacağı belirtilmiştir. Ayrıca, bu antlaşmanın sona ermesine bir yıl önce herhangi bir sona erdirme isteği olmasa antlaşmanın 10 yıl daha yürürlükte kalacağına vurgu yapılmıştır.

Soğuk Savaş'ın sonuna kadar iki kutuplu uluslararası sistemin temel aktöründen biri olan Varşova Paktı, Batı dünyasının oluşturduğu NATO'ya karşı koyma amacıyla kurulmuştur. Fakat belirli bir zaman sonra 1956'da Macaristan ve 1968'de Çekoslovakya olayları Varşova Paktı'nın sadece NATO'ya karşı gelme amacıyla kurulmadığını bununla birlikte Doğu Bloğu ülkelerinde merkezi otoriteye dolayısıyla Moskova yönetimine uymayan davranışlara karşı gelmek için kurulduğu ortaya çıkmıştır.¹¹³ 1989 yılından sonra Doğu Bloğu'nda başlayan siyasi istikrasızlık neticesinde komünist bloğun çözülmesi ile 1990 yılına kadar varlığını sürdüren Varşova Paktı ilk önce askeri kanadını lağvederek sadece siyasi bir örgüt niteliğini almış ve 2 Temmuz 1991'de kendini tamamen lağvetmiştir.¹¹⁴

1.1.7. Küba Krizi Sonrası Yumuşama ve Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) : Helsinki Nihai Senedi, Paris Şartı ve Sonrasındaki Gelişmeler

Küba Krizi'nin başlangıcı 1959'da, Batista diktatörlüğünün devrilmesi ve Fidel Castro'nun sosyalist rejiminin kurulmasına dayanmaktadır. Castro, Batista'yı devirme amacıyla başlattığı gerilla mücadelesini başarıya ulaştırma neticesinde 8 Ocak 1959'da başkent Havana'ya girmiştir. Bu başarının ardından, Batista'nın

¹¹³ Çakmak, *op.cit.*

¹¹⁴ Caşın, Özgöker, Çolak, *op.cit.*, s.210.

devrilmesiyle, Castro 16 Şubat 1959'da ilk hükümetini kurdu ve başbakan oldu.¹¹⁵ Burada vurgulanması gereken önemli bir nokta da, Castro iktidara geldikten sonra her ne kadar yönetim kademlerinde komünistlere yer vermemişse de ülke içindeki faaliyetlerine izin vermiştir. Netice itibarıyla da ABD'nin, kendisine şüpheyile yaklaşmasına neden olmuştur. Başta iyi olan ABD – Küba ilişkileri 1956'dan itibaren, Castrocu'lüğün Latin Amerika'ya olası bir bulaşmasından endişe duyarak bu yeni rejimi siyasi ve ekonomik bakımdan boğmak istemesi üzerine Küba ile ilişkileri yavaş yavaş bozulmaya başlamıştır. ABD'nin bu şekilde hareket etmesi Fidel Castro'yu ister istemez iki kutuplu dünyanın en önemli aktörlerinden biri olan SSCB'yle yakınlaşmaya sevk etmiştir. Fakat ilişkileri kopma noktasına getiren en önemli olay Amerikan Merkezi Haberalma Teşkilatı (CIA – Central Intelligence Agency) tarafından Fidel Castro'yu devirme ve Küba'yı istikrarsızlaştırma amacıyla gerçekleştirilen Domuzlar Körfezi (Pig of Bay) operasyonudur. Bu operasyon başarısız bir şekilde sonuçlanmıştır. Bu başarısız operasyonun gerçekleşmesinin ardından Fidel Castro tamamen SSCB'ye dayanma yoluna gitmiştir. Fidel Castro'nun Küba'da yükselişi ve SSCB'ye doğru kayması, Soğuk Savaş'ı ABD'nin arka bahçesine kadar sürüklemiştir.¹¹⁶

Domuzlar Körfezi ve SSCB'yle yaşanan sıkı ilişkilerin bir sonucu olarak Küba'ya Sovyet füzelerinin yerleştirilmesine başlanmıştır denilmesi yanlış olmayacaktır. Bu füzelerin Küba'ya yerleştirildiğine dair kanıtları U-2¹¹⁷ uçaklarının Küba üzerinde sürekli yaptıkları uçuşlardan tespit emişlerdir. Sözü edilen bu uçuşlar 1956'dan itibaren başlamış ve SSCB'nin askeri yetenekleri konusunda güncel bilgiler sağlamaktaydı.¹¹⁸ Durumun kesinlik kazanması üzerine dönemin Amerikan Başkanı John Kennedy 22 Ekim 1962'de yaptığı bir konuşmada, Küba'ya Sovyet füzelerinin yerleştirilmiş olduğunu açıklamıştır.¹¹⁹ ABD'de hemen sert önlemler

¹¹⁵ Armaoğlu (Basım Yılı Yok), *op.cit.*, s.605.

¹¹⁶ George C.Herring, **From Colony to Superpower: U.S. Foreign Relations Since 1776**, New York, Oxford University Press (The Oxford History of the United States), 2008, s.686.

¹¹⁷ U-2 ABD'nin, SSCB'den istihbarat toplamak amacıyla radardan ve avcı uçaklarından kurtulacak şekilde yükselebilen, uzun süre yakıt almaksızın uçan ve yüksekte oldukça net resimler çekebilen bir uçaktır. **Uluslararası İlişkiler Sözlüğü** (2000), s.693.

¹¹⁸ Herring, *op.cit.*, s.692.

¹¹⁹ Armaoğlu (Basım Yılı Yok), *op.cit.*, s.610.

olarak Küba'yı denizden abluka altına almıştır. Nükleer bir savaşın eşiğine gelinmişse de savaş gerçekleşmemiştir.

Uluslararası toplum ilk defa İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra nükleer silahlarda yaşanan bu gelişmelerin ortaya çıkardığı dehşet dengesi ile açık bir şekilde yüzleşmiştir. SSCB lideri Krusçev 27 Ekim 1962'de Amerikan Başkanı Kennedy'e gönderdiği bir mektupta, ABD'nin Türkiye'ye yerleştirdiği Jüpiter füzelerini sökeceğini, ablukayı kaldıracağını ve Küba'yı işgal etmeyeceği garantilerini vermesi karşılığında SSCB'de Küba'dakileri sökeceğini, Türkiye'nin toprak bütünlüğüne ve bağımsızlığına saygı göstereceğini ve işgal etmeyeceğini belirtmiştir.¹²⁰ Böylece karşılıklı olarak füzelerin sökülmesi ve garantilerin verilmesiyle kriz fazla sürmeden atlatılmıştır. Küba Krizi dünya barışının ne kadar hassas olduğunu göstermiştir. Küba Krizi'nden çıkarılan en önemli ders karşılıklı diyalogun öneminin anlaşılması olmuştur. Böylece benzer krizlerin yaşanmaması ve barışın sağlanması için nükleer silahların kontrol altına alınmasına yönelik adımlar atılmaya başlamış ve biraz daha aşağıda göreceğimiz gibi, AGİK sürecinin başlamasıyla göreceli olsa da iki taraf arasındaki ilişkilerde bir yumuşama yaşanmıştır. Daha öncede sözünü ettiğimiz gibi, Fransa'nın NATO'dan ayrılıp bağımsız bir nükleer güç politikası geliştirmeye karar vermesinde Küba Krizi'nin de önemli bir etkisi olduğunu söylememiz doğru olacaktır. Kısaca ifade edersek, Küba Krizi Yumuşama'ya (Detant'a) giden yolun kapısını aralamış¹²¹ ve "Yumuşama" olarak bilinen sürece geçilmiş oluyordu.

Yumuşama sürecine geçilmesinde ABD ve SSCB arasındaki ilişkiler kapsamında yaşanan gelişmelerin merkezi bir öneme sahip olmanın yanında, diğer taraftan da gözden kaçmaması gereken bir konuda Çin-ABD ilişkilerinin etkisidir.

Richard Nixon Kasım 1968'de başkan seçildiğinde ve Ocak 1969'da görevine resmen başladığında ABD'nin dış politikasında değişiklikler meydana gelmiştir. Nixon'nun Çin'e yönelik politikasında, Çin'in değişmesi gerektiğini bunun için de Çin'nin, dünya ihtilalinin merkezi olarak değil, büyük ve gelişen bir millet olarak

¹²⁰ Oral Sander, **Siyasi Tarih:1918-1994**, Ankara, İmge Kitabevi, 6. baskı, 1994, s.290.

¹²¹ Armaoğlu (Basım Yılı Yok), **op.cit.**, s.611.

dünya toplumuyla bütünleştirilmesi gerektiğini ifade etmiştir.¹²² Nixon yönetimi üç önemli diplomatik adım takip etmiştir: Vietnam'dan çekilmek, daha öncede yukarıda değinildiği gibi SSCB ile bir yumuşama'nın oluşturulması ve Çin ile yakınlaşmak.¹²³ Nixon döneminde ABD, Çin ile olumlu ilişkiler geliştirmeyi amaçlamıştır. Çin'in SSCB ile ilişkilerinin gittikçe gerginleşmesi, Çin'in ABD ile yakınlaşmasında bir dönüm noktasını teşkil etmiştir. 1969 Mart ayında Çin – Sovyet sınırında çatışmaların meydana gelmesi Çin ile SSCB arasındaki ilişkilerinin gerginleşmesine neden olmuştur.¹²⁴ Diğer taraftan da, 1965'te Vietnam'da patlak veren savaş¹²⁵ devam etmekteydi. Garthoff'a göre¹²⁶, SSCB ve Çin arasında artan gerginlik her ikisini de Vietnam üzerinden ABD ile ilişkilerini düzeltmeye teşvik etmiştir. Çin'nin SSCB tehdidiyle baş edebilmesi, diğer taraftan da SSCB'nin ABD ile ilişkilerini yeniden yapılandırması için ABD'ye ihtiyaçları vardı. ABD Çin'nin Vietnam'da savaşın sonlandırılması ve SSCB'nin gücüne karşı koyabilme konusunda yardım edebileceği gerçeğinin farkında olarak Çin ile ilişkilerin düzeltilmesi sinyali vermiştir.¹²⁷ Görüldüğü gibi, Nixon'un politikasında Vietnam ile Çin meselesi arasında bir bağlantı vardı. Bu doğrultuda Haziran 1969'da Güney Vietnam'da bulunan 540.000 kişilik Amerikan kuvvetlerinden 25.000 kişilik bir kuvveti otuz gün içinde çekmeye başlayacağını bildirmiş ve aynı bildiriye göre de 1970 yılının sonuna doğru 100-150 bin kişilik bir kuvvetini çekecekti.¹²⁸ Bu açıklamanın ardından Nixon Çin ile yakınlaşma doğrultusunda attığı diğer önemli bir adım Asya ile ilgili politikalarının esaslarını açıklayan ve kendisinin de ismini taşıyan “Nixon

¹²² **Ibid.**, s.584.

¹²³ Yoshihide Soeya, “US-Japan-China Relations And The Opening To China: The 1970s”, Working Paper, No.5, <http://www.gwu.edu/~nsarchiv/japan/soeya.htm>, Erişim Tarihi:(13.08.2012).

¹²⁴ Armaoğlu (Basım Yılı Yok), **op.cit.**, s.580.

¹²⁵ Vietnam Savaşı 1965'te başlayıp 1973 yılına kadar devam eden ve ABD'nin Güney Vietnamı savunmak amacıyla Kuzey Vietnamla yürüttüğü bir savaştır. Vietnam'daki savaş dünyaya güce ve kuvvete dayanarak komünizmin yayılmasını engelleme amacı olan bir mücadele olarak başlamış, ancak kısa bir süre sonra bu savaşı başlatanların ve Amerika'nın imajını kurtarma mücadelesine dönüşmüştür. Lisen Bashkurti, **Negociatat, Historia, Teoria, Praktika (Müzakereler, Tarihi, Teorisi, Uygulanması)**, Tetove, Akademia Diplomatie Shqiptare (Arnavut Diplomasi Akademisi), 2010, s.271. 1960'ların başında Kuzey Vietnam ile Güney Vietnam arasında başlayan çatışmalar giderek bir savaş halini almış ve başlangıçta Güney Vietnam'a sadece yardım etme amacıyla destekleyen Amerika, Ocak 1965'ten itibaren Kuzey Vietnamı bombalamaya başlayarak, Vietnam Savaşı'nın içine gömülmeye ve Vietnam bataklığına girmeye başlamıştır. Vietnam Savaşı ile ilgili detaylı olarak bkz. Armaoğlu (Basım Yılı Yok), **op.cit.**, ss.673-680.

¹²⁶ Raymond Garthoff, **Détente and Confrontation: American-Soviet Relations from Nixon to Reagan**, Washington, D.C., The Brookings Institution.

¹²⁷ Soeya, <http://www.gwu.edu/~nsarchiv/japan/soeya.htm>, Erişim Tarihi:(13.08.2012).

¹²⁸ Armaoğlu (Basım Yılı Yok), **op.cit.**, s.586.

Doktrini’’dir. Bu doktrine göre, bundan sonra ABD, antlaşmalardan doğan bütün taahhütlerini tutacaktı, müttefikine ya da güvenlik çıkarları açısından hayati derecede öneme sahip bir ulusa nükleer bir tehdit karşısında koruma kalkını sağlayacaktı ve Vietnam örneği savaflara katılmayacak, müttefiklerine Amerikan askerini kullanarak değil, antlaşmalardan doğan taahhütlerine uygun olarak ekonomik ve askeri yardım sağlayacaktı.¹²⁹ Bu açıklamaya çalıştığımız gelişmeler, Çin ile ABD arasındaki ilişkilerin yakınlaşmasında somut örnekleri teşkil etmiştir. Vietnam Savaşı’nın durdurulması, Çin ve ABD arasındaki ilişkilerin olumlu bir şekilde gelişmesi ve SSCB ile stratejik silahlar ve nükleer savaş konusunda bazı anlaşmaların yapılması gibi hususlar dünya barışına yararlı olmuşlardır diyebiliriz. Bu gelişmelerden sonra aşağıda göreceğimiz gibi, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı’nın (AGİK) oluşmasıyla sonuçlanan güvenlik ve işbirliği müzakerelerine başlanmıştır.

Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı, Kanada ve Kuzey Amerika’dan başlayarak Orta Asya’ya kadar uzanan bölgedeki ülkeleri kapsayan geniş çaplı bir güvenlik örgütü olmakla birlikte, AGİT’in dışında, Avrupa’nın, Orta Asya’nın ve Kuzey Amerika’nın yüz yüze geldikleri güvensizliğin değişimini daha iyi bir şekilde belirten ikinci bir teşkilat yoktur.¹³⁰ AGİT sürecini hazırlayan gelişmeler ve girişimler 1950’li yıllara kadar uzanmaktadır. İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra Avrupa’da sınırlar Doğu-Batı arasında keskin bir şekilde bölünmüş ve SSCB 1950 yılından başlayarak Doğru Avrupa’da oluşan bu mevcut statükoyu korumak ve egemen olması için çaba sarf etmeye başlamıştır. Sovyet yöneticileri yürütmekte oldukları savaşları meşrulaştırmak için Avrupa’da güvenlik ve işbirliği ile ilgili genel bir konferansın oluşturulması önerisinde bulunmuşlar, fakat Batı dünyası bu öneriyi Demokratik Almanya’nın resmen tanınmasına, Federal Almanya’nın NATO’nun dışında kalmasına ve ABD’nin Avrupa’da ki güvenlik çıkarlarında bir farklılaşmaya neden olacak endişesiyle kabul etmemişlerdir.¹³¹

¹²⁹ “Nixon Doctrine”,
http://cf.linnbenton.edu/artcom/social_science/clarkd/upload/Nixon%20Doctrine.pdf,
ErişimTarihi:(13.08.2012).

¹³⁰ David J. Galbreath, “Introduction”, **The Organization for Security and Cooperation in Europe**, London and New York, Routledge, 2007, s.1.

¹³¹ Özdemir, **op.cit.**, s.5.

SSCB böyle bir konferansın oluşturulması konusundaki önerisini birkaç defa daha tekrarlamış, fakat Batı dünyasının bu konferansa katılma ile ilgili olumlu cevabı 1970 yılından sonra gelmiştir. 1969'da Federal Almanya'nın Sosyal Demokrat başkanı Willy Brandt, Doğu ve Batı Blokları arasında iyi ilişkiler kurma amacıyla "Ostpolitik" diye adlandırdığı bir girişimde bulunmuştur. Bu girişim, Batı Almanya'nın, geleneksel Doğu Almanya'yı izole etme politikasını terk etmesi anlamına geliyordu.¹³² Willy Brandt Doğu Almanya ile ilişki kurarak iki Almanya'nın yeniden birleştirilmesini ve büyük gücün egemenliğinden kurtulmasını amaçlamıştır.¹³³ Ostpolitik yani "Doğu ile yakınlaşma politikası" neticesinde, buzlar büyük ölçüde çözülmüş ve Doğu ile Batı Almanya arasında bir yakınlaşma doğmuştur. Yoksun bir liderlikle ve ABD'ye dayanarak hareket etmek zorunda kalan Willy Brandt, tek başına sadece Sosyal Demokrat Parti'deki Solcu ve Atlantikçi kanadı uzlaştırmakla kalmamış, Batı Avrupa Bütünleşmesini önemli ölçüde ileriye götürmüş ve Batı'nın SSCB'yle yaşanan yumuşamanın uygulanmasına yol açmıştır.¹³⁴ Alman sorunu, Soğuk Savaş çatışmasının kilit noktası olmaktan yumuşama sürecinin temellerinden birine ironik bir şekilde dönüşmüştür.¹³⁵ Böylece Batı Almanya'nın 1970 yılından sonra Doğu ile ilişkilerini düzeltmesi, diğer taraftan ABD ve SSCB arasında Mayıs 1972 tarihinde nükleer silahların sınırlandırılması anlaşmasına¹³⁶ varması sonucunda yaşanan yumuşama süreci AGİK'in

¹³² Herring, *op.cit.*, s.780.

¹³³ *Ibid.*

¹³⁴ Werner D.Lipert, "Richard Nixon's Détente and Willy Brandt's Ostpolitik: The Politics and Economic Diplomacy of Engaging The East", Dissertation Submitted to the Faculty of the Graduate School of Vanderbilt University in partial fulfillment of the requirements for the degree of DOCTOR OF PHILOSOPHY In History, August 2005, Nashville, Tennessee, s.2'den William E. Griffith, *The Ostpolitik of the Federal Republic of Germany*, Cambridge, MIT Press, 1978, ss.176-185.

¹³⁵ Herring, *op.cit.*, s.780'den Jussi M. Hanhimäki, *The Flawed Architect: Henry Kissinger and American Foreign Policy*, New York, Oxford University Press, 2004.

¹³⁶ Bu anlaşma kapsamında iki temel metin imzalanmıştır. Bunlar, füze-savar füzeler denen savunma füzelerinin sınırlandırılmasına ilişkin antlaşma, U.S. Department of State, "Treaty Between The United States of America and The Union of Soviet Socialist Republics on The Limitation of Anti-Ballistic Missile Systems (ABM Treaty)", <http://www.state.gov/t/avc/trty/101888.htm>, Erişim Tarihi:(31.07.2012); stratejik saldırgan silahların sınırlandırılması konusunda geçici bir anlaşma ve ek olarak sözü edilen geçici anlaşmada değinilen nükleer denizaltılarda bulundurulacak füze sayısını belirleyen bir protokol de imzalanmıştır. Detaylı bilgi için bkz. U.S. Department of State, "Interim Agreement Between The United States of America and The Union of Soviet Socialist Republics on Certain Measures With Respect to the Limitation of Strategic Offensive Arms, Protocol to the Interim Agreement Between The United States of America and The Union of Soviet Socialist Republics on Certain Measures With Respect to the Limitation of Strategic Offensive Arms",

oluşturulmasına hız kazandırmıştır. Yumuşama süreci ile Batı, Doğu Bloğuna sempati ile bakan grupların baskısının azaltılmasını öngörmüş ve SSCB’de Doğu Avrupa’da kendine bağımlı Romanya, Doğu Almanya ve Bulgaristan gibi devletleri Batı’ya onaylatmak, Batı teknolojisine erişmek ve çıkmaza giren ekonomisine soluk aldirmayı hedeflemiştir.¹³⁷

AGİT ilk olarak, Soğuk Savaş esnasında bir konferans şeklinde ortaya çıkmış ve Helsinki Süreci olarak bilinen görüşmeler 1975 yılına kadar sürmüş ve bu görüşmeler sonunda imzalan Helsinki Nihai Senedi ile Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı kurulmuştur.¹³⁸ AGİK’i kuran Helsinki Nihai Senedi’nin asıl sebebi, Batı ve Doğu Bloğu devletlerini bir araya getirip belirli sorunlara ortak çözüm bulma gerekliliğidir.¹³⁹ Helsinki Nihai Senedi ile İkinci Dünya Savaşı sonrasında Avrupa’daki oluşan yeni sınır hatlarının meşruluğu kabul edilmiştir.¹⁴⁰ Ayrıca, AGİK’in kurulmasıyla iki blok arasındaki ilişkilerin iyileştirilmesi ve Soğuk Savaş’ın sonlandırılması amaçlanmış ve bu suretle yumuşama dönemine geçilmesi sağlanmak istenmiştir. AGİK’de müzakere edilen konular sepet olarak isimlendirilen üç bölümden oluşmuştur. Birinci sepette güvenlik, ikinci sepette ekonomik işbirliği ve üçüncü sepette de insan hakları konuları ele alınmıştır.¹⁴¹ Helsinki Nihai Senedi 1917 Bolşevik İhtilali’nden bu yana Avrupa’da güvenlik, barış ve işbirliği ile ilgili alınan en önemli kararlardan birini oluşturmuştur.¹⁴²

Genel olarak, Helsinki Nihai Senedi üç sebepten dolayı önemli bir belge olma niteliğini elde etmiştir. Bunlar:¹⁴³

1. İlk olarak HNS, Soğuk Savaş’ın sona ereceğine dair haberci olmakla birlikte iki blok arasında en azından belirli bir seviyede işbirliğinin

<http://www.state.gov/t/isn/4795.htm#treatytext/protocol>, Erişim Tarihi:(30.07.2012).

¹³⁷ Sertif Demir, “Dünden Bugüne Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı”, **Güvenlik Stratejileri Dergisi**, Cilt:6, Sayı:11, Haziran 2010, s.29.

¹³⁸ Galbreath, **op.cit.**, s.9.

¹³⁹ Burak Tangör, **Avrupa Güvenlik Yönetişimi Bosna, Kosova ve Makedonya Krizleri**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, Birinci Baskı, Mart 2008, s.71.

¹⁴⁰ Gürkaynak, **op.cit.**, s.151.

¹⁴¹ Tam metin için bkz. “**Conference on Security and Co-operation in Europe Final Act, Helsinki, 1975**”, <http://www.osce.org/mc/39501?download=true>, Erişim Tarihi:(20.07.2012).

¹⁴² Çakmak, **op.cit.**, ss.170-171.

¹⁴³ Galbreath, **op.cit.**, ss.24-25.

yolunu açmış, SSCB'nin çökmesinden ve ABD'nin çekilmesinden sonra Avro-Atlantik bölgesinde güvenlik ve barışı temin etmek suretiyle amaç ve gayeleri belirlemiştir.

2. Siyasi-askeri güvenlik, ekonomik-çevresel güvenlik ve insani güvenlik boyutlarıyla Senet güvenliğe yönelik geniş kapsamlı bir yaklaşım oluşturan ilk uluslararası antlaşma niteliğindedir.
3. Senet AGİK ve AGİT'i, BM, Avrupa Konseyi ve antlaşmaya dayalı yasal yükümlülükleri olan diğer örgütlerden farklı kılarak yasal değil siyasi yükümlülüğe dayalı bir örgüt yapmıştır.

Soğuk Savaş dönemi boyunca AGİK süreci Belgrat (1977-1978), Madrid (1980-1983), Viyana (1986-1989), Helsinki (1992) ve Budapeşte (1994) Soğuk Savaş sonrası yapılan izleme toplantılarından oluşmuştur.¹⁴⁴

SSCB ve ABD arasındaki ilişkileri iyileştirmeyi ve diyalog kurmaları için ortak bir platform sunmayı amaçlayan AGİK'in Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra meydana gelen yeni şartlara uyum sağlamak için önemli kararların alındığı Fransa'nın başkenti Paris'te bir zirve toplantısı düzenlenmiştir. 19 - 21 Kasım 1990 tarihleri arasında düzenlenen Devlet ve Hükümet Başkanlarının katıldıkları Paris Zirvesi'nde “Yeni Avrupa İçin Paris Şartı” (Charter of Paris For a New Europe) kabul edilmiştir. Yeni Avrupa İçin Paris Şartı'nda Avrupa'da çatışma ve bölünmüşlük döneminin sona erdiği ilan edilmiştir.¹⁴⁵

Paris Şartı üç başlık ya da bölümden oluşmaktadır. Bunlar:¹⁴⁶

1. Demokrasi, barış ve birlik için yeni dönem
2. Gelecek için yeni ilkeler
3. AGİK'in yeni kurum ve yapıları

¹⁴⁴ Gürkaynak, *op.cit.*

¹⁴⁵ “**Charter of Paris For a New Europe**”, s.3, <http://www.osce.org/mc/39516/>, Erişim Tarihi: (15.12.2011).

¹⁴⁶ *Ibid.*, ss.3-14.

Bu zirve de tüm katılımcı ülkelerin uyması gereken temel kurallar ve AGİK'in insani, güvenlik ve ekonomik işbirliği boyutu üzerinde durulmuştur. Ayrıca, bu zirve ile AGİK'in kurumsallaşmasına yönelik karar alınmıştır. Hükümet ve devlet başkanlarının 1992 yılında Helsinki'de toplantı düzenleme, bunun yanında Viyana'da Çatışma Önleme Merkezi'nin kurulmasına ve Varşova'da Özgür Seçimler için bir Ofisin açılmasına karar vermişlerdir.¹⁴⁷

Önemli diğer bir konu, bu zirvenin ikinci gününde 18 Kasım 1990 tarihinde konvansiyonel silahların sınırlandırılması ile ilgili imzalanan Avrupa Konvansiyonel Kuvvetler Antlaşması'dır (AKKA). AKKA ile her iki tarafın konvansiyonel kuvvetlerine önemli ölçüde sınırlamalar getirilmiştir. AKKA'yla NATO ve Varşova Paktı için getirilen sınırlamalar tank ve toplarda 40.000, zırhlı savaş araçlarında 60.000, savaş uçaklarında 13.600 ve saldırı helikopterlerinde 4000 olarak belirlenmiştir.¹⁴⁸ AKKA'nın amaçları ise:¹⁴⁹

1. Konvansiyonel kuvvetlerin alt seviyelerinde istikrarlı ve güvenli bir denge yaratmak
2. Genel ve bölgesel eşitsizlikleri ortadan kaldırmak ve ülkelerin baskın bir şekilde geniş çaplı saldırıları gerçekleştirebilme kabiliyetlerini bertaraf etmek
3. İkinci Dünya Savaşı sonrasında Avrupa'da oluşan askeri güç ilişkilerini yeni siyasi oluşumlarla uyumlu hale getirmek.

Paris zirvesinden yaklaşık iki yıl sonra 9-10 Temmuz 1992 tarihleri arasında başkent Helsinki'de bir zirve toplanmıştır. Zirvede kabul edilen Helsinki Belgesi ile Soğuk Savaş sonrasında meydana gelen belirsizlik ve ekonomik gerileme, hoşgörüsüzlük, saldırgan milliyetçilik, ırkçılık, etnik çatışmalar gibi yeni güvenlik tehditleri karşısında AGİK'e değişiminin idaresi görevi verilmiştir.¹⁵⁰ Diğer önemli

¹⁴⁷ **Ibid.**, ss.12-13.

¹⁴⁸ **“Treaty on Conventional Armed Forces in Europe”**, <http://www.osce.org/library/14087>, Erişim Tarihi:(28.07.2012).

¹⁴⁹ Ağca, **op.cit.**, s.158.

¹⁵⁰ **“Conference for Security and Co-operation in Europe, CSCE, Helsinki Document 1992, The Challenges of Change, 9-10 July 1992, 1992 Summit, Helsinki”**, Helsinki Summit Declaration, Promises and Problems of Change, Par.12, <http://www.osce.org/mc/39530?download=true>,

bir zirve de Macaristan başkenti Budapeşte’de düzenlenmiştir. 5-6 Aralık 1994 tarihleri arasında düzenlenen Budapeşte Zirvesi’nde AGİK’in Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı’na dönüşmesine karar alınmıştır. Zirvede Budapeşte Belgesi, AGİT’in, işbirliği ve ortaklık esasına dayanacak yeni bir geleceğin yaratılmasında ve Avrupa’da istikrar ve güvenliğin kurulmasında merkezi bir rol üstlenmesini öngörmüş ve AGİT’in güçlendirilmesini hedeflemiştir.¹⁵¹

AGİT’e üye 54 ülkenin devlet ve hükümet başkanlarının katılımıyla 2-3 Aralık 1996 tarihleri arasında Portekiz’in başkenti Lizbon’da gerçekleşen zirvede AGİT bölgesindeki mevcut durumu değerlendirme ve ortak bir Avrupa güvenliği için işbirliğine dayalı bir temel oluşturma gibi konular ele alınmıştır. Ayrıca güvenliğin bölünmezliği vurgulanmış ve terörizm üzerinde durulmuştur.¹⁵² Fakat Lizbon Konferansı’nın sonuçları Karabağ’daki çatışmanın çözümü ile ilgili ortak bir konsensüsün olmamasından dolayı kısmen de olsa olumsuz idi.¹⁵³ Önemli kararların alındığı diğer bir zirve İstanbul Zirvesi’dir. 19 Kasım 1999 tarihinde düzenlenen İstanbul Zirvesi’nde Güven ve Güvenlik Artırıcı Önlemler, AKKA Uyarlama Antlaşması ve AKKA’nın Adaptasyonuna İlişkin Nihai Senetler gibi önemli belgeler imzalanmış ve böylece Paris’te imzalanan AKKA bazı değişikliklere uğramıştır. Zirvede ayrıca İstanbul Zirve Deklarasyonu ve Avrupa Güvenlik Şartı kabul edilmiştir.¹⁵⁴

Erişim Tarihi:(13.08.2012).

¹⁵¹ Bkz. “**Conference for Security and Co-operation in Europe, Budapest Document 1994, Towards Genuine Partnership In a New Era, 5-6 December 1994, 1994 Summit**”, Budapest, Budapest Decisions – I. Strengthening the CSCE, Par.1-29, <http://www.osce.org/mc/39554?download=true>. Erişim Tarihi:(13.08.2012); Gürkaynak, **op.cit.**, s.153.

¹⁵² Bkz. “**Organization for Security and Co-operation in Europe, Lisbon Document 1996, Lisbon Summit**”, Lisbon, 1996, Lisbon Declaration on a Common and Comprehensive Security Model For Europe For The Twenty - First Century, Par.1-12, <http://www.osce.org/mc/39539?download=true>, Erişim Tarihi:(10.07.2012).

¹⁵³ Dennis J.D. Sandole, **Peace and Security in the PostModern World The OSCE and Conflict Resolution**, London and New York, Routledge, 2007, s.73.

¹⁵⁴ Bkz. “**Organization for Security and Co-operation in Europe, Istanbul Document 1999, Istanbul Summit 1999**”, Istanbul, 1999, I.Charter for European Security, II.Istanbul Summit Declaration, IV.Vienna Document of the Negotiations on Confidence-and Security-Building Measures, VI. Agreement on Adaptation of the Treaty on Conventional Armed Forces in Europe, ss.1-238, <http://www.osce.org/mc/39569?download=true>, Erişim Tarihi:(19.11.2011).

Balkanlar’da meydana gelen son gelişmelerden sonra özellikle, tam Kosova’daki NATO müdahalesinin sona ermesinden birkaç ay sonra düzenlenen zirve’de ağırlıklı olarak Kosova, Bosna ve Makedonya’daki mevcut duruma dikkat çekilmiştir. Avrupa Güvenlik Şartı, AGİT ile diğer uluslararası kuruluşlar arasında işbirliğini geliştirmek için güvenlik alanında işbirliğinin yapılmasını öngörmektedir. AGİT’in en son zirvesi ise 1-2 Kasım 2010 tarihleri arasında Kazakistan başkenti Astana’da düzenlenmiştir. Zirve’nin sonunda Astana Bildirisi/Deklarasyonu (Astana Commemorative Declaration –Towards a Security Community) kabul edilmiştir. Bu deklarasyonda; AGİT bölgesinde güvenliği temin etmek, mevcut sorunları çözüme kavuşturmak, üyelerin AGİT’in almış olduğu kararlara saygı göstermek, insan hakları ve demokrasiye saygı, enerji bağımsızlığı, kriz yönetimi, geleneksel ve yeni tehditlerle mücadele etme ifadeleri yer almıştır.¹⁵⁵

1975 Helsinki Nihai Senedi ile başlayan AGİK süreci AGİT’e dönüşmesine ve bugüne kadar geline günümüz şartlarında AGİT’in amaçları şu şekilde özetlenebilmektedir:¹⁵⁶

1. Çok taraflı diplomasinin devletler ve diğer uluslararası kuruluşlarla, işbirliği içerisinde temin edilmesi,
2. Muhtemel çatışmaların saptanması,
3. Silahlanmanın kontrol altında tutulması,
4. Diplomatik girişimlerin teşvik edilmesi,
5. Güvenlik mekanizmalarının korunması,
6. İnsan hakları ve demokrasi ilkelerine bağlı kalınması,
7. Ekonomik ve çevresel güvenliğin sağlanması.

¹⁵⁵ Bkz. “**Organization for Security and Co-operation in Europe, Astana Commemorative Declaration –Towards a Security Community**”, SUM.DOC/1/10/Corr, 3 December 2010, Summit Meeting, Astana, 2010, ss.1-4, <http://www.osce.org/cio/74985?download=true>, Erişim Tarihi:(20.08.2012); “**Astana declaration adopted at OSCE Summit charts way forward**”, http://www.osce.org/documents/mcs/2010/12/48067_en.pdf, Erişim Tarihi:(20.12.2011).

¹⁵⁶ Dedeoğlu, **op.cit.**, s.252.

1.1.8. Fouchet Planları

1959-1960'larda De Gaulle, Avrupa güvenliğinin temel taşı olan NATO'nun yeniden yapılandırılması konusunda bazı önerilerde bulunmuş ancak Atlantikçi ülkeler olan ABD ve İngiltere tarafından reddedilmiştir. İngiltere'nin üye olmadığı ve 1960 yılları boyunca, Batı Avrupa'nın önemli ülkelerinden olan Fransa, Topluluk içerisinde uygulamak istediği ve uyguladığı politikalarla ön plana çıkmak istemiştir. Bu çerçevede, De Gaulle, yoğunluğunu Avrupa'nın siyasi entegrasyonuna vermiştir. Siyasi işbirliği alanında De Gaulle tarafından ortaya atılan görüşlerin çerçevesinde siyasi birlik statüsünü hazırlamakla bir komisyon oluşturulmuş ve bu komisyonun başkanı Fransa'nın Danimarka Büyükelçisi Christian Fouchet olmuştur. Bundan dolayı da 60'lı yılların başında, Fransa öncülüğünde Avrupa Toplulukları çerçevesinde ortak bir dış politika yürütülebilmesi amacıyla iki plandan oluşmak üzere I. ve II. Fouchet Planları açıklanmıştır. 1960'lı yıllarda, devletlerin birbirleri ile daha yakın siyasi işbirliği ve dış güvenlik politikası geliştirmelerini amaçlayan Fouchet planları çerçevesinde Avrupa'da güvenlik anlayışı oluşturulmaya çalışılmıştır.¹⁵⁷ Fouchet planının asıl amacı, siyasi olarak bağımsız, kendi savunma politikası ve kapasitesine sahip bir Avrupa yaratmayı amaçlamıştır.¹⁵⁸

De Gaulle'nin siyasi işbirliği alanındaki görüşlerinin dayanak noktaları Gülnur Aybet tarafından şu şekilde izah edilmiştir:¹⁵⁹

1. Batı Avrupa'da Fransa'nın liderliğini sağlamak;
2. BAB'ı yeniden canlandırarak, İngiltere'yi liderlik mücadelesinden saf dışı bırakmak;
3. Fransa'yı uzaklaştırarak NATO'yu zayıflatmak, AT'yi oluşturan devletleri kendi liderlik çerçevesinde birleştirerek ABD'nin Avrupa ve daha önemlisi Fransa üzerindeki etkisini azaltmak.

¹⁵⁷ Genç, Özdal, **op.cit.**, s.86.

¹⁵⁸ Jolyon Howorth and John T.S. Keeler, "Introduction", **Defending Europe, The EU, NATO and The Quest For European Autonomy**, New York, Palgrave Macmillan, 2003, s.6.

¹⁵⁹ Gülnur Aybet, **The Dynamics of European Security Cooperation 1945-1991**, New York, St. Martin's Press, 1997, s.95.

2 Kasım 1961’de hazırlanan I. Fouchet planı:¹⁶⁰

1. Ortak çıkarlarla ilgili konularda ortak bir dış politikanın belirlenmesi,
2. Diğer ülkeler ile işbirliği içinde ortak bir savunma politikasının kabulü ve üye devletlerin her türlü saldırıya karşı güvenliklerinin artırılması,
3. Bilim ve kültür alanında işbirliğinin sağlanması ile
4. İnsan hakları, temel haklar ve demokrasinin savunulması gibi amaçları içermiştir.

Bu amaçlar çerçevesinde anlaşılan şudur ki, Fouchet Planı’nda, üye devletlerin karşılıklı olarak geliştirmek istedikleri güven ortamına vurgu yapılmıştır. Fakat De Gaulle’nin savunduğu ortak bir savunma politikası görüşüne yer verilmemiştir. I. Fouchet Planı onaylanmak için üye devletler tarafından mercek altına alınmış ve bununla beraber karar alma mekanizması konusunda, Fransa dışında kalan bütün üyeler tarafından eleştirilmiş ve destek görmemiştir. Bunun yanında, Fouchet Planı Avrupa Parlamentosu ve AET Komisyonu tarafından da kabul edilmemiştir. Böylece, I. Fouchet Planı’nın reddedilmesinden sonra değişikliklere uğrayan yeni plan Ocak 1962 yılında Komisyon’a sunulmuştur. Komisyon’a sunulan plan daha sonra II. Fouchet Planı olarak anılmıştır.¹⁶¹

II. Fouchet Planı’nın birincisinden en önemli farkı ise dış politika ve savunma konularında önemli yetkilere sahip bir meclisin kurulması olmuştur. Ancak, meclisin yetkileri yeterince güçlendirilmemiştir. Meclisin genel seçimle işbaşına gelmesinden bahsedilmemesi ve genel sekreterlik kurulması öngörülmediğinden dolayı bu plan da birincisi gibi aynı şekilde tepki almıştır.¹⁶² Sonuç olarak baktığımızda, Fouchet Planları, Avrupa Topluluğu içinde küçük devletler tarafından Fransa’nın topluluğun dış politikasına yön verme teşebbüsü olarak görülmüş ve neticede kabul görmemiştir.

¹⁶⁰ Document 1/10, “**Draft Treaty for the Establishment of a European Political Union (Fouchet Plan I), 2 November 1961**”, Article 2, Hill and Smith, s.48.

¹⁶¹ Document 1/11, “**Second Draft of the Treaty for the Establishment of a European Union (Fouchet Plan II), 18 January 1962**”, Hill and Smith, s.52.

¹⁶² Detaylı olarak bkz. **Ibid.**, Following the meeting of the Fouchet Committee on 18 January 1962, the other five delegations in turn prepared a draft of the Treaty, the text of which is reproduced below, Articles 1-17, ss.56-62.

1.1.9. Davignon Raporu

Nisan 1969'da Fransa'da De Gaulle istifa etmesinden sonra iktidarın değişmesi ile başa gelen G.Pompidou'nun teşebbüsleri sonucunda 1-2 Aralık 1969 tarihinde La Haye'de Avrupa Topluluğunu oluşturan üye devletlerin devlet veya hükümet başkanlarının katıldıkları bir zirve gerçekleştirilmiştir. Bu zirvede alınan kararları üç başlık altında toplamak mümkündür.¹⁶³

1. Roma Andlaşması'nın sonucu olan gümrük birliğini tamamlayacak nitelikte bir ekonomik ve parasal birliğin yaratılması için çalışmalar yapmak;
2. İngiltere, Danimarka, İrlanda ve Norveç ile üyelik müzakerelerine başlamak;
3. Ortak bir savunma politikası oluşturulması haricindeki konularda, AT üyesi devletler arasında siyasi işbirliğini pekiştirmek.

Yukarıda belirtilen amaçlardan anlaşılan şudur ki, AT üyesi devletler, siyasi işbirliğinin oluşturulması yönünde önemli bir engel olan ve ortak bir mutabakata varamadıkları ortak savunma konularını gündeme almamışlardır. Böylece, 1969'da düzenlenen La Haye Zirvesi ile hükümetlerarası işbirliği temeline dayalı, ancak kurucu antlaşma çerçevesinde olmayan Avrupa Siyasi İşbirliği (ASİ) mekanizmasını oluşturma konusunda mutabakata varmışlardır. ASİ'nin geliştirilmesi için, AT üyesi devletlerin devlet ve hükümet başkanları ve bunun yanı sıra Dışişleri Bakanlarının yeni üyelerin katılımı ile genişleyecek bir yapı içerisinde Avrupa Topluluğu'nu siyasi birlik amacına ulaşmasını sağlayabilecek uygun yöntemleri araştırmakla görevlendirilmişlerdir.¹⁶⁴

Belçikalı Büyükelçi Etienne Davignon başkanlığında bir komisyon kurulmuş ve Davignon Raporu olarak bilinen bir belge imzalanmıştır. Davignon Raporu

¹⁶³ Bkz. “**Meeting of the Heads of State or Government, The Hague, 1-2 December, Hague Summit**”, ss.9,31,52, http://aei.pitt.edu/1451/1/hague_1969.pdf, Erişim Tarihi:(14.08.2012); Genç, Özdağ, **op.cit.**, s.91.

¹⁶⁴ Document 2/2, “**First Report of the Foreign Ministers to the Heads of State and Government of the Member States of the European Community ('The Davignon or Luxembourg Report')**”, Luxembourg, 27 October 1970, Part One, Par.1, Hill and Smith, s.75.

Avrupa'nın uluslararası arenada tek bir ses olarak ve aynı çatı altında temsil edilmesi için üye ülkelerin dış ilişkilerinde işbirliğine gitmeleri ihtiyacına işaret etmiş ve bununla beraber ulusal dış politikalarının koordine edilmesini amaçlamıştır.¹⁶⁵

Davignon Raporu, bağlayıcılığı olmasa da, Avrupa Siyasi İşbirliği mekanizmasını başlatmış ve bu mekanizmayı hızlandırması konusunda önemli bir adım olmuştur. Bununla beraber, ASİ sayesinde üye devletler arasında dış politika konularında danışma ve eşgüdüm sağlanması amaçlanmıştır.¹⁶⁶

1.1.10. Kopenhag Raporu

ASİ sürecinde ilk rapor olan Davignon Raporu'ndan sonraki ikinci rapor 14-15 Aralık 1973 tarihlerinde düzenlenen Kopenhag Zirvesi'nin sonunda yayınlanan Kopenhag Raporu'dur. Avrupa Topluluğu üye Devletlerinin Devlet ve Hükümet Başkanları'nın inisiyatifi ile gerçekleşen bu toplantıda üye devletlerinin dışişleri bakanları "Avrupa Kimliğini" tanımlayan bir belge hazırlamışlardır. Ayrıca, Kopenhag Raporu'nun göze çarpan önemli noktalarından biri de AT üyeleri tarafından ilk defa bir Avrupa Birliği fikri gerçekleştirme doğrultusunda ortak bir irade ortaya koymaları olmuştur.¹⁶⁷ Bu belgenin hazırlanması ile ASİ mekanizmasının geliştirilmesi yönünde önemli bir adım atılmıştır.¹⁶⁸

Kopenhag Raporu'nun getirdiği düzenlemelere göre, üye devlet dışişleri bakanlarının toplantıları ikiden dörde çıkarılmış ve Avrupa Parlamentosu'nun uluslararası arenada gelişen olaylardan bilgilendirilmesi sağlanmıştır.¹⁶⁹ Böylece dışişleri bakanları arasında danışma mekanizmalarının pekiştirilmesi ele alınmış ve bilgi akışının sorunsuz bir şekilde sağlanabilmesi için diplomatik elçiliklerin ve temsilciliklerin kurulması fikriden bahsedilmiştir. Ayrıca, uluslararası gelişmeler ve

¹⁶⁵ Çağrı Erhan, Erhan Akdemir, "Avrupa Bütünleşmesinin Tarihsel Gelişimi", **Avrupa Birliği Temel Konular**, Ankara, İmaj Yayınevi, İkinci Baskı, Ekim 2009, s.14. Ayrıca bkz. Document 2/2, Part Two-I.Objectives, Hill and Smith, s.77.

¹⁶⁶ Haydar Efe, "Avrupa Birliği'nin Ortak Dış ve Güvenlik Politikası", **Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt:7, Sayı:1, s.68.

¹⁶⁷ Detaylı olarak bkz. Document 2/5, "Declaration on European Identity by the Nine Foreign Ministers, Copenhagen, 14 December 1973", Hill and Smith, ss.93-97.

¹⁶⁸ Genç, Özdal, **op.cit.**, s.96.

¹⁶⁹ Tangör (2009), **op.cit.**, s.60.

çözüm bekleyen sorunlar karşısında üye devletlerin istişare yolu ile ortak bir tavır benimsemeleri istenmiştir.¹⁷⁰

Sonuç olarak, Kopenhag Raporu'nun genel çerçevesine baktığımızda üye devletlerin dış politikalarını eşzamanlı olarak koordine edilmesini amaçlayan ASİ mekanizmasını güçlendirmeyi amaçlamıştır.

1.1.11. Londra Raporu

ASİ sürecinin oluşmasında Davignon ve Kopenhag raporlarından sonra üçüncü rapor Londra Raporu'dur. AT üyesi devletlerin dışişleri bakanları Londra Raporu ile ilk defa güvenlik konusunu ele almışlardır. 13 Ekim 1981 tarihinde kabul edilip imzalanan rapor Avrupa Konseyi tarafından 26-27 Kasım'da onaylanmıştır. Daha geniş olarak bahsederek, Londra Raporu, ASİ ile ilgili daha önceki raporların öngördüklerini tekrarlamış ve buna ilaveten, terörizm, silahların kontrolü ve silahlanma gibi güvenliğin siyasi boyutlarını ilgilendiren konular tartışılmıştır.¹⁷¹ Londra Raporu'nda, ASİ mekanizması içinde uluslararası sorunlar karşısında sadece tepki politikalar oluşturulduğu vurgulanmıştır. Birliğin belirli uluslararası sorunlar karşısında daha etkili bir şekilde çözüm önerileri ortaya koyması gerektiği ifade edilmiştir. Ayrıca, dünya çapında mevcut ve artmakta olan gerilim ve belirsizlik döneminde, AT üyesi devletler tarafından uluslararası sorunlara karşı ortaklaşa olarak hareket etmek ve uyum içinde bir yaklaşım getirilmesine ihtiyaç duyulduğu belirtilmiştir.¹⁷² Londra Raporu ile:¹⁷³

1. AT üyesi devletlerin dış politika alanında herhangi bir karar ve tutum belirlemeden önce birebirleriyle istişarede bulunma sorumluluğu teyit edilmiştir;
2. ASİ süreci çerçevesinde ilk defa güvenlik kavramı ele alınmıştır;

¹⁷⁰ Bkz. Document 2/5, II. The European Identity in Relation to the World, Hill and Smith, ss.94-96.

¹⁷¹ Bkz. Document 2/11, “**Report Issued by the Foreign Ministers of the Ten on European Political Co-operation (The London Report), London, 13 October 1981**”, Part I, Hill and Smith, s.115; Tangör (2009), *op.cit.*, s.61.

¹⁷² Detaylı olarak bkz. *Ibid.*, ss.114-119.

¹⁷³ *Ibid.*; Ayrıca bkz. İrfan Kaya Ülger, **Avrupa Birliği'nde Siyasal Bütünleşme Ortak Dış Politika ve Güvenlik Politikası'nın Oluşumu**, Ankara, Gündoğan Yayınları, 2002, s.62.

3. AT üyesi devletler arasındaki danışma mekanizmasının ileride ortak bir eyleme dönüşmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Fakat Londra Raporu ile yukarıda değinilen amaçlar doğrultusunda bir mutabakata varılamamış, buna rağmen ASİ süreci çerçevesinde güvenlik konusunu ilk defa gündeme soktuğundan dolayı diğerlerine nazaran daha önemli bir rapor olduğu söylenebilir.

1.1.12. Genscher – Kolombo Planı

Avrupa Siyasi İşbirliği mekanizması çerçevesinde Davignon, Kopenhag ve Londra raporları gibi Avrupa’da güvenlik ve savunma politikası oluşturma girişimlerinden sonra diğer önemli bir adım 4 Kasım 1981’de Almanya Dışişleri Bakanı Hans Dietrich Genscher ve İtalya Dışişleri Bakanı Emilio Colombo tarafından hazırlanan ve kendi isimlerini taşıyan Genscher – Colombo Planı’dır.

Avrupa Birliği konusunda hazırlanan bu plan 4 Kasım 1981 tarihinde Avrupa Konseyi’ne sunulmuştur. Bu plan; bir Avrupa Birliği kurulabilmesi için Avrupa Toplulukları’nın daha etkin hale getirilmesini, politik işbirliğinin artırılarak üye devletler arasında ortak bir Avrupa dış politikasının geliştirilmesini, ekonomik işbirliği alanlarının genişletilmesini ve güvenlik konularında yeni düzenlemelerin yapılmasını, kültürel alanlarda işbirliğinin sağlanmasını ve Avrupa Parlamentosu’nun pekiştirilmesini amaçlamıştır.¹⁷⁴ Fakat planın sahip olduğu federatif yapısından dolayı kabul görmemiştir.¹⁷⁵ Genscher – Colombo Planı her ne kadar başarısızlıkla sonuçlansa da, siyasal bütünleşme alanındaki girişimlerin somutlaşmaya başladığı Soğuk Savaş sonrası dönemde birçok konuya öncülük etmesinden dolayı önemli bir yere sahip olmuştur.

¹⁷⁴ Detaylı olarak bkz. Document 2/12, “**Draft European Act Proposal by the German and Italian Foreign Ministers (The Genscher Colombo Plan), 12 November 1981**”, Draft European Act, Part One: Principles, Part Two: Institutions, Hill and Smith, ss.121-124.

¹⁷⁵ Genç, Özdal, **op.cit.**, s.100.

1.1.13. Tek Avrupa Senedi (The Single European Act) Çerçevesinde Güvenlik ve Savunma Politikası

Tezin buraya kadarki bölümlerinde anlatılanlar genel bir çerçevede değerlendirildiğinde, Avrupa'da İkinci Dünya Savaşı sonrasında başlayan bütünleşme sürecinde, siyasi bir birlik ve bu doğrultuda ortak güvenlik ve savunma politikası oluşturma hedefi sürekli olarak gündemde yerini almıştır. TAS, 17 Şubat 1986 tarihinde Lüksemburg'da Belçika, Danimarka, Federal Almanya, Yunanistan, İspanya, Fransa, İrlanda, İtalya, Lüksemburg, Hollanda, Portekiz ve İngiltere tarafından imzalanmıştır.

TAS, Avrupa Birliği tek pazarını ve Avrupa Siyasi İşbirliğini resmen başlatmakla birlikte Roma Antlaşması'nda köklü değişiklikler yapan antlaşma olmuştur. Tek Avrupa Senedi, Komisyon ile Avrupa Parlamentosu'nun görev ve yetkileri olmak üzere, Avrupa Toplulukları'nın bütün kurumsal yapısına yönelik yeni düzenlemeler getiren, karar alma mekanizmasında iyileştirmeler sağlayan, dış politika alanında siyasi işbirliğini öngören ve Toplulukların izlediği politikalara ilişkin olarak çeşitli alanlarda ortak eylemler öngören hukuksal bir metin olmanın yanı sıra, üye devletler arasındaki siyasi işbirliğini ekonomik bütünleşme ile aynı düzeyde ve önemde kabul etmesinden dolayı da bir ilktir.¹⁷⁶

Avrupa Tek Senedi ile ilk kez ortak dış ve savunma politikası oluşturma fikri ortaya atılmıştır. Tek Avrupa Senedi'nin güvenlik politikaları ile ilgili getirdiği yeniliklere göz atıldığında bu alandaki düzenlemeler 30/6 maddesinde ele alınmıştır. TAS'nın 30/6(a) maddesinde, imzacı taraflar, Avrupa güvenlik sorunları üzerinde birbirleriyle oluşturacakları daha sıkı bir işbirliğinin, dış politika konularında Avrupa Kimliğinin gelişimine yardımcı olacağı görüşünü kabul etmişler ve bu çerçevede güvenlik konusunun siyasal ve ekonomik yönleri üzerindeki görüşlerini daha da yakınlaştırmaya hazır olduklarını ifade etmişlerdir.¹⁷⁷ Ayrıca, Senedin 30/6(b)

¹⁷⁶ **Ibid.**, s.106.

¹⁷⁷ “**The Single European Act, Luxembourg, 17 February 1986**”, Title III, Treaty Provisions on European Co-operation in the Sphere of Foreign Policy, Article 30/6(a), s.21, http://ec.europa.eu/economy_finance/emu_history/documents/treaties/singleeuropeanact.pdf0, Erişim Tarihi:(18.07.2012).

maddesinde de, güvenlik ile ilgili teknolojik ve endüstriyel alanlarında oluşturulacak işbirliğini hükme bağlamışlardır.¹⁷⁸ Tek Avrupa Senedi ASİ mekanizmasının hukuksal alandaki eksik yönlerini tamamladığını söyleyebiliriz. Bu açıdan baktığımızda, TAS Avrupa Topluluğu üyesi devletlerinin 1987 sonrası siyasi işbirliği sürecine olumlu katkıda bulunmuştur.

¹⁷⁸ **Ibid.**, 30/6(b), s.21.

İKİNCİ BÖLÜM

SOĞUK SAVAŞ SONRASI AVRUPA GÜVENLİK VE SAVUNMA POLİTİKASI'NIN GELİŞİMİ

2.1. Maastricht Antlaşması ve Ortak Dış ve Güvenlik Politikası'nın Oluşturulması

Birinci bölümde bahsedilenlerden ortaya çıkan sonuç şudur ki, Avrupa'da güvenlik ve savunma politikası Soğuk Savaş sonrası dönemin oluşturduğu şartların ve bu şartların yarattığı yeni güvenlik ve savunma parametrelerine göre şekillenmiştir. Soğuk Savaş döneminde Avrupa Topluluğu'nun güvenlik ve savunma politikaları oluşturma çabaları dikkatli bir şekilde incelediğinde bağımsız bir güvenlik ve savunma politikası geliştirilmesi konusunda ortak bir mutabakata varılamamıştır.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra kötü ekonomik alt yapılarına rağmen AT üyeleri güvenlik ve savunma alanında bağımsız bir politika oluşturma amacı ile Avrupa Savunma Topluluğu ve Fouchet Planları gibi adımlar atmışlarsa da üyeler arasında var olan farklı güvenlik ve savunma algılamalarından dolayı sonuçsuz kalmıştır. Fakat bu başarısız adımlardan sonra AT üyeleri güvenlik konularını sınırlı bir çerçevede tutmuşlar ve bu alanda ortak politikaların başarılı bir şekilde oluşturulması için dış politika alanında işbirliği arayışlarına yönelmişlerdir.

AT üyeleri dış politika alanında oluşturulacak koordineli ve ortak politikaların güvenlik ve savunma konularında da aynısını elde edeceklerini inanmışlar, böylece Avrupa Siyasi İşbirliği mekanizmasını başlatmışlardır. Bütün bu çabalara rağmen ancak 1986 yılında imzalanan Tek Avrupa Senedi ile ASİ

mekanizması AT antlaşmalarına dâhil edilmiş neticede yine üye devletler arasında ortak tutumların benimsenmesi konusu tam olarak çözümlenememiştir.¹⁷⁹

Nisan 1991’de Varşova Paktı’nın ve Aralık 1991’de SSCB’nin dağılmasıyla Avrupa’da yeni bir süreç yaşanmaya başlanmıştır. SSCB’den kaynaklanan tehdit bir anda ortadan kalkması ile Avrupa’da güvenlik alanında yeni bir boşluk oluşturmuş ve bu alanda yeni arayışlara yol açmıştır.

Avrupa Devletleri 1990’lı yılların başında Yugoslavya’da başlayan etnik çatışmalara ve 1990 – 1991 yılında patlak veren Körfez Krizine etkili bir şekilde müdahale edememeleri neticesinde dış politika, güvenlik ve savunma politikaları alanında ortak hareket etme amacıyla daha sıkı önlemlerin alınması ihtiyacını hissetmişlerdir. Böylece, Maastricht Antlaşması’nın imzalanması Avrupa’da yeni bir sürecin başlangıcına işaret ediyordu. 1991 yılında Hollanda’nın Maastricht şehrinde yapılmış olan AT üyesi Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi ile bütünleşme yolunda tarihi bir dönüm noktasından geçmişlerdir. 7 Şubat 1992 tarihinde Avrupa Toplulukları üyesi devletlerin temsilcileri tarafından imzalanan ve 1 Kasım 1993 tarihinde yürürlüğe giren Maastricht Antlaşması ile AB kurulmuştur.¹⁸⁰

Maastricht Antlaşması ile üç sütunlu bir yapı oluşturulmuştur. Bunlar;¹⁸¹

1. Ekonomik ve Parasal Birlikten oluşan AT ayağı
2. Ortak Dış ve Güvenlik Politikası (ODGP) ile
3. Adalet ve İçişleri ayağından meydana gelmektedir.

AB’nin genel anlamda gelişme sürecini hızlandıran Maastricht Antlaşması ile mutabakata varılan başlıca konular şunlardır;¹⁸²

¹⁷⁹ Ağca, **op.cit.**, s.168.

¹⁸⁰ Genç, Özdağ, **op.cit.**, s.123.

¹⁸¹ “**Consolidated Version of the Treaty on European Union, Treaty on European Union**”, <http://www.europa.eu.int/abc/treaties/en/entr2f.htm#>, Erişim Tarihi:(21.12.2010).

¹⁸² Detaylı olarak bkz. Official Journal of the European Union, “**Consolidated Versions of the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union**”, 2010/C 83/ 01, Volume 53, 30 March 2010, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:FULL:EN:PDF>, Erişim Tarihi:(16.08.2012).

1. Ortak Dış Politika ve Güvenlik Politikası,
2. Avrupa Vatandaşlığı,
3. Sosyal Politika,
4. Birliğin Kurumları,
5. Adalet ve İçişleri Alanlarında İşbirliği,
6. Yetki (Subsidiarity) İkamesi,
7. Ekonomik ve Parasal Birlik,
8. Topluluğun diğer işbirliği alanları (çevre, tüketici hakları, sanayi politikaları, enerji ve ulaştırma, haberleşme, sağlık ve bölgesel kalkınma politikası.

Maastricht Antlaşması'nın çalışmamızın da gereği olarak güvenlik ve savunma ile ilgili getirdiği düzenlemenin ikinci sütunda Ortak Dış ve Güvenlik Politikası kapsamında ele alınmıştır. Maastricht Antlaşması'nda üye devletler, ortak dış ve güvenlik politikası çerçevesinde ulaşmak istedikleri amaçları antlaşmanın 11'ci maddesinde şu şekilde sıralamışlardır:¹⁸³

1. Birliğin temel değerlerini, temel çıkarlarını ve bağımsızlığını korumak, Birliğin ve üye devletlerin güvenliğini pekiştirmek,
2. BM şartına, ilkelerine, Helsinki Nihai senedi ilkelerine, Paris Şartı amaçlarına uygun olarak barışın korunması ve uluslararası güvenliğin güçlendirilmesi,
3. Uluslararası İşbirliğini geliştirmek,
4. Demokrasi, insan hakları ve temel özgürlüklere saygı ile hukuk kurallarının geliştirilmesi ve güçlendirilmesi olarak belirtilmiştir.

Yukarıda değinilen amaçlara ulaşılması için Avrupa Birliği Kurucu Antlaşma'nın 12 maddesi gereğince:¹⁸⁴

1. ODGP ilkelerini ve bu politika için genel yönlendirici ilkeleri tanımlar,

¹⁸³ Title V, Provisions on a Common Foreign and Security Policy, Article 11 (ex Article J.1), <http://www.europa.eu.int/abc/obj/treaties/en/entr2f.htm#>, Erişim Tarihi:(21.12.2010).

¹⁸⁴ **Ibid.**, Article 12 (ex Article J.2).

2. Ortak stratejiler üzerine kararlar alır,
3. Ortak eylemleri uygular,
4. Ortak tutumlar benimser,
5. Politikayı uygulamak üzere üye devletler arasında düzenli işbirliği geliştirir.

Maastricht Antlaşması metninin J.4,1. maddesinde ise ikinci sütunun yani ODGP'nin belirli bir zamandan sonra aşamalı olarak ortak savunmayı içerecek şekilde AB güvenliği ile ilgili bütün mevzuları kapsayacağı vurgulanmıştır. Ayrıca, J.4,2. maddesi çerçevesinde AB tarafından BAB'a savunma konularında yetki verildiği ifade edilmiştir.¹⁸⁵ Neticede, bu maddeler sayesinde Maastricht Antlaşması ile BAB'ın AB'nin savunma alanında faaliyet göstermesi ile ilgili kararı alınmıştır. Bu maddelerin getirdiği önemli düzenlemeler AB'nin ortak dış politikasına savunma boyutunu eklemesi olmuştur.

Görüldüğü gibi, Maastricht Antlaşması ile AT üye ülkeleri uluslararası arenada tek bir vücut olarak seslerini daha fazla duyurmak istemişler, parasal ve ekonomik birliğin oluşturulması yanında siyasi birlik istikametinde de ortak bir dış ve güvenlik politikası oluşturmuşlardır. Fakat bütün bu atılan adımlara rağmen, yine de üyeler arasında bazı mevzularda tam bir görüş birliğine varılamamıştır. Daha öncede belirttiğimiz gibi Balkanlar'da ve Körfez Krizi'nde ortak bir tutum sergileyememeleri bunun açık örneğidir. Maastricht Antlaşması, 1970'de başlayan ASİ mekanizmasını bir adım daha ileri götürmüştür. Çünkü bunun en önemli kanıtları ortak hareket ve ortak tutum gibi yeni araçların kullanılmasını sağlamak olmuştur.

2.2. Petersberg Görevleri

Bundan önceki bölümde yani Maastricht Antlaşması'ndan bahsederken, BAB'a AB çerçevesinde bu antlaşma ile savunma alanında bazı yetkiler verilmiş ve böylece BAB'ın rolü yeniden tanımlanmıştır. Maastricht Antlaşması'nın

¹⁸⁵ “The Maastricht Treaty, Treaty on European Union, Maastricht, 7 February 1992”, Title V, Provisions on a Common Foreign and Security Policy, Articles J.4,1.-J.4,2, s.8, <http://www.eurotreaties.com/maastrichteu.pdf>, Erişim Tarihi:(21.12.2010).

imzalanmasından sonra BAB üyeleri Dışışleri ve Savuma Bakanları 19 Haziran 1992 tarihinde Bonn şehrinin yakınlarında bulunan Petersberg Hoteli'nde bir araya gelerek adını da toplandıkları yerden alan Petersberg Deklarasyonu'nu kabul ederek BAB'ın operasyonel ve askeri rolünü tanımlama konusunda önemli bir aşama kaydetmişlerdir. Kısa bir ifade ile açıklarsak, Petersberg Deklarasyonu ile üstlenilen görevler AB'nin ileride daha detaylı değineceğimiz ve Ortak Dış ve Güvenlik Politikası'nın en önemli ayağını oluşturan Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası çerçevesinde askeri ve güvenlik konuları ile ilgili hazırlamış olduğu bir dizi görevi içermiştir.

BAB üyesi ülkeler, Petersberg Görevleri'ni tanımladıktan kısa bir süre sonra Askeri Kurmay Komitesini kurmakla birlikte, üye ülkelerin askeri alandaki ihtiyaçlarını karşılayacak donanım ve yetenekler listelerini hazırlamışlar ve böylece BAB'ın askeri yapılanma alanındaki merkezi oluşturulmuştur. Genel olarak, Petersberg görevleri AB'nin ve kendisini kuran Maastricht Antlaşma'sı ile çerçevesini çizdiği ODGP'yi sağlamlaştırdığı ve gelecek için yeni yönelimler belirlediği söylenebilir.

19 Haziran 1992 yılında BAB konseyi tarafından açıklanan Petersberg Bildirisi'nin içeriği şu şekilde belirtilmiştir:¹⁸⁶

1. BAB ülkeleri, konvansiyonel kuvvetlerinden bazılarını BAB komutası emrine vereceklerdir.
2. BAB'a karşı sorumlu kuvvetler, BM şartına uygun olarak BAB Konseyi'nin alacağı kararla aşağıdaki sıraladığımız görevlerde kullanılacaktır:
3. İnsani yardım, arama ve kurtarma operasyonları alanında icra edilecek görevler,
4. Barışın korunması ve tesis edilmesi için ilgili görevler,

¹⁸⁶ “WEU Council of Ministers, Western European Union Council of Ministers Petersberg Declaration, Bonn, 19 June 1992”, II. On Strengthening WEU's Operational Role, Par.2,3,4, <http://www.bits.de/NRANEU/docs/petersberg92.pdf>, Erişim Tarihi:(17.08.2012).

5. Barışı koruma operasyonları gibi krizlerin yönetimi ve önlenmesinde muharip birliklerinin kullanılması konusundaki görevler.

Fakat yukarıda belirtilen görevlerin yerine getirilebilmesi amacı ile belirlenecek kuvvetlerin miktarı, BAB'a karşı sorumlu askeri birimler ile olasılık planları bunun yanında operasyonel görevler için komuta-kontrol ve haberleşme konularında öneriler hazırlamak üzere Belçika'nın başkenti Brüksel'de bir Planlama Hücresi kurulması karara bağlanmıştır.¹⁸⁷

Yukarıda açıklamaya çalıştığımız görevlerden başka, bu bildirge de vurgulanması gereken diğer bir nokta da tam üye olabilmenin yanında ortak üyelik statüsü ile ilgili ilkeler tanımlanmıştır. Vurgu yapılan bu ilkelerin tanımlanmasından sonra BAB'a tam üye olabilmek için AB üyeliği şartı getirilmesi kararı alınmıştır.¹⁸⁸ Bu sözünü ettiğimiz şart çerçevesinde Yunanistan BAB'a tam üye olmuş, diğer yandan ikisi de AB üyesi olan Danimarka ve İrlanda gözlemci kalma yönünde karar almışlardır. Genel bir bakış açısıyla bakıldığında, Petersberg Görevleri'nde kriz yönetimi ve çözümü esas alınmakla birlikte bunun yanında askeri ve sivil iki boyutu olduğu da değerlendirilmiştir.

2.3. Amsterdam Antlaşması

Amsterdam Antlaşması, 1993 yılında yürürlüğe giren AB Antlaşması ile oluşturulmuş Ortak Dışışleri ve Güvenlik Politikası yapısında bir takım yeni düzenlemeler getirmiş ve bu ortak politikalar alanındaki mevcut hükümleri yeniden düzenlemiştir. Amsterdam Antlaşması, AB'nin bütünlüğünün korunması hükümlerini BM bildirgesi ile uyumlu bir şekilde birleştirmiş ve Birliğin dış sınırlarının muhafaza edilmesini ODGP kapsamına dâhil etmesi ile önemli bir değişime işaret etmiştir.

AB Dışışleri Bakanları tarafından 2 Ekim 1997 tarihinde imzalanan ve 1 Mayıs 1999 yılında yürürlüğe giren Amsterdam Antlaşması'nın temel amacı dış

¹⁸⁷ Tangör (2009), **op.cit.**, s.100; II. On Strengthening WEU's Operational Role, Par.7,9, <http://www.bits.de/NRANEU/docs/petersberg92.pdf>, Erişim Tarihi:(17.08.2012).

¹⁸⁸ Genç, Özdal, **op.cit.**, s.129.

politika, güvenlik ve savunma politikaları alanında ortak stratejik çerçevenin kurulması ve ABD kontrolündeki NATO'dan daha bağımsız ve etkin bir Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası oluşturulması olarak ifade edilebilir.¹⁸⁹

Fakat yukarıda ifade edilen dış politika, güvenlik ve savunma politikaları alanındaki ortak stratejik çerçevenin oluşturulması gibi temel amacın yanında 6 ana başlık, 14 protokol ve 46 bildiriden oluşan Amsterdam Antlaşması'nın dört ana amacı vardır. Bunlar:¹⁹⁰

1. Birliğin temelinde vatandaşlarının haklarının yattığının kabul edilmesi ve vatandaşlar için istihdam yaratılmaya çalışılması,
2. Serbest dolaşım üzerinde kalan son engellerin de kaldırılması ve güvenliğin güçlendirilmesi,
3. Dünya olaylarında AB'nin sesinin daha yüksek bir biçimde duyurulmaya çalışılması,
4. Yeni katılacak üyelerle birlikte AB'nin kurumsal yapısının daha etkili hale getirilmesi.

Amsterdam Antlaşması, Maastricht Antlaşması ile oluşturulan ODGP'nin J.1 ve J.11 maddelerini 11 ve 28 maddeleri arasına yerleştirerek ODGP'yi yeniden düzenlemiştir. Getirilen bu yeni düzenlemeler ile ODGP'nin karar alma yapısı şöyle şekillenmiştir:¹⁹¹

1. Kararlar yine oybirliği esası içinde alınacak olmakla beraber, çekimser kalanların kararların çıkmasını engellemeyeceklerdir.
2. Çekimser kalanların oy ağırlığının üçte birden fazla olması durumunda karar geçersiz olacaktır.

¹⁸⁹ Kar, Arıkan, *op.cit.*, s.381.

¹⁹⁰ “**Treaty of Amsterdam Amending the Treaty on European Union, the Treaties Establishing the European Communities and Certain Related Acts**”, Part One, Substantive Amendments, Article B, Luxembourg, Office for Official Publications of the European Communities, ss.7-8, <http://www.europarl.europa.eu/topics/treaty/pdf/amst-en.pdf>, Erişim Tarihi:(27.06.2011); Tangör (2009), *op.cit.*, s.108.

¹⁹¹ *Ibid.*, Provisions on a Common Foreign and Security Policy, Article J.13, Par.1,2.

3. 23 maddede özetle “konsey ortak eylemleri, ortak tutumları veya ortak bir stratejiye dayanan diğer kararları nitelikli çoğunluk esası ile alabilecektir.

Ortak Dışışleri ve Güvenlik Politikası Amsterdam Antlaşması’nın V. başlığına yerleştirilmiştir. 11. ve 28. maddeleri arasındaki diğer maddeler, ortak dış işleri ve güvenlik politikasının ilkelerini ve bu politika için genel yönlendirici ilkeleri, ortak stratejileri, ortak eylemleri, ortak tutumları ve konsey görevlerini belirler. Ayrıca, üye devletler arasındaki düzenli işbirliğini geliştirme esaslarını tanımlayarak ODGP’nin temel ilkelerini ortaya koymaktadır.

Günümüze kadar AB üç konuda ortak stratejiler oluşturmuştur. Ortak stratejilerin oluşturulduğu konular, Rusya ve Ukrayna ile ilişkiler ve Akdeniz Bölgesine ilişkin ortak stratejiler oluşturmuştur.¹⁹²

Bu bahsedilen yeniliklerden başka, Amsterdam Antlaşması ile getirilen bir diğer düzenleme Ortak Dış ve Güvenlik Politikası’nın etkin bir şekilde yürütülmesi ve AB’nin dış politikasının etkinliğinin artırılması amacıyla bir yüksek temsilcinin atanması kararı alınmıştır.¹⁹³ Bakanlar Konseyi Genel Sekreteri konumunda bulunan ODGP yüksek temsilcisi, siyasi kararların oluşturulmasında ve bu kararların uygulanmasında Konsey’e yardım etme görevini üstlenmiştir.¹⁹⁴ Kısaca ifade edersek, ODGP yüksek temsilcisi AB’nin dış politika ve güvenlik konularında koordinasyon işlerini yönetme görevi ile yükümlü kılınmıştır.

Yeniliklerden bir diğeri de Politika Planlama ve Erken Uyarı Birimi’nin kurulması olmuştur. Politika Planlama ve Erken Uyarı biriminin görevleri ise ODGP ile ilişkili olan uluslararası eğilimleri izlemek, değerlendirmek, bu alanındaki

¹⁹² Alaatin Kızıltan, Yasemin Kaya, “Avrupa Birliği’nin Ortak Dışışleri ve Güvenlik Politikasına Bir Bakış”, **İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt:19, Sayı:1, Nisan 2005, s.213, <http://e-dergi.atauni.edu.tr/index.php/IIBD/article/viewFile/3626/3455>, Erişim Tarihi:(29.02.2012); Detaylı bilgi için bkz. AB – Türkiye İşbirliği Derneği, **AB Ansiklopedisi**, İstanbul, AB Birinci Serisi:4, Yayın No:11, 2003.

¹⁹³ Article J.13, Par.3,5, Article J.16, <http://www.europarl.europa.eu/topics/treaty/pdf/amst-en.pdf>, Erişim Tarihi:(27.06.2011).

¹⁹⁴ Charlotte Bretherton, John Volger, **The European Union As a Global Actor**, New York, Routledge, 1999, s.191.

çıkarları belirlemek, potansiyel krizleri önceden görüp tespit etmek, uyarıda bulunmak ve bu bağlamda tavsiye raporlarının hazırlanması gibi görevleri olmuştur.¹⁹⁵ Ayrıca, vurgulanması gereken diğer bir nokta da, Amsterdam Antlaşması ile BAB'ın AB'nin gelişmesinin bütünleştirici bir parçası olduğundan bahsedilmiş ve bununla BAB'ın operasyonel bir kapasiteye ulaşılması hedeflenmiştir.¹⁹⁶

Sonuç itibarı ile bakıldığında, Amsterdam Antlaşması, Avrupa savunma veya askeri politikaları alanında hiçbir hüküm içermemektedir. Bunun daha ötesinde ise üniformalı bir Avrupa ordusunun oluşturulması veyahut Avrupa askeri hizmeti mevzusundan da bahsedilmemiş, daha doğrusu bu konu gündeme gelmemiştir. Fakat bu antlaşma, Petersberg Görevleri gibi kurtarma ve insani yardım operasyonlarını, barışın korunmasını, kriz yönetiminde barış gücü ve askeri güç kullanılmasını içeren ortak savunma politikası oluşturulması konusunda ilerleme kaydetmek amacıyla çağrıda bulunmuştur. Altını çizdiğimiz bu ortak savunma politikası oluşturulduğu takdirde, Birliğin, Batı Avrupa Birliği'ni, aldığı kararları uygulamak üzere göreve çağırması durumunda da mümkün olacaktı. Daha ileride değineceğimiz Nice Zirvesi ile BAB tamamen ortadan kaldırılarak sahip olduğu sorumluluklar AB'ye devredilmiştir.

2.4. AB Güvenlik Zirveleri ve AGSP

Soğuk Savaş döneminde olduğu gibi ve sonrasında da AB kendine özgü, ortak ve NATO'dan daha doğrusu ABD'den bağımsız bir güvenlik ve savunma politikası oluşturmaya çalışmış fakat yine de pek başarılı olduğu söylemek mümkün değildir. Daha önce de birkaç defa vurgu yaptığımız Balkanlar'da ve farklı bölgelerde ortaya çıkan krizlerde sergilenen farklı yaklaşımlardan dolayı ABD'nin ve NATO'nun müdahalesi ile çözüme kavuşturulan bu krizlerin sonucunda ortak bir Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası NATO'ya bağımlı bir şekilde gelişmiştir.

¹⁹⁵ Genç, Özdal, **op.cit.**, s.133; Efe, “Avrupa Birliği'nin Ortak Dış ve...”, s.73.

¹⁹⁶ Article J.7, Par.1, <http://www.europarl.europa.eu/topics/treaty/pdf/amst-en.pdf>, Erişim Tarihi: (27.06.2011). Ayrıca bkz. **Ibid.**, “Declaration of Western European Union on the Role of Western European Union and Its Relations with the European Union and with the Atlantic Alliance”, Introduction, Par.1, s.125.

Maastricht ve Amsterdam Antlaşmaları'nın yürürlüğe girdiği Soğuk Savaş sonrası dönemlerinde AB üyeleri arasında güvenlik ve savunma politikaları doğrultusunda bağımsız bir yapının oluşturulması için görüşler olmuş, ancak bu görüşler çoğunluğun sesini oluşturamamış ve neticede ciddiye alınmamıştır.

Ortak bir Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nın oluşturulamamasının önemli sebeplerinden biri Avrupa devletleri arasında var olan farklı güvenlik ve savunma görüşlerinin olmasıdır. Bu farklılıkların yanında önemli diğer bir unsur AB üyesi devletleri arasında askeri alandaki yetersizliklerin olması bağımsız bir AGSP'nin oluşmasını engellemiştir. Ancak, Maastricht Antlaşması ile oluşturulan ve sonradan Amsterdam Antlaşması'nda yeniden yapılandırılan ODGP paralel olarak Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nın temelini oluşturduğu söylenebilir. 1998 yılında St. Malo Zirvesi ile Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası açık bir şekilde gündeme gelmiştir. Bu zirveden sonra ileride daha detaylı bir şekilde değineceğimiz Köln, Helsinki, Laeken ve Nice zirvelerinde gerçekleştirilen kurumsal yapılanmalar ile AGSP süreci başlatılmış oluyordu.

Altı çizilmesi gereken en önemli nokta AGSP'nin AB bütünleşme süreci içinde sahip olduğu yerdir. Bu politika alanında başarıya ulaşıldığı takdirde bütünleşme sürecinde ortak dış politikaya güvenlik ve savunma politikası eklenerek AB dış politika alanında daha etkin ve verimli bir şekilde adım atacaktır. Böylece, AB başarılı bir AGSP'nin sayesinde uluslararası arenada sesini daha güçlü bir şekilde duyuracaktır.

AGSP'nin arka planına baktığımızda kökeninin sıkça bahsettiğimiz Maastricht Antlaşması'nın ikinci sütunu olan ODGP'de yatmaktadır. Diğer bir ifade ile açıklayıp konuyu toparlarsak, uzun yıllar boyunca güvenlik ve savunma politikası oluşturma çabalarının ve AB Antlaşması'yla temeli atılan ODGP'nin bir sonucudur.

2.4.1. St. Malo Zirvesi: AGSP'nin Ortaya Çıkışı

St. Malo Zirvesi, Avrupa'nın en güçlü ordularından birine sahip olan İngiltere'nin, Soğuk Savaş dönemi boyunca güvenlik ve savunma konularının ele alındığı tek örgüt olan NATO'nun dışında hareket etme konusunda ki Fransa'nın

görüşlerine katılmaya başlaması ile gerçekleşmiştir. Bosna ve Kosova’da yaşanan krizler de bu zirvenin gerçekleşmesine hız kazandırmıştır. Fransa sürekli olarak BAB’ın artık NATO’dan bağımsız bir şekilde hareket etmesini çok istiyordu. Fakat Bosna Krizi patlak verdiğiğinde BAB müdahale etmede başarısız olmuş ve Avrupa’nın henüz güvenlik ve savunma alanında yetersiz olduğuna işaret etmiştir. Açıkçası, Bosna Krizi AB’nin güvenlik alanındaki zafiyetine ve üye hükümetlerin güvenlik ve savunma politikaları ile ilgili zıt görüşlerine tanıklık etmiştir.

Soğuk Savaşın sona ermesi ile birlikte ABD savunma harcamaları konusunda Avrupa devletleri ile yük paylaşımına gitmek istemiş ve bunun yanında Avrupa kıtasının güvenliğini tehdit eden sorunlara karşı askeri operasyonlar düzenleme konusunda isteksiz davranmaya başlamasıyla da AGSP’nin oluşturulmasını tetiklemiştir. Özellikle, 1990 sonrası SSCB’nin dağılmasıyla başlayan NATO’nun genişleme süreci, ABD’nin savunma bütçesine yük getirmiş, netice itibarıyla AB’ye güvenlik alanında daha fazla sorumluluk ve otonomi verilmesinde tartışmasız bir şekilde önemli bir rol oynamıştır. ABD’nin özellikle Yugoslavya’da patlak veren krizlere isteksiz davranması St. Malo Zirvesi’ni gerçekleştiren İngiltere ve Fransa’nın güvenlik ve savunma alanında sahip oldukları zıt görüşlerinin de yakınlaşmasına vesile olmuştur. Böylece, yaşanan krizler ve Soğuk Savaş sonrası ABD’nin Avrupa güvenliği ile ilgili değişen tutumu sonucunda AB’nin kendine ait otonom askeri güce sahip olma ihtiyacı ortaya çıkmıştır.

4 Aralık 1998 tarihinde Fransa Cumhurbaşkanı Jacques Chirac ve İngiltere Başbakanı Tony Blair St. Malo’da bir araya gelerek bir bildirge yayınlamışlar ve bununla ortak savunma ve güvenliğin odak noktasını BAB’dan AB’ye doğru değiştirmişlerdir.¹⁹⁷ St. Malo’da düzenlenen zirvede, İngiliz ve Fransız hükümetleri, AB’nin ODGP kapsamında bir güvenlik aktörü olarak imkân ve yeteneklerinin artırılması ve birliğin savunma yapısının geliştirilmesi konularında mutabakata vardıklarını açıklamışlardır.¹⁹⁸ Böylece, AGSP’nin temelleri atılmıştır. AGSP’nin

¹⁹⁷ Josef Alt, ‘‘The Future of the European Security and Defence Policy’’, **Air Command and Staff College Air University**, Maxwell Air Force Base, Alabama, April 2006, s.4, <http://www.dtic.mil/cgi-bin/GetTRDoc?AD=ADA475526>, Erişim Tarihi:(10.06.2011).

¹⁹⁸ Genç, Özdal, **op.cit.**, s.185.

oluşturulmasına yol açan St. Malo Zirvesi kamu diplomasisinde de bir dönüm noktası olmuştur.

St. Malo Zirvesi'nde, Amsterdam Antlaşması ile karara bağlanan Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikası'nın hızlı bir şekilde hemen uygulamaya konulması, Avrupa Birliği'nin uluslararası krizlere müdahale edebilecek ve otonom harekât icra edebilecek yeterli bir kapasiteye sahip olması ve bunun yanında da yeterli bir askeri güç ile desteklenmesi, AB; NATO'nun kendi başına dâhil olmayacağı krizlere, müdahale etme amacıyla karar alabilmesi için uygun bir yapı ve askeri kapasiteye sahip olmasının sağlanması, Avrupa'nın güçlü bir silahlı kuvvetler yapısına olan ihtiyacının giderilmesi ve bunu da ancak tam rekabet şartlarının hüküm sürdüğü bir ortamda Avrupa savunma sanayisi desteği ile gerçekleştirilmesi ve bu hedeflere ulaşılabilmesi için gereken bütün çabaların müşterek bir şekilde gösterilmesi¹⁹⁹ kararları alınmıştır.

Bu kararlardan da anlaşıldığı gibi, St. Malo Zirvesi ile Fransa ve İngiltere AB çerçevesinde bir güvenlik ve savunma politikası takip etme ve askeri güç oluşturma konusunda mutabık kalmışlardır.

Bugün, AB'nin dünyanın çeşitli bölgelerinde meydana gelen krizler ve sorunlar karşısında sergilediği tutumlar şunu göstermiştir ki, AB askeri bir güç oluştursa da örneğin, küresel güvenlik ve diğer önemli sorunların çözümünde NATO'ya ve diğer bölgesel güçlerin işbirliğine ihtiyaç duyacaktır. Neticede, Avrupa'da güvenlik sorunlarının Avrupalılar tarafından çözüme kavuşturulması tezini savunan Fransa, yukarıda değindiğimiz sorunlar bunun tek başına Avrupalılar tarafından başılamayacağına işaret etmiştir. Böylece, St. Malo zirvesi AB devletlerinin bu zirvenin gerçekleştiği döneme kadar ODGP çerçevesinde oluşturamadıkları ortak bir siyasi iradenin ortaya çıkması ile sonuçlanmıştır.

¹⁹⁹ “**British – French Summit Joint Declaration, St. Malo**”, 4 December 1998, www.weu.int.institute/Challiot/chai38exhtm, Erişim Tarihi:(21.06.2011); “**Joint Declaration Issued at the British-French Summit, Saint-Malo, France**”, 3-4 December, <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/French-British%20Summit%20Declaration,%20Saint-Malo,%201998%20-%20EN.pdf>, Erişim Tarihi:(22.06.2011).

AB ulaştığı bütün pozitif gelişmelere rağmen, küçük veyahut cüce bir siyasi güç olması durumundan kurtulması ve gerçek anlamda bir siyasi güce dönüşmesi ancak ortak bir dış politikasını, güvenlik ve savunma politikasını başarılı bir şekilde uygulayabilmesini ve ABD’den bağımsız olarak hareket edebilmesini sağlayacak mekanizmalara sahip olmasıyla mümkün olabilecektir.²⁰⁰

2.4.2. Köln Zirvesi

St. Malo Zirvesi’nde yayınlanan bildirge ve hemen ardından 1999 yılının baharında Kosova’da patlak veren savaş AGSP’nin ortaya çıkmasında önemli etkenlerdi.

Genel olarak, St. Malo Zirvesi’ne kadar anlattıklarımızdan çıkan sonuca bakıldığında, AB’de güvenlik bir kavram ve politika olarak ilerleme kaydetmiş ve kurumsal bir yapıya kavuşmuştur.

Avrupa’da güvenliğin gelişme süreci şu şekilde ifade edilebilir:²⁰¹

1. Alman-Fransız çekişmesinin ortadan kaldırılması,
2. Üyeler arasında ortak ve egemen üst kurumların benimsenmesi,
3. Ortak çıkarların belirlenmesi,
4. 1990’ların ortalarından itibaren üyeler arasında güvenliğin işbirliği ve genişleme süreci ile sağlanması,
5. Bir algılama, tanımlama, politika veyahut uygulama olarak güvenliğin ODGP ve AGSP bünyesine dâhil edilmesi,
6. İnsan hakları, sınırlar, çevre sorunları, göçler, iktisadi ve sosyal istikrar gibi meseleler güvenlik alanına dâhil edilerek güvenlik gündeminin değişime uğraması,

²⁰⁰ Abdülkadir Baharçipek, “Aksak Güç: Avrupa Birliği”, **Yeni Türkiye: AB Özel Sayısı 1**, Yıl: 6, Sayı: 35, Eylül-Ekim 2000, s.777.

²⁰¹ Zeynep Yücel, “Avrupa Birliği’nin Genişleme Politikasının Güvenlik Boyutu”, **Uluslararası Hukuk ve Politika**, Cilt: 4, Sayı:13, 2008, s.45,
<http://www.usak.org.tr/dosyalar/dergi/8LNp5sk6tfjo4czFpXatjpxryAHbNH.pdf>,
Erişim Tarihi:(29.02.2012).

7. Kosova Savaşı'ndan ve özellikle 11 Eylül saldırılarından sonra savunma ve askeri kapasitenin geliştirilmesi ile ilgili ortak güvenlik politikasına hız verilerek, bütünleşme sürecinin derinleşmesinde yeni bir aşamaya gelinmiştir.

AGSP üç unsurdan oluşmaktadır: askeri kriz yönetimi, sivil kriz yönetimi ve çatışmaların önlenmesi.²⁰²

Kosova çatışmasının da bir sonucu olarak²⁰³, 3-4 Haziran 1999 tarihleri arasında düzenlenen AB Köln Zirvesi'nde, Petersberg Görevleri olarak nitelendirilen kriz yönetimi görevleri Avrupa Ortak Güvenlik ve Savunma Politikasının temel unsurlarından biri olarak kabul edilmiştir. Buna paralel olarak AB Konseyi bu amaçla, “Birliğin NATO eylemlerine engel oluşturmada, uluslararası krizlere yanıt vermek için, inandırıcı askeri kuvvetlerle desteklenen özerk eylem kapasitesine, bu güçleri kullanmayı karar verme olanaklarına ve onları kullanmak için gerekli hazırlığa sahip olması gerektiğine karar vermiştir. Bu zirvede, üye devletler AB'nin uluslararası arenada güçlü bir role sahip olmayı ve bunun yanında ortak bir AGSP'nin oluşturulması için kararlı olduklarının altını bir kez daha vurgulamışlardır. Ortak bir AGSP'nin oluşturulması için de gereken bütün araç ve yeteneklerin elde edilmesi doğrultusunda gereken çalışmaların devam edeceğini açıklamışlardır.²⁰⁴

Köln Zirvesi'nde, AB tarafından kriz yönetimi faaliyetlerinde görev alacak bir askeri kuvvetin oluşturulması kabul edilmiş, böylece BAB'ın varlık sebeplerinden biri olan operasyonel işlevini kaybetmiştir. Köln Zirvesi'nde, Avrupa Dış İşleri ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi olan Javier Solana BAB'ın Genel Sekreteri olarak atanmış, böylece iki kurumun da yöneticisi olarak BAB'ın sorumluluklarının AB'ye devrini denetleme imkânına sahip olmuştur.

²⁰² Robert Dover, “From CFSP to ESDP: The EU's Foreign, Security and Defence Policies”, **European Union Politics**, Michelle Cini and Nieves Perez-Solorzano Borraran (eds.), New York, Third Edition, Oxford University Press, 2010, s.248.

²⁰³ Tangör (2009), **op.cit.**, s.127.

²⁰⁴ Detaylı bilgi için bkz. “**Cologne European Council, Presidency Conclusions**”, 3-4 June 1999, Anex III, European Council Declaration on Strengthening the Common European Policy on Security and Defence, Par.1,2, s.33, www.europa.eu.int/council/off/conclu/June1999.htm, Erişim Tarihi: (14.07.2011).

Köln Zirvesi'nde AGSP ile ilgili altı çizilmesi gereken en önemli konu, AB Petersberg Görevlerini uygulama esnasında başvuracağı yöntemlerin tespit edilmesi veyahut belirlenmesi olmuştur. Yöntemlerden biri, NATO imkânlarından faydalanılması ve diğeri ise AB'nin NATO'nun imkân ve yeteneklerinden bağımsız olarak kendi başına askeri operasyon yürütmesidir.²⁰⁵

AB'nin Petersberg Görevleri çerçevesinde üstlendiği operasyonların etkin ve başarılı bir şekilde yürütülmesi için, stratejik planlama ve durum analizi yapabilecek bir kadro ile istihbarat kaynaklarına ihtiyacın olduğu da belirtilmiştir. Ve bunu sağlanması için de²⁰⁶:

1. Siyasi ve askeri uzmanlardan oluşan Siyasi ve Güvenlik Komitesi'nin Brüksel'de oluşturulması,
2. Siyasi ve Güvenlik Komitesi'ne tavsiyelerde bulunmak üzere askeri temsilcilerden oluşan bir AB Askeri Komitesi oluşturulması,
3. Durum merkezine sahip olan ve askeri sevkıyat gerektiren kriz yönetimi durumunda AGSP'ye danışmanlık yapacak bir Askeri Personel oluşturulması gibi ODGP ile ilgili birçok yapı da, bu zirve de belirlenmiştir.

2.4.3. Helsinki Zirvesi

Aralık 1999'da düzenlenen Helsinki Zirvesi'nde, AB'nin üye devletleri askeri ve askeri olmayan yeteneklerin ana hedefini belirlemişlerdir. Helsinki Zirvesi'nde Balkanlar'da meydana gelen krizlerden edinen deneyimin de etkisiyle kriz yönetiminin yapısına ilişkin tartışmalar da önemli yere sahip olmuştur. Bu zirve de, BAB'ın mevcut varlığına son verilmiş, ayrıca AB, BM Şartı ile uyumlu bir şekilde uluslararası barış ve güvenlik meselelerinin çözümüne katkı sağlayacak ve Güvenlik Konseyi'nin de uluslararası barış ve güvenlik ile ilgili sorunların çözümünden sorumlu olacağı şeklindeki ifadeler yer almıştır. Bununla birlikte, AB bu zirvede,

²⁰⁵ Gülnur Aybet, "NATO's Developing Role in Collective Security", **SAM Papers**, No:4, 1999, s.14, www.mfa.gov.tr, Erişim Tarihi:(01.07.2011).

²⁰⁶ Presidency Report on Strengthening of the Common European Policy on Security and Defence, 3.Decision Making, ss.38-39, www.europa.eu.int/council/off/conclu/June1999.htm, Erişim Tarihi: (14.07.2011).

NATO'nun müdahil olmayacağı askeri operasyonlara bağımsız olarak hareket etme konusunda kararlı olduğunu ifade etmiştir.

Helsinki Zirvesi ile ilgili vurgu yapılması gereken önemli bir konu “Temel Hedef” (Headline Goal) olarak adlandırılan amaçların açıklanmasıdır. AB Helsinki Zirvesi'nde bu hedefler doğrultusunda bazı kararlar almıştır. Bu kararlar, AB önderliğinde icra edilecek operasyonlarda kullanılmak amacıyla, Petersberg Görevlerini tam olarak yerine getirebilecek nitelikte 50.000-60.000 askerden oluşan, 60 gün içinde oluşturulabilecek ve en az bir yıl süreyle olay yerinde kalma yeteneğine sahip bir askeri gücün oluşturulabilmesi için üye devletlerin 2003 yılına kadar hazırlıklı olmalarının gerekmesi, AB'nin tek kurumsal çerçevesine saygı göstererek söz konusu harekâtlar için AB'nin ihtiyaç duyduğu siyasi ve stratejik yönlendirmeyi sağlayabilmesi için yeni siyasi ve askeri yapı ve kurumların oluşturulması, AB ve NATO arasında danışma, işbirliği ve şeffaflığın AB üye devletlerinin ihtiyaçları hesaba katılarak geliştirilmesi, AB'nin karar alma konusunda özerkliği sağlanarak ya da göz önünde bulundurularak AB üyesi olmayan Avrupalı NATO üyesi devletler ile diğer ilgili devletlerin AB'nin askeri kriz yönetimine katılabilmelerini sağlamak için gerekli düzenlemelerin belirlenmesi, sivil araçları ve kaynakları daha etkin bir hale getirmek ve koordine etmek amacıyla, askeri olmayan bir kriz yönetme mekanizmasının oluşturulması²⁰⁷ şeklinde sıralayabiliriz.

Ayrıca, bunlara ek olarak Helsinki Zirvesi'nde, Konsey'e bağlı olacak Siyasi ve Güvenlik Komitesi, Avrupa Askeri Komitesi ve Avrupa Askeri Personeli gibi organlar oluşturulmuştur. Bunun neticesinde, birliğin kriz yönetimi kapasitesinin ve yeteneklerinin ODGP çerçevesinde geliştirilmesi kararı alınmıştır. Böylece, Helsinki Zirvesi'nde, AB önderliğinde yürütülecek askeri operasyonlar amacıyla otonom bir Avrupa gücünün oluşturulması Avrupa'nın siyasi rolünü vurgulayan bir adım olmuş

²⁰⁷ “Helsinki European Council, Presidency Conclusions”, 10 -11 December, II. Common European Policy on Security and Defence, Par.28, http://www.europarl.europa.eu/summits/hell_en.htm#b, Erişim Tarihi:(18.08.2012). Ayrıca bkz. **From St. Malo to Nice European Defence: Core Documents**, Compiled by Maartje Rutten, Chaillot Papers, Institute For Security Studies Western European Union, Paris, May 2001, s.82.

ve bununla birlikte, ittifak içinde Avrupa müdahalesi için otonom bir kapasitenin sağlanması da Avrupa'nın siyasi kararlılığına işaret eden bir belge olmuştur.²⁰⁸

2.4.4. Feira Zirvesi

Feira Zirvesi, Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası ile ilgili olarak geniş kapsamlı düzenlemelerin gerçekleştiği bir zirve olmuştur. 19-20 Haziran 2000 tarihleri arasında düzenlenen Feira Zirvesi'nde, NATO'ya üye olan fakat AB üyesi olmayan ülkelerin durumları tartışılmış ve bu kapsamda, AB-NATO ilişkileri dört temel alanda değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Bunlar:²⁰⁹

1. Güvenlik,
2. Yetenek hedefleri,
3. AB'nin NATO imkânlarından istifade etme ve
4. Daimi danışma düzenlemelerinin belirlenmesi.

Bu zirvede, Helsinki Zirvesi'nde kriz yönetimi ile ilgili sivil ve askeri konularda alınan kararların uygulanması çerçevesinde yürütülecek faaliyetlerin güçlendirileceği ifade edilmiştir. Feira Zirvesi, uluslararası toplum tarafından bırakılan “Yumuşak Güvenlik”(Soft Security) boşluğunu doldurmayı amaçlayan AGSP'nin sivil unsurunun gelişmesini sağlamıştır.²¹⁰ Ayrıca, bu zirvede, AGSP'nin geliştirilmesi amacıyla askeri yeteneklerin merkezi bir öneme sahip olduğu belirtilmiş ve Helsinki'de karara bağlanan Temel Hedef'in 2003'te hayata geçirilmesi ile ilgili kararlılık ifade edilmiştir.²¹¹

²⁰⁸ Caşın, Özgöker, Çolak, *op.cit.*, s.261.

²⁰⁹ “**Santa Maria De Feira European Council, Presidency Conclusions**”, 19-20 June 2000, C. Common European Security and Defence Policy, Par.9, http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/00200-r1.en0.htm, Erişim Tarihi:(18.08.2012).

²¹⁰ Dover, *op.cit.*, s.249.

²¹¹ C. Common European Security and Defence Policy, Par.9, http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/00200-r1.en0.htm, Erişim Tarihi:(18.08.2012).

AB, Feira Zirvesi'nde, kriz yönetiminin sivil yeteneklerini tanımladığı dört temel alanda geliştireceğini kararı almıştır. Sözü edilen bu dört alan şunlardır:²¹²

1. Polis,
2. Hukuk düzeninin güçlendirilmesi,
3. Sivil idare veya yönetimin güçlendirilmesi ve
4. Sivil koruma alanları.

Bu kararlara ilave olarak da, kriz yönetimi kapsamında uluslararası misyonlara gönderilecek 5.000 kişiden oluşan bir polis kadrosunun oluşturulması kararı alınmış ve bunların arasından 1.000 kişiyi 30 gün içinde temin edilebilmenin altı çizilmiştir.

2.4.5. Nice Zirvesi

7-10 Aralık 2000 tarihleri arasında Fransa'nın Nice şehrinde AB liderlerinin katılımıyla gerçekleşen Nice Zirvesi'nde AGSP kurumsallaştırılarak ODGP'nin bir parçası olduğu açıklanmıştır. Nice Antlaşması 26 Şubat 2001'de AB dışişleri bakanları tarafından imzalanmış²¹³ ve 2003 yılında yürürlüğe girmiştir. Nice Antlaşması'nda ODGP ve AGSP ile ilgili yeni hükümler belirlenmiştir. Antlaşma, ODGP'nin, AB Konseyi kararı doğrultusunda ortak bir savunma politikasının kademeli bir şekilde oluşturulması da dâhil, Birliğin güvenliği ile ilgili bütün konuları ihtiva eden bir ortak güvenlik politikasını öngörmekte ve yukarıda daha ilk cümlede vurgulandığı gibi AGSP'nin, ODGP'nin devamı olduğu ifade edilmiştir. Antlaşmada vurgulanan ortak güvenlik politikası, Konsey tarafından karar alındığı takdirde ve bu karar AB'yi oluşturan diğer üyeler tarafından kendi anayasalarının ihtiyaçları çerçevesinde kabul edilirse, bu ortak güvenlik politikası oluşturulabilecekti. Ayrıca, bu birlik politikası bazı üye ülkelerin güvenlik ve savunma politikaları ile ilgili bulundukları özel durumuna ve niteliğine etki oluşturmayacak ve bazı üye devletlerin güvenlik ve savunmalarının Kuzey Atlantik

²¹² **Ibid.**, Apendix III, Study on Concrete Targets on Civilian Aspects of Crisis Management, B.Priorities, I.Police, II.Strengthening Rule of Law, III.Strengthening Civilian Administration, IV.Civil Protection.

²¹³ Füsün Arsava, "Nice Antlaşmasının Getirdikleri", **Ankara Avrupa Çalışmalar Dergisi**, Cilt: 1, Sayı: 2, Bahar 2002, s.1.

Antlaşma Örgütü (NATO) çerçevesinde yürütülen güvenlik ve savunma politikaları ile uyumlu olacaktır²¹⁴ ifadesi yer almıştır.

Nice Antlaşması'nda yapılan yeniliklerden en önemlisi ise, “Güçlendirilmiş İşbirliği” konseptidir. Fakat ODGP alanında güçlendirilmiş işbirliği kuralına göre, Birliğin ve topluluğun amaçlarına tüm üyelerin katılımlarının mümkün olmadığı şartlarda bir araya gelen en az 8 üye ülke öngörülen hedefler için karar alabilir.²¹⁵ ODGP alanında kabul edilen güçlendirilmiş işbirliği, askeri ve savunma alanlarına dâhil olmayan diğer konular ile sınırlandırılmıştır.²¹⁶ ODGP alanında güçlendirilmiş işbirliği yöntemi ile yalnızca ortak eylemler ve ortak pozisyonların uygulanması ile ilgili konularda karar alınabilmiş, ayrıca bu kararlarda bunalım yönetimi kabiliyetlerinin artırılması konusunda askeri bir güç oluşturma diğer yandan da savunma ve güvenlik tedbirlerini almakla sınırlı olmuştur.²¹⁷

Bu zirvede Helsinki Zirvesi'ni ele alırken de değindiğimiz gibi oluşturulan AB Siyasi ve Güvenlik Komitesi, AB Askeri Komitesi ve AB Askeri Personeli organlarının sürekli hale getirilmesine karar verilmiştir.²¹⁸ Çalışma ve teknik usuller ayrı, kapsamlı bir Ek olarak sunulmuştur.²¹⁹ Nice Zirvesi'nde AB'nin faaliyetlerinin tutarlı olmasının ve ulusal hükümetler tarafından belirlenen hedeflerin elde edilmesi amacıyla yapılmasının sağlanması konusunda komisyona yetki verilmiştir.²²⁰ Bunun yanı sıra zirve de AGSP'nin geliştirilmesine ve operasyonel bir nitelik kazanmasına da vurgu yapılmıştır.

²¹⁴ Official Journal of the European Communities, “**Treaty of Nice, Amending the Treaty on European Union, the Treaties Establishing the European Communities and Certain Related Acts**”, (2001/C80/01), Part One, Substantive Amendments, Article 17, Par.1, s.C 80/7, 13.3.2001, http://eur-lex.europa.eu/en/treaties/dat/12001C/pdf/12001C_EN.pdf, Erişim Tarihi:(27.09.2012).

²¹⁵ **Ibid.**, Par.9, Article 40a, s.C 80/10; Caşın, Özgöker, Çolak, **op.cit.**, s.377.

²¹⁶ **Ibid.**, Par.6, Article 27b, s.C 80/8.

²¹⁷ Mehmet Bilge Özakçaoğlu, “**Avrupa Ortak Dış Güvenlik Politikası Gelişimi ve Temel Sorunları**”, <http://mehmetbilgeozakcaoglu.blogcu.com/avrupa-ortak-dis-guvenlik-politikasi-gelisimi-ve-temel-sorunlari/8739336>, Erişim Tarihi:(26.02.2011).

²¹⁸ “**European Council Nice, Presidency Conclusions, 7, 8 and 9 December**”, IV. Common European Security and Defence Policy, Annex IV, Presidency Report on the European Security and Defence Policy, II. Establishment of Permanent Political and Military Structures, **From St. Malo to Nice European Defence: Core Documents**, Compiled by Maartje Rutten, Chaillot Papers, Institute For Security Studies Western European Union, Paris, May 2001, s.171.

²¹⁹ Kızıltan, Kaya, **op.cit.**, s.215. Daha detaylı bilgi için bkz. Michael Rupp, **Avrupa Birliği'nin Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikası ve Türkiye'nin Uyumu**, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayını, 2002, ss.64-65.

²²⁰ Dover, **op.cit.**, s.250.

Nice Zirvesi ile ilgili vurgulanması gereken bir diğer önemli konu da, AB tarafından icra edilecek operasyonlarda AB üyesi olmayan NATO ülkelerinin durumu olmuştur. AB üyesi olmayan ülkelerin AGSP bünyesindeki süreçte katılımları ile ilgili yoğun bir istişare süreci oluşturulacağı öngörülmüş ve “Katılımcılar Komitesi” adında bir yapı oluşturulmuştur.²²¹ Katılımcılar Komitesi kurulduktan sonra karar alma mekanizmasında belirli düzenlemelerde bulunulmuştur. Bu sözü edilen düzenlemeler genel hatlarıyla şu şekilde sıralanabilir:²²²

1. AB’nin, NATO imkânlarından ve araçlarından istifade etmesi durumunda, AB’ye üye olmayan altı NATO üyesi ülkenin²²³ katılımı AB Konseyi tarafından alınacak karara bağlı olacaktır;
2. NATO vasıtalarına ve yeteneklerine başvurmayı gerektiren operasyonlar, İttifak’ın operasyon planlama mekanizmaları çerçevesinde gerçekleştirilecektir;
3. AB’nin kendi başına düzenleyeceği operasyona yönelik planlamanın Avrupalı stratejik seviyedeki birimler tarafından gerçekleştirildiği durumlarda, AB üyesi olmayan altı müttefik devlet, söz konusu birimlerle ya da karargâhlarla temas halinde bulunmak amacıyla irtibat subayları (liaison officers) atayabileceklerdir ve
4. Operasyona dâhil olan ülkeler, Kuvvetlerin Oluşturulması ile ilgili Konferans’ta (Force Generation Conference) ulusal katılımın düzey ve niteliğini belirleyecekler, bunun ardından operasyon ya da harekât resmen başlayacak ve Katılımcılar Komitesi oluşturulacaktır.

Yukarıda sırasıyla açıkladığımız bu düzenlemeler göstermektedir ki, AB üyesi olmayan ülkelerin Avrupa güvenliği ile ilgili karar alma mekanizmasında açıkça etkin bir şekilde katılmalarını öngörmemektedir. Bu kapsamda

²²¹ Detaylı olarak bkz. IV.Common European Security and Defence Policy, Annex VI to Annex VI, Arrangements Concerning Non-EU European NATO Members and Other Countries which are Candidates for Accession to the EU, III.Arrangements during crisis periods: (A) Pre-operational phase, (B) Operational Phase, (C) Committee of Contributors, Rutten, **op.cit.**, ss.201-203.

²²² **Ibid.**, s.202.

²²³ Bu ülkeler Çek Cumhuriyeti, İzlanda, Macaristan, Norveç, Polonya ve Türkiye’dir. Fakat 2004’te Çek Cumhuriyeti, Macaristan ve Polonya AB’ye üye olmuşlardır.

değerlendirildiğinde, sözü edilen düzenlemeler Türkiye açısından olumsuz olmuştur. Çünkü Türkiye karar alma mekanizmasına diğer ülkeler gibi tam olarak katılmayı arzu etmiştir. Tam katılımdan yoksun kalarak Türkiye'nin, Avrupa'nın güvenlik ve savunma politikaları alanında önemli kararların alınmasında etkin bir pozisyona sahip olması mümkün olmayacaktır. Bu durum Türkiye'nin, NATO içinde AB'nin NATO'nun araçlarına ve imkânlarına engelsiz olarak erişimi konusundaki isteğini engelleme politikası uygulamaya sevk etmiştir.²²⁴ Türkiye'nin AGSP'ye yönelik yaklaşımının şüphesiz NATO-AB ilişkileri üzerinde önemli etkisi olmakla birlikte AGSP'nin de gelişimini derinden etkileyecektir.²²⁵

Bu zirvede alınan diğer kararları da şu şekilde sıralanabilir:²²⁶

1. Kriz yönetimi mekanizmalarının geliştirilmesi,
2. Kararların Konsey düzeyinde alınmaya devam edilmesi ve
3. Köln Avrupa Konseyi'nde kurulmasına karar verilen komitelerin göreve başlamalarıdır.

2001 yılında düzenlenen Laeken Zirvesi'nde ise Köln ve Helsinki Zirvelerinde alınan kararların uygulanması konusunda önemli ilerlemeler sağlanmıştır. Bu zirvede AB'nin kriz yönetimi alanında operasyon yürütme kapasitesine ulaşıldığı ilan edilmiştir.²²⁷

Özet olarak da, St. Malo Bildirgesi, Köln, Helsinki, Feira ve Nice zirvelerinde alınan kararlar doğrultusunda belirli bir ilke, amaç ve kurumsal mekanizmalar oluşturulmuş ve buna göre AB, AGSP aracılığıyla kısmen de olsa NATO'dan bağımsız bir askeri kuvvet oluşturmayı muvaffak olmuştur.²²⁸

²²⁴ Çınar Özen, "Consequences of the European Security and Defence Policy for the European Non-EU NATO Members", *Ankara Avrupa Çalışmalar Dergisi*, Cilt:1, Sayı:1, Güz-2001, s.151.

²²⁵ *Ibid.*, s.152.

²²⁶ Ağca, *op.cit.*, ss.172-173.

²²⁷ "European Council Meeting in Laeken, Presidency Conclusions, 14-15 December 2001", SN 300/1/01, REV 1, I.The Future of the European Union, Laeken Declaration, The European security and defence policy, Par.6,

http://ec.europa.eu/governance/impact/background/docs/laeken_concl_en.pdf,

Erişim Tarihi:(18.08.2012).

²²⁸ Kar, Arıkan, *op.cit.*, s.383.

2.4.6. Avrupa Güvenlik Stratejisi

“*Daha İyi Bir Dünyada Güvenli Avrupa*” sloganıyla ortaya çıkan bu strateji belgesi, Aralık 2003 tarihinde Avrupa Konseyi tarafından kabul edilmiştir. AB’nin ODGP Yüksek Temsilcisi Javier Solana tarafından hazırlanan ve “Solana Doktrini” olarak isimlendirilebilen Avrupa Güvenlik Stratejisi belgesi ile AB yeni güvenlik stratejisinin çerçevesini oluşturmuş ve güvenlik alanında küresel bir oyuncu olma iradesini ortaya atmıştır. Avrupa Güvenlik Stratejisi ile AB ODGP’ye bir açıklık getirmesinin yanında iddialı bir dış politika yürütmeye aday olduğunun da ipuçlarını vermiştir.²²⁹

Avrupa Güvenlik Stratejisi, Avrupa’nın çıkarlarını ve yüzleştiği tehditleri belirtmekle birlikte bu strateji ile belirlenen çıkarları korumak, bölgeleri istikrara kavuşturmak ve teröristlerle mücadele etmek amacıyla topyekûn kabiliyetler geliştirme ihtiyacını detaylı bir şekilde açıklamıştır.²³⁰ Avrupa Güvenlik Stratejisi belgesinin genel olarak içeriğine bakıldığında Avrupa’nın ilk defa bu kadar huzurlu, özgür ve güvenli olduğu ve bunun böyle olmasının temelinde Avrupa Birliği’nin oluşturulmasının olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca, ABD’nin NATO aracılığıyla Avrupa’nın bütünleşme sürecinde ve güvenlik konularında kritik bir konuma sahip olduğu belirtilmiştir. Soğuk Savaşın sona ermesi ile ABD’nin başat bir askeri güç olarak ortaya çıktığı fakat buna rağmen tek bir devletin günümüz karmaşık sorunlarının üstesinden gelmesinin de mümkün olmadığı vurgu yapılmış ve diğer yandan Yugoslavya’nın dağılmasıyla Balkanlar’da patlak veren çatışmalar Avrupa’nın halen savaş gibi güvenlik tehditleri ile karşı karşıya olduğundan bahsetmektedir. Avrupa Birliği’nin 450 milyon nüfusu ile 25 üyeden oluşan bir birlik olarak sahip olduğu ekonomik gücünün sayesinde küresel bir aktöre dönüştüğüne,

²²⁹ Nurşin Ateşoğlu Güney, **Batı’nın Yeni Güvenlik Stratejileri AB – NATO – ABD**, İstanbul, Bağlam Yayıncılık, Birinci Basım, Kasım 2006, s.15.

²³⁰ Ağca, **op.cit.**, s191.

bununla birlikte küresel güvenlik ve daha iyi bir dünyanın oluşturulması konularında sorumluluk paylaşması gerektiğine işaret edilmiştir.²³¹

Vurgulanması gereken diğer önemli bir nokta da güvenliğin kalkınmanın bir ön koşulu olduğuna ve enerji kaynaklarının güvenliği de Avrupa için önemli bir kaygı oluşturduğuna değinilmiştir.²³²

Bu strateji belgesi, Soğuk Savaş sonrasında Avrupa'nın güvenlik alanında karşılaştığı yeni tehditleri çok yönlü, daha az görülebilen ve tahmin edilebilen tehditler olarak nitelemiş ve şu şekilde sıralamıştır:²³³

1. Terörizm
2. Kitle İmha silahlarının yayılması
3. Bölgesel çatışmalar
4. Başarısız devletler
5. Organize suçlar.

Ayrıca, yukarıda sözünü ettiğimiz bu beş tehdit ile mücadele etme konusunda izlenmesi gereken bazı stratejiler belirlenmiştir. Bunlar:²³⁴

1. Tehditlerin üstesinden gelmek
2. AB'nin çevresinde güvenliği tesis etmek
3. Etkin ve çok taraflı bir işbirliği temeline dayalı uluslararası bir düzen oluşturmak.

Uluslararası kurumların geleceği için ve küresel güvenliğin sağlanması konusunda AB'nin ABD ile işbirliği içinde olmasının bir gereklilik olduğu belirtilmiştir. Filistin-İsrail sorununun çözüme kavuşturulması stratejik bir öneme

²³¹ Tam metin için bkz. “**A Secure Europe in a Better World: European Security Strategy**”, Brussels, 12 December 2003, ss.1-14, <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/78367.pdf>, Erişim Tarihi:(01.03.2012).

²³² **Ibid.**, ss.2-3.

²³³ **Ibid.**, ss.3-4.

²³⁴ Dinan, “Avrupa Güvenlik Stratejisi”, **op.cit.**, s.129. Daha detaylı bilgi için bkz. Aslıhan P.Turan, “Avrupa Birliği Güvenlik Aktörü Olmaya ne Kadar Yakın?”, **Bilge Strateji**, Cilt 1, Sayı 3, Güz 2010, ss.33-36, http://www.bilgesam.org/tr/images/stories/dergiler/Bilge_Strateji_Sayi3.pdf, Erişim Tarihi:(29.02.2012).

sahip olduğu vurgulanmış ve Rusya ile sıkı ilişkilerin geliştirilmesinden bahsedilmiştir. Dikkat çeken bir diğer konu “önleyici angajman”,²³⁵ kavramının kullanılmasıdır. Önleyici Angajman ile bu stratejide belirtilen tehditlere karşı ciddi anlamda başarı elde edileceği öngörülmüştür. Uluslararası toplumun güçlenmesi, uluslararası kurumların işleyişinin sağlanması ve hukuka dayalı bir uluslararası düzenin kurulması güvenlik öncelikleri arasında sayılmıştır. Neticede, kabul edilen Avrupa Güvenlik Stratejisi’nin AGSP’nin geleceği için son derece önemli olduğu ifade edilmiştir.

Son olarak, AB’nin AGSP alanında etkin olduğunun bir göstergesi de icra ettiği askeri operasyonlarıdır. AB bazı operasyonlarını NATO kapsamında ve imkânlarıyla gerçekleştirmiş, fakat kendi imkânlarını kullanarak yaptığı operasyonlarda olmuştur. Bu operasyonlar Arthemis operasyonu, Concordia Operasyonu, Athea Operasyonu, Bosna-Hersek AB polis misyonu ve Proxima operasyonudur. Yukarıda sırasıyla ifade edilen bu operasyonlar, AB’nin dünya siyasetinde daha etkin bir rol oynaması ve küresel bir güç olma istikametinde atılmış önemli bir adımdır.²³⁶

Arthemis operasyonu, AB’nin NATO imkân ve yeteneklerinden yardım almadan ve Avrupa dışında sonuçlandığı ilk askeri operasyon olmuştur. Bu operasyona 1700 askeri ile Fransa komuta etmiş ve amacı Demokratik Kongo Cumhuriyeti’nin kuzeydoğusunda bulunan İturi bölgesinde yaşanan insani ve sivil krizi önlemek olarak belirlenmiştir.²³⁷

Concordia operasyonu, AB’nin yürüttüğü ilk askeri operasyon olma özelliğini taşımaktadır. Makedonya Cumhurbaşkanı’nın daveti üzerine AB kuvvetleri NATO komutasında icra edilen “Allied Harmony” operasyonunu 18 Mart 2003 tarihinde devralmışlar ve Arnavutlar ile Makedonyalı Slavlar arasındaki çatışmayı durdurmuşlardır. Ağustos 2001’de üzerinde uzlaşmaya varılan Ohrid Çerçeve

²³⁵ Avrupa Güvenlik Stratejisi belgesinde belirtilen “Önleyici Angajman” kavramı askeri olmayan vasıtalarla başvurarak tehdidin önceden bertaraf edilmesini amaçlamaktadır.

²³⁶ Caşın, Özgöker, Çolak, **op.cit.**, s.459.

²³⁷ Türker, **op.cit.**, s.122.

Anlaşması'nın²³⁸ uygulamasını kolaylaştırmak amacıyla Makedonya'da istikrarlı bir güven ortamı oluşturulmuştur.²³⁹

Althea operasyonu NATO'nun Bosna'da icra etmekte olduğu Barış Gücü SFOR harekâtını sonlandırması üzerine 2 Aralık 2004 tarihinde başlamıştır. Bu operasyonun amaçları:²⁴⁰

1. Uzun vadeli bir hedef olarak, Bosna Hersek devletini geri dönülmez bir biçimde AB üyeliği yolunda ilerleyen ve komşuları ile işbirliği içinde hareket eden istikralı, varlığını sürdürebilir, barışçıl ve çok ırklı bir devlet yapısına dönüştürmek.
2. Orta vadeli bir hedef olarak, İstikrara Kavuşturma ve İşbirliği Antlaşması imzalanması hedefi ile güvenli bir ortam elde etme doğrultusunda katkıda bulunmak suretiyle Bosna Hersek'i AB bütünleşme süresinde desteklemek.
3. Kısa vadeli bir hedef olarak, Dayton/Paris Anlaşması'nın uygulanmasını sağlamak amacıyla NATO'nun komutasındaki SFOR barış gücü harekâtının sorunsuz bir şekilde AB Kuvveti'ne devredilmesini sağlamak.

Bosna Hersek AB operasyonu 2003 yılında başlatılan ve kriz yönetimi kapsamında yürütülen ilk operasyondur. AB polis misyonunun amacı, 1995 yılından bu yana BM'nin yürüttüğü Uluslararası Polis Görev Kuvveti'nin yerini aldıktan sonra bölgenin istikrarına katkı sağlama suretiyle kanun uygulayıcıların kabiliyetlerini geliştirmek olmuş ve bu kapsamda 526 polis görev almıştır. Polis misyonu buradaki görevini, Barış Uygulama Konseyi Yönetim Kurulu ve BM Güvenlik Konseyi'nin Mart 2002'de almış olduğu 1396 sayılı kararıyla

²³⁸ Bkz. “**Ohrid Framework Agreement, 13.08.2001**”, 2.Cessation of Hostilities, Par.2,1, http://faq.macedonia.org/politics/framework_agreement.pdf, Erişim Tarihi:(16.05.2011).

²³⁹ Türker, **op.cit.**, s.119.

²⁴⁰ **Ibid.**, s.126'dan “**EU Military Operation in Bosnia and Herzegovina (EUFOR – Althea)**”, http://ue.eu.int/cms3_fo/showpage.asp?id=745lang=enmode=g (04 Mart 2005).

devralmıştır.²⁴¹ Genel olarak, bu misyon kapsamında tayin edilen personelin izleme, danışmanlık ve inceleme faaliyetlerini yerine getirmekle görevlendirilmişlerdir.²⁴²

Proxima operasyonu, AB'nin ilk askeri operasyonu olan Concordia operasyonunun 15 Aralık 2003 tarihinden itibaren sona ermesiyle ve bu görevin yeni AB Polis Gücü'ne devredilmesi sonucunda başlamıştır. Proxima operasyonu Makedonya'nın polis gücünü istenilen uluslararası standartlara ulaştırmanın yanı sıra ayrıca aşağıda değineceğimiz alanlarda da katkısı olmuştur. Bunlar:²⁴³

1. Hukuk ve düzeni sağlamlaştırmak ve organize suçla mücadele etmek,
2. Polis de dâhil olmak üzere İçişleri Bakanlığı'nın kapsamlı bir reforma tabi tutulması,
3. Sınır polisinin oluşturulmasını da içerecek şekilde bütünleşmiş bir sınır yönetiminin oluşturulması,
4. Yerel polisin yapacağı çalışmalar konusunda halkın güvenini temin etmek,
5. Bölgenin güvenliği için komşu ülkelerle bölgesel işbirliğini artırmak.

Sonuç itibarıyla bakıldığında, Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası, ODPG kapsamında dış politikada daha etkili bir aktör olabilme amacıyla, askeri gücü içerecek şekilde bir güvenlik ve savunma politikası oluşturma çabalarının bir ürünüdür. Günümüz uluslararası siyasi sisteminin önemli aktörlerinden birisi olan ve ABD'nin oynadığı rolünü dengeleyebilecek güçlerin başında gelen AB, her ne kadar St. Malo kararlarıyla (1998) güvenlik ve savunma sorununu çözmek adına bir takım adımlar atıldıysa da, aldığı siyasi kararları uygulayabilecek askeri güç mekanizmalarına sahip olmaması ve güvenlik konularında ortaya çıkan krizleri ABD'nin katkısı olmaksızın çözememesi nedeniyle nüfuzlu fakat etkin bir güç

²⁴¹ Kararın tam metni için bkz. United Nations Security Council, “**Resolution 1396 (2002) Adopted by the Security Council at its 4484th meeting, on 5 March 2002**”, S/RES/1396 (2002), 5 March 2002, ss.1-2, <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/resolutionUN1396.pdf>, Erişim Tarihi:(18.06.2012).

²⁴² Ağca, **op.cit.**, s.180.

²⁴³ Gustav Lindstrom, “Harekât Alanında: AGSP Operasyonları”, **AB Güvenlik ve Savunma Politikası İlk beş Yıl**, Nicole Gnesotto (ed.), İstanbul, Tasam Yayınları, 2005, ss.121-122.

olmadığının görüntüsünü yansıtmaktadır. Fakat bu olumsuzluğa rağmen, Soğuk Savaş döneminin bitmiş olması, Avrupa kıtasında ortaya çıkan krizlerin daha bölgesel nitelikte olması ve büyük çaplı çatışmaların olma olasılığının düşük oluşu; Avrupa güvenliği ve savunmasıyla ilgili konularda AB'nin daha aktif görev ve sorumluluk alması yönünde inisiyatif kullanması gereğini ABD'nin destekliyor olması; ve nihayet Avrupa'da Almanya'nın gelecekte oynaması muhtemel olası rolünün dengelenmesi açısından AB bünyesinde oluşturulacak askeri bir gücün öneminin anlaşılmış olması gibi bir takım olumlu şartların da mevcut olduğunu ifade etmek gerekir.²⁴⁴

Bu bağlamda son söz olarak diyebiliriz ki, buraya kadar anlattığımız bütün bu zirvelerdeki kararların alındığının arka planını net biçimde verecek olursak, AB'nin askeri konularda otonom karar alma ve uygulama olanağına kavuşmak istemesidir. Alınan bu kararlar, AB'yi oluşturan ülkeler arasında savunma ve güvenlik alanlarında ulusal çıkarlarını birbirlerine yaklaştırması; AGSP'nin oluşturulması ve AB'nin genişleme sürecinin sağlıklı bir şekilde gerçekleşmesi amacıyla yapılan yoğun bir çabalamanın sonucudur.²⁴⁵ Böylece üçüncü bölümde de göreceğimiz gibi, Kosova Krizi'nden sonra AB, genişleme politikaları çerçevesinde Balkanlar'a yönelik başlattığı istikrar ve ortaklık süreciyle güvenlik politikalarına yeni bir boyut kazandırmıştır.

²⁴⁴ Baharçipek, **op.cit.**, s.783.

²⁴⁵ Gürkaynak, **op.cit.**, s.223.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KOSOVA KRİZİ VE SONRASI AVRUPA BİRLİĞİ'NİN UYGULADIĞI POLİTİKALAR

3.1. Yugoslavya'nın Dağılma Sürecinde ve Sonrası Dönemde Kosova Sorunun Gelişim Süreci

Kosova bağımsızlığını ilan ettiği 17 Şubat 2008 yılından itibaren bağımsız bir devlet olarak Sırbistan, Makedonya, Arnavutluk ve Karadağ ile sınırları olan yüz ölçümü 10.884 km² alanına sahip bir bölgedir. Kosova küçük bir alana sahip olmasına rağmen coğrafi durumu Balkanlar'ın merkezindeki bir bölge olarak Adriyatik ve Ege Denizi'ne en kısa ulaşım yolu olması açısından önemli bir yere sahiptir.²⁴⁶ Kosova nüfusunun %90'a yakın Kosovalı Arnavutlar, %7'ni Kosovalı Sırp, geri kalanını ise Türk, Boşnak ve diğer azınlıklar oluşturmaktadır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Tito'nun kurduğu Yugoslavya Federal Cumhuriyeti, 6 cumhuriyet Bosna-Hersek, Slovenya, Karadağ, Hırvatistan, Sırbistan, Makedonya ve iki özerk bölge olan Kosova ile Voyvodina'yı kapsamaktaydı. 1946 Yugoslav Anayasası Kosova'ya özerklik vererek Yugoslavya'yı oluşturan sekiz birimden biri olarak tanımlanmıştır.²⁴⁷

Yugoslavya'nın kurulmasından sonra Kosova'da komünist idarenin ilk 20 yılı sert geçmiştir. Kosova'daki halkın çoğu Arnavut olması rağmen devlette Sırp ve

²⁴⁶ Fatma Taşdemir, Pınar Yürür, "Kosova Sorunu: Tarihi ve Hukuki Bir Değerlendirme", **GÜİİBF Dergisi**, Cilt:1, Sayı:3, 1999, s.135.

²⁴⁷ Constitution of the Federative People's Republic of Yugoslavia, January 31, 1946, "УСТАВ ФЕДЕРАТИВНЕ НАРОДНЕ РЕПУБЛИКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ, ПРВИ ДЕО, ОСНОВНА НАЧЕЛА, ГЛАВА I ФЕДЕРАТИВНА НАРОДНА РЕПУБЛИКА ЈУГОСЛАВИЈА, Члан 2" (Yugoslavya Federal Halk Cumhuriyeti Anayasası, Birinci Bölüm, Genel İlkeler, Başlık I Yugoslavya Federal Halk Cumhuriyeti, Madde 2), Yugoslavya Arşiv Belgeleri, Belgrad, 31 Ocak 1946, s.5, http://www.arhivyu.gov.rs/active/en/home/glavna_navigacija/leksikon_jugoslavije/konstitutivni_akti_jugoslavije/ustav_fnrj.html, Erişim Tarihi:(20.07.2012).

Karadağlılar egemendi.²⁴⁸ 1963 Yugoslav Anayasası ile Kosova, güya “özerk il” statüsünden “özerk bölge” statüsüne yükseltilmiştir. Fakat tam tersi bir durum oldu haklarında bir gerileme olmuştur. Burada en önemli husus ise kendi kaderini tayin etme hakkına sahip olabilecek millet olmaktan azınlık derecesine düşürüldüler.²⁴⁹ Bu olay tabi ki Kosovalı Arnavutlar arasında hoşnutsuzluklara neden olmuştur.

1960’lı yıllar boyunca meydana gelen gösteriler sonucunda ilerde daha geniş bir şekilde değineceğimiz 1974 anayasası ile Kosovalı Arnavutların hakları genişletilmiştir. Kosova sorunun temelinde, Yugoslavya’nın içinde farklı kültürel ve etnik değerlere sahip olan bir topluluğun yani Kosovalı Arnavutların ülkede hâkim sınıfı oluşturan Sırpların karşısında bağımsız bir devlet kurma isteği ve Sırp-Arnavut iki milliyetçi projenin çatışma alanının olması yatmaktadır. Kosova sorunu tarih içinde, aynı toprak parçası üzerinde Arnavutların ve Sırpların üstünlük ve hâkimiyet kurma çabaları çerçevesinde şekillenmiştir.²⁵⁰

Her iki toplum Kosova ile ilgili farklı tezler iddia etmektedir. Kosova Arnavutları tezlerini esas itibarı ile; tarihi, demografik, hukuki ve kültürel farklılık nedenlerine dayandırmaktadır. Arnavutlar bugün bu savlardan en çok tarihsel ve nüfus gerçeklerinden dolayı Kosova’da hak talep etmektedirler. Kosovalı Arnavutlar Balkanlar’ın en yerli halklarından olduklarını savunmakta ve Osmanlı vilayet sistemi mirasına dikkat çekerken, Sırpalar ise Ortaçağ Sırp Krallığında Kosova’nın merkeziliğine işaret etmektedirler.²⁵¹ Görüldüğü gibi Kosovalı Arnavutların bağımsızlık talepleri çok eskilere gitmektedir. Fakat biz burada 1968 yılını başlangıç olarak ele alabiliriz. Bu yılda Kosova’da gerçekleşen geniş çaplı gösterilerde

²⁴⁸ Noel Malcolm, **Kosova Balkanları Anlamak İçin**, İstanbul, Sabah Yayınları, 1999, s.374.

²⁴⁹ Bkz. 1963 Yugoslav Anayasası, Yugoslavya’daki halkları üçe ayırmış, altı cumhuriyet halkına ayrılma hakkını tanımış ama Yugoslavya dışında devletleri bulunan halkları (Arnavutlar, Türkler gibi) “ulusal azınlık” olarak tanımlamış ve bunların anayasal olarak ayrılma hakkına sahip olmadığını kabul etmişti. Şule Kut, “Kosova: Milliyetçiliğin Kördüğümü”, **Foreign Policy**, Yıl 1, Sayı 3, Güz 1998, s.57. Ayrıca bkz. “**Constitution of the Socialist Federal Republic of Yugoslavia**”, Adopted by the Federal People's Assembly April 7, 1963, Part One, The Social and Political System, Chapter V-The Social-Political Communities, 3. The Socialist Republic, Articles 111-112, http://www.worldstatesmen.org/Yugoslavia_1963.doc, Erişim Tarihi:(21.06.2012).

²⁵⁰ Erhan Türbedar, Sadi Çaycı, Hasan Kanbolat, “Kendi Kaderini Tayin Hakkı ve Ayrılıkçılık: Kosova’nın Bağımsızlığı Emsal Teşkil Eder mi?”, **Stratejik Analiz**, Ankara, ASAM Yayınları, Sayı 91, Kasım 2007, s.30.

²⁵¹ Tangör (2008), **op.cit.**, s.117.

Kosova'nın Sırbistan'dan ayrılıp bağımsız olması talep edilmiş, bu eylemler neticesinde 1971 yılında ve 1974 Anayasasıyla Kosova'nın statüsü Yugoslavya'yı oluşturan diğer cumhuriyetlerle yaklaşık olarak eşit seviyeye yükseltilmiştir. 1974 Anayasası Kosova'nın siyasi tarihinde önemli bir dönüm noktası olmuştur. 1974 Anayasası ile Yugoslavya Federasyonu altı cumhuriyet ve iki özerk bölgeden müteşekkil bir federasyon olarak biçimlenmiştir.²⁵²

Kosova'nın bu anayasa ile Federal Cumhuriyet içindeki hukuki statüsü yeniden tanımlanmış ve elde ettiği haklar şu şekilde sıralanabilir.²⁵³

1. Kosova özerk bölgesinin sınırları anayasal güvence altına alınmış ve bölünmez kabul edilmiştir. Ayrıca, Kosova Sırbistan'ın kendisi ile ilgili alacağı kararları veto etme hakkına sahip olmuştur.
2. Kosova kendi kurumsal yapılanmasına sahip olmuştur. Bunlar; meclis, başkanlık sistemi, yasama ve yürütme konseyi, yüksek mahkeme, anayasa mahkemesi ve merkez bankasıdır.
3. Kosova ekonomik alanda da bağımsız hareket etme durumuna gelmiştir. Bu çerçevede, Kosova meclisi tarafından onaylanan kendi bütçesini oluşturma yetkisi tanınmıştır. Doğal kaynakların kullanımından elde edilen kar ise hem Kosova'ya hem de Sırbistan ve Federal Yugoslavya'ya ciddi katkılar sağlamıştır.
4. Uluslararası ilişkiler alanında ise Kosova'nın diğer ülkelerle siyasi, ekonomik, kültürel ve diğer her alanda bağımsız işbirliğine gidebilmesinin önü açılmıştır.

²⁵² “Ustav Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije 1974, Uvodni deo, Osnovna načela, Deo prvi, Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija, Član 1.”, (Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti Anayasası 1974, Giriş Bölümü, Temel İlkeler, Birinci Bölüm, Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti, Madde 1.) , <http://dediserver.eu/hosting/ethnodoc/data/YU19740221-2.pdf>, Erişim Tarihi:(22.06.2012). Ayrıca bkz. “The fundamental principles and elements of autonomous provinces under the SFRY Constitution”, Par.51, IT-02-54-T, p.20664, http://hague.bard.edu/reports/hr_kristan-pt2.pdf, Erişim Tarihi:(29.07.201).

²⁵³ Bkz. “Constitution of the Federal Socialist Republic of Yugoslavia, 21 February 1974”, Basic Principles, Articles I and II, reproduced in: Blaustein, A. P./ Flanz G.H. (eds.), Historic Constitutions of the Countries of the World, Vol.17, issued December 1974; Ceren Mutuş, Muzaffer Vatansever, “Kosova'nın Bağımsızlığı Yeniden Müzakereye Açılabilir Mi?”, USAK, Temmuz 2010, ss.2-3, <http://www.usak.org.tr/dosyalar/rapor/umZVnZxitonIuROdSej5oAKAL6B3Be.pdf>, Erişim Tarihi:(29.02.2012).

5. Kosova, diğer cumhuriyetler gibi, Federal Yugoslavya'nın kurucu unsurlarından biri olarak kabul edilmiş, bununla birlikte kendi bayrağını çekme ve federal başkanlık konseyinde temsil edilebilme yetkilerine sahip olmuştur.

Görüldüğü gibi, Kosova bu kadar geniş haklara ve kurumlara sahip olmasına rağmen federasyondan diğer cumhuriyetler gibi ayrılma hakkı (Secession Right) tanınmamıştır. Böylece, Kosova eşit bir federal birim olmanın yanında Sırbistan'ın bir parçası olarak kalmıştır.²⁵⁴ Kosovalı Arnavutlara tanınan bu haklar diğer taraftan da Sırların tepkisine neden olmuştur.

1974 Anayasası Kosovalı Arnavutlara Sırbistan Parlamentosu'nda temsil edilmelerinin yanında Sırbistan'ın yönetilmesinde de söz sahibi olmalarına hak tanımıştır. Fakat Sırlar bu duruma karşı pek fazla bir şey yapamamışlar, bunun da en önemli sebebi Tito'nun hayatta olması ve Yugoslavya'da halen son söz hakkına sahip olmasıydı.²⁵⁵ Yugoslavya halklarını bir arada tutan unsur Tito'nun birlik (Yedinstvo) ve kardeşlik (Bratsvo) temelleri üzerine inşa ettiği politikasının bir ürünüydü. Tito milliyetçilik ve uyruk sorununa çözüm bulma amacıyla 1974 anayasası çerçevesinde ülkede bütün halklara özgürlük tanımıştır. Aslında sözü edilen 1974 anayasası geniş çaplı haklar ve özgürlükler getirmesi açısından ilerleyen zamanlarda Sırlar tarafından eleştirilmiş ve Yugoslavya'nın dağılmasını hazırlayan bir sebep olarak görülecektir.²⁵⁶

Tito'nun 4 Mayıs 1980 tarihinde ölmesi Yugoslavya'da yeni bir dönemin ve zorlu bir dağılma sürecinin başlangıç noktası olmuştur. 1945 yılından beri yürüttüğü sistem sonuçları ağır olacak bir şekilde çözülmeye başlamıştır. Tito'nun ölümünden sonra iktidara gelen Miloseviç ülkeyi demir yumrukla yönetmeye başlamıştır. Tito'dan sonra Kosova'da ilk olaylar 11 Mart 1981 tarihinde başkent Priştine'deki Üniversite öğrencilerinin düzenlemiş oldukları protesto eylemleri ile başlamıştır. Bu

²⁵⁴ Tim Judah, **Kosovo What Everyone Needs To Know**, New York, Oxford University Press, 2008, s.57.

²⁵⁵ **Ibid.**, s.58.

²⁵⁶ H.Bülent Olcay, "Kosova Nereden Nereye?", **Avrasya Etüdleri**, Sayı 17, İlkbahar-Yaz 2000, s.15.

protesto eylemlerinin başlangıçta ki temel sebebi üniversitede kötü şartların mevcut olmasıydı. Öğrencilerin daha iyi şartlar sağlanması amacıyla düzenledikleri protesto gösterişlerine Sırp polisinin müdahale etmesi ile olaylar daha fazla kabarmış ve ilerleyen günlerde protesto gösterişleri tüm Kosova'ya yayılmıştır. Bu gösterilerde daha öncekilerden farklı olarak Arnavutlar bazı sosyal haklar talep etmişlerdir. Kosova'nın Cumhuriyet yapılması taleplerinin yanı sıra bu bölgenin Arnavutluk'la birleşmesini savunanlar da olmuştur.²⁵⁷

Sırp hükümeti Priştina'daki bu olayları bastırmak için tanklar ve 30.000 asker göndermekle birlikte binlerce Arnavut siyasi eylemcisini tutuklayarak hapsedmiştir.²⁵⁸ Sırpların ve Arnavutların bu olaylar karşısındaki görüşleri çok farklıydı. Kosovalı Arnavutlar açısından bu olaylar Sırbistan'ın Kosova üzerindeki yasadışı yönetimine karşı olan doğal bir tepki olduğunu savunmuşlardır. Sırp ise bu olayları Yugoslavya'nın ve Sırbistan'ın ve onun meşru kurumlarına bir tehdit olarak algılamışlardır. Fakat şu da belirtilmelidir ki, hükümet tarafından alınan bu sıkı önlemler çerçevesinde cezaevinde bulunan Arnavut militanlar, normal şartlarda dışarıda Yugoslav gizli polisinin sıkı istihbarat mekanizmalarından dolayı gerçekleştirilmesi zor olan planlarını, cezaevinde birbirleri ile daha yakından, rahat ve serbest bir şekilde iletişim kurarak bu planlarını gerçekleştirme fırsatını bulmuşlardır.²⁵⁹ Gerçek anlamda, 1981 ayaklanmaları sadece Kosova'nın değil bütün Yugoslavya'nın tarih akışını değiştirmiştir. Birincisi, gösteriler esnasında veya sonrasında tutuklanan bütün kilit şahıslar ilerde Kosova Kurtuluş Ordusu'nu oluşturmuşlardır. İkincisi, Arnavutların Kosova'da o zamanlar halen cezaevlerinde tutuklu bulunmalarından dolayı, Sırbistan'ın Kosova'da gerçek bir güç olduğu algılamasına yol açmış ve böylece Sırp artmakta olan bir düşmanlığa maruz kalmışlardır.²⁶⁰ 1974 Anayasası ile özerk yönetim yapısı güçlendirilen Kosova, özellikle 1986 yılından itibaren her alanda Sırbistan baskını daha yoğun bir şekilde

²⁵⁷ Aydın Babuna, “**Kosova Sorunu Üzerine**”, <http://www.dispolitika.org.tr/dosyalar/ababuna.p.htm>, Erişim Tarihi:(06.01.2011).

²⁵⁸ Henry H.Perrit Jr., **The Road to Independence A Chronicle of the Ahtisaari Plan**, New York, Cambridge University Press, 2010, s.22.

²⁵⁹ **Ibid.**, s.23.

²⁶⁰ Judah, **op.cit.**, s.59.

hissetmeye başlamıştır.²⁶¹ Tito'nun ölümüyle başlayan dağılma süreci iktidara gelen Slobodan Miloseviç ile ivme kazanmıştır. Bu dağılma sürecindeki önemli diğer bir unsur 1986 yılında Sırp Sanatlar ve Bilimler Akademisi üyelerinin kaleme aldığı memorandumdur.²⁶² Bu memorandum, tamamen Tito'nun komünist rejimine karşı siyasi bir davadır. Çünkü ilk başlardan itibaren bu rejim Sırp tarafından kendilerine karşı olan bir rejimi olarak nitelendirilmiştir.

Bu memorandumda, Tito Sırp'ların düşmanı olarak nitelendiriliyordu. Bu belgede, 1974 anayasası sert bir dille eleştirilerek, bu anayasanın Sırbistan'ı üç parçaya ayırdığını ve Sırbistan'ın geleceğinin anayasaların yorumlamalarına bırakılamayacağı belirtilmiştir.²⁶³

1974 Anayasası Kosova ve Vojvodina'ya geniş haklar vermekle hemen hemen diğer kurucu cumhuriyetler ile eşit statüye yükseltmiş ve böylece etnik Sırp'ları federal devletlere dağıtarak onların bir arada olması halinde ortaya çıkacak olan siyasal güç ve etkinliklerini sınırlaması gösteriliyordu.²⁶⁴ 1980'li yılların ortalarında Yugoslavya yönetimine sahip olan Miloseviç 28 Mart 1989'da Kosova'nın özerkliğine fiilen son vermiştir. Bu karardan sonra, Kosova'da bir takım gösteriler ve grevler gerçekleştirilmeye çalışıldı ve bu gösteriler Sırp güçleri tarafından bazen aşırı güç kullanılarak bastırılmıştır. Bundan sonra Arnavutlar, 1974 yılından bu yana sahip oldukları hakları yitirmişlerdir. Özellikle en büyük kayıp eğitim alanında olmuştur. Ana okullarda Arnavutça eğitime son verilmiş, öte yandan Arnavut dilinde eğitim yapan Priştine Üniversitesi hocaları ve öğrencileri, Sırbistan Milli Eğitim Bakanlığı'nın yüksek öğrenim program ve politikalarını boykot ederek, kurdukları paralel yüksek öğretim kurumlarıyla eğitim çalışmalarını evlerde ve özel binalarda sürdürmüşlerdir. İlerleyen süreçlerde uygulanan siyasi dayatma ve baskılar çerçevesinde, SSP (Sırbistan Sosyalist Partisi) programını kabul etmeyip imzalamayan Kosova devlet sektöründeki bir çok Arnavut, Türk, Boşnak ve diğer

²⁶¹ Fahir Armaoğlu, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1980-1990**, Ankara, İş bankası Kültür Yayınları, 1992, s.237.

²⁶² "Serbian Academy of Arts and Sciences (SANU) Memorandum 1986", http://chnm.gmu.edu/1989/archive/files/sanu_memo_e3b3615076.pdf, Erişim Tarihi:(21.07.2012).

²⁶³ Ibid.

²⁶⁴ Ibid.

etnik topluluklara mensup çalışan işten çıkarılmıştır. Kosovalı Arnavutlar bu gelişmelerden sonra İbrahim Rugova önderliğinde ilk siyasal partileri olan Kosova Demokratik Birliği'ni (Lidhja Demokratike e Kosoves - LDK) kurarak, Miloseviç'in baskıcı rejimine karşı pasif direniş veya sivil itaatsizlik politikasını başlatmışlardır. Sivil direniş politikasının temel stratejileri şunlardı: ²⁶⁵

1. Sırlara Kosova'da askeri bir müdahale yapabilmelerini sağlayacak koşulları bertaraf etmek,
2. Şiddet olaylarının önüne geçmek,
3. Uluslararası toplumun desteğini sağlamak.

Sırbistan, 26 Haziran 1990'da “geçici önlemler” kararnamesiyle Arnavutlara karşı ayırıcı bir baskı politikası uygulamaya başlamıştır.²⁶⁶ Arnavut dilinin kullanılması yasaklandı, Arnavutça dergi, gazete ve televizyonlar kapatıldı. Bu arada, yeni Sırp anayasası ilan edildi ve Kosova Meclisi'nin bunu onaylaması istendi, fakat bu sefer özerkliğinin kaldırılmasında sessiz kalan Kosova Meclis üyeleri, sessiz kalmayarak bu yeni Sırp anayasasını oylamayı kabul etmeyip reddettiler. Hemen ardından 2 Temmuz'da kapalı olan Meclisin önünde, Kosova'nın “Yugoslavya'nın bağımsız ve eşit bir bütünü” olduğunu ilan eden Kosova'nın kendi kaderini tayin bildirisini kabul etti.²⁶⁷ Fakat Sırlar çok sert bir şekilde karşılık vererek 3 gün sonra 5 Temmuzda Meclisi dağıttılar. Kosova'da bu gelişmeler çerçevesinde gittikçe kötüleşmeye başlayan bu siyasi duruma bir tepki olarak Kosova'daki Arnavut halkı kapatılan meclisin önünde yeni Sırp anayasasını boykot ettiler. Kapatılan meclisin Arnavut milletvekilleri, gizli şartlar altında Kaçanik şehrinde bir araya gelerek Kosova'yı bağımsız bir cumhuriyet ilan etmişler ve LDK'nın başkanı İbrahim Rugova'yı Cumhurbaşkanlığına getirmişlerdir.

²⁶⁵ Howard Clark, **Civil Resistance in Kosovo**, London, Pluto Press, 2000, s.69.

²⁶⁶ Bkz. “The violent suppression of Kosovo's autonomy by temporary measures that were undertaken against the Albanians in Kosovo pursuant to the Law on the Procedure to Be followed by republican organs in Special Circumstances”, Official Gazzete of the Republic of Serbia, no.30/1990 of 26 June, 1990.

²⁶⁷ “The Adoption of a ‘Constitutional Declaration on Kosovo as an independent and equal unit within the Yugoslav federation (confederation)’, on an equal footing with other units in the federation at a joint session of all chambers of the SAP Kosovo Assembly on 2 July 1990”, Official Gazzete of the SAP Kosovo, no.21/1990 of 3 July, 1990.

Kosovalı Arnavutlar bağımsızlıklarını ilan ettikten sonra Sırp sisteminin herhangi bir parçası olmadıklarını her vesileyle göstermeye çalışmışlardır. Sırp kurumlarını boykot etmişlerdir. Resmi Sırp müfredatını reddederek çocuklarını Sırp okullarına göndermediler. Buna karşılık, çocuklarını ve hastalarını evlerinde okuttular ve iyileştirdiler.²⁶⁸ Kosovalı Arnavutlar İbrahim Rugova önderliğinde davaları konusunda uluslararası arenada destek bulabilmeleri için barışçıl politikalara başvurmuşlardır.

İbrahim Rugova 1990 yılından itibaren diyalog yoluyla barışçıl bir siyaset takip ederek, eyleminin başarıya ulaşması ve uluslararası arenada saygın hale gelmesi için uğraşmıştır. Rugova şiddetten kaçınmakla, Sırp yetkilileri açık çatışmaya tahrik etmekten kaçınmaya ve Kosova'nın bağımsızlığı için tedrici olarak uluslararası toplumun desteğini kazanmaya çalışabilmenin hesabını yapmıştır.²⁶⁹ İbrahim Rugova'nın barışçıl politikası uluslararası arenada memnuniyetle karşılandı, fakat bağımsızlık için gereken yeterli desteği sağlayamamıştır. Bunun da en önemli sebebi uluslararası toplumun ayrılıkçı hareketlere sıcak bakmamasıydı. 1991 yılının sonlarına gelindiğinde Slovenya, Hırvatistan, Makedonya ve Bosna-Hersek Yugoslavya Federasyonu'ndan ayrılmalarıyla Yugoslavya tamamen dağılmıştır. Sırbistan bağımsızlık kararlarını tanımayıp bağımsızlık ilan eden cumhuriyetlere saldırmıştır. Bu savaşlardan en şiddetlisi Bosna Savaşı olmuştur. Bu savaş 1995 yılına kadar devam etmiş ve ABD'nin müdahalesi ile çatışmalar durdurulmuştur. Savaşın sonunda 14 Aralık 1995'te Paris'te imzalanan Dayton Barış Anlaşması'yla barış sağlanmıştır.²⁷⁰

Dayton Anlaşması'nda Kosova'daki sorunlara değinilmemesi Arnavutları hayal kırıklığına uğratmıştır. Dayton Anlaşması'ndan sonra, Arnavutlar Sırbistan'ın Kosova'daki önemli çıkarları göz önünde bulundurulduğunda barışçıl yollarla bağımsız olamayacaklarını anlamışlardır. Sırbistan'dan bağımsız seçimler yapıp

²⁶⁸ Kut, **op.cit.**, s.58.

²⁶⁹ Hüseyin Emiroğlu, **Soğuk Savaş Sonrası Kosova Sorunu (1989-2000)**, Ankara, Asil Yayın Dağıtım, 2010, s.132.

²⁷⁰ Detaylı olarak bkz. **“General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina (Dayton Peace Agreement)”**, Article XI, Annex 1-A: Agreement on the Military Aspects of Air Peace Settlement, Article I-General Obligations, Par.2(a),(b),(c), Article II-Cessation of Hostilities, Par.1.2.

kendi paralel hükümetlerini kurarak, kendi eğitim ve sağlık sistemlerini oluşturarak yürüttükleri pasif direniş politikasının başarısızlığı sonucunda Batı'nın ve özellikle ABD'nin dikkatini çekebilmek için silahlı direnişe geçmek amacıyla Kosova Kurtuluş Ordusunu (UÇK-KKO Ushtria Çlirimtare e Kosoves) kurmuşlardır. Bağımsızlık mücadelesini barışçı yollarla sürdüren ve halkın büyük desteğini alan Rugova'nın itibarı Dayton Anlaşması'ndan sonra tamamen sarsılmıştır. Dayton Anlaşması'nda Kosova Sorunu'na değinilmemesinin sebebi, Batılı güçler Miloseviç'i bir an önce anlaşmayı imzalamasını ve Bosna'daki etnik temizliğin bir an önce sona erdirmelerini istediklerinden, anlaşmada sorun yaratabilecek herhangi bir konuyu gündeme getirmekten kaçınmışlardır. Bu iki sebebin dışında belki de en önemlisi veya üçüncüsü, Dayton müzakereler sürecinde Kosova'da herhangi bir savaş yaşanmaması nedeniyle sorunun ele alınmasının çok acil olmadığı düşünülmüştür.²⁷¹

3.2. Rambouillet Görüşmeleri ve Askeri Müdahaleye Giden Yol

Yugoslavya'nın dağılmasından itibaren geçen sürede Kosova Sorunu ne uluslararasılaştırılabilirdi ne de çözümlenebilirdi. Daha öncede ifade edildiği üzere Dayton Anlaşması bardağı taşıran son noktaydı. Artık Rugova ve onun yürüttüğü barışçıl politika taraftar ve halkın desteğini kaybetmeye başlamıştır. Bundan sonra, Arnavutlar için statükonun böyle devam edemeyeceği belli olmuştur. Kosova'nın mevcut durumunda herhangi bir iyileşme söz konusu olmaması, Dayton Anlaşması'ndan sonra Miloseviç'in iktidarı tekrar pekiştirmesiyle Sırp şiddetinin de artması üzerine daha radikal adımlar atılması ve Sırbistan'a karşı silahlı mücadele edilmesi ihtiyacını doğurmuştur. Bu ortamda, sertlik yanlıları tarafından Kosova Kurtuluş Ordusu (KKO – UÇK- KLA) kurulmuştur. Kosova Kurtuluş Ordusu'nun kuruluşu veya ortaya çıkması ile ilgili çeşitli yorumlar mevcuttur. Özellikle, pasif direnişin başarısı konusuna şüpheyile yaklaşan yurt dışındaki Arnavut Diasporası, 1993 yılından itibaren Kosova içinde KKO'nun (UÇK) kurulması yönündeki

²⁷¹ Emiroğlu (2010), **op.cit.**, s.131.

hazırlıklarını başlattıkları bilinmektedir.²⁷² Bundan sonra, Kosova davası silah yoluyla başarıya ulaştırılmaya çalışılacaktı.

KKO'nun Sırp polis güçlerine düzenlendiği ilk silahlı saldırısı Şubat 1996'da gerçekleşmiştir.²⁷³ Böylece, KKO'nun başlatmış olduğu silahlı mücadele ile Kosova'da bazı bölgeleri geçici olarak kontrol etmesi neticesinde, Sırp ordu ve polis birlikleri ağır silahlarıyla kuzeyden güneye ve güneydoğuya kadar, KKO (UÇK) cephesi olduğundan şüphelendikleri bütün yerlere saldırı düzenlemişlerdir. Böylece KKO'nun eylemleri Rugova'nın şiddetten uzak durarak direnme temelindeki politikalarını tamamen ortadan kaldırmıştır. KKO'nun başlıca taktiği Sırp güçlerine saldırılar düzenleyerek Sırpların Arnavutlara karşı saldırıya geçmelerini sağlamak olmuştur.²⁷⁴ Artık Kosova'da gerçek bir soykırım başlamıştı; titizlikle hazırlanmış ve Bosna'da edinilen deneyimler geliştirilmiştir. Senelerdir, Sırbistan'daki medya, milliyetçiler, medya ve akademisyenler tarafından arzu edilen, Arnavutları sürme ya da yok etme politikası bu operasyon ile yürürlüğe konmuştur. Bunun en büyük kanıtı da perişan bir şekilde mültecilerin Arnavutluk, Makedonya ve Karadağ kapılarına yığılmaları olmuştur.

Zaten, Batılı güçler de Sırpların Kosova'da yaptıkları eylemlerin bir soykırım olduğunu ortaya koymuşlardır. Batı Avrupa ve ABD Medyası'nda Kosova'daki olayların soykırım olduğunu iddia eden 1000'in üzerinde makale ve haber yayınlanmıştır.²⁷⁵ KKO savaşçıları 1998 sonu ile 1999 başında Sırp güçlerine saldırılarını yoğunlaştırmışlardır. Doğal olarak da, bu saldırılar neticesinde Sırp güçleri misliyle karşılık vermiş ve Kosova'da her alanda gerçekleşen hak ihlalleri artmıştır.

Kosova'da çatışmaların şiddetlenmesiyle birlikte uluslararası toplum daha duyarlı davranmaya başlamış ve her iki tarafa da çatışmaların durdurulmasını istemiştir. Balkanlar'da artık yeni bir çatışmanın oluşmakta olduğunun ve bu

²⁷² Clark, *op.cit.*, s.64.

²⁷³ James Ker-Lindsay, **Kosovo The Path to Contested Statehood in the Balkans**, London-New York, I.B.Tauris, 2009, s.11.

²⁷⁴ Hüseyin Emiroğlu, "Kosova Arnavutlarının Milliyetçiliği", **Balkan Diplomasisi**, Ömer E.Lütem ve Birgül Demirtaş-Coşkun (der.), Ankara: Avrasya Bir Vakfı, ASAM Yayınları:21, 2001, s.119.

²⁷⁵ Noam Chomsky, **Batı'nın Yeni Standartları**, İstanbul, Everest Yayınları, 2003, s.92.

çatışmanın komşu ülke Makedonya'ya da yayılabileceğinin farkına varan uluslararası toplum soruna çözüm bulmak amacıyla daha uyumlu hareket etmeye başlamıştır. Eski Yugoslavya ile ilgili olarak kurulan 6 üyeli Batı Temas Grubu (Contact Group) çatışmaya çözüm bulma amacıyla müzakerelerin hemen başlatılmasını talep etmiştir.²⁷⁶ Sorunun BM gündemine alınması 1998 yılında gerçekleşmiştir. BM Kosova ile ilgili belli kararlar almak zorunda kalmıştır. BM'nin almış olduğu 1160 sayılı karar doğrultusunda sorunun Yugoslavya'nın toprak bütünlüğü çerçevesinde çözüleceğine dikkat çekilmiştir. Ayrıca bu çözümün de “artırılmış statü” şeklinde olacağı ifade edilmiştir. Artırılmış statünün amacı ise özerkliğin genişletilmesi ve kendi kendine yönetim hakkının tanınmasıdır. Ayrıca, bunlara paralel olarak bu kararlar Kosova'da dâhil olmak üzere Yugoslavya'ya silah ambargosu konulmuştur.²⁷⁷ Ayrıca, 23 Eylül 1998'de kabul edilen 1199 sayılı kararda daha önce alınan 1160 sayılı karadaki maddeler tekrarlanmış, bunun dışında, belirlenen müzakerelerin yapılmasının tavsiye değil bir talep olduğuna vurgu yapılmış ve bu süreçte uluslararası müdahalenin zorunluluğu belirtilmiştir. Her türlü terörist eylem de kınanmıştır.²⁷⁸

ABD'de Bosna'da çatışmalara son veren barış anlaşmasının mimarı olan ve Balkanlar konusunda tecrübeli diplomat Richard Holbrook'u bölgeye göndermiştir. Miloseviç ile yapılan görüşmede NATO'nun inceleme uçuşları yapmasını öngören Kosova Gözlemci (Tahkikat) Misyonu Anlaşması imzalanmıştır. AGİT komutası altında 2000 kişiden oluşan Kosova Denetleme Misyonu (Kosovo Verification Mission), NATO'nun havadan keşif uçuşu yardımıyla Miloseviç ve Holbrooke arasında imzalanan ateşkes anlaşmasının uygulanmasını, güçlerin hareketlerini izlemeyi, insan hakları ile demokrasi inşasını güçlendirmeyi ve Sırp kuvvetlerinin

²⁷⁶ Ker-Lindsay, *op.cit.*, s.12.

²⁷⁷ United Nations Security Council, “**Resolution 1160 (1998) Adopted by the Security Council at its 3868th meeting, on 31 March 1998**”, S/RES/1160 (1998), 31 March 1998, Par.5,8, s.2, <http://daccess-dds.ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N98/090/23/PDF/N9809023.pdf?OpenElement>, Erişim Tarihi:(31.07.2012).

²⁷⁸ United Nations Security Council, “**Resolution 1199 (1998) Adopted by the Security Council at its 3930th meeting, on 23 September 1998**”, S/RES/1199 (1998), 23 September 1998, Par.1,3, s.2, <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N98/279/96/PDF/N9827996.pdf?OpenElement>, Erişim Tarihi:(31.07.2012).

sayısının çatışma öncesindeki seviye azaltmasını gözetmiştir.²⁷⁹ 1999 yılının Ocak ayında itibaren KKO'nun 8 Ocak'ta Shtime (Ştime) şehri yakınında 8 polisi ve iki gün sonra bir polisi daha vurması sonucunda taraflarından arasında yeniden çatışmalar baş göstermiştir.²⁸⁰ Bu saldırılardan sonra uluslararası kamuoyunun dikkatini tamamen Kosova'ya odaklandıran ve NATO'nun Sırbistan'ı bombalamasını hazırlayan en önemli olay Sırpların düzenlemiş oldukları Raçak Katliamı olmuştur. Bu katliamda 45 sivil vahşi bir şekilde öldürülmüştür.

Bu katliamın gerçekleşmesinden sonra artık Batı'nın sabrı tükenmişti. Uluslararası toplum NATO'nun da çabalarıyla Kosova ile ilgili uluslararası bir konferansın düzenlenmesini kararlaştırmıştır. Konferansı toplanacağı yer olarak da Fransa'nın başkenti Paris yakınlarında bulunan Rambouillet Şatosu seçilmiştir. Konferansa İngiliz Dışişleri Bakanı Robin Cook ve Fransız Dışişleri Bakanı Hubert Vedrin başkanlık etmiştir. Konferansa katılan Arnavut heyeti 16 kişiden oluşmaktaydı ve KKO'nun siyasi lideri Haşim Taçi başkanlık etmişti. Sırp heyeti ise Başbakan Marko Ratkoviç ve Başkan Milan Milutinoviç ile birlikte toplam 13 kişiden oluşmaktaydı.²⁸¹

Müzakereler resmi olarak 6 Şubat 1999'da başlamıştır.²⁸² Hazırlanan barış planı uzun zaman tartılmıştır. Rambouillet görüşmeleri Kosova'daki çatışmaların durdurulması ve bölgeye barış getirilmesi için Miloseviç'e sunulan şartları içermektedir. 7 bölümden oluşan 82 sayfalık Rambouillet Anlaşması'nın en önemli kısmı son bölümdü. Bu bölümde Kosova'da nihai çözüme ulaşılması için uluslararası bir toplantı yapılacağı açıklanıyordu. Yine aynı bölümde çok uluslu askeri bir gücün bölgeye davet edileceği belirtiliyordu.²⁸³

²⁷⁹ OSCE, Organization for Security and Co-operation in Europe, “**Kosovo Verification Mission**”, <http://www.osce.org/node/44552>, Erişim Tarihi:(15.05.2012).

²⁸⁰ Judah, **op.cit.**, s.84.

²⁸¹ Hüseyin Emiroğlu, **Soğuk Savaş Sonrası Kosova Sorunu**, Ankara, Orient Yayınları, 2006, s.185.

²⁸² Emiroğlu (2010), **op.cit.**, s.226.

²⁸³ U.S. Department of State, “**Rambouillet Agreement, Interim Agreement for Peace and Self-Government in Kosovo**”, Chapter 7, Implementation II, Article I: General Obligations, Par.1(a), Chapter 8, Amendment, Comprehensive Assessment, and Final Clauses, Article I: Amendment and Comprehensive Assessment, Par.3, http://www.state.gov/www/regions/eur/ksvo_rambouillet_text.html, Erişim Tarihi:(18.03.2011).

Fakat Sırp yetkililerinin her türlü tehdide rağmen kabul edemeyecekleri iki şart vardı. Bunlar:²⁸⁴

1. Kosova'nın bütün Yugoslavya toprakları ve kaynakları serbest kullanılarak geçici şekilde NATO askerleri tarafından işgal edilmesi
2. Üç yıl geçici bir dönemin ardından Kosova için çözüm mekanizması olarak bağımsızlığa yol açabilecek bir referandumun düzenlenmesi.

Anlaşmanın silahsızlanma ile ilgili bölümünde anlaşmanın yürürlüğe girdiği andan itibaren 30 gün içinde KKO savaşçıları silahlarını kayıtlı depolarda depolayacak ve Kosova'da Sırbistan'a ait tüm ordu ve polis birlikleri ile İçişleri Bakanlığı'na bağlı polisin uygun bulunan bölgelerde konuşlanması için de 5 gün süre tanınacak. Ayrıca, 90 gün içinde ordu personeli ve teçhizatının yüzde 50'si diğer veya farklı alanlara çekilmesi şartı koyulmuştur. Bunun yanında, İçişleri Bakanlığı'na bağlı polis kuvvetleri tedricen azaltılıp bir yıl içinde tamamen çekilmesi planlanıyordu.²⁸⁵ 6 ve 23 Şubat tarihleri arasında devam eden birinci tur müzakereler sonuçsuz kalmıştır. İkinci tur müzakereler ise 15 Mart tarihine ertelenmiştir. Bu son tur müzakerelerde Arnavut heyeti 18 Mart tarihinde resmen barış anlaşmasını imzalamıştır.²⁸⁶ Ancak, Sırp heyeti ise imzalamadan görüşmelerden ayrılmıştır. Ardından, Sırp askeri ve polis güçleri Kosova'daki operasyonlarını artırmıştır.

20 Mart tarihinde AGİT Denetleme Misyonu Sırpların çıkartmakta olduğu büyük engellerden dolayı bölgeyi terk etmek zorunda kalmıştır. Böylece, Sırpların Kosova'daki halka geniş çaplı saldırılar gerçekleştirebilmelerinin önünde son engel olan AGİT Denetleme Misyonu, bölgeyi terk etmekle bu engelde ortadan kalkmıştır.²⁸⁷ Buna rağmen diplomatik çabalar sürdürülmüştür. Holbrooke,

²⁸⁴ Elizabeth Allen Dauphinee, "Rambouillet: A Critical (Re)Assesment", **Understanding The War in Kosovo**, Florian Bieber and Zidas Daskalovski (eds.), London-Portland, Frank Cass Publisher, 2003, s.105.

²⁸⁵ Article III: Redeployment, Withdrawal, and Demilitarization of Forces, Article IV: VJ Forces, Par.1(a), (1), Article VI: MUP, Par.1(4), http://www.state.gov/www/regions/eur/ksvo_rambouillet_text.html, Erişim Tarihi:(18.03.2011).

²⁸⁶ Emiroğlu (2010), **op.cit.**, s.235.

²⁸⁷ Sabrina P.Ramet, "Miloseviç, Kosovo, and the Principle of Legitimacy", **Balkan Babel: The Disintegration of Yugoslavia from the Death of Tito to the Fall of Miloseviç**, Westview Press, 4th Edition, 2003, s.327.

Milosević'i ikna etmek için 22 Mart tarihinde son bir defa daha görüşmüş ve bu görüşmeden de olumlu bir sonuç elde edilememiştir. Bir gün sonra, BM GK'nin onayı alınmadan hukuki olarak çok tartışılan NATO'nun Müttefik Güçler Operasyonu (Operation Allied Force) 24 Mart gecesi başlamıştır. Bu operasyon tam 11 hafta (78 gün) sürmüştür.

Bombalama operasyonu Yugoslavya'nın askeri ve hava savunma mevzilerine atılan cruise füzeleri ve bombardıman akınları ile başlamıştır. Saldırıların başlangıçtaki amacı Yugoslavya üzerinde hava üstünlüğü kurmak ve insanlı uçakların zarara uğrama riskini azaltmak için, Sırp savunma mevzilerinin imha edilmesi amaçlanmıştır.²⁸⁸ Batılı liderler bombardıman başladığında, Milosević'i tekrar anlaşma masasına oturtmaya planlamışlar, fakat bu yaklaşım, Milosević rejimini yanlış anlamaktan başka bir şey değildi. Savaşın başlamasıyla, Sırp ordu ve polis kuvvetleri Kosova halkına etnik temizlik uygulamaya başlamış ve kaçan mültecileri NATO saldırılarına karşı kalkan olarak kullanmıştır. Hava operasyonunun başlamasından kısa bir süre sonra, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, Kosova'da meydana çıkan çatışmaların sonucunda 250.000 kişinin sürüldüğü rapor etmiştir.²⁸⁹ NATO saldırıları başladığı tarihten itibaren bütün hızıyla devam ediyordu. Yugoslavya hava savunma sistemlerinin imha edilmesinden ve hava üstünlüğünün kurulmasından sonra operasyonun ikinci aşamasına geçilmiştir. Hava saldırılarının ikinci aşaması 27 Mart tarihinde, Kosova ve Yugoslavya'yı ikiye ayıran 44. paralelin güneyindeki bölgelerde bulunan tank, top ve komuta merkezlerine yoğun şekilde sadırı düzenlenerek başlamıştır.²⁹⁰

NATO hava harekâtı özellikle Sırbistan topraklarını hedef almıştır. Tam 78 gün boyunca Belgrat dâhil olmak üzere birçok hedef vurulmuş ve bu ülkenin alt yapısı önemli ölçüde yok edilmiştir. Fakat bu operasyon sırasında çok sayıda sivil hayatını kaybetmiştir. Bombalamanın başladığı 24 Mart tarihinden itibaren tüm şiddetiyle devam ettiği sırada 6 Nisan'da Yugoslavya tek taraflı ateşkes ilan etmiştir.

²⁸⁸ Emiroğlu (2010), *op.cit.*, s.249.

²⁸⁹ United Nations, “**Report of the United Nations High Commissioner for Refugees, 1999**”, A/55/12, General Assembly, Official Records, Fifty-fifth Session, Supplement No. 12 (A/55/12), s.16, <http://www.un.org/documents/ga/docs/55/a5512.pdf>, Erişim Tarihi:(10.05.2011).

²⁹⁰ Emiroğlu (2010), *op.cit.*, s.256.

NATO yetkilileri, bölgedeki bütün kuvvetlerin geri çekilmesi, mültecilerin geri dönüşlerinin sağlanması ve Kosova'nın güvenliğinin temin edileceğinin şartlarını içeren bir plan dâhilinde uygulanmasının kabulü durumunda harekâta son vereceklerini duyurmuşlardır.²⁹¹ NATO, Miloseviç'in ateşkesi koşulsuz olarak kabul etmemesi neticesinde hava saldırıları 78 gün sürmüştür. NATO'nun operasyonlarına kararlı bir şekilde devam etmesi ve Rusya'nın diplomatik çabaları neticesinde Sırbistan barış anlaşmasını kabul etmek zorunda kalmıştır. Yugoslavya'nın gücü tükenip alt yapısı tamamen çökünce koşulsuz olarak 3 Haziran 1999'da Rusya Temsilcisi Viktor Çernomidin ve AB temsilcisinin Marti Ahtisari'nin sundukları barış anlaşmasının şartlarını kabul etmiştir. Anlaşmanın şartları şunlardır:²⁹²

1. Kosova'da şiddet ve baskıya derhal son verilmesi.
2. Denetlemeye açık bir şekilde bütün Sırp askeri polisin ve paramiliter kuvvetlerin Kosova'dan hızla geri çekilmesi.
3. Kosova'da BM denetimi altında etkili bir uluslararası sivil ve güvenlik varlığının konuşlandırılması.
4. Birleşik bir komuta ve kontrol altında NATO'nun katılımıyla Kosova'da tüm insanlar için güvenli bir ortamın oluşturması ve tüm mültecilerin dönmelerinin sağlanması.
5. “Kosova'nın Yugoslavya Federal Cumhuriyeti içinde geniş bir özerkliğe sahip olacak şekilde” geçici bir yönetimin kurulması.
6. Çok az sayıda Yugoslav ve Sırp personelinin uluslararası misyon ile işbirliği yaparak Kosova'daki mayınlı bölgeleri işaretlemek ve sınır geçişlerinde kontrol sağlamak için Kosova'ya dönebilmeleri.
7. BMMYK denetiminde savaş esnasında yerinden sürülmüş bütün mültecilerin ve yer değiştirmiş şahısların güvenli ve serbest bir şekilde geri dönmelerinin sağlanması.

²⁹¹ Halil Akman, **Paylaşılamayan Balkanlar**, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2006, s.233.

²⁹² The Kosovo Report, Conflict, International Report, Lessons Learned, The Intependent Commission on Kosovo, Annex 4, “**The Ahtisaari-Chernomyrdin Agreement**”, s.324, <http://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/6D26FF88119644CFC1256989005CD392-thekosovoreport.pdf>, Erişim Tarihi:(20.06.2012).

8. Rambouillet görüşmelerini, Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'nin egemenlik ilkelerini ve KKO'nun silahsızlandırılmasını dikkate alarak geçici bir çerçeve anlaşmasına yönelik sürecin başlatılması.
9. Güneydoğu Avrupa için bir istikrar paktı da dâhil olmak üzere, bölgenin kalkınması ve istikrarı için geniş kapsamlı bir yaklaşımın geliştirilmesi.
10. Kosova'daki kuvvetlerin çekilmesinin prosedürlerini ve altıncı ilkeye uygun olarak personelin dönüşünün yöntemlerini belirleyecek bir askeri-teknik anlaşmasının akdedilmesi.

Ardından, 9 Haziran tarihinde Makedonya'nın Kumanova şehrinde, NATO ve Yugoslavya arasında imzalanan Askeri Teknik Anlaşma'yla bütün Sırp kuvvetleri 11 gün içinde Kosova'yı terk edecek, NATO İstikrar Kuvveti'nin (NATO Stabilization Force KFOR – Kosovo Force) Kosova'ya yerleşmesine ve BM önderliğinde Kosova'nın engelsiz bir şekilde yönetilmesine izin verecektir.²⁹³ BM için Kosova operasyonundan edinilen en önemli deneyim, GK'nin veto engeline rağmen, uluslararası toplum veya güçlü devletler GK'yi göz ardı edebilecekleri olmuştur.²⁹⁴ Bu gelişmelerin ardından çatışmalar sona ermiş Kosova'nın yönetimini BM ve güvenliğini NATO üstlenmiştir.

3.3. Kosova'da Uluslararası Yönetim Dönemi: UNMİK

NATO harekâtından sonra Kosova'nın devlet olma sürecine destek olmak, istikrarı ve düzeni yeniden tahsis etmek amacıyla BM Kosova Geçici Yönetimi UNMİK (United Nations Interim Administration in Kosovo) GK'nin almış olduğu 1244²⁹⁵ kararı çerçevesinde bölgenin yönetimini ele almıştır. Uluslararası yönetimin

²⁹³ “**Military Technical Agreement between the International Security Force (“KFOR”) and the Governments of the Federal Republic of Yugoslavia and the Republic of Serbia**”, <http://www.nato.int/kosovo/docu/a990609a.htm>, Erişim Tarihi:(18.05.2012).

²⁹⁴ Paul Heinbecker, “Kosovo”, **The UN Security Council From The Cold War to the 21st Century**, David M.Malo (ed.), Boulder London, Lynne Rienner Publishers, 2004, s.538.

²⁹⁵ 1244 sayılı karar, Kosova'daki Sırp askeri birliklerinin geri çekilmesi konusunda varılan askeri teknik anlaşmasından sonra, 10 Haziran 1999'da kabul edilmiştir. Bu karar Kosova'nın yönetimini BM'ye devretmişse de Kosova'yı Yugoslavya'nın bir parçası olduğunu belirtmiştir. United Nations Security Council, “**Resolution 1244 (1999) Adopted by the Security Council at its 4011th meeting, on 10 June 1999**”, S/RES/1244 (1999), 10 June 1999, <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N99/172/89/PDF/N9917289.pdf?OpenElement>,

Kosova'daki rolü, Yugoslavya Federal hükümetinin çekilmesi ile oluşan idari boşluğu doldurmak ve geçici yönetimin sorumluluklarını tam olarak ele almak²⁹⁶ olmuştur. Kosova gücü KFOR (Kosova Force) veya NATO koruma gücü, BM şemsiyesi altında Kosova'da güvenlik sorunlarından sorumlu olmakla birlikte çıkabilecek olası çatışmaları önleme amacıyla NATO üye ülkeleri askerlerinden oluşturulmuş çok uluslu bir koalisyon kuvvetidir. UNMİK Yönetimi'nin başına BM Genel Sekreteri'nin atadığı özel temsilci getirilmiştir. 1244 sayılı kararı genel olarak Kosova'daki siyasi ve idari işler ile komşu ülkelerle ilişkilerini UNMİK'in sorumluluğuna bırakmıştır.

BM kararı doğrultusunda UNMİK başkanı, toplum haklarının korunması, Kosova bütçesinin hazırlanması, para politikası, gümrük idaresi, hâkim ve savcıların görevlendirilmesi ve görevden alınması, yasa uygulama kurumların (polis, gümrük muhafaza ve trafik polisi vb) oluşturulması, savunma, sivil ve olağanüstü hal ve güvenlik konuları, uluslararası ve komşu ülkeler ile ilişkiler, devlet ve kurumların sahip olacakları taşınmaz mal varlığı hakkında nihai kararların verilmesi, sivil havacılık ve demiryollarının yönetimi ve işletmesi, tapu ve kadastro işlemleri, mahalli idarelerin etkinleştirilmesi, nüfus, kimlik ve pasaport işlemleri ile trafik plakalarının düzenlenmesi ve KFOR ile sınırların yönetimi ve güvenliklerinin sağlanması, toplum güvenliği ve düzenin korunması, savunma ve olağan üstü durum planlamalarının yapılması, halkın silahtan arındırılması alanlarında koordinasyon işlerinin yürütülmesi gibi görevleri yerine getirmesi öngörülmüştür.²⁹⁷

Uluslararası yönetimin (UNMİK) en önemli amacı 1244 sayılı kararda ifade edildiği gibi, Kosova'nın gelecekteki statüsünün belirlenmesi ile ilgili siyasi zemini hazırlamak olmuştur.²⁹⁸ Fakat sözü edilen alanlarda gereken düzenlemeler yapılmadan Kosova'nın gelecek nihai statüsü ile ilgili müzakerelerin başlatılamayacağı UNMİK başkanı tarafından her fırsatta dile getirilmiştir. UNMİK

Erişim Tarihi:(17.06.2012).

²⁹⁶ Alexandros Yannis, **Kosovo Under International Administration An Unfinished Conflict**, Hellenic Foundation for European and Foreign Policy, Athens, 2001, s.11.

²⁹⁷ “**Kosova Geçici Yönetim Anayasal Çerçevesi**”, <http://www.unmikonline.org>, Erişim Tarihi: (14.09.2011).

²⁹⁸ “**Resolution 1244 (1999)**”, Par.11(e), ss.3-4.

1244 sayılı kararın çerçevesinde belirlenen görevlerini yerine getirebilmesi için belirli bir plan çerçevesinde 4 alanda örgütlenmiştir. Bunlar:²⁹⁹

1. Sivil Yönetim (Civil Administration)
2. İnsani Yardım (Humanitarian Assistance)
3. Demokratikleşme ve Kurum Oluşturma/Kurumsallaşma (Institution-Building)
4. İmar ve Ekonomik Kalkınma (Reconstruction and Economic Development)

Sivil yönetim doğrudan BM sorumluluğunda olmuştur. UNMİK tarafından Kosova'nın beş bölgesine ve belediyelerine atanan yöneticiler öncelikle kamu hizmetlerinin verilebilmesi için gerekli personelin sağlanmasına ve ilgili kurumların hayata döndürülmesine çalışmışlardır. İnsani yardım alanında UNMİK savaştan sonra bütün mültecilerin sorunsuz ve güvenli bir şekilde geri dönmelerini amaçlamıştır. Bu alandaki sorumluluk BMMYK'ye bırakılmıştır. İmar ve Ekonomik kalkınma alanındaki faaliyetler AGİT denetimine verilmiştir. AGİT Kosova'da demokratik kurumların yeniden inşa edilmesinde ve yapılandırılmasında, hukuk devletinin sağlanmasında, yeni bir Kosova polisi için gereken bütün kadroların eğitilmesinde merkezi öneme sahip polis akademisinin kurulmasında, insan hakları, Kosova medyasının geliştirilmesinde ve seçimlerin düzenlenmesi gibi alanlarda AGİT'in tartışmasız bir şekilde önemli katkıları olmuştur. Kosova'nın ekonomik olarak kalkınmasından AB sorumlu olmuştur. Görülüşü üzere UNMİK üst merci olmakla birlikte her alan UNMİK'e yardımcı diğer örgütlerin desteğiyle yürütülmüştür. Bu gelişmeler çerçevesinde görüldüğü gibi, UNMİK önceliği güvenliğin sağlanması, acil ekonomik sorunların çözüme kavuşturulması, yerlerinden edilenlerin geri dönüşü ve yerel kurumların oluşturulmasına vermiştir.³⁰⁰

²⁹⁹ Oya Dursun Ozkanca, "Does It take four to tango? A comparative analysis of International collaboration on peacebuilding in Bosnia and Herzegovina and Kosovo", **Journal of Balkan and Near Eastern Studies**, Volume. 12, Number. 4, December 2010, s.445, <http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/19448953.2010.531213>, Erişim Tarihi:(29.02.2012).

³⁰⁰ Muhammet Faruk Çakır, Hüseyin Emiroğlu, "Avrupa Sorunlarının Çözümünde AB'nin Liderliği: Kosova'nın Nihai Statüsü Meselesi (1999-2005)", **Uluslararası Hukuk ve Politika**, Cilt:5, Sayı:17, 2009, s.88.

Böylece, 1999'dan 2008'e kadar bölgenin idaresini elinde bulunduran UNMIK BMMYK, AGİT ve AB ile bütün bu alanlarda yürüttüğü faaliyetler neticesinde Kosova'yı kendini yönetebilme kapasitesine getirmiş ve netice itibarıyla Kosova'nın devletleşme yolunda temel attığı söylenebilir.

3.4 Kosova Krizi: AB'nin Güvenlik ve Savunma Politikası Oluşumu Açısından Elde edilen Dersler

Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra Yugoslavya'nın dağılma sürecine girmesiyle meydana gelen etnik çatışmalar, AB'nin 1992 yılında Maastricht Antlaşması'yla oluşturduğu Ortak Dış ve Güvenlik Politikası'nın başarısız olduğunu göstermiştir. Buradaki en önemli faktör, tabi ki, Yugoslavya'nın dağılışı ve Bosna-Hersek Sorunu, AB'nin Ortak Dış ve Güvenlik Politikası'nın geliştirme ve yapılandırma sürecinde gerçekleştiği için, AB bu sorunlarda ortak bir tavır sergileyememiş ve bir birlik görüntüsünden uzak görünmüştür. AB'nin Yugoslavya krizindeki başarısızlığının diğer önemli bir nedeni üye devletlerin Yugoslavya'ya yönelik ulusal çıkarlarının güncelleştirme döneminde ve aşamasında ortaya çıkmış olmasıdır. Yugoslavya'nın Batı güvenliği için stratejik önemi, Soğuk Savaş dönemine oranla azaldığından, Yugoslavya'nın, bireysel olarak Avrupa devletleri için önemi belirsiz kalmıştır.

AB, Yugoslavya'da özellikle Bosna'daki soruna ekonomik araçlar ile çözüm bulmaya çabalamıştır. Fakat Bosna ve Kosova krizleri AB'nin krizi önleme konusundaki politikalarının başarısızlığı yeniden ortaya çıkmış ve sırf ekonomik araçlar ile bu sorunun çözülemeyeceği anlaşılmıştır. Dayton Barış Anlaşması'nın imzalanmasıyla sona eren çatışmalar, yaklaşık 300,000 kişinin ölümü ve iki milyon kişinin mülteci durumuna düşmesiyle sonuçlanmıştır. AB, önleyici müdahale dersini ağır bir şekilde öğrenmiştir.³⁰¹ Bosna Krizi AB'ye yeterli kapasitenin ve hazırlıkların olmaması durumunda kriz yönetim operasyonlarına müdahale etmelerinin tehlikelerini ortaya çıkarmıştır. Bosna Krizi esnasında AB'nin güvenlik politikasının yapısı diplomatik girişimler ve ekonomik müeyyide uygulamanın dışında fazla bir

³⁰¹ Olli Rehn, **Avrupa'nın Gelecek Sınırları**, İstanbul, 1001 Kitap Yayınları, Birinci Basım, Haziran 2007, s.176.

şey yapma imkânı sunamamıştır.³⁰² AB, bu olaylar sayesinde kendi kurumsal gelişmesinin sınırlarının da farkına varmıştır. Bosna Krizi'nde edinilen deneyimler, tekrar aynı vahşetin ve ayıbın tekrarlanmaması için AB'yi Kosova Krizi'nde daha ciddi adımlar atmasını teşvik etmiştir. Kosova Krizi'nde sergilediği tavır AB'nin daha gelişmiş ve hatalarının farkına varmış bir AB ortaya çıktığını gösteriyordu.³⁰³

1995'ten itibaren Kosova'daki şiddet olaylarının Avrupa'nın güvenliğine ve istikrarına tehdit oluşturması açısından ciddi bir hal aldığı dönemlerde, AB'de önemli gelişmeler yaşanmıştır. Bosna'da edinilen tecrübe ve birazdan aşağıda anlatacağımız gelişmeler AB'nin Kosova Krizi'ndeki etkisini açıklar niteliktedir. AB, Bosna Savaşı'nın sona ermesinden kısa bir süre sonra Kosova'nın statüsüne hiç değinmeden Sırbistan ve Karadağ'dan müteşekkil parçalanmış Yugoslavya Federasyonu'nu Nisan 1996 tarihinde resmen tanımıştır.³⁰⁴ Buna rağmen, olaylar Kosova Krizi'nin çözümünde, AB'nin öncü bir rol oynaması için ortak bir uzlaşının oluşmasına sevk etmiştir. Ortak bir uzlaşının oluşması noktasında o dönemdeki AB'de meydana gelen iktidar değişiklikleri önemli bir yere sahiptir. Burada konumuz açısından AGSP'nin temelini atıldığı St. Malo Zirvesi'nin öncüleri Fransa ve İngiltere'de meydana gelen iktidar değişikliklerine değineceğiz. Mayıs 1995'te Fransa'da Jacques René Chirac (Jak Röne Şirak) ve Mayıs 1997'de İngiltere'de Tony Blair iktidara gelmişlerdir. Daha öncede ifade edildiği gibi, Fransa sürekli NATO'dan bağımsız bir Avrupa güvenlik ve savunma yapısını savunmuştur. İngiltere ise, NATO merkezli bir Avrupa güvenlik ve savunma yapısını tercih etmiştir. Tony Blair'in iktidara gelmesi ve 1997'den itibaren Kosova'daki çatışmaların şiddetlenmesiyle de İngiliz dış politikasında önemli değişiklikler meydana gelmiştir. Ağır silahların kullanıldığı ve büyük ölçekli insan hakları ihlallerinin yaşandığı Bosna ve Kosova'daki iç çatışmalar, Soğuk Savaş sonrasında AB'nin, ABD olmaksızın etkin bir şekilde mücadele etmesi gerektiğine işaret eden iki önemli güvenlik sorunu. Bu açıdan AB'nin Kosova Krizi'nin çözümüne

³⁰² Asle Toje, "The Kosovo War", **America, the EU and Strategic Culture: Renegotiating the Transatlantic Bargain**, Contemporary Security Studies, London and New York, Routledge, 2008, ss.52-53.

³⁰³ Şule Kut, **Balkanlarda Kimlik ve Egemenlik**, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2005, s.182.

³⁰⁴ Toje, **op.cit.**, s.53.

yönelik çabaları, krize arabuluculuk etme konusunda hızlı hareket etmesi nedeniyle dikkat çekicidir.

Kosova'da çatışmalar baş gösterince AB Fransa'nın ve İngiltere'nin girişimleriyle tarafları Rambouillet Şatosu'nda bir araya getirerek diplomatik çözüm yollarını denemiştir. ABD'nin, Kosova Krizi'ne ilişkin tutumu ise, Bosna'daki tecrübesinden kaynaklanan askeri kuvvet yoluyla zorlayıcı unsurlara başvurulmasındaki etkinliğinin çerçevesinde şekillenmiştir. AB'nin, Kosova Krizi'nin çözümüne yönelik geliştirdiği güvenlik politikasının temelinde, ABD'nin güç kullanımı konusundaki tutumunun önemli etkisi olmuştur. AB, Kosova Krizi'ne "kriz önleme" (conflict prevention) politikası çerçevesinde yaklaşmıştır.

Devamındaki gelişmeler aşağıda anlatılacağı üzere, sözü edilen bu politikanın başarıya ulaşılabilmesi için güçlü bir askeri yapılanmanın gerekliliğine işaret etmiştir. Fakat bu diplomatik görüşmelerden daha önce de ifade edildiği gibi bir sonuç çıkmayınca NATO çatısı altında askeri operasyona girişmişlerdir. NATO operasyonu AB'nin askeri açıdan ABD'nin çok gerisinde olduğunu ortaya çıkarmıştır. Bosna-Hersek ve Kosova'da barışın esas teminatçısı ABD ve NATO olmuştur. AB ülkeleri Kosova Krizi'yle başa çıkma kapasitesine sahip olmalarına rağmen, askeri güç kullanma konusunda karar almada engellerle karşılaşmışlardır. Böylece, ABD'nin yardımına ihtiyaç duymuşlardır. Dolayısıyla sorun bir kapasite meselesi değil, karar verme konusunda etkili olacak egemen bir güce ihtiyaç duyma meselesi de ortaya çıkmıştır.³⁰⁵

NATO operasyonu çatışmanın diğer bir boyutunu daha ortaya çıkarmıştır. Kosova hava saldırıları, Avrupa'nın iki önemli uluslararası kurumu olan NATO ve AB arasında derin gerginliklere yol açmıştır. Bu gerginlikler, Soğuk Savaş'ın sona ermesinden bu yana süre gelen sorumlulukların paylaşılması ve üstlenilecek rolün tanımı süreci ile ilgili olmuştur.³⁰⁶ Kosova Krizi'nden çıkarılan en önemli ders NATO'nun Avrupalı üyelerinin konuşlandırılabilir askeri yetenek bakımından

³⁰⁵ Nesrin Kenar, **Yugoslavya Sorununun Ulusal ve Uluslararası Boyutu**, Ankara, Palme Yayıncılık, 2005, s.413.

³⁰⁶ Anthony Weymouth, **The Kosovo Crisis: The Last American War in Europe?**, Anthony Weymouth and Stanley Henig (eds.), London, Reuter, 2001, s.195.

yetersizliğinin ortaya çıkmasıdır.³⁰⁷ Kosova'daki çatışma, AB'nin çatışmaları önlemedeki kusurlarını ve sınırları dışında konuşlandırılabilirlik açısından askeri harekât yapma yetersizliğini gözler önüne sermiştir. Bunun neticesi olarak, AB çatışmaları önceden önlemek ve kriz yönetimindeki rolünü pekiştirmek gereksinimi duymuştur. Bu gelişmeler bağlamında, Kosova Krizi AB için önemli bir tecrübe olmuştur.

Kosova Krizi, AB'nin savunma ve askeri konularda bağımsız hareket edebilmesi ile ilgi önemli konuların sorgulanmasına neden olmuştur. Kosova Krizi, AB'nin daha güçlü bir uluslararası varlığa sahip olması, daha kararlı hareket etmesi ve daha belirgin bir savunma benimsemesi gerektiği görüşünü pekiştirmiş ve ODGP alanında atacağı adımlarda etkili olmuştur.³⁰⁸ Ayrıca, AB Kosova operasyonu ile, diplomatik çabaların askeri kuvvet ile desteklenmesi gerektiğini ve AB'nin halen ABD'nin askeri olanaklarına bağımlı olduğunu anlamışlardır.³⁰⁹ Kosova Savaşı'nda görülmüştür ki, Kosova'da konuşlandırılan Avrupalı müttefikler, askeri kapasitelerinin küçük bir kısmını hava harekâtıyla güçlendirmek isteseler de Clinton yönetiminin katılımı olmadan bunun uygulanabilir değildir.³¹⁰ Bundan sonra, ilerde Kosova benzeri krizlere zamanında müdahale edilebilmesi için AB acil müdahale kuvvetlerinin oluşturulması yönünde adım atmıştır. Bunun en önemli işaretleri Köln Zirvesi'nde ve Petersberg'de alınan kararlarda 50,000 askerden oluşan bir birlik oluşturulması hedeflenmiştir.

Kosova Savaşı, Amerika'nın Avrupa kıtasında üstünlük kurmasına fırsat tanımış ve belirli bir zamana kadar Avrupa'da egemen bir güç kalmasını sağlamıştır.³¹¹ Kosova Savaşı esnasında, hava saldırılarının çoğu Amerikan uçakları tarafından gerçekleştirilmiş, askeri hedeflerin önemli bir kısmı Amerikan istihbarat uyduları tarafından belirlenmiş ve hava köprüsü oluşturulması konusunda Avrupalı müttefikler çok yetersiz kalmışlardır. Bu durum, Avrupalıların hava muharebesinden

³⁰⁷ Caşın, Özgöker, Çolak, **op.cit.**, s.266.

³⁰⁸ Ağca, **op.cit.**, s.171.

³⁰⁹ Bülent Sarper Ağır, “Soğuk Savaş Sonrası Avrupa Güvenlik Düzenine Kurumsal Bir Bakış”, **Avrasya Dosyası**, Güvenlik Bilimleri Özel, Cilt: 9, Sayı: 2, Yaz 2003, s.114.

³¹⁰ Caşın, Özgöker, Çolak, **op.cit.**, s.267.

³¹¹ David N.Gibbs, **First Do No Harm: Humanitarian Intervention and The Destruction of Yugoslavia**, Nashville, Vanderbilt University Press, 2009, s.172.

aciliyet gerektiren durumlara kadar bütün askeri misyonlardaki rolünün ve yeteneklerinin sorgulanmasına yol açmıştır. Bunun yanında, NATO Avrupa müttefikleri ordularının eğitim seviyesinden teknolojisine ve diğer savaş yapma konuları açısından, Avrupa'nın bu alanlardaki kapasitesinin ve yeteneklerinin sorgulanmasına yol açmıştır.³¹²

Yugoslavya'ya karşı düzenlenen hava operasyonu ve ardından Kosova'da başlayan barış süreci NATO ve AB arasında daha sıkı bir işbirliğinin yolunu açmıştır. Eğer bu süreç başarılı olduğu takdirde, Avrupa'da daha kalıcı bir güvenlik sistemi oluşturma çabaları ve AB'nin siyasi ve güvenlik kanadının güçlendirilmesi açısından dönüm noktası olacaktır.³¹³

Ayrıca, Kosova'daki barış süreci, ABD ile sıkı işbirliği kurarak mümkünse Rusya'yı da içerecek şekilde AB'nin uluslararası bir rol üstlenmesine işaret etmiştir.³¹⁴

Sonuç itibarıyla, kısacası, Kosova Krizi'nden dört ders çıkarılmıştır.³¹⁵

1. NATO'nun Kosova'daki rolü merkezi öneme sahip olmakla birlikte daha önce sadece caydırıcı güç olduğu gibi bu defa doğrudan bir çatışmaya müdahale olmuştur. İttifak eksik olmasına rağmen operasyon başarıyla atlatılmıştır.
2. Avrupalı müttefikler arasında açık bir şekilde uyuşmazlıkların olmasına rağmen olumsuz sonuçlanmamıştır. Avrupalıların, operasyon boyunca sağladıkları katkılar yetersiz olmuş, ancak yine de bu katkılar NATO'nun (daha doğrusu ABD'nin) sadece Avrupalı

³¹² Anthony H.Cordesman, **The Lessons and Non-Lessons of the Air and Missile Campaign in Kosovo**, Revised August 2000, s.283, <http://csis.org/files/media/csis/pubs/kosovoleasons-full.pdf>, Erişim Tarihi:(27.12.2011).

³¹³ Alpo M.Rusi, "Europe's Changing Security Role", **Europe's New Security Challenges**, Heinz Gartner, Adrian Hyde-Price, Erich Reiter (eds.), Boulder London, Lynne Rienner Publishers, 2001, s.117.

³¹⁴ **Ibid.**, s.122.

³¹⁵ Roberta N.Haar, "The Kosovo Crisis and its Consequences for a European Security Architecture", **Kosovo: Lessons Learned for International Cooperative Security**, Kurt R. Spillmann and Joachim Krause (eds.), Studies in Contemporary History and Security Policy, Volume. 5, Bern, Peter Lang, 2000, ss.116-117.

müttefiklerin yürüteceği operasyonlara araç ve imkân tahsis etmesi ile ilgili isteğini artırmıştır.

3. Kosova Krizi Rusya ile ilişkileri gerginleştirmesine rağmen yıkıcı sonuçları olmamıştır.
4. Kosova Krizi müdahil olan bütün Avrupalı müttefiklere, kriz yönetimi maliyetinin, kriz önleme maliyetinden çok daha fazla olduğunu göstermiştir.

Balkanlar’da meydana çıkan krizler aracılığıyla AGSP’nin boyutu sadece kriz yönetim politikası olmaktan Avrupa’nın küresel rolünü ve etkisini artırmasını amaçlayan bir plana dönüşmüştür.³¹⁶ Kosova Krizi’nde görüldüğü gibi, AB ne siyasi açıdan ne de askeri açıdan sorunları çözme yeteneğine tam anlamıyla sahip olmadığından bu kriz ilerde daha ciddi adımların atılmasını teşvik etmiştir. Kosova ve Bosna Krizleri gibi durumlarda Avrupa’nın siyasi ve askeri rolünü güçlendirme çabaları üç prensip çerçevesinde açıklanabilir. Bunlar:³¹⁷

1. Atlantik ötesi bağları kuvvetlendirmek,
2. Avrupa’nın NATO ve AB içinde faaliyet gösterme imkân ve yeteneğinin artırılması amacıyla, Avrupa bütünleşmesinin bir parçası olarak AGSP’yi geliştirmek,
3. Güvenlik politikasının uyumu için, barış, istikrar ve güvenliğin birbirlerini tamamlayan ve destekleyen yaklaşımların uygulanması.

Sonuçta, küresel bir güç olduğunu tüm dünyaya ilan etmek isteyen AB, ilk önce kendi kıtasındaki sorunların halledilmesiyle başlaması gerektiğini nihayet anlamış ve Bosna Savaşı sırasında büyük darbe yiyen prestijini kurtarmak için Kosova’nın belki de son şans olduğunu çok iyi kavramıştır. AB, Avrupa güvenliği bağlamı imajını sağlamak için gerçek bir fırsat niteliğinde olan Bosna ve Kosova krizlerinde başarılı bir politika izlemesi, AB’nin Avrupa bölgesi ve dünyadaki konumunu daha da güçlendirir ve sonuç olarak geleceğine yönelik güveni

³¹⁶ Lucia Montanaro-Jankovski, “The Interconnection between the European Security and Defence Policy and the Balkans”, *Southeast European and Black Sea Studies*, Vol. 7, No.1, March 2001, s.141.

³¹⁷ Ağca, *op.cit.*, s.170.

artırabilirdi. AB yetkilileri, Kosova Savaşı sırasında bir durum daha fark etmişlerdir: İşleyebilir bir güvenlik ve savunma politikası oluşturmadan, NATO'dan daha doğrusu ABD'den kopmaları ve bağımsız hareket etmeleri mümkün değildir.

3.5. Kosova Krizi: AB'nin Askeri Kapasite Geliştirmesi

Bu başlıkta Kosova'nın itici bir güç olarak AB'nin kendi içinde değişikliklere nasıl yol açtığını ki bu değişikliklerin başlangıcı saldırı öncesinde var olduğu halde AB'nin kurumsal çerçevesinde çok yavaş ilerlediğinin argümanı ile paralel bir şekilde olduğunu açıklamaya çalışacağız. NATO hava saldırılarının gerçekleştiği Mart ve Haziran ayları arasında otonom bir Avrupa askeri gücünün oluşturulması önerisi NATO-AB arasındaki ilişkilere yeni bir boyut kazandırmıştır. Kosova Krizi'nin sebep olduğu kurumsal dengede güç kullanımının etkisini anlamak için biraz daha geriye tarihi arka planı bakılması gerekecektir. Bu bakımdan St. Malo Zirvesi bir dönüm noktası olması sadece Bosna'daki savaşa göndermede bulunmakla değil aynı zamanda otonom bir askeri güce sahip olma önerisinin Avrupa'nın askeri açıdan en güçlü ülkesi olan İngiltere'den gelmesindendir. Bu aynı zamanda BAB'ın iktidarsızlığına karşı bir tepkiydi. Çatışmalar baş gösterince ABD Sırbistan'ın Kosova'da ve genel olarak bütün Yugoslavya'daki askeri hedeflerine saldırı düzenleme konusunda pek fazla isteği yoktu. Fakat buna rağmen diplomatik yolların tıkanması üzerine yaklaşık 4 aylık bir süreden sonra 24 Mart 1999 tarihinde ABD'nin önderliğinde hava saldırıları başlatılmıştır.

Başlangıçta, Kosova'nın Avrupa'nın sorunu olduğu görüşünü savunan ABD sonradan bombalamanın başlamasıyla askeri açıdan operasyonun hemen hemen bütün yükünü üstlenmiştir. Ruslar ise, gerek tarihsel perspektifte, gerekse de Yugoslavya savaşlarında Ortdoksluk üzerinden duydukları yakınlık nedeniyle Slav kardeşlerini destekleyen bir tutum takınmışlardır. Bunun yanı sıra çok önemli ve stratejik bir bölge olan Balkanlar'ın, bombalamanın başlamasıyla ABD'nin etki alanına girmesine Rusya şiddetle karşı çıkmıştır. Rusya, BM Şartı'nın çiğnendiğini ileri sürmüş ve NATO ile ilişkilerini Şubat 2000 tarihine kadar sembolik olarak

askıya almıştır.³¹⁸ Havadan saldırıların %80 Amerikan uçakları tarafından gerçekleştirilmiş, askeri istihbarat faaliyetlerinin %90 Amerikan uyduları aracılığıyla sağlanmıştır. Avrupalılar birliklerinin sadece %2'sini acil olarak sevk ederken bile zorlanmışlardır.³¹⁹ Bazı Avrupalı devletler güçlü ordulara sahip olmasına rağmen stratejik kuvvet kaydırma, komuta-kontrol ve iletişim kapasitelerinin yeterli olmamasından bu kuvvetleri etkin bir şekilde kullanamamışlardır.³²⁰ Kosova Krizi'nde anlaşılan ABD'nin sahip olduğu ileri düzeydeki askeri teknolojisi sayesinde, kendi politikalarını rahatlıkla uygulayabilmesi ve bunları AB'ye kabul ettirebilmesi yönündeki gelişmelerin ortaya koyduğu bir gerçek ise, ABD ile AB arasında var olan teknolojik gelişmişlik farkının ABD lehine giderek artmış olmasıdır.³²¹ Avrupa'nın açık bir şekilde önemli eksikliklerinin olduğu alanlar şunlardır:³²²

1. Her türlü hava şartlarında nokta vuruşu – tam isabet (precision all – weather strike)
2. Stratejik kayırma-taşıma (strategic lift)
3. İstihbarat, gözetleme ve keşif (Intelligence, Surveillance and Reconnaissance)
4. Düşman hava savunma ve elektronik harp kapasitesinin bastırılması (Suppression of Enemy Air Defence / Electronic Warfare)
5. Hava yakıt ikmali (Air to Air Refuelling)

NATO'nun Avrupa müttefikleri operasyon sırasında ABD'nin hâkim olduğu karar alma sürecinden dışlanarak eşitsiz bir muamele görmüşlerdir. Bunun neticesinde, Avrupa'nın dış politika, güvenlik ve savunma politikası alanında güvenilirliğinin artırılmasının ihtiyacını doğurmuştur. Bunun da gerçekleşmesi için askeri kapasitesini artırmasını dolayısıyla güçlü silahlara sahip olmayı

³¹⁸ Gürkaynak, **op.cit.**, s.207.

³¹⁹ Tangör (2009), **op.cit.**, s.123.

³²⁰ Perrit, **op.cit.**, s.80.

³²¹ John C.Hulsman, "The Guns Of Brussels", **Policy Review**, Cilt:101, 2000, s.36.

³²² International Cooperation, "Kosovo: Lessons from the Crisis", s.25, http://www.mod.uk/NR/rdonlyres/31AA374E-C3CB-40CC-BFC6-C8D6A73330F5/0/kosovo_lessons.pdf, Erişim Tarihi:(20.12.2011).

gerektirmektedir. Eski İngiliz Savunma Bakanı George Robertson bu gerçeği şu şekilde izah etmiştir:

*“Kosova’da hepimiz Avrupa’nın geleceği ile yüz yüze karşılaşmaktayız ve bu korkutucudur”.*³²³

Bosna ve Kosova’daki olaylar göstermiştir ki; ulusal toprakları büyük çaplı askeri saldırılara karşı korunmak amacıyla oluşturulmuş ordular yabancı ülkelerdeki krizlerin çözümünde hem yapısal hem de donanım olarak yetersiz kalmışlardır. Teknolojik olarak geride kalan Avrupa’nın stratejik kopuşu önlenmek isteniyorsa, Avrupa’nın askeri kapasitesini geliştirmesi şart olmuştur; ancak bunu yapmak daha özerk bir Avrupa’nın yani siyasi kopuş korkularının da artıracaktı.³²⁴

Avrupa’nın askeri alanındaki eksik kapasitesi ile ilgili sonucun tam anlaşılması için hava saldırıları sırasında AB-NATO ilişkilerinde değişikliklerin meydana geldiğini gösteren ve bir Avrupa ordusu olasılığına işaret eden iki önemli toplantı gerçekleşmiştir. Bunlardan birincisi Nisan 1999 tarihinde gerçekleşen Washington Zirvesi,³²⁵ diğeri ise Haziran 1999 yılında AB üye devletleri başkanlarının katıldığı Köln Zirvesi’dir. Burada düzenli bir Avrupa ordusu kurulması öngörülmemiş, sadece Petersberg Görevleri için konuşlandırılacak 50,000 askerden oluşan bir kuvvetin oluşturulması konusunda mutabakata varılmıştır. Böyle bir güç AB’nin en üst organı olan Avrupa Konseyi talimatlarına göre hareket edecek ve belirlenen görevler NATO ile anlaşmalı olarak gerektiği takdirde NATO’nun olanaklarıyla icra edilecektir.³²⁶

³²³ Rusi, “Europe’s Changing...”, s.118.

³²⁴ Jean-Yves Haine, “Tarihsel Bir Perspektif”, **AB Güvenlik ve Savunma Politikası İlk beş Yıl**, Nicole Gnesotto (ed.), İstanbul, Tasam Yayınları, 2005, s.44.

³²⁵ 23-25 Nisan tarihlerinde yapılan Washington Zirvesi’nde, devlet ve hükümet başkanları tarafından “Yeni Stratejik Kavram” onaylanmış ve birbirini tamamlayan üç belge imzalanmıştır: NATO’nun Yeni Stratejik Konsepti, Washington Deklarasyonu ve Zirve Bildirisi. Ayrıca bu zirvede kabul edilen “5.Madde Dışı Krizlere Müdahale Operasyonları” kavramı çerçevesinde NATO’nun doğrudan bir NATO üyesine saldırı gerçekleşmediği durumlarda da krizlere müdahale edebileceği kararlaştırılmıştır. Ağca, **op.cit.**, ss.122-123.

³²⁶ Anne Deighton, “The European Union and NATO’s War over Kosovo: Toward the Glass-Ceiling?”, **Alliance Politics, Kosovo and NATO’s War-Allied Force or Forced Allies?**, Pierre Martin and Mark R.Brawley (eds.), New York, Palgrave Macmillan, July 2001, s.64.

Washington Zirvesi'nde kabul edilen Yeni Stratejik Konsept ile birlikte diğer önemli bir gelişme Savunma Yetenekleri Girişimi-SYG (Defence Capabilities Initiative-DCI) başlatılmıştır.³²⁷ SYG, müttefiklerin Kosova hava operasyonu sırasında ortaya çıkan eksikliklerinin giderilmesi konusunda bir uyarı niteliği taşımaktadır. SYG, gelecek operasyonların başarılı olabilmesi için önemli olan beş yetenek alanıyla ilgilidir. Bunlar:³²⁸

1. Konuşlanabilirlik ve hareket kabiliyeti - (deployability and mobility)
2. Sürdürülebilirlik ve lojistik - (sustainability and logistics)
3. Etkili müdahale (etkin silahlar ve donanım) - effective engagement (effective weapons and equipment)
4. Kuvvetlerin ve alt yapıların hayatta kalabilmeleri – (survivability of forces and infrastructure)
5. NATO danışma, komuta ve kontrol – (NATO Consultation, Command and Control)

SYG, Avrupalıların daha önceki girişimlerini Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği³²⁹ yerine yetenekler çerçevesinde yeniden formüle etme imkânını sağlamıştır. Burada, görüldüğü gibi, NATO ve AB'nin yaklaşımları çelişkili olduğu ortaya çıkmaktadır. Avrupalı müttefiklerin bu alanlarda kaydedecekleri ilerlemeler ve modernizasyon sorunu, askeri kapasitelerindeki yetersizliklerini kabul etmeleri ile ilgilidir. Köln Zirvesi'nde de daha önce de ifade dildiği gibi BAB ortadan kaldırılmış ve AB'nin içine dâhil edilmiştir. Ayrıca bir ODGP yüksek temsilcisi atanmıştır.

Washington ve Köln zirveleri, Kosova hava saldırıları ile uygulanması hızlandırılan önceki kararların ve önerilerin üzerine oluşturulmuştur. Aynı zamanda, Kosova operasyonu bütün yönüyle Avrupalı müttefiklerin askeri yapılarının ve kapasitelerinin zaafalarını gün ışığına çıkarmıştır. Kosova'nın açığa çıkardığı diğer

³²⁷ “**Defence Initiative Capabilities**”, <http://www.nato.int/docu/pr/1999/p99s069e.htm>, Erişim Tarihi:(26.01.2012).

³²⁸ International Cooperation, s.24, http://www.mod.uk/NR/rdonlyres/31AA374E-C3CB-40CC-BFC6-C8D6A73330F5/0/kosovo_lessons.pdf, Erişim Tarihi:(20.12.2011). Daha detaylı bilgi için bkz. Cordesman, **op.cit.**, s.253.

³²⁹ Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği düşüncesi, 7-8 Kasım 1991 tarihindeki Atlantik İttifakı'nın Roma Zirvesi kararlarında ortaya çıkmıştır. Gürcaynak, **op.cit.**, s.181. Bu kavram; NATO veya BAB tarafından, ayrılabilir fakat ayrı olmayan askeri yeteneklerin temini için ortaya atılmıştır. Ağca, **op.cit.**

önemli bir mevzu, savaş arasındaki bağlantı ve bununla birlikte özerk bir acil müdahale gücü oluşturulması olasılığının gündemde yerini almış olması; bunun da artık göz ardı edilemeyeceğinden NATO ve AB arasında uzun vadeli kurumsal ilişkilerin nasıl bir şekil alacağı olmuştur. ABD sürekli Avrupalıların savunma yükü ve harcamaları konusunda kendilerine düşen payı üstlenmediklerini öne sürmektedir.³³⁰ ABD'nin kuvvet modernizasyonuna gitmesi, ABD ve AB arasında giderek büyüyen yetenekler açığı ile ilgili endişelerin oluşmasını tetiklemiş ve diğer yandan ülkelerin yük paylaşımına katılım kabiliyetleri konusunda endişelere yol açmıştır.³³¹

Böylece, Yugoslavya'nın dağılmasıyla Balkanlar'da meydana gelen krizler, Bosna ve Kosova başta olmak üzere Soğuk Savaş sonrası dönemde AB'nin ve NATO'nun uzun vadede rollerine ilişkin ve her iki kurumun farklı ilişkilerinin ve rollerinin ortaklık oluşturup oluşturmadığına veya zorunlu bir ortaklık oluşturduğuna ilişkin konularda belirsizlikler ortaya çıkarmıştır. Fakat SYG'nin etkisiyle ilerleyen zamanlarda AB ve NATO arasındaki yapısal ilişkiler değişecektir.³³² Zira Almanya, Fransa ve İngiltere uluslararası politika gelişmelerinde tarihten gelen ve günümüzde devam eden farklı tercihleri, bu ülkeleri zaman zaman farklı düşünmeye ve farklı kulvarlarda hareket etmeye zorlamaktadır. Körfez Savaşı, Bosna-Sırbistan Savaşı ve Kosova Krizi bunun en güzel örneklerini teşkil etmektedir.³³³

Eğer AGSP başarılı olursa, AB'nin uluslararası rolü konusunda yeni bakış açıları getirecektir, fakat başarısızlığa uğrarsa AB ve NATO arasındaki ilişki yeniden gözden geçirilecektir. Çünkü sorun bir kez masaya artık yatırılmıştır. Kosova Savaşı, AGSP'nin henüz olgunlaşmamış olduğunu göstermiştir.³³⁴

³³⁰ Deighton, *op.cit.*, s.66.

³³¹ Gustav Lindstrom, "The evolution of burdensharing", **EU-US burdensharing: who does what?**, Chailiot Paper, No.82, Institute for Security Studies, European Union, Paris, September 2005, s.16.

³³² NATO Summit, "**Defence Capabilities Initiative**", Washington 1999, in Final Communiqué.

³³³ Ramazan Gözen, "Avrupa'nın Güvenlik Sorunları", **Yeni Türkiye: Özel AB Sayısı 1**, Yıl:6, Sayı:35, Eylül-Ekim 2000, s.774.

³³⁴ Caşın, Özgöker, Çolak, *op.cit.*, s.268.

3.6. Kosova'nın Bağımsızlığı ve AB'nin Hukukun Üstünlüğü Misyonu (European Union Rule of Law Mission, EULEX)

Kosova'nın 1999'da NATO müdahalesinden sonra BMGK 1244 kararıyla statüsü geçici olarak belirlenmiştir. Belirli bir süre sonra Kosova'nın nihai statüsü ile ilgili görüşmelerin başlaması çeşitli vesilelerle uluslararası gündeme gelmiştir. Fakat BM Geçici Yönetimi UNMİK'in ve uluslararası siyasetin 2003 Aralık ayından itibaren Kosova ile ilgili temel prensibi "Statü öncesi Standartlar" olarak belirlenmiştir.³³⁵ BM veya uluslararası standartlar, Kosova'nın statü müzakerelerinin başlamasından önce yerine getirmesi gereken ödevlerdi. Kosova, ancak bu koşulları yerine getirdiğinde statü müzakerelerine başlayabileceği ifade edilmiştir. Diğer bir ifade ile bu standartlar Kosova ve AB arasındaki gelişmişlik farkını ortadan kaldırmak amacıyla oluşturulmuştur.³³⁶

UNMİK başkanı Harri Holkeri, söz konusu standartları 10 Aralık 2003'te Kosova'nın başkenti Priştine'de sunduğu "Kosova için Standartlar" adlı metinde somut bir hale getirmiştir. Buna göre Kosova'nın yerine getirmesi istenen sekiz BM şartı şunlardır;³³⁷

1. İşlevsel demokratik kurumlar,
2. Hukukun üstünlüğü,
3. Serbest dolaşım,
4. Mültecilerin kalıcı dönüşü, topluluklar ve mensuplarının hakları,
5. Ekonomik gelişme,
6. Özel mülkiyet hakları,
7. Priştina-Belgrat diyalogu ve
8. KKT'nin ordu görünümünden uzaklaştırılması.

³³⁵ Judah, *op.cit.*, s.108.

³³⁶ Başak Acar, *Avrupa Birliği'nin Kosova Sorunu'na İlişkin Oynayacağı Rol Üzerine Senaryolar*, Ankara, U-S-A Yayıncılık, 2009, s.28.

³³⁷ "Standards for Kosovo", UNMIK/PR/1078, Presented Pristina, 10 December 2003, <http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/Kos%20Standards.pdf>, Erişim Tarihi:(23.06.2012).

Bu şartlardan çıkarılacak sonuca bakıldığında, uluslararası toplumun en somut şekliyle Kosova'daki ortak amacı; şiddetin önüne geçmek ve farklı etnik toplumlar arasında hoşgörü temelinde Kosova'yı modern bir topluma dönüştürmek olmuştur.³³⁸ Müdahalenin ardından 4 yıl geçmiş olmasına rağmen Kosova'nın statüsü hala belli olmamış ve uluslararası yönetimin altında standartlar açısından da az ilerlemeler kaydedilmiştir. Ancak, Mart 2004'te Kosova'nın kuzeyinde ve Sırbistan sınırında olan Mitroviça şehrinde Sırp ve Arnavutlar arasında çıkan şiddet olayları BM Standartlar Politikası'nın sorgulanmasına yol açmıştır.

17 Mart 2004'te Kosova'da yaşanmaya başlayan ve üç gün süren şiddet olaylarında 20 ölü ve 5.000 Sırp yerlerinden edilmiştir ve neticede Statü öncesi Standartlar politikasının doğası ihlal edilmiştir.³³⁹ Bu gelişmeler, Balkanlar'da savaşların bitmediğini, sadece uluslararası topluluk tarafından yasaklandığını, Arnavut ve Sırp toplumları arasında zaten zayıf olan güven olgusunu daha da aşındırdığından eleştirileri daha geçerli hale getirmiştir. Bu olaylar, Kosova'da istikrarın kalıcılığını sağlamak için acil önlemlere ihtiyaç olduğunu göstermiştir. Mart 2004 olayları, Kosova'nın statüsünü konuşmayı tabu olmaktan çıkarması nedeniyle uluslararası toplumun uzun vadede statü konusu bakışında değişikliğin başlangıcı olarak alınabilir.³⁴⁰ Mitroviça olayları sonrasında ortaya çıkan sonuçlardan biri, UNMİK'in daha kuvvetli bir liderlik yapısına sahip olunmasına gerek duyulmuş ve diğeri ise Kosova'nın nihai statüsünü belirleyecek bir sürecin acilen başlatılması olmuştur.³⁴¹ Kosova'nın statüsünün geleceği ile ilgili görüşmeler, özellikle 2005 yılından itibaren yoğunluk kazanmaya başlamıştır. 2005 yılının başında Temas Grubu ve BMGS iki aşamalı bir süreç başlatılmasına karar vermişlerdir. Birincisi, yüksek düzeyde bir BM elçisi Kosova'nın nihai statü müzakerelerine başlamak için hazır olup olmadığını belirleyecektir. İkincisi ise, elçinin statü müzakerelerinin başlatılmasına ilişkin tespiti olumlu olduğu takdirde, nihai statü müzakerelerini

³³⁸ Perrit, **op.cit.**, s.91.

³³⁹ International Crisis Group, “**Kosovo: No Good Alternatives To The Ahtisaari Plan**”, Europe Report, No.82, 14 May 2007, s.2, http://www.crisisgroup.org/~media/Files/europe/182_kosovo_no_good_alternatives_to_the_ah_tisaari_plan.pdf, Erişim Tarihi:(30.01.2012).

³⁴⁰ Çakır, Emiroğlu, **op.cit.**, s.95.

³⁴¹ Perrit, **op.cit.**, ss.80-81.

yürütmek amacıyla ikinci bir elçi atanacaktır. Bunun ardından, BMGS Kosova'nın statü müzakerelerinin başlamasına ilişkin hazır olup olmadığı konusunda bir rapor hazırlaması için Norveç'in NATO Daimi Temsilcisi olan Büyükelçi Kai Eide'yi BM Özel Temsilcisi olarak tayin etmiştir.

Kai Eide birçok defa Kosova'yı ziyaret etmiş, yerel Arnavut ve Sırp liderleri ile yoğun görüşmeler gerçekleştirmiş ve Sırp hükümeti ile yapılan görüşmelere dâhil olmuştur. Kai Eide Kosova ile ilgili hazırladığı 23 sayfalık bir değerlendirmeden oluşan raporunu 7 Ekim 2005'de BMGS'ye sunmuştur.³⁴² Bu raporda, Kosova'nın geleceğinin tüm tarafların katılımı ve fikirlerini ortaya koymaları, daha sonrada bu fikirlerin mantık, dikkat ve özveri içinde incelenmesi ile ortaya konması gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca, rapor standartlara ilişkin birçok ilerlemelerin kaydedildiği alanları gözden geçirmiş, bununla birlikte ilerlemelerin yetersiz olduğu diğer başka alanların da olduğunu belirtmiştir. Sonuç itibarıyla, Eide Kosova'nın gelecek statüsünün sonsuza kadar ertelenemeyeceğine ve uluslararası toplumun daha ciddi ve hızlı adımlar atmasına gerek olduğu vurgu yapmıştır. Böylece, statü müzakerelerinin başlatılması konusunda artık uygun zamanın geldiğini ifade etmiştir.³⁴³ ABD'nin ve AB'nin en önemli endişesi, nihai hedef Balkanlar'ı Avrupa'ya bütünleştirmekle bu bölgede istikrarı sağlamak olmuştur.³⁴⁴

BM, 24 Ekim 2005 tarihinde, GK'nin kararıyla Kosova'nın gelecekteki statüsü üzerine müzakerelerin başlatılmasına karar vermiştir.³⁴⁵ Kasım 2005'te, Finlandiya'nın Eski Cumhurbaşkanı Marti Ahtisaari, Arnavut ve Sırp temsilcileri arasında Kosova'nın nihai statüsünü belirleyecek müzakereleri yürütmesi için BM tarafından Kosova Özel Temsilcisi atanmıştır.³⁴⁶ Marti Ahtisaari arabuluculuğunda

³⁴² United Nations Security Council, “**Letter dated 7 October 2005 from the Secretary-General addressed to the President of the Security Council**”, S/2005/635, 7 October 2005, <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N05/540/69/PDF/N0554069.pdf?OpenElement>, ErişimTarihi:(24.06.2012).

³⁴³ *Ibid.*, ss.1-22.

³⁴⁴ Perrit, *op.cit.*, s.127.

³⁴⁵ Bkz. United Nations Security Council, “**Statement by the President of the Security Council**”, S/PRST/2005/51, 24 October 2005, ss.1-2, <http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/Kos%20SPRST%202005%2051.pdf>, Erişim Tarihi:(24.06.2012).

³⁴⁶ Bkz. United Nations Security Council, “**Letter dated 10 November 2005 from the President of the Security Council addressed to the Secretary-General**”, S/2005/709, 10 November 2005,

2006'da Kosova'nın nihai statüsünü belirleyecek olan müzakereler başlamıştır. 17 Mart 2006 tarihinden başlayarak Marti Ahtisari'nin gözetiminde, Kosovalı Arnavutlar ve Sırbistan temsilcileri arasında tam 8 tur müzakere yapılmıştır. Müzakereler esnasında, Kosova'nın Sırbistan ile nasıl bir ilişki içinde olacağı meselesi üzerine odaklanmış olsa da kültürel, dini miras, topluluk hakları, ekonomik konular ve âdem-i merkeziyetçilik gibi konular üzerine de odaklanılmıştır.³⁴⁷ Avusturya'nın başkenti Viyana'da gerçekleşen bu görüşmeler tutarsız ve sonuçsuz bir şekilde sona ermiştir.³⁴⁸

Kosovalı Arnavut temsilcilerinin tam bağımsız olma konusundaki ısrarı ve Sırp temsilcilerinin Kosova'nın Sırbistan'ın bir parçası olarak kalmasını talep etmesi arasındaki engellerin aşılammaması sonucunda Marti Ahtisaari Kosova için uluslararası toplum tarafından denetimli bir bağımsızlık öngören geniş kapsamlı planını Mart 2007'de BMGK'ye sunmuştur.

Plan, AB ve ABD'nin nihai otoritelerinin denetimi altında azınlıkların ve Sırpların kendini yönetme haklarını garanti eden kurumsal yapıları detaylı bir şekilde içermiştir. Planın özünde şu maddeler yer alır.³⁴⁹

1. Kosova kendi kendini yönetebilme hakkına sahip olmalı ve uluslararası antlaşmalara taraf olabilmelidir,
2. Kosova, uluslararası örgütlere katılabilmelidir,
3. Kosova'daki sivil ve askeri konuları düzenleyebilmek ve barış ile statükoyu koruyabilmek amacıyla uluslararası örgütler bu ülkeye sivil görevliler ve askerler göndermelidir ve

<http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/Kos%20S2005%20709.pdf>, Erişim Tarihi:(27.06.2012).

³⁴⁷ Detaylı bilgi için bkz. Ker-Lindsay, *op.cit.*, ss.35-44.

³⁴⁸ Judah, *op.cit.*

³⁴⁹ United Nations Security Council, “**Letter dated 26 March 2007 from the Secretary-General addressed to the President of the Security Council**”, Report of the Special Envoy of the Secretary - General Provisions on Kosovo's future status, Annex-Main provisions of the Comprehensive Proposal for the Kosovo Status Settlement, S/2007/168, 26 March 2007, <http://www.unosek.org/docref/report-english.pdf>, Erişim Tarihi:(15.12.2011).

4. Kosova, uluslararası kuruluşların denetiminde ve desteğinde aşamalı olarak bağımsızlığa doğru yürümelidir.

Planın detaylarına göre, Ahtisaari Planı, Kosovalı Arnavutlara bağımsızlığı, Kosovalı Sırlara geniş haklar, güvenlik, Sırbistan ile ayrıcalıklı ilişkiler ve Sırbistan'a kötü geçmişini geride bırakarak Avrupa'yla geleceğini gerçekleştirmek için son bir fırsat sunmuştur. Fakat Sırlar bu plana karşı çıkmışlardır. Rusya'nın veto etmesiyle Ahtisaari planı Güvenlik Konseyi'nde kabul edilmemiştir. Bunun üzerine de Kosovalı Arnavutlar ABD ve AB ile koordineli bir şekilde GK'nin çerçevesi dışında hareket ederek tek taraflı olarak bağımsızlıklarını 17 Şubat 2008'de ilan etmişlerdir. Ahtisaari Planı'nın şartlarına göre, Kosova'da bulunan KFOR askerleri güvenliği sağlamaya devam edecek, diğer yandan yeni devletin idaresi BM'den bağımsızlığın ilan edilmesiyle AB'nin AGSP misyonu çerçevesinde görevlendireceği özel temsilciye devredilecek ve Kosova'da uluslararası temsil görevini üstlenecektir. Ayrıca AB, yeni kurulan Kosova devletinde istikrarı bizzat korumak amacıyla, AGSP kapsamında en büyük sivil misyon olan AB Hukukun Üstünlüğü Misyonu'nu (EULEX-European Rule of Law Mission) başlatmıştır.

AB Kosova'ya güvenlik ve adalet alanında yardımcı olmak amacıyla sivil görevliler ve polis güçlerini kapsayan 2000 kişilik bir görev gücünden oluşan bu misyonun temel amacı hukukun üstünlüğünün sağlanması için, özellikle polis, yargı ve gümrük işlerinin modernizasyonu sağlanarak AB normlarına ve standartlarına uygun hale getirilmesi için Kosovalı yetkililere yardım etmektir.³⁵⁰ EULEX'in 2008 yılının Haziran ortasından itibaren Kosova'da tamamen konuşlanması beklenirken tam operasyonel kapasitesine 6 Nisan 2009'da ulaşmıştır.³⁵¹ Kosova'da polis, adalet ve sivil yönetim alanındaki BM'ye ait sorumluluklar aşamalı olarak 9 Aralık 2009'da EULEX'e devredilmiştir. AB'nin EULEX misyonu yürütme yetkisine sahip ilk

³⁵⁰ Ağca, **op.cit.**, s.181.

³⁵¹ Özkanca, **op.cit.**, s.448.

misyonudur. Bu yetkilerle EULEX Kosova'nın iç işlerine doğrudan müdahale etme hakkını elde etmektedir. Bu çerçevede misyonun görevleri arasında şunlardır:³⁵²

1. Denetleme, danışmanlık ve Kosovalı yetkililere tavsiyelerde bulunma
2. Gerek görüldüğü takdirde hukukun üstünlüğünü sağlamak amacıyla Kosovalı yetkililerin almış oldukları operasyonel (geçerli) kararları bozmak veya iptal etmek
3. Adli sistemin siyasi müdahalelerden bağımsız olmasını temin etmek
4. Savaş suçları, terörizm, organize suçlar, yolsuzluk ve hassas olan diğer ciddi suçların soruşturulmasında araştırma yapma ve destekleme
5. Kosova'da hukukun üstünlüğünü sağlayacak mercilerin koordinasyon ve işbirliğinin pekiştirilmesini sağlamak
6. Yolsuzlukla mücadele.

Arnavutlar ve Sırlar arasında yıllarca devam eden çatışma ve anlaşmazlık Kosova'nın bağımsızlığını ilan etmesiyle sona erecekmiş gibi görünse de sorunlar bugün tam olarak çözüme kavuşturulamamıştır. Kosova'nın kuzeyinde Mitroviça şehrinde Sırların yoğun yaşadığı yerlerde kargaşa ve problemler henüz çözülememiştir. Özellikle, Mitroviça'nın İbar Köprüsü'nün³⁵³ kuzeyinde Kosova-Sırbistan sınırında 1 ve 31 numaralı sınır kapıları bağımsızlığın ilan edilmesinden sonra Sırlar tarafından ateşe verilmiş ve Mart ayında mahkeme binası zapt edilmekle bu bölgedeki gümrük vergilerini toplama ve yargı yetkisini uygulama süreçleri geçici olarak imkânsızlaşmıştır. Uluslararası alanda tam bağımsız bir devlet olarak kendini kabul ettirmekte sıkıntılar yaşayan Kosova, henüz kendi sınırları içinde otoritesini tam olarak tesis edememiştir. Sırp unsurlarının yoğun olarak yaşadığı kuzeydeki Mitroviça bölgesinde devlet kontrolünün yerleştirilmesinde ciddi sorunlar yaşanmaktadır. Bağımsızlıktan sonra güvenlik ve adalet alanındaki yetkileri

³⁵² Official Journal of the European Union, “**Council Joint Action 2008/124/CFSP of 4 February on the European Union Rule of Law Mission, EULEX KOSOVO**”, 16.2.2008, Article 3-Tasks, s.I 42/93, http://www.eulex-kosovo.eu/en/info/docs/JointActionEULEX_EN.pdf, Erişim Tarihi:(22.12.2011).

³⁵³ İbar Köprüsü toplam nüfusu 72 bin civarında olan Mitroviça şehrini ikiye ayırmakta, güneyinde Arnavutlar ve kuzeyinde çoğunluk olarak Sırlar yaşamaktadır.

devralan EULEX Kosova'yı tam anlamıyla gümrük ve güvenlik alanında işlevsel hale getirememiştir.

AB'nin beş üyesi İspanya, Yunanistan, Romanya, Slovakya ve Kıbrıs Rum Kesimi Kosova'nın bağımsızlığını tanımamakla AB'nin Kosova'da ortak bir irade sergilemesine ciddi bir engel oluşturmaktadır. AB Kosova'da kendini tek ses olarak ifade etmek istiyorsa bütün üyelerinin Kosova'yı bağımsız bir devlet olarak tanımaları gerekiyor. Bu aynı zamanda, Kosova'ya şimdiki mevcut iç sorunları ile daha başarılı bir şekilde mücadele etmesine, AB'nin Kosova'daki varlığının sorumluluklarını daha iyi bir şekilde yerine getirmesine ve Sırbistan'a artık Kosova'nın bağımsız bir devlet olduğunun gerçeğini daha kolay kabullenmesine yardımcı olacaktır.³⁵⁴ Ancak EULEX Kosova'daki misyonunun sorumluluklarını tam olarak yerine getirdiğinde ve Kosovalı yetkililerin yeterli tecrübe kazandıkları zaman süresini sona erdirmesi öngörülmektedir. Kosova'nın bağımsızlığını ilan ettiği 17 Şubat 2008 tarihinden itibaren tam 91 devlet tanımıştır. Şu ana kadar bağımsızlığını en son 1 Haziran 2012'de Çad Cumhuriyeti tanımıştır.³⁵⁵

3.7. İstikrar ve Ortaklık Süreci (Stabilisation and Association Process, SAP) Çerçevesinde AB'nin Kosova'ya Yaklaşımı

3.7.1. İstikrar Paktı - İstikrar ve Ortaklık Süreci

1998-1999 Kosova Savaşı ve genel olarak Balkanlar'da meydana gelen çatışmalar AB siyasi liderlerini bölgenin istikrara kavuşmasını sağlayacak yeni strateji ve politikaların oluşturulması konusunda düşünmeye teşvik etmiştir. Kosova'daki çatışmaların sona ermesi Balkanlar'a yönelik kriz/çatışma önleme ve yönetme politikalarının yerini artık istikrar, güven oluşturma, refahın artırılması ve AB ile bütünleşme perspektifi döneminin başlangıcını teşkil etmiştir. AB Kosova'daki gelişmeler üzerine "İstikrar Paktı"(Stability Pact) olarak bilinen yeni

³⁵⁴ Agustin Palokaj, "Në vend që të flasë me një zë, BE-ja në Kosovë do të mbetet pa zë"(AB Kosova'da tek ses konuşmak yerine sesiz kalacaktır), <http://www.kohaditore.com/index.php?page=1,9,86178>, Erişim Tarihi:(01.02.2012).

³⁵⁵ Detaylı bilgi için bkz. Kosova Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Resmi Sitesi, "Countries that have recognized the Republic of Kosova", <http://www.mfa-ks.net/?page=2,33>, Erişim Tarihi:(03.02.2011).

bir Balkan politikası formüle etmiş ve 1999 yılı ortalarında uygulamaya başlamıştır. İstikrar Pakı Kosova Krizi'nden sonra barış, demokrasi ve ekonomik refahı destekleme çabalarını pekiştirmek amacıyla AB'nin girişimi doğrultusunda Avrupa Bakanlar Konseyi toplantısında, Balkanlar'a ilişkin İstikrar Pakı projesinin onaylanmasıyla 3 Haziran 1999 yılında kurulmuştur.³⁵⁶ Pakı amaçları; gerginlik ve krizlerin önlenmesi, ülkeler arasında ikili ve çok uluslu anlaşmalar yapılması, mevcut veya potansiyel çatışmaların üstesinden gelinebilmesi için gerekli tedbirlerin alınması; serbest ve hakkaniyete uygun seçimlerin yapılması, ulusal azınlıklara mensup kişilerin hakları dâhil olmak üzere temel özgürlükler ve insan haklarına saygının sağlanması, yolsuzlukla mücadele edilmesi ve sivil toplumun pekiştirilmesi, Helsinki Nihai Senedi'nde yer alan prensiplere uyulması, bölgede bulunan ülkeler arasında iyi komşuluk ilişkilerinin geliştirilmesi, AGİT'in güven ve güven artırıcı tedbirlerini uygulaması için gerekli olan milli tedbir ve mekanizmaların oluşturulması; bölgede ülkelerin çok uluslu ve etnik farklılıklarının, ayrıca azınlıklarının korunması; makro politikalar, açık pazar ekonomisi, dış ticaret, özelleştirme, özel sektör yatırımları, etkin ve şeffaf gümrük ve ticaret düzenlemeleri hazırlayarak pazar ekonomisinin oluşturulması; bölge ülkeleri ile diğer ülkeler arasında ekonomik işbirliğinin geliştirilmesi; organize suçlar, yolsuzluk, terörizm, suç ve yasa dışı faaliyetler ile mücadele edilmesi; savaş, iç çatışmalar, baskı ve zulümden kaynaklanan nüfus hareketlerinin engellenmesi, mültecilerin ve yerlerini terk etmek zorunda kalan kişilerin evlerine dönmelerinin sağlanması şeklinde tespit edilmiştir.³⁵⁷

İstikrar Pakı çok taraflı bir girişimdi. İstikrar Pakı Politikası ile AB Balkanlar'ın yaşanan uzun ve yıpratıcı savaşlardan sonra yeniden yapılanmasını ve AB'ye entegre olma konusunda göstermiş oldukları çabalarını mali yardımlarla desteklemeyi öngörmüştür. İstikrar Pakı'nın başlıca ülkeleri Makedonya, Bosna-Hersek, Arnavutluk, Hırvatistan, Romanya, Bulgaristan ve Sırbistan-Karadağ, AB

³⁵⁶ “İstikrar Pakı yerini İşbirliği Konseyi'ne bıraktı”, <http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/tr/features/setimes/features/2008/02/28/feature-01>, Erişim Tarihi:(11.02.2012).

³⁵⁷ Mustafa Tefik Odaman, **Uluslararası Uyuşmazlıkların Yargı Dışı Barışçıl Yöntemlerle Çözümlemesi ve Barışı Destekleme Operasyonları**, Mersin, Çağ Üniversitesi Yayınları, Birinci Baskı, No:6, 2002, s.69.

üyeleri ülkeler, Kanada, Japonya, Norveç, ABD, Türkiye, İsviçre ve Rusya'dır. Pak­tın oluşumu ise şu şekildedir: Avrupa Konseyi, OECD, Dünya Bankası, NATO, IMF ve üye ülkelerin temsilcilerinden oluşan Bölgesel kısım, Demokratikleşme, insan hakları, ekonomik gelişme, güvenlik sorunları ile ilgilenen Çalışma birimidir.³⁵⁸

AB İstikrar Pak­tı'nı başladıktan sonra demokratik düzenin yerleştirilmesini ve ekonomik gelişmeyi gerçekleştirmek amacıyla Batı Balkan ülkelerini (Arnavutluk, Makedonya, Sırbistan, Karadağ, Hırvatistan) Kosova'yı da içerecek şekilde bölgeye yönelik İstikrar ve Ortaklık Süreci olarak adlandırılan yeni bir politika geliştirmiştir. 1999 yılında yürürlüğe giren ve 24 Kasım 2000 tarihinde başlatılan İstikrar ve Ortaklık Süreci'nin doğal olarak isminden anlaşıldığı gibi iki temel hedefi vardır:³⁵⁹

1. Bölgesel istikrarı ve işbirliğini
2. Sonuç itibarıyla adaylık da dâhil olmak üzere AB ile bütünleşmeyi teşvik etmek.

1999 yılından itibaren başlatılan İstikrar ve Ortaklık Süreci AB'nin Batı Balkan Politikası'nın temel çerçevesini oluşturmaktadır. İstikrar ve Ortaklık Süreci AB'nin ortaya attığı şartları kabul edip yerine getiren ve AB standartlarına erişmek için reform konusunda ilerleme kaydeden ülkeler ile İstikrar ve Ortaklık Anlaşmaları (Stabilisation and Association Agreements) imzalanmasını öngörmektedir. İstikrar ve Ortaklık Süreci müzakereleri çerçevesinde, AB aday ülkelere ticari kolaylıklar sağlamanın yanında, ekonomik, teknik, finansal yardım ve akdi ilişkiler sunmaktadır. Bu süreç, her aday ülkenin AB tarafından belirlenen kriterlerin ve şartların yerine getirmesi konusunda kaydettiği ilerlemeler ölçüsüne göre çalışmaktadır.

³⁵⁸ Acar, **op.cit.**, s.13. Detaylı bilgi için bkz. “**About The Stability Pact**”, <http://www.stabilitypact.org/about/default.asp>, Erişim Tarihi:(11.02.2012).

³⁵⁹ Arola Elbasani, “The Stabilisation and Association Process in the Balkans: Overloaded Agenda and Weak Incentives?”, **EUI Working Paper SPS**, No.2008/03, European University Institute Department of Political and Social Sciences, s.8, http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1138185, Erişim Tarihi:(04.02.2012).

Bu sözü edilen kriterler 1993 yılında Kopenhag Zirvesi'nde belirlenmiştir. Kopenhag Zirvesi'nde tam üye olmak isteyen adaylar için belirlenen kriterler şu şekildedir:³⁶⁰

1. Demokrasiye, hukukun üstünlüğüne, insan haklarına ve azınlık haklarına saygı gösterilmesi ve bu hakların korunmasını güvence altına alan kurumların mevcudiyeti
2. İşlevsel bir serbest piyasa ekonomisi ve AB içerisindeki rekabetçi baskılarla ve diğer serbest piyasa güçlerine dayanabilme kapasitesi
3. Siyasi, ekonomik ve parasal birliğin hedeflerine bağlı kalmak üzere, üyelik için gerekli taahhütlerin yerine getirebilme kabiliyeti.

İstikrar ve Ortaklık Süreci Yıllık Raporları Batı Balkan ülkelerinin belirlenen kriterler çerçevesinde AB'ye ne derece yakınlaştıklarını gösteren temel araçlardır. Bu raporlarda aday ülkelerin AB yolunda kaydedilen ilerlemeler belirtilir ve buna paralel olarak da bölgesel işbirliğindeki gelişmeler ve İstikrar ve Ortaklık araçlarının etkileri ortaya konulur. İstikrar ve Ortaklık Süreci AB yolunda aşamalı olarak sıkı ilişkilerin kurulmasını sağlamak amacıyla oluşturulmuş ve bunun gerçekleşmesi için, İstikrar ve Ortaklık Anlaşmaları (Stabilisation and Association Agreements, SAAs), AB Mali Yardımı (CARDS – Community Assistance For Reconstruction, Development and Stabilisation) ve Otonom/Bağımsız Ticari Ödünler (Autonomous Trade Measures) adlarında üç temel araç geliştirilmiştir.³⁶¹

SAP, aday ülke ile İstikrar ve Ortaklık Anlaşmalarını sonuçlandırmak için temel demokratik prensiplere ve AB iç piyasasına ait koşullarına saygıyı temin etmeyi amaçlamaktadır. Bu çerçevede belirli şartları yerine getiren Batı Balkan ülkeleri ile müzakereler icra edilmekte ve müzakerelerin sonunda İstikrar ve Ortaklık Anlaşmaları imzalanmaktadır. İstikrar ve Ortaklık Anlaşmaları Kosova dışındaki

³⁶⁰ “**European Council in Copenhagen, Conclusions of the Presidency, 21-22 June 1993**”, SN 180/1/93 REV 1, 7. Relations with the Countries of Central and Eastern Europe, Par.iii), s.13, http://ec.europa.eu/bulgaria/documents/abc/72921_en.pdf, Erişim Tarihi:(31.07.2012).

³⁶¹ Europa, European Commission, Enlargement, Enlargement Process, How does a country join the EU, SAP, “**The Western Balkan Countries on the road to the European Union**”, http://ec.europa.eu/enlargement/enlargement_process/accesion_process/how_does_a_country_join_the_eu/sap/history_en.htm#1, Erişim Tarihi:(07.02.2012).

ilgili bütün ülkeler ile imzalanmıştır. SAAs'ı imzalayan bütün Batı Balkan ülkeleri bu anlaşmaların tam olarak uygulanmasını sağlamak için gerekli idari ve yasal reformları gerçekleştirmeye çalışmaktadır. Ayrıca, Kosova'da AB ile bir an önce SAAs'ı gerçekleştirmesi için belirlenen şartları yerine getirme konusunda var olan bütün kapasitesi ile çabalamaktadır. Bölgeye yönelik AB yardımları ile sivil toplumun ve devletin idari ve kurumsal yapısının güçlendirilerek demokrasinin geliştirilmesi, piyasa ekonomisine geçiş için ekonomik ve sosyal dönüşüm sürecinin gerçekleştirilmesinde merkezi ve yerel yönetimlere yardım edilmesi amaçlanmaktadır.³⁶² CARDS mali yardım programı çerçevesinde de sınır aşan suçların azaltılması, insan kaçakçılığının önlenmesi, yolsuzlukla mücadele, azınlık haklarının korunması, mültecilerin dönüşü, sivil toplumun oluşumu ve alt yapı inşası alanlarında ekonomik destek sağlanmaktadır.³⁶³ Bu kapsamda CARDS aracılığıyla 2000-2006 dönemi boyunca 4.65 milyar Euro tutarında para tahsis edilmiştir.

AB 2007-2013 yıllarına ait bütçe dönemiyle aday ülkelere 2006 yılına kadar CARDS çerçevesinde sağladığı mali yardımlar mekanizmasını değiştirmiştir. Buna göre aday ve potansiyel aday ülkelere yapılan yardımlar “Katılım Öncesi Yardım Aracı (Instrument for Pre-accession Assistance, IPA)” adı altında yapılacaktır. IPA beş bölümden oluşmaktadır. IPA'nın mali destek sağladığı beş alan şunlardır:³⁶⁴

1. Geçiş dönemi desteği ve kurum oluşturma
2. Sınır ötesi işbirliği
3. Bölgesel kalkınma
4. İnsan kaynaklarının geliştirilmesi
5. Kırsal kalkınma

Diğer potansiyel aday ülkeler Arnavutluk, Bosna-Hersek ve Kosova sadece geçiş dönemi desteği, kurum oluşturma ve sınır ötesi işbirliği ile ilgili alanlarda sağlanan mali destek kaynaklarından faydalanırken, aday statüsü elde eden İzlanda, Karadağ, Makedonya, Sırbistan ve Türkiye ise bütün alanlardaki mali kaynaklara

³⁶² Ağca, **op.cit.**, s.175.

³⁶³ Acar, **op.cit.**, s.20.

³⁶⁴ Türkiye Cumhuriyeti Avrupa Birliği Bakanlığı Resmi Sitesi, Mali İşbirliği Başkanlığı, “**Türkiye-AB Mali İşbirliği**”, <http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=5>, Erişim Tarihi:(12.02.2012).

erişim imkânına sahiptirler.³⁶⁵ En son olarak Avrupa komisyonu, IPA için gözden geçirilmiş bir öneriyi kabul etmiştir. Bu öneri belgesinde 2014-2020 dönemi bütçesi 14.110 milyon olarak belirlenmiştir. Ayrıca Arnavutluk, Bosna, Sırbistan³⁶⁶ ve Kosova için birer potansiyel aday ülke olmaları göz önünde bulundurularak Avrupa Perspektifi kabul edilmiştir.³⁶⁷

3.7.2. İstikrar ve Ortaklık Sürecinde Kosova

1999 çatışma sonrası süreçte Kosova'da AB'nin konumu daha öncede ifade edildiği üzere BMGK 1244 sayılı kararının sivil görevlere uygun olarak belirlenmiştir. AB Kosova'nın yönetimini ele alan BM geçici yönetimi UNMİK'in 4 sütunundan yani Ekonomik Kalkınma ve İmarından sorumluydu. Bu kapsamda AB UNMİK'in misyonuna daha olumlu bir katkıda bulunabilmesi için Kosova'da savaş esnasında tahrip olmuş yapıların yeniden yapılanmasında, etkin ve rekabetçi bir piyasa ekonomisinin temelini oluşturan gerekli yapı ve araçların geliştirilmesine adanmıştır. AB bundan daha öncede Batı Balkanlar'a yönelik 1996 yılında başlattığı "Royaumont Süreci"³⁶⁸ ve 1997'de "Bölgesel Yaklaşım"³⁶⁹ politikaları ile çatışma

³⁶⁵ Detaylı bilgi için bkz. Europa, Summaries of EU legislation, Agriculture, Enlargement, **"Instrument For Pre-Accession Assistance (IPA)"**, http://europa.eu/legislation_summaries/agriculture/enlargement/e50020_en.htm, Erişim Tarihi:(12.02.2012).

³⁶⁶ Önerinin kabul edildiği tarih itibarıyla Sırbistan potansiyel aday statüsündeydi. Ancak Mart 2012'de Avrupa Konseyi zirvesinde Sırbistan'a aday statüsü verilmiştir.

³⁶⁷ European Commission, **"Proposal for a Regulation of the Parliament and of the Council on the Instrument for Pre-Accession Assistance (IPA II)"**, COM (2011) 838 final, 2011/0404 (COD), {SEC(2011) 1462 final}, {SEC(2011) 1463 final}, Brussels, 7.12.2011, http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/highlight/20111207_ipa_final_en.pdf, Erişim Tarihi:(14.02.2012).

³⁶⁸ Royaumont Süreci, AB'nin Yugoslavya'nın dağılmasından sonra Batı Balkan bölgesine yönelik geliştirdiği ilk geniş kapsamlı bir politikadır. Royaumont Süreci AB'nin Girişimi ile 13 Aralık 1995'de Fransa'nın Royaumont kasabasında toplanan yirmi yedi ülke, "Güney-doğu Avrupa'da İstikrar ve İyi Komşuluk İlişkileri Süreci Deklarasyonunu" kabul etmişlerdir. Royaumont Süreci, çatışmaların azaltılmasına yönelik iki şekilde kapsamlı ve yenilikçi bir yaklaşım oluşturmuştur. Birincisi, vatandaşlar ve sivil yapılarının modernizasyonu arasında diyalog oluşturarak demokratikleşmeyi teşvik etmek. İkincisi ise, hükümet dışı kuruluşlar (sivil toplumlar) arasında işbirliği ağlarını kurarak, ulusal sınırlar ötesinde farklı gruplar arasında yeni iletişim kanallarını desteklemek ve yaygınlaştırmak. Panaghiotis Roumeliotis, "The Royaumont Process: An Initiative for Stability and Good Neighbourliness in South-Eastern Europe", **A Journal of Foreign Policy Issues**, <http://www.hri.org/MFA/thesis/autumn98/royaumont.html>, Erişim Tarihi:(13.02.2012).

³⁶⁹ Royaumont Süreci'nden kısa bir süre sonra 26 Şubat 1996'da tarihinde, AB Batı Balkan ülkelerine yönelik "Bölgesel Yaklaşım (Regional Approach)" adı altında yeni bir politika oluşturmuştur. Bölgesel Yaklaşım Politikası'nın amacı Batı Balkan ülkeleri ile ilişkileri geliştirmek kapsamında ekonomik ve siyasi koşulları belirlemek olmuştur. Bu koşullar siyasi olarak demokrasinin teşviki, hukukun üstünlüğü, insan haklarına saygı, mültecilere ve vatansız kalan insanlara geri dönmelerinin

sonrası Kosova’da aktif olmaya çaba sarf etmiştir. AB’nin Kosova’ya yönelik politikasının merkezinde diğer Balkan ülkelerinin dâhil olduğu İstikrar ve Ortaklık Süreci yer alır. Temmuz 2000 yılında düzenlenen Feira Avrupa Konseyi Zirvesi’nde bölgenin AB ile siyasi ve ekonomik bütünleşme yolunda ulaşılması gereken hedefler belirlenmiş ve bütün Balkan ülkelerinin potansiyel aday olduğu kabul edilmiştir. Kosova ile ilgili olarak bu belgede, 1244 sayılı kararın kabul edilmesinden bir yıl sonra, Avrupa Konseyi uluslararası kuruluşlar tarafından planlanan ve onların gözetimi altında yılın sonunda gerçekleşecek seçimlerin serbest ve adil bir şekilde yapılmasını ve tam olarak uygulanmasını sağlamak için destek vereceğini yinelemiştir.³⁷⁰ Kosova’ya bu kapsamda AB tarafından bağımsız ticari ödünler ve mali yardım sağlanmıştır. Ayrıca AB ve Kosova arasında Eylül 2000’de bağımsız ticari ödünler onaylanmıştır. Bu şekilde, AB Kosova’nın yaklaşık bütün ürünlerinin birliğin pazarlarına aynı düzeyde ve geniş kapsamlı bir şekilde ulaşımını gümrüksüz olarak sağlamıştır. AB İstikrar ve Ortaklık Süreci kapsamında oluşturulan CARDS mali programı aracılığıyla Kosova’nın yeniden yapılanmasında önemli katkılarda bulunmuştur. Savaş esnasında yıkıma uğrayan evleri yeniden inşa etmiş, enerji üretiminin artırılmasına destek olmuş ve aile hekimlerinin eğitilmesine başlanılmıştır. Bunlara ek olarak da, CARDS programı çerçevesinde Kosova’da çiftçilere, küçük tüccarlara kredi sunulmanın yanında belediye düzeyinde de kamu hizmetleri geliştirilmiştir. Yeni mali destek programları kamu yönetimi reformunu, suçla mücadelede polisi desteklemeyi, vergi dairelerini ve gelirlerin toplanmasını, istihdamın yaratılmasını, tarım ekonomisinin ve sivil toplumun gelişmesini amaçlayan projeler içermiştir.

2007 yılında Kosova IPA kapsamında 62 milyon Euro mali yardım almıştır. 2008 yılında tahsis edilen toplam mali yardım 187,4 milyon avrodur. Mali

sağlanması, demokratik yapılanmaya gidilmesi, özelleştirme ve fiyat kontrolü uygulanmasına son verilmesi gibi temel ekonomik reformların uygulanmaya başlanması olan ekonomik koşullardır. Mehmet Kavalalı, ‘‘AB’nin Genişleme Süreci: AB’nin Merkezi Doğu Avrupa ve Batı Balkan Ülkeleri ile İlişkileri’’, T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı (AB ile İlişkiler Genel Müdürlüğü), Ankara, Ekim 2005, ss.38-39,

www.dpt.gov.tr/DocObjects/Download/2965/genislem.pdf, Erişim Tarihi:(29.02.2012).

³⁷⁰ European Parliament, ‘‘Santa Maria Da Feira European Council 19 And 20 June 2000, Conclusions Of The Presidency’’, V.External Relations/ D.Western Balkans, http://www.europarl.europa.eu/summits/fei1_en.htm, Erişim Tarihi:(14.02.2012).

yardımların yapıldığı alanlar üç ana kategoriye ayrılmakta ve 23 proje içermektedir. Bunlar: siyasi kriterler, ekonomik kriterler ve Avrupa standartları olarak belirlenmiştir. Siyasi kriterler alanındaki mali desteğin tutarı 57 milyon avrodur. Siyasi kriterler hukuk üstünlüğünün pekiştirilmesini, kültürel mirasın korunmasını, Kosova Medya Enstitüsü'nün ve sivil toplumun desteklenmesini, mültecilerin ve yerlerinden edilmiş insanların sürdürülebilir geri dönüşünü ve yeniden bütünleştirilmesini kapsamaktadır. Ekonomik kriterler çerçevesinde sosyal ve ekonomik yapının iyileştirilmesi, istihdamı ve eğitimi destekleme, enerji verimliliğinin desteklenmesi ve çevrenin korunması alanlarında mali yardım tahsis edilmiştir. Ekonomik kriterler için ayrılan bütçenin tutarı 104 milyon avrodur. Avrupa Standartları bölümü ise geniş kapsamlı bir sektörü içermektedir. Bu kapsamda sağlık sektörünün desteklenmesi, hava operasyonlarının savunma ve güvenliğini garanti altına alınmasını amaçlayan sivil havacılık inisiyatiflerinin yanı sıra gümrük ve vergilendirmenin desteklenmesi öngörülmüştür.³⁷¹ AB'nin 2007-2013 dönemi arası IPA kapsamında Kosova'ya yönelik toplam mali yardımının tutarı 73.700.000 avrodur. AB Kosova'ya kurumsal yapılanma konusundaki ihtiyaçları ve sosyo-ekonomik kalkınması için finansal yardım sağlamakla birlikte aynı anda Kosova'da şu anda mevcut olan uluslararası toplumun varlığına da önemli katkıları bulunmaktadır.

İstikrar ve Ortaklık Süreci'ni oluşturan üç ana unsurdan, bağımsız ticari ödünler ve finansal yardım çerçevesindeki ilişkilere değindikten sonra üçüncü unsur olan akdi yani sözleşmeye dayalı ilişkilere değinilmesi son derece önemlidir. NATO müdahalesinden sonra BM geçici yönetimi tarafından idare edilen Kosova'nın 1999-2008 dönemi boyunca fiilen Sırbistan'dan ayrı olmasına rağmen hukuki olarak Sırbistan'a bağlı kalmıştır. Bundan dolayı, Kosova bağımsız bir devlet olmadığı için AB ve Kosova arasında sözleşmeye dayalı ilişkiler geliştirilememiştir. Bununla beraber, Kosova'nın bu statüsü AB için potansiyel aday olmasına yol açacak bir İstikrar ve Ortaklık Anlaşması'nın imzalanması açısından diğer ülkelerden farklı bir durum arz etmiştir.

³⁷¹ European Commission, Enlargement, Potential Candidates, Financial Assistance, “**Kosovo Under UNSCR 1244-Financial Assistance**”, http://ec.europa.eu/enlargement/potential/candidates/kosovo/financial-assistance/index_en.htm, Erişim Tarihi:(13.02.2012).

Kosova 1244 sayılı karar çerçevesinde Sırbistan-Karadağ'ın içinde BM tarafından yönetilen özerk bir eyalet olması nedeniyle AB ile Ortaklık ve İstikrar Anlaşması imzalanması konusunda doğrudan bağımsız görüşmeler yürütme imkânına sahip olamamıştır. Fakat AB bu durumu göz önünde bulundurarak Kosova'nın bu süreçten faydalanmasını sağlamak için ve aynı zamanda BM'nin Kosova'ya yönelik tutumuyla uyumlu olacak şekilde esnek bir strateji geliştirmiştir. AB Kosova'nın bağımsız bir devlet mi olacağı ya da Sırbistan'a bağlı özerk bir eyalet mi kalacağı belirsiz statüsünden dolayı İstikrar ve Ortaklık Anlaşması'nın imzalanmasını sağlayacak müzakere sürecini başlatamamıştır. Böylece bağımsızlığını ilan ettiği 17 Şubat 2008 yılına kadar AB Kosova'yla bu süreç çerçevesinde tam olarak meşgul olamamıştır. Yine de Kosova'nın gelecekteki istikrarının temin edilmesinin Balkanlar'ın ve genel olarak Avrupa'nın güvenliği açısından önemli olması bu bölgenin Avrupa bütünleşme sürecine dâhil edilmesi ihtiyacını doğurmuştur. Mart 2003 tarihinden 2009 yılının Ekim ayına kadar AB İstikrar ve Ortaklık Süreci çerçevesinde Kosova Hükümeti ve Avrupa Komisyonu arasında siyasi diyalog amacıyla “İstikrar ve Ortaklık Takip Mekanizması (Stabilization and Association Tracking Mechanism – STM)” kurulmuştur.³⁷²

STM mekanizması iki düzeyde işlev görmüştür:³⁷³

1. Her yıl iki veya üç kez düzenlenen STM genel kurul toplantıları dâhil olmak üzere siyasi diyalog düzeyidir. Kosova Hükümeti'nin ve Avrupa Komisyonu'nun en üst makamları başkanlığında yürütülen bu toplantılarda, her iki taraf arasında Avrupa Ortaklığı'nın yerine getirilmesi ile ilgili kaydedilen başarıların ve planlan reformların tamamlanması konusunda görüşmeler yapılmakta ve aynı anda gelecek dönemin öncelikleri belirtilmektedir.
2. İyi yönetim, ekonomi, iç pazar, sosyal yenilik ve uyum, tarım ve balıkçılık alanlarında STM kapsamında düzenlen sektörel

³⁷² EU Information and Cultural Centre, “**Kosovo's EU IP**”, http://www.euicc-ks.com/en/eu_and_kosovo/eu-kosovo_relations, Erişim Tarihi:(19.12.2011).

³⁷³ Kosova Cumhuriyeti Avrupa Entegrasyon Bakanlığı Resmi Sitesi, Republic of Kosovo, Ministry of European Integration, “**Stabilization and Association Process**”, <http://mei-ks.net/?page=2,78>, Erişim Tarihi:(10.02.2012).

toplantıların dâhil olduğu teknik düzey. Bu sektörsel toplantılar çerçevesinde Avrupa Komisyonu Kosova kurumlarının kamu görevlilerine bütün sektörlerdeki önceliklerin ve somut faaliyetlerin detaylarını görüşerek Kosova Yönetimi'ne AB normlarına ve standartlarına uyumlu olan yapısal reformlar konusunda tavsiye ve rehberlik etmektedir.

Bu siyasi ve teknik toplantılar sayesinde, Avrupa Komisyonu Kosova'daki reformları, AB'ye uyum ve yakınlaşma sürecini özellikle Avrupa Ortaklığı³⁷⁴ çerçevesinde belirlenen öncelikler doğrultusunda takip etmekte ve denetlemektedir. STM 2009 yılında “İstikrar ve Ortaklık Süreci Diyalog (Stabilisation and Association Process Dialogue-SAPD)” seviyesine yükseltilmiştir. STM' nin diyalog seviyesine yükseltilmesi ile Kosova'nın bu süreçte önemli ilerlemeler kaydettiğine işaret edilmiştir. SAPD 2010 yılının başlarında uygulanmaya başlanmıştır. İlk SAPD genel toplantısı 6 Temmuz 2010'da ve ikincisi veyahut sonuncusu 1 Temmuz 2011'de Priştine'de düzenlenmiştir. 1 Temmuz 2011'de düzenlenen genel toplantının sonunda yayınlanan sonuç belgesinde Kosova'nın hukukun üstünlüğü, Avrupa gündemi, anayasa reformu, âdemi-merkeziyetçilik, siyasi kriterler, ekonomik kriterler ve Avrupa Standartları alanında kaydettiği ilerlemelerden, gerçekleştiği reformlardan, kabul ettiği kanunlardan bahsedilmiş ve bu alanlardaki eksiklikleri belirtilmiştir. Önümüzdeki SAPD genel toplantısının tarihi geçici olarak 7 Temmuz 2012 olarak belirlenmiştir.³⁷⁵

³⁷⁴ 18 Şubat 2008 yılında Sırbistan-Karadağ ve Kosova için kabul edilen Avrupa Ortaklığı Belgesinde kısa, orta ve uzun vadeli öncelikler belirlenmiştir. Sırbistan için kısa ve orta vadeli ve Kosova için de kısa ve uzun vadeli öncelikler belirlenmiştir. Bunlar; Kilit öneme sahip öncelikler, siyasi kriterler, ekonomik kriterler ve Avrupa Standartlarıdır. Detaylı bilgi için bkz. Europa, Summaries of EU legislation, Enlargement, The Stabilisation and Association Process: The Western Balkans, **“European Partnership with Serbia, Including Kosovo”**, http://europa.eu/legislation_summaries/enlargement/western_balkans/r18015_en.htm, Erişim Tarihi:(15.02.2012).

³⁷⁵ Detaylı bilgi için bkz. **“2nd Plenary of the Stabilisation Association Process Dialogue Friday, 1 July 2011 Pristina, Kosovo”**, http://eeas.europa.eu/delegations/kosovo/documents/eu_kosovo/111116sap_dialogue_plenary_conclusions_2011_final.pdf, Erişim Tarihi:(15.02.2012).

3.8. Genişleme Stratejileri ve Zirve Kararlarında Kosova

3.8.1. AB'nin Genişlemesi

1990'lı yıllardan itibaren AB'nin genişleme sürecine girmesiyle birlikte, aday ülkelerin AB'ye uyum çalışmaları Komisyon tarafından Kopenhag Kriterleri doğrultusunda yakından takip edilmeye başlanmıştır. Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle Doğu Avrupa ve Batı Balkanlar AB'nin muhtemel genişleme bölgeleri olarak tespit edilmiştir. Balkanlar'da yaşanan çatışmalar ve 90'lı yıllar sonrası komünizmin çökmesi ile Doğu Avrupa'da yaşanan gelişmeler Avrupa'nın hemen yanı başındaki tehlikelerden daha fazla haberdar olmasını sağlamıştır. AB Doğu Avrupa ve Batı Balkan ülkeleri ile çok sayıda ekonomik, siyasi ve teknik mahiyetli anlaşmalar imzalamıştır. AB'nin genişlemesi, Soğuk Savaş sonrası ortaya çıkan yeni uluslararası duruma karşı bir cevap niteliğindedir.³⁷⁶ AB'nin genişlemesi kendi içinde oluşturduğu bir güvenlik politikasıdır. Avrupalılar birlik çerçevesinde oluşturdukları ortak normlarının, kurallarının, fırsat ve sınırlılıklarının genişletilmesine karar vermekle bu bölgelerdeki istikrarsızlık ve çatışma olasılığını azaltmayı amaçlamışlardır. Askeri açıdan bakıldığında genişleme, AB'ye uzun vadede daha geniş kaynaklar sağlamakla aynı zamanda geniş alanlar koruma sorumluluğunu getirecektir. Bunun neticesinde AB daha tutarlı bir ODGP'nin oluşturulmasına ihtiyaç duyacaktır. Siyasi olarak da bakıldığında genişleme, AB'nin siyasi rolünü pekiştirecek ve Doğu Avrupa ülkelerinin AB üyesi olmasıyla önemlerini artıracaktır. Doğu Avrupa ülkelerinin genişleme sürecine dâhil olmalarıyla Batı Avrupa güvenlik yapısının bir parçası olarak daha geniş bir güvenlik alanının parçası haline gelmiş olacaklardır.³⁷⁷ Netice itibarıyla, yakın ve doğrudan tehditler ile bu ülkelerdeki potansiyel çatışmaların yaşanma olasılığı azalacaktır.

İlk dalgada Kopenhag Kriterleri'ne en fazla uyum gösterebilme yeteneğine sahip olan ülkeler Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Polonya ve Slovenya olduğu değerlendirilmiştir. Bu kriterleri yerine getirebilme açısından biraz daha geride bulunan Bulgaristan, Letonya, Litvanya, Romanya ve Slovakya ikinci dalgada yer

³⁷⁶ Sarper, **op.cit.**

³⁷⁷ **Ibid.**, s.115.

almıştır. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi daha önce alınan bir kararla genişleme sürecine dâhil edilmiştir. Bu çerçevede yürütülen müzakereler sonrasında 1 Mayıs 2004 tarihi itibarıyla, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Kıbrıs Rum Kesimi, Letonya, Litvanya, Macaristan, Malta, Polonya, Slovakya ve Slovenya AB üyesi olmuşlardır. Böylece 25 üyeye ulaşan AB, 2007 yılı Ocak ayında Bulgaristan ve Romanya'nın katılımıyla 27 üyesi olmuştur. Ayrıca, 8-9 Aralık 2011'de düzenlenen Avrupa Konseyi Zirve toplantısında Hırvatistan ile imzalanan Katılım Antlaşması'ndan sonra Hırvatistan'ın 1 Temmuz 2013 yılından itibaren AB'nin yeni üyesi olarak kabul edileceği açıklanmıştır.³⁷⁸ Bu tarihten sonra AB'nin üye sayısı 28 olacaktır. AB'nin Kosova'da dâhil olmak üzere yakın bir zamanda Balkan ülkelerinin tamamını birliğe dâhil ederek genişleme sürecini tamamlayacağı değerlendirilmektedir. Balkanlar'ın AB içinde yer alması, Avrupa'nın coğrafi bütünleşmesi ve Akdeniz'de tam bir egemenlik kurması açısından zaruri görülmektedir.³⁷⁹

3.8.2. Genişleme Stratejileri ve Zirve Kararlarına Bağlı AB'nin Kosova'ya Yaklaşımı

Kosova'daki çatışmaların sona ermesinden sonra özellikle 1999'lı yıllardan itibaren AB Balkanlar ile ilgili bazı zirveler düzenlemiştir. Bu zirvelerde alınan kararlarda BM'nin 1244 sayılı karar çerçevesinde özerk bir bölge olmasına rağmen Kosova'ya da yer verilmiştir. Kosova bu karar kapsamında bağımsızlığını ilan ettiği 2008 yılına kadar BM tarafından yönetilmiştir. Fakat AB Kosova'nın bölgenin istikrarı ve güvenliği çerçevesindeki önemini 1998-1999'da yaşanan çatışmalar neticesinde farkına varmıştır. Avrupa Birliği bu zirvelerde aldığı kararlar ile Kosova'ya yönelik yaklaşımını sergilemiştir. Bu ülkenin AB ile bütünleşmesi için, bölgenin ve Avrupa'nın istikrarına katkıda bulunacak, koşullarıyla barış içinde bir arada yaşayan, hukukun üstünlüğüne tam olarak saygılı, çok etnili, demokratik bir

³⁷⁸ European Council, “**European Council 9 December 2011 Conclusions**”, EUCO139/1/11, REV 1, CO EUR 24, CONCL 6, Brussels, 9 December 2011, III. Enlargement, Par.11, s.5, http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/126714.pdf, Erişim Tarihi:(09.02.2012).

³⁷⁹ Ağca, **op.cit.**, s.109.

Kosova oluşturulması temel şart olarak görülmektedir.³⁸⁰ Bu kararlar Balkan ülkeleri ve Kosova için birer dönüm noktası niteliğindedir. Daha öncede değindiğimiz 2000 yılının Temmuz ayında düzenlenen Feira zirvesinde İstikrar ve Ortaklık Süreci aracılığıyla bütün Balkan ülkelerinin potansiyel birer aday oldukları ifade edilirken AB'ye girişleri amaçlanmıştır.

12-13 Aralık 2002 tarihleri arasında düzenlen Kopenhag Avrupa Konseyi Zirvesi'nde Kopenhag Kriterlerine tekrardan vurgu yapılmış ve Feira Zirvesi'nde olduğu gibi İstikrar ve Ortaklık Süreci'ne dâhil olan bütün Batı Balkan ülkelerinin Avrupa Perspektifi yeniden ifade edilmiştir.³⁸¹ Kısa bir süre sonra 19-21 Haziran 2003'de gerçekleşen Selanik Zirvesi'nde gerekli şartların yerine getirilmesi koşuluyla Batı Balkan ülkelerinin AB'ye üye olması mümkün olduğu teyid edilmiştir. Bu zirvede oluşturulan “Batı Balkanlar İçin Selanik Gündemi” AB'nin bölge ülkeleri ile mevcut olan imtiyazlı ilişkilerini pekiştirmeyi amaçlamıştır. 21 Haziran'da kabul edilen “Selanik Gündemin”de Kosova'nın diğer Batı Balkan ülkeleri ile geleceğinin AB'de olacağı sözü verilmiştir.³⁸² Sırbistan'ın bir parçası olmakla beraber Kosova'ya sıkça ayrı olarak değinilmeye başlanmıştır. Özellikle 16-17 Ekim 2003'te Brüksel Avrupa Konseyi Zirvesi'nde Kosova ile ilgili bazı önemli noktalara değinilmiştir.

Bu zirvede Belgrat-Priştine arasındaki pratik konulara ilişkin diyalogun uluslararası toplumun 1244 sayılı karar kapsamında geliştirdiği “statü öncesi standartlar” stratejisi açısından önemli bir adım oluşturduğu ifadesine yer verilmiştir. Bu diyalogun Kosova'daki durumun normalleşmesine aynı zamanda İstikrar ve Ortaklık Süreci çerçevesinde Avrupa Standartları doğrultusunda ilerlemelerin sağlanmasına yönelik temel bir adım teşkil ettiği kabul edilmiştir.

³⁸⁰ Fehmi Ağca, “Batı Balkanların Geleceğinde Avrupa Birliği ve Türkiye'nin Rolü”, **Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi**, (5:1), 2010, s.59, <http://girisim.comu.edu.tr/dergi/5in1/fagca.pdf>, Erişim Tarihi:(05.02.2012).

³⁸¹ Council of the European Union, “**Copenhagen European Council 12 and 13 December, Presidency Conclusions**”, I.Enlargement, Brussels, 29 January 2003, <http://ec.europa.eu/research/era/docs/en/council-eu-27.pdf>, Erişim Tarihi:(10.02.2012).

³⁸² Council of the European Union, “**Thessaloniki European Council 19 and 20 June 2003, Presidency Conclusions**”, V. Western Balkans, Brussels, 1 October 2003, http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/76279.pdf, Erişim Tarihi:(09.02.2012).

Bundan dolayı Avrupa Konseyi, iki taraf arasında 14 Ekim’de Viyana’da başlayan diyalogu memnuniyetle karşılamıştır. Kasım ayı boyunca Enerji, Ulaşım ve İletişim, Geri Dönerler ve Kayıp İnsanlar ile ilgili konuların görüşülmesi amacıyla kurulan teknik çalışma grupları öneminin altı çizilmiştir. Bu amaçla AB, her iki tarafın gereken hazırlıkları yapmalarını, daha yapısal ve kayıtsız şartsız olarak bu sürece çok-etnili temellere dayalı bir şekilde müdahil olmalarını teşvik etmiştir. Zamanın BMGS’nin Özel Temsilcisi olan Harry Holker’in bu istikametteki çabalarına da destek verileceği belirtilmiştir.³⁸³ Görüldüğü gibi, çatışmaların sonra ermesinden 2003 yılına kadar aradan 4 yıl geçmiş ve AB 1999 yılından itibaren Kosova’da istikrarın, toplumlar arasında barış ve uzlaşmanın sağlanması ve bölgenin yeni bir geleceğe kavuşması için diğer uluslararası aktörler ile önemli bir rol oynamıştır. Ancak, Mart 2004 yılında Kosova’da etnik motivasyona dayalı meydana gelen şiddet olayları AB’yi Kosova konusunda daha ciddi bir şekilde kararlar almaya ve tutum sergilemeye teşvik etmiştir.

Bu çerçevede Kosova ile ilgili önemli kararların alındığı diğer önemli bir zirve 25-26 Mart tarihleri arasında düzenlenmiştir. Bu zirvede, hayat kaybına, mülkiyetin zarar görmesine ve Avrupa’nın ortak değerleri olarak kabul edilen dini ve kültürel mirasın yıkımına yol açan bu şiddet olayları sert bir şekilde kınanmıştır. Avrupa Konseyi özellikle Kosovalı Arnavut liderler başta olmak üzere, bütün liderlere bu durum karşısında daha sorumlu davranmaları ve benzer olayların yeniden yaşanmaması için çağrıda bulunmuştur. Kosovalı liderlere bütün toplumların güvenliğini ve haklarının tam olarak korunmasını sağlamak amacıyla KFOR ve UNMIK ile daha sıkı bir işbirliği içinde olmalarının gerekliliğine vurgu yapmıştır. Ayrıca AB güvenilir, demokratik, başarılı ve çok-etnili bir Kosova için istikrarlı bir gelecek temin edilmesine ilişkin bağlılığını yinelemiştir.³⁸⁴

³⁸³ “Brussels European Council 16/17 October 2003, Presidency Conclusions”, V. External Relations, Kosovo, <http://www.lex.unict.it/eurolabor/en/documentation/altridoc/conclusion171003.pdf>, Erişim Tarihi:(09.02.2012).

³⁸⁴ Commission Des Communautés Europeennes, “Texte En, Brussels European Council 25/26 March 2004, Presidency Conclusions”, V. International Situation, Serbia and Montenegro / Kosovo, Brussels, 25 and 26 March, <http://www.lex.unict.it/eurolabor/en/documentation/altridoc/conclusion260304.pdf>,

14 Haziran 2004 yılında Avrupa Konseyi 1244 karara göre Kosova'yı da içeren Sırbistan-Karadağ için Avrupa Ortaklık belgesini kabul etmiştir. Bu belgede Kosova ve Sırbistan'ın AB bütünleşme yönünde ortak bir yolu paylaştıkları açıklanmıştır. Bunun ardından, o dönemdeki Kosova Geçici Öz Yönetim Kurumları Şubat 2005'te Avrupa Ortaklığı'nın uygulanması amacıyla "Eylem Planı"nı kabul etmişlerdir (Action Plan for the Implementation of the European Partnership"). Bu belge bugüne kadar AB-Kosova arasındaki ilişkilerin çalışma temelini oluşturmaktadır. Ayrıca, AB Komisyonu 9 Kasım 2005 yılında Kosova ile ilgili ilk ilerleme raporunu açıklamıştır. Bu rapora göre Kosova, özellikle ticarete olmak üzere yasama sistemini Avrupa standartlarıyla uyumlaştırma konusunda önemli ilerlemeler kaydetmiştir. En son açıklanan 2011 raporunda ise bazı ilerlemeler kaydedilmiş ancak, kamu yönetimi, yargı ve yolsuzlukla mücadele alanlarındaki reformların eksik olduğu belirtilmiştir. Kosova hükümetinin ekonomik açıdan mali durumun iyileştirilmesi konusunda acil tedbirler alması gerekmektedir.³⁸⁵

AB, Genişleme Süreci'nin Batı Balkanlar'a yönelik başlattığı İstikrar ve Ortaklık Süreci sonucunda ivme kazanmasıyla özellikle 1998 yılından itibaren her aday ülke için yayınlamaya başladığı ilerleme raporlarının yanında Genişleme Stratejisi Belgesi'ni de açıklamaya başlamıştır. Genişleme Stratejisi belgelerine genel olarak bakıldığında giriş bölümünde Genişleme Süreci'nin AB'nin en önemli araçlarından biri olduğu ve bu çerçevede Avrupa'da demokrasi ve hukukun üstünlüğünün yerleştiği vurgusu yapılmaktadır. 2006-2007 Genişleme Stratejisi belgesinde Kosova'nın gelecek statüsünden bahsedilmiş ve Sırbistan'ın bu konuda daha yapıcı bir yaklaşım sergilemesi gerektiğine vurgu yapılmıştır. AB, BM tarafından belirlenen standartları izlemek ve Marti Ahtisaari himayesinde statünün belirlenmesi amacıyla yürütülen müzakere sürecine destek vermek suretiyle Kosova ile kararlı bir şekilde ilgilenmeye devam etmiştir. Kosova'nın gelecek statüsü siyasi

Erişim Tarihi:(09.02.2012).

³⁸⁵ Detaylı bilgi için bkz. European Commission, "Kosovo Progress Report Accompanying the document Communication From The Commission To The European Parliament and The Council, Enlargement Strategy and Main Challenges 2011-2012", {COM(2011) 666}, SEC (2011) 1207, Brussels, 12.10.2011, http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2011/package/ks_rapport_2011_en.pdf, Erişim Tarihi:(18.02.2012).

ve hukuki açıdan net ve açık olması gerekmektedir ve bölgenin gelecekteki gelişimi açısından net bir perspektif oluşturmalıdır. Kosova'nın statü sorunu kendine özgü bir niteliğe sahiptir ve bu bakımdan diğer ayrılıkçı bölgeler için emsal teşkil etmemektedir. Sonuç ve tavsiye kısmında da Hukukun üstünlüğünün pekiştirilmesi çabalarının hızlandırılması gerekmektedir. Statü ile ilgili meselenin çözülmesi Kosova'da kökeni ne olursa olsun insan ve azınlık haklarını geliştiren istikrarlı ve sağlam bir demokrasi oluşturmalıdır. Kosova kurumlarının da gelecek ile ilgili sağlam politikalar oluşturmaya, tutarlı mali politikalar, etkili kurumlar geliştirmeye başlaması zorunludur.³⁸⁶

Avrupa Konseyi, Komisyon tarafından hazırlanan genişleme stratejisi belgelerinde Kosova'ya ilişkin belirtilen sonuç ve tavsiyeleri düzenlediği zirve toplantılarında almış olduğu kararlar ile desteklemiştir. 14-15 Aralık 2006 tarihlerinde gerçekleşen zirve toplantısında Marti Ahtisaari'ye ve onun gelecekteki statünün belirlenmesi konusunda yürüttüğü müzakere çabalarına tam destek verileceği ifade edilmiştir. Bunun yanı sıra gelecekteki statü, bütün vatandaşların geleceği için hukukun üstünlüğüne dayalı çok-etnili ve demokratik bir toplum geliştirmeli ve bölgesel istikrara katkı sağlamalıdır şeklinde açıklama yapılmıştır. AB, çözüme ulaşıldıktan sonra statünün uygulanmasını temin etmek için önemli bir rol oynamaya hazır olduğunu dile getirmiştir.³⁸⁷ 2007-2008 Genişleme Stratejisi belgesinde de diğerinde olduğu gibi Kosova'ya ilişkin benzer konulardan bahsedilmiştir.

Sırbistan ve Kosovalı Yöneticiler arasında statünün geleceği ile ilgili müzakerelerin devam ettiği 2007 yılına denk gelmesi, bu kapsamda 2007-2008 Genişleme Stratejisi belgesi statü üzerine odaklanmıştır. 2007-2008 belgesine göre,

³⁸⁶ Commission of the European Communities, “**Communication From The Commission To The European Parliament and The Council, Enlargement Strategy and Main Challenges 2006-2007, Including special annexed Report on the EU capacity to integrate new members**”, 5. Main Challenges in 2007, Remaining Challenges from the fifth Enlargement, Potential Candidate Countries, Serbia, Kosovo, COM(2006) 649, Brussels, 08.11.2006, http://www.delhry.ec.europa.eu/files/file/vijesti/2006%20strategy_paper_en.pdf, Erişim Tarihi:(18.01.2011).

³⁸⁷ Council of the European Union, “**Brussels European Council 14/15 December 2006, Presidency Conclusions**”, IV. External Relations, 16879/1/06, REV 1, CONCL 3, Brussels, 12 February 2007, http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/92202.pdf, Erişim Tarihi:(09.02.2012).

Kosova'nın mevcut statüsünün sonsuza kadar sürdürülebilir olmadığını ve bunun bir an önce taraflar arasında uzlaşma sağlanarak çözülmesi gerekmektedir. Kosova'da Sırp ve Arnavutlar arasında gerilim bulunmaktadır. Bunun neticesinde Avrupa Komisyonu, Kosova'nın istikrarına ve perspektifine öncelik verecektir. Kosova'nın statüsü bir önce açıklığa kavuşturulması gerekmekte ve bu açıdan AB'nin ortak hareket etmesi önem kazanmaktadır. Ayrıca Komisyon, taraflar arasında uzlaşma sağlanmasına ilişkin Troika'nın çabalarını desteklemektedir. Son olarak bölgenin istikrarı için sürdürülebilir bir çözüme ihtiyaç duyulmaktadır.³⁸⁸

Komisyonun yayınladığı bu rapordan kısa bir süre sonra 14 Aralık 2007 tarihinde Brüksel'de, AB üyesi ülkelerin Devlet ve Hükümet Başkanlarının katılımıyla Avrupa Konseyi Zirve Toplantısı düzenlenmiştir. Bu zirvede komisyonun 2007-2008 Genişleme Stratejisi'nde Kosova'ya yönelik almış olduğu kararlara destek verilmiştir. Bu zirvede, komisyonun karar ve önerileri kapsamında, Avrupa Konseyi, Kosova'nın statüsü konusuna müzakereler sonucu bir çözüm bulunmasına ilişkin her türlü çabayı göstermesinden ötürü Troyka'ya teşekkürlerini ifade etmiştir. Avrupa Konseyi bu zirvede, müzakerelerin bir çözüme ulaşmadan sona ermesi neticesinde üzüntü duyduğunu açık bir şekilde vurgulamıştır. Avrupa Konseyi, BM sekreteri ile birlikte sıkı işbirliği içinde Kosova'daki statükonun sürdürülemez olduğunu ve bölgesel istikrar açısından esaslı bir öneme sahip olan Kosova konusunda bir çözüme doğru hareket etme gerekliliğine vurgu yapmıştır.³⁸⁹

Bundan önceki bölümlerde değinildiği üzere, Kosova'nın 17 Şubat 2008'de bağımsız olmasıyla statü sorunu çözüme kavuşmuş ve bölgenin en azından AB açısından istikrara kavuştuğu söylenebilir. Kosova'nın bağımsız olmasıyla, Balkanlar'daki en önemli sorunlarından biri çözüme kavuşturulmuştur. Kosova'nın bağımsızlığını ilan etmesiyle, sorunlar tamamen bitmemiştir. Hukukun üstünlüğünün

³⁸⁸ Commission of the European Communities, “**Communication From The Commission To The European Parliament and The Council, Enlargement Strategy and Main Challenges 2007-2008**”, 2. Present Challenges in the Enlargement Countries/Western Balkans, COM(2007) 663 Final, Brussels, 06.11.2007,

[http://mei-ks.net/repository/docs/strategy_paper_en\[1\].pdf](http://mei-ks.net/repository/docs/strategy_paper_en[1].pdf), Erişim Tarihi:(14.12.2011).

³⁸⁹ Council of the European Union, “**Brussels European Council 14 December 2007, Presidency Conclusions**”, External Relations, 16616/1/07, REV 1, CONCL 3, Brussels, 14 February 2008, http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/97669.pdf, Erişim Tarihi:(09.02.2012).

sağlanması, yolsuzlukla mücadele, Arnavut ve Sırp toplumları arasında iletişimin geliştirilmesi yeni devletin temel meseleleridir.³⁹⁰ Yeni bir devlet olarak, Kosova'nın bu sefer uzun bir BM yönetimi döneminden sonra AB ile bütünleşme yolunda gerçekleştirmesi gereken reformları ve yerine getirmesi gereken koşulları içeren uzun bir süreç beklemektedir.

2008-2009 dönemini kapsayan Genişleme Stratejisi belgesinde, Kosova'nın bağımsızlığını ilan etmesinden sonra bölgede durum genel olarak “sükûnetini korumuştur” açıklamasına yer verilmiştir. Bağımsızlığın ilan edilmesi neticesinde, ortaya çıkan durum kendine ait özgü bir nitelik taşıdığı belirtilmiştir. Bağımsızlığın ilanından sonra kabul edilen yeni anayasanın AB standartları ile uyumlu olduğu ve önemli bir kısım yasaların kabul edildiği ifade edilmiştir. Ancak, yine de devlet kurumlarının ve hukukun üstünlüğünün pekiştirilmesi, toplumlar arasında diyalog ve uzlaşının sağlanmasına ilişkin önemli sorunların mevcut olduğu kabul edilmiştir. Bunun yanı sıra, Sırbistan'a da Kosova'nın bölgesel inisiyatiflere ve uluslararası girişimlere katılımı konusunda engeller oluşturmamasını ve bu kapsamda yapıcı bir yaklaşım sergilemesi tavsiye edilmiştir. Belgenin sonuç ve tavsiyeler kısmında, Kosova'nın da diğer Batı Balkan ülkeleri gibi Avrupa Perspektifi vardır.³⁹¹

Komşu ülkeler, bağımsızlığın bölgede olumsuz bir etki oluşturacağı kanaatinden yana olmuşlardır. Özellikle, komşu ülke Makedonya kendi sınırları içinde önemli bir Arnavut nüfusu barındırdığından, bağımsızlığın ilan edilmesiyle, bunların Kosova'yla birleşmek istemeleri ve böylece Büyük Arnavutluk devletinin kurulmasına yol açabilir endişesinden dolayı bağımsızlığa pek sıcak bakmamıştır. Fakat ilerleyen zamanlarda bağımsızlığın, meydana gelen gelişmeler neticesinde, bu gibi senaryoların hayat bulmasının mümkün olmadığını göstermiştir.

³⁹⁰ Ağca, “Batı Balkanların Geleceğinde Avrupa Birliği ve...”, **op.cit.**

³⁹¹ Commission of the European Communities, “**Communication From The Commission To The Council and The European Parliament, Enlargement Strategy and Main Challenges 2008-2009**”, 2. Implementing the Renewed Enlargement Consensus, State of Play of progress made and Remaining Challenges in the Countries, Western Balkans, COM(2008) 674 final, Brussels, 05.011.2008, [http://mei-ks.net/repository/docs/strategy_paper_incl_country_conclu_en\[1\].pdf](http://mei-ks.net/repository/docs/strategy_paper_incl_country_conclu_en[1].pdf), Erişim Tarihi:(14.12.2011).

2009-2010 Genişleme Stratejisi belgesinde Balkanlar’da göreceli olarak belirli istikrara kavuşmuş ve her an kırılganlığını koruyan yapısı ile Kosova göze çarpmıştır. Beklentiler doğrultusunda EULEX’in ülkede üstlendiği misyonun altı çizilmiş ve desteklenmesi gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca, ekonomik ve siyasi alanda elde edilen yapıcı gelişmeler olumlu karşılanmış ve gerekli şartların yerine getirilmesi durumunda Kosova için de vizelerin kaldırılmasına yönelik sürecin başlatılması yönünde adım atılması gerekli olduğu işaret edilmiştir. Kosova’nın IMF ve Dünya Bankası’na üye olduğundan bahsedilmiştir. Bunların yanında, hukukun üstünlüğü, yolsuzlukla mücadele, idari kapasitenin güçlendirilmesi, Sırp ve diğer azınlıkların korunması ve toplumlar arası diyalog ve uzlaşının geliştirilmesi alanlarında ilerlemelerin kaydedilmesi gerektiğinin altı çizilmiştir.³⁹²

7-8 Aralık 2009 tarihlerinde düzenlenen Brüksel Avrupa Konseyi Zirvesi’nde, komisyonun 14 Ekim 2009 tarihinde açıklamış olduğu 2009-2010 Genişleme Stratejisi ve Başlıca Zorlukları bildirgesinin memnuniyetle karşılandığını ve bu bakımdan belgede belirtilen sonuç ve önerilerin dikkate alındığını ifade edilmiştir. Kosova ile ilgili kararlarda konsey, şartları yerine getirmesi suretiyle Kosova’nın bir an önce vize muafiyetinden faydalanması gerektiğini vurgulamış ve AB’ye daha fazla yakınlaşmasını sağlamak için yapısal işbirliğinin geliştirmesi konusunda Komisyon’a çağrıda bulunmuştur. Konsey, Kosova’nın halen hukukun üstünlüğü, yolsuzlukla ve organize suçla mücadele, idari kapasitenin pekiştirilmesi, Sırp ve diğer toplumların yanında kültürel ve dini mirasın korunmasına ilişkin ilerlemelerin eksik olduğunu vurgulamıştır. Konsey, Kosova yönetiminden EULEX ile işbirliği yapmasını ve görevini ifa etme konusunda destek sağlamasını beklediğini belirtmiştir.³⁹³ Anlaşıldığı gibi, konseyin almış olduğu bu kararlar komisyonun sonuç

³⁹² Commission of the European Communities, “**Communication From The Commission To The Council and The European Parliament, Enlargement Strategy and Main Challenges 2009-2010**”, 4. Progress in the Enlargement Countries and Agenda for 2009-2010, Steering the candidate countries and potential candidates Countries towards The EU, Kosovo, COM(2009) 533, Brussels, 14.10.2009, http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2009/strategy_paper_2009_en.pdf, Erişim Tarihi:(14.02.2012).

³⁹³ Detaylı bilgi için bkz. Council of the European Union, “**Council Conclusions on Enlargement/Stabilisation and Association Process**”, 2984th General Affairs Council Meeting, Western Balkans, Kosovo, Brussels, 7 and 8 December 2009, http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/EN/genaff/111830.pdf, Erişim Tarihi:(09.02.2012).

ve önerilerini destekler mahiyette olduğunu göstermiştir. 2010-2011 Genişleme Stratejisi belgesinde de diğerinde belirtilen konularda zorlukların mevcut olduğu teyid edilmiş ve aynı zamanda Kosova Hükümeti'nin Avrupa Gündemini ve Reform Politikasını uygulama konusunda kapasitesini iyileştirdiğini, EULEX ile işbirliğinin artırıldığını ve âdemimerkeziyetçiliğin önemli ölçüde ilerlediği sonuçlarına yer verilmiştir.³⁹⁴

Mitroviça şehrinin kuzeyinde Sırların yollara koyduğu barikatlar, NATO askerlerine saldırımları, Priştine'nin otoritesine uymak istememeleri, Sırbistan'ın Kosova'nın içinde daha doğrusu kuzeyde finanse ettiği paralel yapılanmalar ve bazı AB üyelerinin Kosova'nın bağımsızlığını tanımamasından kaynaklan ortak bir iradenin sergilenememesi gibi sorunların var olması, Kosova'nın bölgesel işbirliği ve özellikle AB ile sözleşmeli ilişkiler kapsamında ciddi bir engeller zinciri oluşturmaktadır. Son olarak açıklanan 2011-2012 Genişleme Stratejisi belgesinde statü konusundaki farklı görüşlerin hem bölgeyi hem de Kosova'yı olumsuz etkilediğini ve Mitroviça'nın kuzeyindeki yaşanan son olayların ciddi bir endişe oluşturduğuna vurgu yapılmıştır.³⁹⁵ 11 Aralık 2011'de düzenlenen zirve toplantısında, AB Konsey'i adaylık statüsü verilmek suretiyle Sırbistan'ın kaydedtiği ilerlemeleri incelemesini ve bunları doğrulaması ile görevlendirmiştir. Bu çerçevede, Sırbistan'ın EULEX'in ve NATO'nun Kosova'da görevlerini engel oluşturmaktan yerine getirmeleri konusunda aktif bir şekilde işbirliği yapıp yapmadığı koşulu da dâhil edilmiştir.³⁹⁶

³⁹⁴ Detaylı bilgi için bkz. European Commission, “**Communication From The Commission To The European Parliament and The Council, Enlargement Strategy and Main Challenges 2010-2011**”, 4. Progress in the Enlargement Countries and Agenda for 2010-2011, Steering the Western Balkans towards EU membership, Kosovo, COM(2010) 660, Brussels, 09.11.2010, http://mei-ks.net/repository/docs/strategy_paper_2010_en.pdf, Erişim Tarihi:(14.12.2011).

³⁹⁵ Detaylı bilgi için bkz. European Commission, “**Communication From The Commission To The European Parliament and The Council, Enlargement Strategy and Main Challenges 2011-2012**”, I.Introduction, II.Key Challenges, III.Progress in the Enlargement Countries and Agenda for 2011-2012, Western Balkans, Kosovo, COM(2011) 666 final, Brussels, 12.10.2011, http://www.spcr.cz/files/en/eu/ec/strategy_paper_2011_en.pdf, Erişim Tarihi:(14.12.2011).

³⁹⁶ European Council, “**European Council 9 December 2011 Conclusions**”, EUCO/11, CO EUR 24, CONCL 6, Brussels, 9 December 2011, http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/126714.pdf, Erişim Tarihi:(09.02.2012).

Son zamanlarda, Belgrat-Priştine arasında pratik olan ve vatandaşların günlük hayatını kolaylaştıracak konuların görüşüldüğü birkaç tur müzakere yapılmıştır. Bu müzakereler sonucunda Sırbistan Kosova'nın diplomalarını ve gümrük mühürlerini kabul etmiştir. Fakat Kosova'nın statüsü, bölgesel girişimler ve uluslararası alanda temsil edilmesi konularında mutabakata varılamamıştır.

AB bugüne kadar (Ağustos 2012 itibariyle) resmi olarak 91 ülke tarafından tanınan Kosova'nın devlet olarak inşa edilmesinde siyasi ve ekonomik açıdan hayati bir öneme sahip olmuştur. Kosova'nın AB ile bütünleşme umudu ya da ihtimalli ülkenin siyasi, ekonomik ve sosyal istikrarı açısından önemli bir rol oynamıştır. Kosova'nın AB'ye bütünleşme doğrultusunda ilerleme hızı ister yavaş veya hızlı olsun reformların devam edilmesi, ülke içi istikrarın sağlanması ve bölgesel güvenliğin temin edilmesi açısından belirli ölçüde önemli bir faktör olacağı kesindir. Gerekli reformları yerine getirdiği takdirde muhtemelen makul bir süre içinde AB'ye üye olma sürecini tamamlayacaktır.

SONUÇ

1945 yılından itibaren kesintisiz bir şekilde devam eden Avrupa bütünleşme sürecinde üye ülkelerin kendi güvenliklerini sağlama konusunda yoğun çaba sarf ettikleri ve görece olarak önemli ilerlemeler kaydettikleri görülmüştür. Soğuk Savaş'ın Avrupa devletleri arasında yarattığı güvensizlik ortamı ve SSCB'yi dengeleyememeleri Avrupa'nın ortak bir güvenlik ve savunma politikası altında hareket etmesinin önünde önemli bir engel oluşturmuştur. Bu nedenlerden dolayı, Avrupalılar ABD'nin güvenlik şemsiye altında hareket etmek zorunda kalmışlardır.

Ekonomik alandaki işbirliği amacıyla kömür ve çelik gibi dönemin sanayisinin oluşturan iki önemli hammadde kaynağının üretimi ve pazarlanması gibi konularda entegrasyon ile F.Almanya, İtalya Fransa, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg tarafından 1950 yılında kurulan Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu ile bugünkü Avrupa Birliği'ni oluşturan ilk birliğin temeli atılmıştır. Bu süreci 1957 Roma Antlaşması'yla oluşturdıkları Avrupa Ekonomik Topluluğu ve Avrupa Atom Enerji Topluluğu takip etmiştir. Böylece Avrupa'da işbirliğinin de ötesine geçen Avrupa Topluluğu adı altında uluslar üstü bir kurumsallaşmaya gidilmiştir.

1986 yılında imzalanan Tek Avrupa Senedi ile Avrupa Birliği için üç sütun adı verilen bir yapılanma öngörülmüştür; birinci sütun yukarıda anılan Üç Topluluk, ikinci sütun, Adalet ve İçişleri, üçüncü sütun ise ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikası'dır. Buna göre Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikası, AB'nin en temel yapı taşlarından birini oluşturmaktadır. Ancak bu alandaki yani dışişleri, güvenlik ve savunma politikaları alanındaki oluşumlar ekonomik bütünleşmenin gerisinde kalmıştır. SSCB'nin yıkılmasıyla komünizmin bir tehdit olarak ortadan kalkması, Avrupa Birliği'nin ekonomik açıdan olduğu kadar siyasi açıdan da uluslararası arenada varlığını hissettirmek istemesine ve özellikle kendi bölgesinde daha belirgin ve etkin bir güç olma konusundaki çabalarına hız vermiştir.

Avrupa Birliği'nin, bir bütün olarak uluslararası sahnede sesini duyurabilmesi, sınırlarındaki silahlı çatışmalarda kriz yönetimini hayata geçirmesine

bağlıdır. Avrupa Birliği'nin esasını oluşturan ve savunmaya kararlı olduğu temel ilkelere ve ortak değerlere paralel olarak ileri sürülen aynı zamanda ortak tutum ve pozisyonunu da ifade eden “Ortak Dış Politika” hedefi ilk defa 1 Kasım 1993 tarihinde yürürlüğe giren Maastricht Antlaşması ile resmîyet kazanmıştır.

NATO'nun varlık sebeplerinden biri olan SSCB'nin dağılmasından sonra ortaya çıkan yeni uluslararası ortamda aktörler de rollerini yeniden tanımlama ve bu rôle göre yeni kurum ve politikalar oluşturma durumunda kalmışlardır. Kafkasya'daki çatışmalar, Yugoslavya'daki (Bosna ve Kosova krizleri) krizler ve bu olaylar karşısında etkin bir ABD ve pasif bir AB imajı yaratmıştır. Yaşanan bu krizler neticesinde, uluslararası arenada benzer gelişmelere daha Avrupalı bir irade arayışları başlamış ve Avrupa Birliği'ne özgü ortak bir tepki ve tutum belirleme tartışmaları gündeme getirmiştir. Bu kapsamda, gerekli olduğunda ABD'den bağımsız hareket edebilecek ve Avrupa'nın güvenlik ve savunması ile ilgili alanlarda AB'nin tek başına ve ortak olarak hareket edebileceği askeri kurum ve birlikleri oluşturma gayretleri başlamıştır. Burada en önemli belirleyici etkenlerden biri de, ABD'nin Soğuk Savaş sonrasında Avrupa'nın savunma yükünü daha fazla taşımak istememesidir.

Soğuk Savaş sonrasında Yugoslavya'nın dağılma sürecine girmesi ile birlikte Kosovalı Arnavutlar bağımsızlık mücadelesine başlamış, Sırbistan'ın Kosova'nın özerkliğini kaldırdığını açıklaması üzerine, Kosovalı Arnavutlar azınlık durumunda kalmışlardır. Aslında, Kosova'da patlak veren kriz bölgenin sahip olduğu tarih, sosyal ve kültürel yapısı ile ilgilidir. Özellikle, bölgede yaşayan Arnavutlar ve Sırlar arasındaki etnik, dini ve kültürel farklılıklar ile tarihten kaynaklanan çeşitli sorunlar Kosova Krizi'nin patlak vermesine neden olan şartları oluşturmuş, ayrıca bölgede Tito'nun ölümünden sonra iktidara gelen Miloseviç'in baskıcı rejimi de, sorunun ortaya çıkmasına ve gerginliğin tırmanmasına neden olmuştur.

Sırların, Arnavutlar üzerinde zaten var olan baskılarını artırarak, bölgede yaşayan sivil halka yönelik katliam derecesine kadar varan eylemleri, dünya kamuoyunda oldukça geniş çaplı tepki uyandırmış ve uyuşmazlığın barışçı yollarla çözümü sağlanması için BM, NATO, AB ve AGİT'in girişimleri olmuştur. Sırp

Güvenlik Güçleri ve Kosova Kurtuluş Ordusu (KKA-UÇK) mensupları arasındaki çatışmaların şiddetlenmesi ile çatışma önleme girişimleri de yoğunlaşmaya başlamıştır. Ancak barışın sağlanması ve sürdürülmesine yönelik yapılan girişimlerde güçlüklerle karşılaşmış ve söz konusu uluslararası kuruluşlar, iki taraf arasındaki uyuşmazlığın barışçı yollarla çözülmesi konusunda yetersiz kalmışlardır. Böylece, yapılan girişimlerin yetersiz kalması sonucunda çatışmalar durdurulamamış ve bütün şiddeti ile devam etmiştir. Çatışmaların sona erdirilmesi için bölgeye müdahalede bulunulması kaçınılmaz hale gelmiştir.

AB, kendi kıtasında meydana gelen bu iç savaşta, Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası oluşturamamasından dolayı seyirci kalmış ve müdahale edememiştir. Bosna ve en son olarak Kosova Krizi, AB'nin fazla zaman kaybetmeden acil bir şekilde ortak bir güvenlik ve savunma politikası oluşturup bu çerçevede ortak bir askeri güç etrafında bir araya gelerek olaylara müdahale edebilmesi için uyarıcı bir etkiye sahip olmuştur.

Şunu da belirtmek gerekir ki, Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası oluşturma konusunda Bosna ve Kosova'da yaşanan krizlerle kıyaslandığında, AB günümüzde nispeten daha güçlü olsa da, sorunların varlığı ve üye ülkeler arasında güvenlik ile ilgili mevcut olan farklı algılamaları göz ardı edilemez. Kosova olaylarında AB'nin ortak bir tutuma sahip olmaması ve üye ülkeler arasında siyasi bir kutuplaşmanın ortaya çıkması Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nın oluşumu açısından ciddi kuşkuları meydana getirmiştir. Bosna Savaşı, AB'nin güvenlik ve askeri alandaki zaafalarını ve eksikliklerini ortaya çıkaran ilk önemli kriz alanı olmuştur. Kosova Krizi ise, söz konusu eksikleri su yüzüne çıkarmış ve savunma konusundaki zaafaları onaylayan niteliğe sahip olmuştur.

1998 St. Malo Zirvesi'nde, AGSP'nin oluşturulmasında öncü rol oynayan İngiltere ve Fransa, AGSP ile ilgili farklı görüşlere sahiptirler. Fransa, AGSP'nin NATO'dan bağımsız bir şekilde gelişmesini savunmaktadır. İngiltere ise, AGSP'nin NATO kaynakları, imkân ve yeteneklerinden istifade ederek geliştirilmesini savunmaktadır. Şu an günümüzde AB, ABD ile askeri açıdan kıyaslanabilecek yeteneklerden yoksundur. Bosna ve Kosova krizleri Soğuk Savaş sonrası, AB'nin

güvenlik ve savunma politikasının ve askeri kapasitesinin sınındığı iki önemli alan olmuş, ancak Avrupa bu sınavda başarısız kalarak, inisiyatifi tekrar ABD'ye bırakmak zorunda kalmıştır.

ABD'nin ezici gücüne rağmen Avrupa Birliği'nin bu gücü dengeleme çabaları hem Avrupa Birliği'nin bu güçten özerk hareket edebilmesi için hem de ABD'nin müdahale etme konusunda isteksiz olduğu sorunların çözümünde etkili olunabilmesi için ortak bir AGSP'nin oluşturulması gerekmektedir. AGSP'nin olgunluğunu ispat edebilmesinin yolu da bundan geçmektedir. AB'nin ciddi bir güvenlik aktörüne dönüşmeyeceği takdirde, uluslararası arenada güvenilirliği sarsılacaktır. Kriz öncesi ve esnasında, krizi önleme politikaları alanında etkili olamayan AB, kriz sonrası dönemde genişleme stratejisi çerçevesinde geliştirdiği politika ve araçlar ile Kosova'da kriz önleme ve bölgesel güvenliğin sağlanması açısından daha başarılı bir tablo çizmiştir. 1999'dan sonra hem Kosova'ya hem de genel olarak bütün Balkanlar'a yönelik başlattığı İstikrar ve Ortaklık Süreci, bölgeye yönelik politikasının merkezini oluşturmuştur. İstikrar ve Ortaklık Süreci, AB'nin sadece Kosova'ya değil bütün Balkanlar'a yönelik geliştirdiği çatışma önleme (Conflict Prevention) stratejisinin merkezinde yer almıştır. İstikrar ve Ortaklık Süreci'nin en önemli amacı, Kosova'yı demokratikleştirerek güvenlik ve istikrarını sağlamaktır. Bu çerçevede AB, Birleşmiş Milletlerin Kosova'daki faaliyetlerine önemli katkılarda bulunmanın yanında bağımsızlık sürecinden sonra da, bu katkıyı günümüze kadar devam ettirmiştir.

AB, Kosova'daki reform sürecini teşvik etmek amacıyla, Kosova'yı bütünleşme sürecine dâhil etmiş ve bağımsızlığın ilan edilmesiyle de potansiyel aday ülke statüsü vermiştir. Bu kapsamda AB, Kosova'nın demokratikleşme sürecini denetlemek suretiyle İstikrar ve Ortaklık Takip Mekanizmasını (Stabilization and Association Tracking Mechanism – STM) kurmuştur. Bununla birlikte, Kosova için uzun vadede ulaşılabilecek bir hedef olan demokratikleşme hariç, AB İstikrar ve Ortaklık Takip Mekanizması toplantıları ışığında, İlerleme Raporları ve Avrupa Ortaklıkları'yla da kısa ve orta vadeli hedefler belirlemiş ve mali yardım programlarından faydalanmasını ise, bu hedeflere ulaşılması koşuluna bağlamıştır.

Kosova’da geçtiğimiz yıl en son yaşanan olaylarda özellikle, Mitroviça’nın kuzeyinde Sırbistan sınırında 1 ve 31 numaralı sınır kapılarının ateşe verilmesi ve şiddet olaylarının önlenmesi konusunda EULEX’in yetersiz kalması sonucunda NATO kuvvetlerinin müdahalesiyle önlenebilmiştir. Bu olaylar, AB’nin AGSP çerçevesinde oluşturduğu en büyük sivil misyon olan EULEX’in bu başarısızlığı, sırf ekonomik araçlar ve diyalog yoluyla sorunların tam çözölemeyeceğine işaret etmiştir. Bu gelişmeler ışığında, AGSP alanında önemli adımlar atılsa da; AB’nin tam anlamıyla bir ortak savunma ve güvenlik politikasına sahip olduğu henüz netleşmemiştir.

AB’nin çatışma sonrası önleyici çabalarının temel amacı, çatışan tarafları kapsamlı bir demokratikleşme, istikrar ve reform sürecine uymalarını sağlayabilmektir. Bunun için en önemli enstrüman Sırbistan’a ve Kosova’ya yakın gelecekte sunulması beklenen AB üyeliğidir. Dış yardımlar çatışmaların tekrarlanmasını önlemek için güvenli ve istikrarlı bir toplum oluşturulması bakımından hayati bir öneme sahip olmuştur. Bu anlamda çatışmaları tamamen önlemenin en etkili yöntemi her iki tarafın da siyasi ve toplumsal seviyede sahip oldukları farklı düşüncelerini değiştirmeleri sonuncunda mümkün olabilecektir. Ayrıca, Avrupa Birliği’nin kısa ve orta vadede NATO’nun daha doğrusu ABD’nin karşısında askeri bir güç olarak durma olasılığı az görünmektedir.

ÖZET

AVRUPA GÜVENLİK VE SAVUNMA POLİTİKASI'NIN GELİŞİM SÜRECİ VE KOSOVA KRİZİ

Avrupa Birliği geline nokta itibariyle bütünleşmenin son aşaması olan siyasal birlik ve bu siyasal birliğin geleceği yani ortak bir devlet yapısının şekli boyutu ile ilgili tartışmalarla karşı karşıyadır. Avrupa Birliği'nin temel yapı taşlarından biri olan Ortak Dışışleri ve Güvenlik Politikası ve bunun en önemli unsuru olan Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası, siyasi birliğin önemli bir adımını ve belirleyici bir unsurunu oluşturmaktadır. Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası, her ne kadar Birlik üyeleri arasında farklı görüşler mevcut olmasına rağmen devam etmekte ve gelişmekte olan bir süreçtir. Bir dönüm noktası olarak kabul edilen 1998 yılındaki Fransız-İngiliz St. Malo Deklarasyonu Avrupa Güvenliği konusundaki tartışmaları önemli ölçüde değiştirmiştir.

Bu tez, Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nın Soğuk Savaş öncesinde ve sonrasındaki gelişimini ve Kosova Krizi çerçevesindeki uygulamasını analiz etmeyi amaçlamaktadır. Buna bağlı olarak, bu tezde Avrupa Birliği'nin ne derece bağımsız bir silahlı güç, güvenlik ve savunma politikası oluşturabileceğini analiz etmeyi amaçlamış ve Kosova'ya yönelik Genişleme Stratejileri ve Zirve Kararları çerçevesindeki tutumunu incelemiştir.

Anahtar Sözcükler: Amerika Birleşik Devletleri, Avrupa Birliği, Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası, Genişleme Stratejisi, Kosova Krizi

ABSTRACT

THE DEVELOPMENT PROCESS OF EUROPEAN SECURITY AND DEFENCE POLICY AND THE KOSOVO CRISIS

European Union is at the point of political integration which is the final stage of integration process and is negotiating the future form and dimension of this political union. The Common Foreign and Security Policy, which is one of the pillars of the three-column EU structure and its essential element European Security and Defence Policy form an important phase and play a determinative role in the search for this political union. Despite different views between member states of the EU, The European Security and Defence Policy is an continuing and evolving process. The French-British St. Malo Declaration 1998, has deeply changed the discussions about the European Security.

This thesis intends to analyze the development of European Security and Defence Policy before and after the Cold War and its implementation in the context of the Kosovo Crisis. Accordingly this thesis basically intends to analyze to what extent the EU can develop an autonomous EU force, defence and security policy and to examine its approach towards Kosovo in the context of Enlargement Strategy and European Council Summit Conclusions.

Key Words: European Union, Enlargement Strategy, European Security and Defence Policy, Kosovo Crisis, United States of America

KAYNAKÇA

BELGELER VE RESMÎ YAYINLAR

“A Report to the National Security Council by the Executive Secretary on Basic National Security Policy – NSC 162/”, 30 October, 1953, Washington, <<http://www.fas.org/irp/offdocs/nsc-hst/nsc-162-2.pdf>>

“A Report to the National Security Council by the Executive Secretary on United States Objectives and Programs for National Security - NSC 68”, April 12, 1950, President's Secretary's File, Truman Papers, Washington, <http://www.trumanlibrary.org/whistlestop/study_collections/coldwar/documents/pdf/10-1.pdf>

“A Secure Europe in a Better World: European Security Strategy”, Brussels, 12 December 2003, < <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/78367.pdf>>

“Amsterdam Antlaşması”, <<http://europa.eu.int/eurlex/lex/en/treaties/dat/12002E/htm/12002E.html>>

“British – French Summit Joint Declaration, St. Malo”, 4 December 1998, <www.weu.int.institute/Challiot/chai38exhtm>

“Brussels European Council 16/17 October 2003, Presidency Conclusions”, V. External Relations, Kosovo,

<http://www.lex.unict.it/eurolabor/en/documentation/altridoc/conclusion171003.pdf>

>

“Charter of Paris For a New Europe”, <http://www.osce.org/mc/39516/>>

“Charter of the United Nations and Statute of the International Court of Justice”, United Nations Department of Public Information, New York, October 2009.

“Cologne European Council, Presidency Conclusions”, 3-4 June 1999, <http://www.europa.eu.int/council/off/conclu/June1999.htm>>

Commission Des Communautés Europeennes, **“ Texte En, Brussels European Council 25/26 March 2004, Presidency Conclusions”**, V. International Situation, Serbia and Montenegro / Kosovo, Brussels, 25 and 26 March,

<http://www.lex.unict.it/eurolabor/en/documentation/altridoc/conclusion260304.pdf>

>

Commission of the European Communities, **“Communication From The Commission To The European Parliament and The Council, Enlargement Strategy and Main Challenges 2006-2007, Including special annexed Report on the EU capacity to integrate new members”**, 5. Main Challenges in 2007, Remaining Challenges from the fifth Enlargement, Potential Candidate Countries, Serbia, Kosovo, COM(2006) 649, Brussels, 08.11.2006,

http://www.delhrv.ec.europa.eu/files/file/vijesti/2006%20strategy_paper_en.pdf>

Commission of the European Communities, **“Communication From The Commission To The European Parliament and The Council, Enlargement Strategy and Main Challenges 2007-2008”**, 2. Present Challenges in the Enlargement Countries/Western Balkans, COM(2007) 663 Final, Brussels, 06.11.2007, <[http://mei-ks.net/repository/docs/strategy_paper_en\[1\].pdf](http://mei-ks.net/repository/docs/strategy_paper_en[1].pdf)>

Commission of the European Communities, **“Communication From The Commission To The Council and The European Parliament, Enlargement Strategy and Main Challenges 2008-2009”**, 2. Implementing the Renewed Enlargement Consensus, State of Play of progress made and Remaining Challenges in the Countries, Western Balkans, COM(2008) 674 final, Brussels, 05.11.2008, <[http://mei-ks.net/repository/docs/strategy_paper_incl_country_conclu_en\[1\].pdf](http://mei-ks.net/repository/docs/strategy_paper_incl_country_conclu_en[1].pdf)>

Commission of the European Communities, **“Communication From The Commission To The Council and The European Parliament, Enlargement Strategy and Main Challenges 2009-2010”**, 4. Progress in the Enlargement Countries and Agenda for 2009-2010, Steering the candidate countries and potential candidates Countries towards The EU, Kosovo, COM(2009) 533, Brussels, 14.10.2009, <http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2009/strategy_paper_2009_en.pdf>

“Conference for Security and Co-operation in Europe, Budapest Document 1994, Towards Genuine Partnership In a New Era, 5-6 December 1994, 1994 Summit”, Budapest, Budapest Decisions – I. Strengthening the CSCE, <<http://www.osce.org/mc/39554?download=true>>

“Conference for Security and Co-operation in Europe, CSCE, Helsinki Document 1992, The Challenges of Change, 9-10 July 1992, 1992 Summit”, Helsinki Summit Declaration, Promises and Problems of Change, Helsinki, <<http://www.osce.org/mc/39530?download=true>>

“Conference on Security and Co-operation in Europe Final Act, Helsinki, 1975”, <<http://www.osce.org/mc/39501?download=true>>

“Consolidated Version of the Treaty on European Union, Treaty on European Union”, <<http://www.europa.eu.int/abc/obj/treaties/en/entr2f.htm#>>

Constitution of the Federative People's Republic of Yugoslavia, January 31 1946 ,
“УСТАВ ФЕДЕРАТИВНЕ НАРОДНЕ РЕПУБЛИКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ, ПРВИ ДЕО, ОСНОВНА НАЧЕЛА, ГЛАВА I ФЕДЕРАТИВНА НАРОДНА РЕПУБЛИКА ЈУГОСЛАВИЈА, (Yugoslavia Federal Halk Cumhuriyeti Anayasası, Birinci Bölüm, Genel İlkeler, Başlık I Yugoslavia Federal Halk Cumhuriyeti), Yugoslavia Arşiv Belgeleri, Belgrad, 31 Ocak 1946,
<http://www.arhivyu.gov.rs/active/en/home/glavna_navigacija/leksikon_jugoslavije/konstitutivni_akti_jugoslavije/ustav_fnrj.html>

“Constitution of the Federal Socialist Republic of Yugoslavia, 21 February 1974”, reproduced in: Blaustein, A. P./ Flanz G.H. (eds.), Historic Constitutions of the Countries of the World, Vol.17, issued December 1974.

“Constitution of the Socialist Federal Republic of Yugoslavia”, Adopted by the Federal People's Assembly April 7, 1963,
<http://www.worldstatesmen.org/Yugoslavia_1963.doc>

Council of the European Union, **“Brussels European Council 14 December 2007, Presidency Conclusions”**, External Relations, 16616/1/07, REV 1, CONCL 3, Brussels, 14 February 2008,

<http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/97669.pdf>

Council of the European Union, **“Brussels European Council 14/15 December 2006, Presidency Conclusions”**, IV. External Relations, 16879/1/06, REV 1, CONCL 3, Brussels, 12 February 2007,

<http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/92202.pdf>

Council of the European Union, **“Copenhagen European Council 12 and 13 December 2002, Presidency Conclusions”**, I.Enlargement, Brussels, 29 January 2003, <<http://ec.europa.eu/research/era/docs/en/council-eu-27.pdf>>

Council of the European Union, **“Council Conclusions on Enlargement/Stabilisation and Association Process”**, 2984th General Affairs Council Meeting, Western Balkans, Kosovo, Brussels, 7 and 8 December 2009,

<http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/EN/genaff/111830.pdf>

Council of the European Union, **“Thessaloniki European Council 19 and 20 June 2003, Presidency Conclusions”**, V. Western Balkans, Brussels, 1 October 2003,

<http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/76279.pdf>

“Defence Initiative Capabilities”,

<<http://www.nato.int/docu/pr/1999/p99s069e.htm>>

“Defence Planning Committee, Decisions of Defence Planning Committee in Ministerial Sessions, Document - (DPC/D(67)23”, Annex II to DPC/D(67)23, Guidance to the NATO Military Authorities, 11 May, 1967, <<http://www.nato.int/docu/stratdoc/eng/a670511a.pdf>>

Document 2/5, **“Declaration on European Identity by the Nine Foreign Ministers, Copenhagen, 14 December 1973”**, *European Foreign Policy Key Documents*, Hill, Christopher and Smith, Karen E. (eds.), London and New York, Routledge, 2000, <<http://istfak.files.wordpress.com/2009/10/hill-european-foreign-policy.pdf>>

Document 2/12, **“Draft European Act Proposal by the German and Italian Foreign Ministers (The Genscher Colombo Plan), 12 November 1981”**, *European Foreign Policy Key Documents*, Hill, Christopher and Smith, Karen E. (eds.), London and New York, Routledge, 2000, <<http://istfak.files.wordpress.com/2009/10/hill-european-foreign-policy.pdf>>

Document 1/10, **“Draft Treaty for the Establishment of a European Political Union (Fouchet Plan I), 2 November 1961”**, *European Foreign Policy Key Documents*, Hill, Christopher and Smith, Karen E. (eds.), London and New York, Routledge, 2000, <<http://istfak.files.wordpress.com/2009/10/hill-european-foreign-policy.pdf>>

Document 2/2, **“First Report of the Foreign Ministers to the Heads of State and Government of the Member States of the European Community (‘The Davignon or Luxembourg Report’)**”, Luxembourg, 27 October 1970, *European Foreign Policy Key Documents*, Hill, Christopher and Smith, Karen E. (eds.), London and New York, Routledge, 2000, <<http://istfak.files.wordpress.com/2009/10/hill-european-foreign-policy.pdf>>

Document 1/8, **“Protocol Modifying and Completing the Brussels Treaty (‘Western European Union’)**”, Paris, 23 October 1954”, *European Foreign Policy Key Documents*, Hill, Christopher and Smith, Karen E. (eds.), London and New York, Routledge, 2000, <<http://istfak.files.wordpress.com/2009/10/hill-european-foreign-policy.pdf>>

Document 2/11, **“Report Issued by the Foreign Ministers of the Ten on European Political Co-operation (The London Report), London, 13 October 1981”**, *European Foreign Policy Key Documents*, Hill, Christopher and Smith, Karen E. (eds.), London and New York, Routledge, 2000, <<http://istfak.files.wordpress.com/2009/10/hill-european-foreign-policy.pdf>>

Document 1/11, **“Second Draft of the Treaty for the Establishment of a European Union (Fouchet Plan II), 18 January 1962”**, *European Foreign Policy Key Documents*, Hill, Christopher and Smith, Karen E. (eds.), London and New York, Routledge, 2000, <<http://istfak.files.wordpress.com/2009/10/hill-european-foreign-policy.pdf>>

Document 1/6, **“The European Defence Community Treaty, Paris, 27 May 1952”**, *European Foreign Policy Key Documents*, Hill, Christopher and Smith, Karen E. (eds.), London and New York, Routledge, 2000,
<<http://istfak.files.wordpress.com/2009/10/hill-european-foreign-policy.pdf>>

Document 1/2, **“The North Atlantic Treaty, Washington DC, 4 April 1949”**, *European Foreign Policy Key Documents*, Hill, Christopher and Smith, Karen E. (eds.), London and New York, Routledge, 2000,
<<http://istfak.files.wordpress.com/2009/10/hill-european-foreign-policy.pdf>>

Document 1/1, **“Treaty of Economic, Social and Cultural Collaboration and Collective Self-Defence between the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland, Belgium, France, Luxembourg and the Netherlands ‘(The Brussels Treaty)’**, Brussels, 17 March 1948”, *European Foreign Policy Key Documents*, Hill, Christopher and Smith, Karen E. (eds.), London and New York, Routledge, 2000, <<http://istfak.files.wordpress.com/2009/10/hill-european-foreign-policy.pdf>>

Europa, European Commission, Enlargement, Enlargement Process, How does a country join the EU, SAP, **“The Western Balkan Countries on the road to the European Union”**,
<http://ec.europa.eu/enlargement/enlargement_process/accession_process/how_does_a_country_join_the_eu/sap/history_en.htm#1>

Europa, Summaries of EU legislation, Agriculture, Enlargement, **“Instrument For Pre-Accession Assistance (IPA)”**,
<http://europa.eu/legislation_summaries/agriculture/enlargement/e50020_en.htm>

Europa, Summaries of EU legislation, Enlargement, The Stabilisation and Association Process: The Western Balkans, **“European Partnership with Serbia, Including Kosovo”**,

<http://europa.eu/legislation_summaries/enlargement/western_balkans/r18015_en.htm>

European Commission, **“Communication From The Commission To The European Parliament and The Council, Enlargement Strategy and Main Challenges 2010-2011”**, 4. Progress in the Enlargement Countries and Agenda for 2010-2011, Steering the Western Balkans towards EU membership, Kosovo, COM(2010) 660, Brussels, 09.11.2010,

<http://mei-ks.net/repository/docs/strategy_paper_2010_en.pdf>

European Commission, **“Communication From The Commission To The European Parliament and The Council, Enlargement Strategy and Main Challenges 2011-2012”**, I.Introduction, II.Key Challenges, III.Progress in the Enlargement Countries and Agenda for 2011-2012, Western Balkans, Kosovo, COM(2011) 666 final, Brussels, 12.10.2011,

<http://www.spcr.cz/files/en/eu/ec/strategy_paper_2011_en.pdf>

European Commission, Enlargement, Potential Candidates, Financial Assistance, **“Kosovo Under UNSCR 1244-Financial Assistance”**,

<http://ec.europa.eu/enlargement/potential-candidates/kosovo/financial-assistance/index_en.htm>

European Commission, **“Kosovo Progress Report Accompanying the document Communication From The Commission To The European Parliament and The Council, Enlargement Strategy and Main Challenges 2011-2012”**, {COM(2011) 666}, SEC (2011) 1207, Brussels, 12.10.2011,
<http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2011/package/ks_rapport_2011_en.pdf>

European Commission, **“Proposal for a Regulation of the Parliament and of The Council on the Instrument for Pre-Accession Assistance (IPA II)”**, COM (2011) 838 final, 2011/0404 (COD), {SEC(2011) 1462 final}, {SEC(2011) 1463 final}, Brussels, 7.12.2011,
<http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/highlight/20111207_ipa_final_en.pdf>

European Council, **“European Council 9 December 2011 Conclusions”**, III. Enlargement, EUCO/11, CO EUR 24, CONCL 6, Brussels, 9 December 2011,
<http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/126714.pdf>

“European Council in Copenhagen, Conclusions of the Presidency, 21-22 June 1993”, SN 180/1/93 REV 1,
<http://ec.europa.eu/bulgaria/documents/abc/72921_en.pdf>

“European Council Meeting in Laeken, Presidency Conclusions, 14-15 December 2001”, SN 300/1/01, REV 1,
<http://ec.europa.eu/governance/impact/background/docs/laeken_concl_en.pdf>

European Parliament, **“Santa Maria Da Feira European Council 19 And 20 June 2000, Conclusions of the Presidency”**, V.External Relations/ D.Western Balkans,
<http://www.europarl.europa.eu/summits/fei1_en.htm>

European Security and Defence Assembly of WEU, Documents, **“Rome Declaration, 26-27 October 1984, adopted by the Ministers for Foreign Affairs and Defence of the Seven WEU Members States”**,
<http://ueo.cvce.lu/en/documents/sessions_ordinaires/key/declaration_rome.html#P29_4417>

“Feira Zirvesi Sonuç Bildirgesi”,
<http://www.esdp-course.ethz.ch/content/ref/2000Feira_Excerpt.htm>

From St-Malo To Nice European Defence: Core Documents, Rutten, Maartje (Compiled by.), Chaillot Papers, Institute For Security Studies Western European Union, Paris, May 2001.

“General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina (Dayton Peace Agreement)”, 14/12/1995.

International Cooperation, **“Kosovo: Lessons from the Crisis”**,
<http://www.mod.uk/NR/rdonlyres/31AA374E-C3CB-40CC-BFC6C8D6A73330F5/0/kosovo_lessons.pdf>

International Crisis Group, **“Kosovo: No Good Alternatives To The Ahtisaari Plan”**, Europe Report, No.82, 14 May 2007, ss.1-48,
<http://www.crisisgroup.org/~media/Files/europe/182_kosovo_no_good_alternatives_to_the_ahtisaari_plan.pdf>

Kosova Cumhuriyeti Avrupa Entegrasyon Bakanlığı Resmi Sitesi, Republic of Kosovo, Ministry of European Integration, **“Stabilization and Association Process”**, <<http://mei-ks.net/?page=2,78>>

“Kosova Geçici Yönetim Anayasal Çerçevesi”, <<http://www.unmikonline.org>>

“Meeting of the Heads of State or Government, The Hague, 1-2 December, Hague Summit”, <http://aei.pitt.edu/1451/1/hague_1969.pdf>

“Military Technical Agreement between the International Security Force (“KFOR”) and the Governments of the Federal Republic of Yugoslavia and the Republic of Serbia”, <<http://www.nato.int/kosovo/docu/a990609a.htm>>

“Modern History SourceBook: The Warsaw Pact, Treaty of Friendship, Co-operation and Mutual Assistance”,
<<http://www.fordham.edu/halsall/mod/1955warsawpact.html>>

NATO Summit, **“Defense Capabilities Initiative, in Final Communiqué”**, Washington 1999.

“Nice Zirvesi”, <<http://www.belgenet.com/arsiv/ab/nicezirve.html>>

“Nixon Doctrine”,

<http://cf.linnbenton.edu/artcom/social_science/clarkd/upload/Nixon%20Doctrine.pdf>

Official Journal of the European Communities, **“Treaty of Nice, Amending the Treaty on European Union, the Treaties Establishing the European Communities and Certain Related Acts”**, (2001/C80/01),
<http://eur-lex.europa.eu/en/treaties/dat/12001C/pdf/12001C_EN.pdf>

Official Journal of the European Union, **“Consolidated Versions of the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union”**, 2010/C 83/01, Volume 53, 30 March 2010, <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:FULL:EN:PDF>>

Official Journal of the European Union, **“Council Joint Action 2008/124/CFSP of 4 February on the European Union Rule of Law Mission, EULEX KOSOVO”**, 16.2. 2008, <http://www.eulex-kosovo.eu/en/info/docs/JointActionEULEX_EN.pdf>

“Ohrid Framework Agreement, 13.08.2001”,
<http://faq.macedonia.org/politics/framework_agreement.pdf>

“Organization for Security and Co-operation in Europe, Astana Commemorative Declaration –Towards a Security Community”, SUM.DOC/1/10/Corr, 3 December 2010, Summit Meeting, Astana, 2010, <<http://www.osce.org/cio/74985?download=true>>

“Organization for Security and Co-operation in Europe, Istanbul Document 1999, Istanbul Summit 1999”, Istanbul, 1999,
<<http://www.osce.org/mc/39569?download=true>>

“Organization for Security and Co-operation in Europe, Lisbon Document 1996, Lisbon Summit”, Lisbon, 1996, Lisbon Declaration on a Common and Comprehensive Security Model For Europe For The Twenty - First Century,
<<http://www.osce.org/mc/39539?download=true>>

OSCE, Organization for Security and Co-operation in Europe, **“Kosovo Verification Mission”**, <<http://www.osce.org/node/44552>>

“Santa Maria De Feira European Council, Presidency Conclusions”, 19-20 June 2000, C. Common European Security and Defence Policy,
<http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/00200-r1.en0.htm>

“Serbian Academy of Arts and Sciences (SANU) Memorandum 1986”,
<http://chnm.gmu.edu/1989/archive/files/sanu_memo_e3b3615076.pdf>

“Standars for Kosovo”, UNMIK/PR/1078, Presented Pristina, 10 December 2003,
<<http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/Kos%20Standards.pdf>>

“Statement by René Pleven on the establishment of a European army (24 October 1950)”, <http://www.cvce.eu/obj/european_navigator-en-4a3f4499-daf1-44c1-b313-212b31cad878>

“The Adoption of a ‘Constitutional Declaration on Kosovo as an independent and equal unit within the Yugoslav federation (confederation)’, on an equal footing with other units in the federation at a joint session of all chambers of the SAP Kosovo Assembly on 2 July 1990”, Official Gazzete of the SAP Kosovo, no.21/1990 of 3 July, 1990.

“The fundamental principles and elements of autonomous provinces under the SFRY Constitution”, <http://hague.bard.edu/reports/hr_kristan-pt2.pdf>

The Kosovo Report, Conflict, International Report, Lessons Learned, The Independent Commission on Kosovo, Annex 4, **“The Ahtisaari-Chernomyrdin Agreement”**, <<http://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/6D26FF88119644CFC1256989005CD392-thekosovoreport.pdf>>

“The Maastricht Treaty, Treaty on European Union, Maastricht, 7 February 1992”, <<http://www.eurotreaties.com/maastrichteu.pdf>>

“The Nuclear Planning Group (NPG)”, NATO Homepage, <http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_50069.htm>

The Organisation of Collective Self-Defence, 5. **“Paris Agreements 23 October 1954 I. Four Power Conference – Paris, 23 October 1954”**,

<<http://www.fransamalingvongeousau.com/documents/dl2/h2/2.2.5.pdf>>

**“The Paris Agreement, 23Oct. 1954, signed at Brussels on March 17, 1948,
as amended by the “Protocol modifying and completing The Brussels Treat”**,

NATO Homepage, <http://www.nato.int/cps/en/SID-6210543F716256C8/natolive/official_texts_17408.htm>

“The Single European Act, Luxembourg, 17 February 1986”,

<http://ec.europa.eu/economy_finance/emu_history/documents/treaties/singleeuropeanact.pdf0>

“The violent suppression of Kosovo’s autonomy by temporary measures that were undertaken against the Albanians in Kosovo pursuant to the Law on the Procedure to Be followed by republican organs in Special Circumstances”,
Official Gazzete of the Republic of Serbia, no.30/1990 of 26 June, 1990.

“Treaty of Amsterdam Amending The Treaty on European Union, the Treaties Establishing the European Communities and Certain Related Acts”,

Luxembourg, Office for Official Publications of the European Communities,
<<http://www.europarl.europa.eu/topics/treaty/pdf/amst-en.pdf>>

“Treaty on Conventional Armed Forces in Europe”,

<<http://www.osce.org/library/14087>>

“Treaty on European Union”,

<<http://www.europa.eu.int/abc/obj/treaties/en/entr2f.htm#>>

United Nations, **“Report of the United Nations High Commissioner for Refugees, 1999”**, A/55/12, General Assembly, Official Records, Fifty-fifth Session, Supplement No. 12 (A/55/12), <<http://www.un.org/documents/ga/docs/55/a5512.pdf>>

United Nations Security Council, **“Letter dated 10 November 2005 from the President of the Security Council addressed to the Secretary-General”**, S/2005/709, 10 November 2005,

<<http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/Kos%20S2005%20709.pdf>>

United Nations Security Council, **“Letter dated 26 March 2007 from the Secretary-General addressed to the President of the Security Council”**, S/2007/168, 26 March 2007, <<http://www.unosek.org/docref/report-english.pdf>>

United Nations Security Council, **“Letter dated 7 October 2005 from the Secretary-General addressed to the President of the Security Council”**, S/2005/635, 7 October 2005, <<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N05/540/69/PDF/N0554069.pdf?OpenElement>>

United Nations Security Council, **“Resolution 1160 (1998) Adopted by the Security Council at its 3868th meeting, on 31 March 1998”**, S/RES/1160 (1998), 31 March 1998, <<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N98/090/23/PDF/N9809023.pdf?OpenElement>>

United Nations Security Council, **“Resolution 1199 (1998) Adopted by the Security Council at its 3930th meeting, on 23 September 1998”**, S/RES/1199 (1998), 23 September 1998, S/RES/1199 (1998), 23 September 1998, <<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N98/279/96/PDF/N9827996.pdf?OpenElement>>

United Nations Security Council, **“Resolution 1244 (1999) Adopted by the Security Council at its 4011th meeting, on 10 June 1999”**, S/RES/1244 (1999), 10 June 1999, <<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N99/172/89/PDF/N9917289.pdf?OpenElement>>

United Nations Security Council, **“Resolution 1396 (2002) Adopted by the Security Council at its 4484th meeting, on 5 March 2002”**, S/RES/1396 (2002), 5 March 2002, <<http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/resolutionUN1396.pdf>>

United Nations Security Council, **“Statement by the President of the Security Council”**, S/PRST/2005/51, 24 October 2005, <<http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/Kos%20SPRST%202005%2051.pdf>>

United Nations – Treaty Series, **“Treaty of Alliance and Mutual Assistance Between His Majesty in Respect of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland and The President of the French Republic. Signed At Dunkirk, on 4 March 1947”**, <<http://www.ena.lu/>>

U.S. Department of State, **“Foreign Relations of the United States, 1948, Western Europe”**, Vol. III, United States Government Printing Office, Washington, 1974, <<http://images.library.wisc.edu/FRUS/EFacs/1948v03/reference/frus.frus1948v03.i0006.pdf>>

U.S. Department of State, **“Foreign Relations of the United States, 1949, Western Europe”**, Vol. IV, United States Government Printing Office, Washington, 1975, <<http://images.library.wisc.edu/FRUS/EFacs/1949v04/reference/frus.frus1949v04.i0006.pdf>>

U.S. Department of State, **“Interim Agreement Between The United States of America and The Union of Soviet Socialist Republics on Certain Measures With Respect to the Limitation of Strategic Offensive Arms, Protocol to the Interim Agreement Between The United States of America and The Union of Soviet Socialist Republics on Certain Measures With Respect to the Limitation of Strategic Offensive Arms”**, <<http://www.state.gov/t/isn/4795.htm#treatytext/protocol>>

U.S. Department of State, **“Rambouillet Agreement Interim Agreement for Peace and Self-Government in Kosovo”**, <http://www.state.gov/www/regions/eur/ksvo_ambouillet_text.html>

U.S. Department of State, **“Treaty Between The United States of America and The Union of Soviet Socialist Republics on The Limitation of Anti-Ballistic Missile Systems (ABM Treaty)”**, <<http://www.state.gov/t/avc/trty/101888.htm>>

“Ustav Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije 1974”, (Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti Anayasası 1974),

<<http://dediserver.eu/hosting/ethnodoc/data/YU19740221-2.pdf>>

“2nd Plenary of the Stabilisation Association Process Dialogue Friday, 1 July 2011 Pristina, Kosovo”,

<http://eeas.europa.eu/delegations/kosovo/documents/eu_kosovo/111116sap_dialogue_plenary_conclusions_2011_final.pdf>

“5. U.S. Senate Resolution 239 (VandenBerg resolution), 11 June 1948”, 80th Congress, 2nd Sessions, 11th June 1948 (‘The Vandenberg Resolution’),

<<http://www.fransamalingvongesusau.com/documents/dl1/h5/1.5.8.pdf>>

KİTAPLAR

AB – Türkiye İşbirliği Derneği, **AB Ansiklopedisi**, İstanbul, AB Birinci Serisi:4, Yayın No:11, 2003.

Acar, Başak, **Avrupa Birliği’nin Kosova Sorunu’na İlişkin Oynayacağı Rol Üzerine Senaryolar**, Ankara, U-S-A Yayıncılık, 2009.

Ağca, Fehmi, **AB’nin Güvenlik ve Savunma Politikası ve Türkiye’nin Konumu**, İstanbul, Papatya Yayıncılık, 1.Basım, Kasım 2010.

Akman, Halil, **Paylaşılamayan Balkanlar**, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2006.

Armaoğlu, Fahir, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1995**, Ankara, Alkım Yayınevi, Cilt 1-2, Genişletilmiş 14.Baskı, Basım Yılı Yok.

Armaoğlu, Fahir, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1980-1990**, Ankara, İş bankası Kültür Yayınları, 1992.

Avrupa Birliği Ansiklopedisi, Dinan, Desmond (ed.), Akay, Hale (çev.), İstanbul, Kitap Yayınevi, 1.Basım, Nisan 2005.

Avrupa Birliği Ortak Politikaları ve Türkiye, Kar, Muhsin ve Arıkan, Harun (ed.), İstanbul, Beta, 1.Baskı, Ekim 2003.

Aybet, Gülnur, **A European Security Architecture after the Cold War: Questions of Legitimacy**, New York, ST. Martin's Press, 2000.

Aybet, Gülnur, **The Dynamics of European Security Cooperation 1945-1991**, New York, St. Martin's Press, 1997.

Aydın, M. Sabir, **Siyasi ve Hukuki Olarak Avrupa Birliği**, Ankara, Asil Yayın Dağıtım, 2008.

Bashkurti, Lisen, **Negociatat, Historia, Teoria, Praktika (Müzakereler, Tarihi, Teorisi, Uygulanması)**, Tetove, Akademia Diplomatike Shqiptare (Arnavut Diplomasi Akademisi), 2010.

Bretherton, Charlotte, Volger, John, **The European Union As a Global Actor**, New York, Routledge, 1999.

Cameron, Fraser, **An Introduction to European Foreign Policy**, New York, Routledge, 2007.

Canpolat, İbrahim S., **Avrupa Birliği Uluslararası Bir Sistemin Tarihsel Teorik Kurumsal Jeopolitik Analizi ve Genişleme Sürecinde Türkiye ile İlişkiler**, İstanbul, Alfa Basım Yayım Dağıtım, Güncelleştirilmiş 3.Baskı, Ekim 2002.

Caşın, Mesut Hakkı, Özgöker, Uğur, Çolak, Halil, **Küreselleşmenin Avrupa Birliği Ortak Güvenlik ve Savunma Politikasına Etkisi Avrupa Birliği**, İstanbul, Nokta Kitap, 1.Baskı, Mayıs 2007.

Chivvis, Christopher S., **EU Civilian Crisis Management: The Record So Far**, Santa Monica and Pittsburgh, National Defense Research Institute, RAND Corporation, 2010.

Chomsky, Noam, **Batı'nın Yeni Standartları**, İstanbul, Everest Sayınları, 2003.

Clark, Howard, **Civil Resistance in Kosovo**, London, Pluto Press, 2000.

Cordesman, Anthony H., **The Lessons and Non-Lessons of the Air and Missile Campaign in Kosovo**, Revised August 2000, <<http://csis.org/files/media/csis/pubs/kosovolessons-full.pdf>>

Çakmak, Haydar, **Avrupa Güvenliği**, Ankara, Platin Yayınları, Ocak 2007.

Dedeoğlu, Beril, **Uluslararası Güvenlik ve Strateji**, İstanbul, Derin Yayınları, 2003.

Dinan, Desmond, **Avrupa Birliği Tarihi**, Akay, Hale (çev.), İstanbul, Kitap Yayınevi, 2008.

Emiroğlu, Hüseyin, **Soğuk Savaş Sonrası Kosova Sorunu (1989-2000)**, Ankara, Asil Yayın Dağıtım, 2010.

Emiroğlu, Hüseyin, **Soğuk Savaş Sonrası Kosova Sorunu**, Ankara, Orient Yayınları, 2006.

European Security and Defence Policy: the first ten years (1999-2009), Grevi, Giovanni, Helly, Damien and Keohane, Daniel (eds.), The European Union Institute for Security Studies, Paris, 2009.

Galbreath, David J., **The Organization for Security and Cooperation in Europe**, London and New York, Routledge, 2007.

Garthoff, Raymond, **Détente and Confrontation: American-Soviet Relations from Nixon to Reagan**, Washington, D.C., The Brookings Institution.

Gibbs, David N., **First Do No Harm: Humanitarian Intervention and The Destruction of Yugoslavia**, Nashville, Vanderbilt University Press, 2009.

Gündüz, Aslan, **Milletlerarası Hukuk Temel Belgeler Örnek Kararlar**, İstanbul, Beta Yayınları, Geliştirilmiş 3.Baskı, 1998.

Güney, Nurşin Ateşoğlu, **Batı'nın Yeni Güvenlik Stratejileri AB – NATO – ABD**, İstanbul, Bağlam Yayıncılık, Birinci Basım, Kasım 2006.

Gürkaynak, Muharrem, **Avrupa'da Savunma ve Güvenlik**, Ankara, Asil Yayınları, 2004.

Herring, George C., **From Colony to Superpower: U.S. Foreign Relations Since 1776**, New York, Oxford University Press (The Oxford History of the United States), 2008.

Howorth, Jolyon and Keeler, John T.S., **Defending Europe, The EU, NATO and The Quest For European Autonomy**, New York, Palgrave Macmillan, 2003.

Hunter, Robert E., **The European Security and Defense Policy NATO's Companion - or Competitor?**, Santa Monica, National Defense Research Institute, RAND, 2002.

Judah, Tim, **Kosovo What Everyone Needs To Know**, New York, Oxford University Press, 2008.

Kagan, Robert, **Of Paradise and Power: America and Europe in the New World Order**, New York, Vintage Books, First Vintage Books Edition, January 2004.

Kavalski, Emilian, **Extending The European Security Community: Constructing The Peace in the Balkans**, London • New York, Tauris Academic Studies, 2007.

Kenar, Nesrin, **Yugoslavya Sorununun Ulusal ve Uluslararası Boyutu**, Ankara, Palme Yayıncılık, 2005.

Ker-Lindsay, James, **Kosovo The Path to Contested Statehood in the Balkans**, London-New York, I.B.Tauris, 2009.

Keskin, M. Hakan, **Doğru Sanılan Yanlışlarla Avrupa Birliği**, Ankara, T.C. Başbakanlık AB Sekreterliği, Genişletilmiş Düzeltilmiş İkinci Baskı, 2010.

Kut, Şule, **Balkanlarda Kimlik ve Egemenlik**, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2005.

Latawski, Paul and Smith, Martin A., **The Kosovo Crisis and The Evolution of Post-Cold War European Security**, Manchester and New York, Manchester University Press, 2003.

Lindley-French, Julian, **A Chronology of European Security & Defence (1945-2007)**, New York, Oxford University Press, 2007.

Matlary, Janne Haaland, **European Union Security Dynamics In The New National Interest**, New York, Palgrave Macmillan, 2009.

Malcolm, Noel, **Kosova Balkanları Anlamak İçin**, İstanbul, Sabah Yayınları, 1999.

Mütercimler, Erol, **Yüksek Stratejiden Etki Odaklı Harekâta Geleceği Yönetmek**, İstanbul, Alfa Yayınları, 2. Baskı, 2006.

NATO El Kitabı, 50 Yıl Sayısı, NATO Basın Enformasyon Bürosu, Brüksel, 1998.

NATO El Kitabı, NATO Basın ve Enformasyon Bürosu, Brüksel, 2001.

NATO Handbook, Brussel, NATO Office of Information and Press, 2001.

Odaman, Mustafa Tevfik, **Uluslararası Uyuşmazlıkların Yargı Dışı Barışçıl Yöntemlerle Çözümlemesi ve Barışı Destekleme Operasyonları**, Mersin, Çağ Üniversitesi Yayınları, Birinci Baskı, No:6, 2002.

Oswald, Franz, **Europe and the United States: The Emerging Security Partnership**, Westport, Connecticut • London, Praeger Security International, 2006.

Özdal, Barış, Genç, Mehmet, **Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nın Türkiye-AB İlişkilerine Etkileri**, İstanbul, Aktüel Yayınları, 1.Baskı, Şubat 2005.

Özdemir, Burak, **Avrupa'nın Güvenlik ve Savunma Yapısı ve Türkiye**, İstanbul, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayını, No:171, Ekim 2002.

Perrit Jr., Henry H., **The Road to Independence A Chronicle of the Ahtisaari Plan**, New York, Cambridge University Press, 2010.

Peters, John E., Johnson, Stuart, Bensahel, Nora, Liston, Timothy, Williams, Traci, **European Contributions to Operation Allied Force**, Santa Monica, Published By Rand, 2001.

Rehn, Olli, **Avrupa'nın Gelecek Sınırları**, İstanbul, 1001 Kitap Yayınları, Birinci Basım, Haziran 2007.

Rupp, Michael, **Avrupa Birliği'nin Ortak Dışışleri ve Güvenlik Politikası ve Türkiye'nin Uyum**, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayını, 2002.

Sandole, Dennis J.D., **Peace and Security in the PostModern World The OSCE and Conflict Resolution**, London and New York, Routledge, 2007.

Tangör, Burak, **Avrupa Birliği Güvenlik ve Savunma Politikası'nın Gelişimi**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, Birinci Baskı, Eylül 2009.

Tangör, Burak, **Avrupa Güvenlik Yönetişimi Bosna, Kosova ve Makedonya Krizleri**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, Birinci Baskı, Mart 2008.

The Changing Politics of European Security, Ganzle, Stefan and G.Sens, Allen (eds.), New York, Palgrave Macmillan, 2007.

The Western Balkans and The EU: 'The Hour of Europe', Rupnik, Jacques (ed.), Challiot Papers, June 2011.

Türker, Haşim, **Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası**, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, 1.Basım, Şubat 2007.

Uluslararası İlişkiler Sözlüğü, Sönmezoğlu, Faruk (der.), İstanbul, Der Yayınları, 2000.

Ülger, İrfan Kaya, **Avrupa Birliği’de Siyasal Bütünleşme Ortak Dış Politika ve Güvenlik Politikası’nın Oluşumu**, Ankara, Gündoğan Yayınları, 2002.

Weymouth, Anthony, **The Kosovo Crisis: The Last American War in Europe?**, Weymouth, Anthony and Henig, Stanley (eds.), London, Reuter, 2001.

Yannis, Alexandros, **Kosovo Under International Administration An Unfinished Conflict**, Hellenic Foundation for European and Foreign Policy, Athens, 2001.

Yirmibirinci Yüzyılda NATO, Brüksel, NATO Public Diplomacy Division, 2004.

TEZLER

Efe, Haydar, **Avrupa Birliği’nin Ortak Dış ve Güvenlik Politikası Yaratma Çabaları ve Türkiye’ye Etkileri**, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Avrupa Topluluğu Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2005, <<http://www.belgeler.com/blg/18di/avrupa-birligi-nin-ortak-dis-ve-guvenlik-politikasi-yaratma-cabaları-ve-türkiye-deki-etkisi-european-union-s-efforts-to-create-common-foreign-and-security-policy-and-effect-to-turkey>>

Lippert, Werner D., “**Richard Nixon’s Détente and Willy Brandt’s Ostpolitik: The Politics and Economic Diplomacy of Engaging The East**”, Dissertation Submitted to the Faculty of the Graduate School of Vanderbilt University in partial fulfillment of the requirements for the degree of DOCTOR OF PHILOSOPHY In

History, August 2005, Nashville, Tennessee,
<<http://etd.library.vanderbilt.edu/available/etd-07122005-122448/unrestricted/Politics and Economic Diplomacy.pdf>>

MAKALELER

Açıkmeşe, Sinem, “**Underlying Dynamics of the European Security and Defence Policy**”, ss.119 -147,
<<http://www.sam.gov.tr/perceptions/Volume9/MarchMay2004/8SAkgulAcikmesefu.pdf>>

Ağca, Fehmi, “Batı Balkanların Geleceğinde Avrupa Birliği ve Türkiye’nin Rolü”, **Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi**, (5:1), 2010, ss.45-65,
<<http://girisim.comu.edu.tr/dergi11/eskisyilr/5in1/fagca.pdf>>

Ağır, Bülent Sarper, “Soğuk Savaş Sonrası Avrupa Güvenlik Düzenine Kurumsal Bir Bakış”, **Avrasya Dosyası**, Güvenlik Bilimleri Özel, Cilt: 9, Sayı: 2, Yaz 2003, ss.107-126.

Akçay, Ekrem Yaşar, Argun, Çiğdem, Akman, Elvettin, “AB’nin Tarihsel Gelişimi ve Ortak Dış ve Güvenlik Politikası”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi**, C.3, S.4, Y.2011, ss.117-131,
<<http://edergi.sdu.edu.tr/index.php/sduvd/article/viewFile/2303/2078>>

Akgül, Öner, “Avrupa Birliği Ülkelerinin Yetkilerini Güvenlik Gerekçesiyle Tümüyle Avrupa Birliği’ne Devretmedikleri Alanlar Üzerine Bir Çözümleme”, **Güvenlik Stratejileri Dergisi**, İstanbul, Harp Akademileri Basım Evi, Yıl:3, Sayı:6, Aralık 2007, ss.189-218.

Alt, Josef, “The Future of the European Security and Defence Policy”, **Air Command and Staff College Air University**, Maxwell Air Force Base, Alabama, April 2006, ss.1-34, <<http://www.dtic.mil/cgi-bin/GetTRDoc?AD=ADA475526>>

Archer, Clive, “Introduction”, **New Security Issues in Northern Europe: The Nordic and Baltic States and the ESDP**, Archer, Clive (ed.), London and New York, Routledge, 2008, ss.1-14.

Archer, Clive, “The ESDP and Northern Europe Conclusions and projections”, **New Security Issues in Northern Europe: The Nordic and Baltic States and the ESDP**, Archer, Clive (ed.), London and New York, Routledge, 2008, ss.193-211.

Arsava, Füsun, “Nice Antlaşmasının Getirdikleri”, **Ankara Avrupa Çalışmalar Dergisi**, Cilt: 1, Sayı: 2, Bahar 2002, ss.1-30.

“Astana declaration adopted at OSCE Summit charts way forward”, <http://www.osce.org/documents/mcs/2010/12/48067_en.pdf>

“Atlantik İttifakı”, <<http://www.sorucevap.com/bilimkultur/sosyalbilimler /tarih/ders.asp?207377>>

Aybet, Gülnur, “NATO’s Developeping Role in Collective Security”, **SAM Papers**, No:4, 1999, ss.1-104, <www.mfa.gov.tr>

Babuna, Aydın, “**Kosova Sorunu Üzerine**”,
<<http://www.dispolitika.org.tr/dosyalar/ababuna.p.htm>>

Baharççek, Abdülkadir, “Aksak Güç: Avrupa Birliği”, **Yeni Türkiye: AB Özel Sayısı 1**, Yıl: 6, Sayı: 35, Eylül-Ekim 2000, ss.777-783.

“**Batı Avrupa Birliği**”,
<http://baybul.com/bati_avrupa_birli%C4%9Fi/ansiklopedi#ansiklopedi>

Bilecen, Haluk, “Maastricht Antlaşması’ndan Günümüze Avrupa Birliği Ortak Dış ve Güvenlik Politikası”, **Uluslararası Hukuk ve Politika**, Cilt:1, No:1, 2005, ss.143-164.

“**Containment**”,<<http://www.nuclearfiles.org/menu/key-issues/nuclear-weapons/history/cold-war/strategy/strategy-containment.htm>>

Çakır, Muhammet Faruk, Emiroğlu, Hüseyin, “Avrupa Sorunlarının Çözümünde AB’nin Liderliği: Kosova’nın Nihai Statüsü Meselesi (1999-2005)”, **Uluslararası Hukuk ve Politika**, Cilt:5, No:17, 2009, ss.85-106.

Dauphinee, Elizabeth Allen, “Rambouillet: A Critical (Re)Assesment”, **Understanding The War in Kosovo**, Bieber, Florian and Daskalovski, Zidas (eds.), London-Portland, Frank Cass Publisher, 2003, ss.101-121.

Deighton, Anne, “The European Union and NATO’s War over Kosovo: Toward the Glass-Ceiling?”, **Alliance Politics, Kosovo and NATO’s War-Allied Force or Forced Allies?**, Martin, Pierre and Brawley, Mark R. (eds.), New York, Palgrave Macmillan, July 2001.

Demir, Sertif, “Dünden Bugüne Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı”, **Güvenlik Stratejileri Dergisi**, Cilt:6, Sayı:11, Haziran 2010, ss.27-52.

Demir, Şeyhmus, “**Bir Askeri Güç Olarak Avrupa Birliği; İmkânlar ve Sorunlar(Avrupa Güvenlik ve Savunma Konsepti Açısından Bir Parametre: Avrupa Ordusu)**”, ss.1-13, <<http://www.e-akademi.org/incele.asp?konu=makaleler/demir-1.html>>

Dış Politika ve Savunma Araştırmaları Grubu, “**Başlangıcından Bugüne NATO Stratejik Konsepti’nin Geçirdiği Evreler**”, 22 Aralık, 2010, <http://www.bilgesam.org/tr/index.php?view=article&catid=122%3Aanalizler-guvenlik&id=915%3Aabalancndan-buguene-nato-stratejik-konseptinin-gecirdii-evreler-dsa&format=pdf&option=com_content&Itemid=147>

Dover, Robert, “From CFSP to ESDP: The EU’s Foreign, Security and Defence Policies”, **European Union Politics**, Cini, Michelle and Perez-Solorzano Borrigan, Nieves (eds.), New York, Third Edition, Oxford University Press, 2010, ss.239-257.

Efe, Haydar, “AB’nin ‘Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası’ Oluşturma Çabaları”, **Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt:3, Yıl:3, Sayı:2, Güz 2007, ss.1-31, <<http://www.iibf.ibu.edu.tr/dergi/2007guz/makale1.pdf>>

Efe, Haydar, “AB’nin Gelişen ‘Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası’ ve Türkiye”, **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 9/3, 2007, ss.127-145, <http://dergi.iibf.gazi.edu.tr/dergi_v1/9/3/8.pdf>

Efe, Haydar, “Avrupa Birliği’nin Ortak Dış ve Güvenlik Politikası”, **Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt:7, Sayı:1, 2008, ss.66-78.

Elbasani, Arolda, “The Stabilisation and Association Process in the Balkans: Overloaded Agenda and Weak Incentives?”, **EUI Working Paper SPS**, No.2008/03, European University Institute Department of Political and Social Sciences, ss.1-21, <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1138185>

Emiroğlu, Hüseyin, “Kosova Arnavutlarının Milliyetçiliği”, **Balkan Diplomasisi**, Lütem, Ömer E. ve Demirtaş-Coşkun, Birgül (der.), Ankara: Avrasya Bir Vakfı, ASAM Yayınları:21, 2001, ss.103-130.

Erhan, Çağrı, Akdemir, Erhan, “Avrupa Bütünleşmesinin Tarihsel Gelişimi”, **Avrupa Birliği Temel Konular**, Ankara, İmaj Yayınevi, İkinci Baskı, Ekim 2009, ss.1-43.

EU Information and Cultural Centre, “**Kosovo’s EU IP**”, <http://www.euicc-ks.com/en/eu_and_kosovo/eu-kosovo_relations>

Freire, Maria Raquel, “The European Security and Defence policy, History, Structures and Capabilities”, **European Security and Defence Policy, An Implementation Perspective**, Merlingen, Michael and Ostrauskaite, Rasa (eds.), London and New York, Routledge, 2008, ss.9-24.

Friedman, George, “The Election, the Presidency and Foreign policy”, **Stratfor Global Intelligence**, 31 July, 2012, <http://www.stratfor.com/weekly/election-presidency-and-foreignpolicy?utm_source=freelistf&utm_medium=email&utm_campaign=20120731&utm_term=gweekly&utm_content=readmore&elq=b3c3fdd433e8481796f26e9a5375490c>

Gözen, Ramazan, “Avrupa’nın Güvenlik Sorunları”, **Yeni Türkiye: Özel AB Sayısı 1**, Yıl:6, Sayı:35, Eylül-Ekim 2000, ss.772-776.

Greco, Ettore, “South-Eastern Europe: The expanding EU role”, **European Union Foreign and Security Policy: Towards a neighbourhood Strategy**, Dannreuther, Roland (ed.), London and New York, Routledge, 2004, ss. 62-78.

Haar, Roberta N., “The Kosovo Crisis and its Consequences for a European Security Architecture”, **Kosovo: Lessons Learned for International Cooperative Security**, Spillmann, Kurt R. and Krause, Joachim (eds.), Studies in Contemporary History and Security Policy, Volume. 5, Bern, Peter Lang, 2000, ss.103-126.

Haine, Jean -Yves, “Tarihsel Bir Perspektif”, **AB Güvenlik ve Savunma Politikası İlk beş Yıl**, Gnesotto, Nicole (ed.), İstanbul, Tasam Yayınları, 2005, ss.38-55.

Harbutt, Fraser J., “Chruchill and America”, **The Iron Curtain: Churchill, America, and The Origins of the Cold War**, New York, Oxford University Press, 1986, ss.3-23.

Heinbecker, Paul, “Kosovo”, **The UN Security Council From The Cold War to the 21st Century**, M.Malo, David (ed.), Boulder London, Lynne Rienner Publishers, 2004, ss.537-550.

History of WEU, “**2. WEU from 1955 to 1984: the Saar, arms control, the UK and the EC six**”, <<http://www.weu.int/History.htm>>

Hulsman, John C., “The Guns Of Brussels”, **Policy Review**, Cilt:101, 2000, ss.35-50.

“İstikrar Paktı yerini İşbirliği Konseyi'ne bıraktı”, <<http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/tr/features/setimes/features/2008/02/28/feature-01>>

Jones, Christopher M., “NATO’s Transformation”, **Old Europe, New Security, Evolution For a Complex World**, Adamski, Janet, Johnson, Mary Troy and Shweiss, Christina M. (eds.), Hampshire, Ashgate Publishing Limited, 2006, ss.71-84.

Jones, Seth G., “The tragedy of US–European relations”, **The Rise of European Security Cooperation**, New York, Cambridge University Press, 2007, ss.220-243.

Judt, Tony, ‘‘The Reckoning’’, **Postwar: A History of Europe Since 1945**, New York, The Penguin Press, 2005, ss.665-700.

Kavalalı, Mehmet, ‘‘AB’nin Genişleme Süreci: AB’nin Merkezi Doğu Avrupa ve Batı Balkan Ülkeleri ile İlişkileri’’, **T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı (AB ile İlişkiler Genel Müdürlüğü)**, Ankara, Ekim 2005, ss.37-58, <www.dpt.gov.tr/DocObjects/Download/2965/genislem.pdf>

Keulman, Kenneth, ‘‘European Security and Defense Policy: The EU’s Search for a Strategic Role’’, **Old Europe, New Security, Evolution For a Complex World**, Adamski, Janet, Johnson, Mary Troy and Shweiss, Christina M. (eds.), Hampshire, Ashgate Publishing Limited, 2006, ss. 43-56.

Kintis, Andreas G., ‘‘Between Ambition and Paralysis: The European Union’s Common Foreign and Security Policy and the War in the Former Yugoslavia’’, **Redefining European Security**, Hodge, Carl Cavanagh (ed.), New York and London, Garland Publishing, Inc., 1999, ss.273-297.

Kızıltan, Alaatin, Kaya, Yasemin, ‘‘Avrupa Birliği’nin Ortak Dışışleri ve Güvenlik Politikasına Bir Bakış’’, **İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt:19, Sayı:1, Nisan 2005, ss.202-225, <<http://e-dergi.atauni.edu.tr/index.php/IIBD/article/viewFile/3626/3455>>

Krupnick, Charles, ‘‘European Security Institutions and Structures’’, **Old Europe, New Security, Evolution For a Complex World**, Adamski, Janet, Johnson, Mary Troy and Shweiss, Christina M. (eds.), Hampshire, Ashgate Publishing Limited, 2006, ss.57-69.

Lindstrom, Gustav, “Harekât Alanında: AGSP Operasyonları”, **AB Güvenlik ve Savunma Politikası İlk beş Yıl**, Gnesotto, Nicole (ed.), İstanbul, Tasam Yayınları, 2005, ss.111-128.

Lindstrom, Gustav, “The evolution of burdensharing”, **EU-US burdensharing: who does what?**, Challiot Paper, No.82, Institute for Security Studies, European Union, Paris, September 2005, ss.13-25.

Missiroli, Antonio, “The EU and its Changing neighbourhood: Stabilization, integration and partnership”, **European Union Foreign and Security Policy: Towards a neighbourhood Strategy**, Dannreuther, Roland (ed.), London and New York, Routledge, 2004, ss.12-26.

Montanaro-Jankovski, Lucia, “The Interconnection between the European Security and Defence Policy and the Balkans”, **Southeast European and Black Sea Studies**, Vol. 7, No.1, March 2001, ss.139-157.

Mutuş, Ceren, Vatansever, Muzaffer, “Kosova’nın Bağımsızlığı Yeniden Müzakereye Açılabilir Mi?”, **USAK**, Temmuz 2010, ss.1-15,

<<http://www.usak.org.tr/dosyalar/rapor/umZVnZxitonIuROdSej5oAKAL6B3Be.pdf>

>

“**NATO Strategy Documents 1949-1969**”, W.Pedlow, Gregory (ed.),

<<http://www.nato.int/docu/stratdoc/eng/intro.pdf>>

Olçay, H. Bülent, “Kosova Nereden Nereye?”, **Avrasya Etüdleri**, Sayı 17, İlkbahar-Yaz 2000, ss.13-20.

Ozkanca, Oya Dursun, “Does It take four to tango? A comparative analysis of International collaboration on peacebuilding in Bosnia and Herzegovina and Kosovo”, **Journal of Balkan and Near Eastern Studies**, Volume. 12, Number. 4, December 2010, ss.437-456, <<http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/19448953.2010.531213>>

Özakçaoğlu, Mehmet Bilge, “**Avrupa Ortak Dış Güvenlik Politikası Gelişimi ve Temel Sorunları**”, <<http://mehmetbilgeozakcaoglu.blogcu.com/avrupa-ortak-dis-guvenlik-politikasi-gelisimi-ve-temel-sorunlari/8739336>>

Özdal, Barış, “**Lizbon Reform Andlaşması’nın Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası’na İlişkin Düzenlemeleri ve Türkiye**”, <<http://homepage.uludag.edu.tr/~ozdalb/ikv-teblig.pdf>>

Özdemir, Burak, **Avrupa’nın Güvenlik ve Savunma Yapısı ve Türkiye**, İstanbul, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayını, No:171, Ekim 2002, ss.1-34.

Özen, Çınar, “Consequences of the European Security and Defence Policy for the European Non-EU NATO Members”, **Ankara Avrupa Çalışmalar Dergisi**, Cilt:1, Sayı:1, Güz-2001, ss.139-153.

Özgöker, Uğur, “**Avrupa Birliği Ortak Dış ve Güvenlik Politikası**”, <<http://www.subconturkey.com/2010/Aralik/koseyazisi-Avrupa-Birligi-Ortak-Dis-ve-Guvenlik-Politikasi.html>>

Özlem, Kader, “**Güvenlik Stratejileri**”, <<http://www.turksam.org/tr/a699.html>>

Palokaj, Agustin, “**Në vend që të flasë me një zë, BE-ja në Kosovë do të mbetet pa zë**” (AB Kosova’da tek ses konuşmak yerine sesiz kalacaktır), <<http://www.kohaditore.com/index.php?page=1,9,86178>>

Ramet, Sabrina P., “Miloseviç, Kosovo, and the Principle of Legitimacy”, **Balkan Babel: The Disintegration of Yugoslavia from the Death of Tito to the Fall of Miloseviç**, Westview Press, 4th Edition, 2003, ss.306-336.

Reçber, Kamuran, “Avrupa Güvenlik ve Savunma Sisteminde NATO Dışlanıyor Mu?”, **Stratejik Araştırmalar Dergisi**, Ankara, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt ve Genelkurmay Denetleme Başkanlığı Yayınları, Genelkurmay Basımevi, Yıl:3, Sayı:5, Temmuz 2005, ss.91-102.

Rusi, Alpo M., “Europe’s Changing Security Role”, **Europe’s New Security Challenges**, Gartner, Heinz, Hyde-Price, Adrian, Reiter, Erich (eds.), Boulder London, Lynne Rienner Publishers, 2001, ss.113-124.

Schweiss, Christina M. and Jebb, Cindy R., “The European Union in the Balkans: From Intervention to Accession”, **Old Europe, New Security, Evolution For a Complex World**, Adamski, Janet, Johnson, Mary Troy and Shweiss, Christina M. (eds.), Hampshire, Ashgate Publishing Limited, 2006, ss.101-116.

“Sixth Heads of State Summit, Istanbul”,
<<http://www.osce.org/item/15853.html>>

Soeya, Yoshihide, **“US-Japan-China Relations And The Opening To China: The 1970s”**, Working Paper, No.5,
<<http://www.gwu.edu/~nsarchiv/japan/soeya.htm>>

Söylemiş, Tarık, “Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası ve Üç Kritik Sınavı: Makedonya, Kongo ve Bosna Hersek Misyolları”, **Uluslararası Hukuk ve Politika**, Cilt:3, Sayı:12, 2007, ss.41-53,
<<http://www.usak.org.tr/dosyalar/dergi/UXK3G9O9NNcgZZIIMIs52NQZskV1Nc.pdf>>

Taşdemir, Fatma, Yürür, Pınar, “Kosova Sorunu: Tarihi ve Hukuki Bir Değerlendirme”, **GÜİİBF Dergisi**, Cilt:1, Sayı:3, 1999, ss.135-152.

The History Guide Lectures on Twentieth Century Europe, **“George Kennan, The Sources of Soviet Conduct (1947)”**,
<<http://www.historyguide.org/europe/kennan.html>>

Toje, Asle, “The Kosovo War”, **America, the EU and Strategic Culture: Renegotiating the Transatlantic Bargain**, Contemporary Security Studies, London and New York, Routledge, 2008, ss.50-78.

Turan, Aslıhan P., “Avrupa Birliği Güvenlik Aktörü Olmaya ne Kadar Yakın?”, **Bilge Strateji**, Cilt 1, Sayı 3, Güz 2010, ss.29-55,
<http://www.bilgesam.org.tr/images/stories/dergiler/Bilge_Strateji_Sayi3.pdf>

Türbedar, Erhan, Çaycı, Sadi, Kanbolat, Hasan, “Kendi Kaderini Tayin Hakkı ve Ayrılıkçılık: Kosova’nın Bağımsızlığı Emsal Teşkil Eder mi?”, **Stratejik Analiz**, Ankara, ASAM Yayınları, Sayı 91, Kasım 2007, ss.24-39.

“**Uluslararası İlişkiler Sözlüğü**”, <<http://osamortadoğu.sitemynet.com/ulus.htm>>

Ülger, İrfan Kaya, “Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikasının Arkaplanı, Oluşumu ve Temel Anlaşmazlık Konuları”, Yinanç, Refet ve Taşdemir, Hakan (ed.), **Uluslararası Güvenlik Sorunları ve Türkiye**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, Birinci Baskı, Nisan 2002, ss.83-113.

Yost, David S., “The NATO Capabilities Gap and The European Union”, **Survival**, Vol. 42, No. 4, Winter 2000-2001, ss.97-128, <<http://www.library.eiu.edu/ersvdocs/4296.pdf>>

Yücel, Zeynep, “Avrupa Birliği’nin Genişleme Politikasının Güvenlik Boyutu”, **Uluslararası Hukuk ve Politika**, Cilt: 4, Sayı:13, 2008, ss.37-54, <<http://www.usak.org.tr/dosyalar/dergi/8LNp5sk6tfjo4czFpXatjpxryAHbNH.pdf>>

Zhussıpbek, Galym, “Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası’nın Tanımı ve Düşünsel Arka Planı”, **Uluslararası Hukuk ve Politika**, Cilt: 5, Sayı:19, 2009, ss.71-88, <<http://www.usak.org.tr/dosyalar/dergi/zhussıpbekmakale.pdf>>